

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**ÇİN'İN KÜRESEL SİYASETİNİN BİR UNSURU
OLARAK KUŞAK VE YOL İNİŞİYATİFİ: BİR
EKONOMİ POLİTİK ANALİZİ**

Ali İhsan KAHRAMAN

2502160297

Tez Danışmanı
PROF. DR. Sadık ÜNAY

İSTANBUL – 2022

ÖZ

ÇİN'İN KÜRESEL SİYASETİNİN BİR UNSURU OLARAK TEK KUŞAK TEK YOL PROJESİ: BİR EKONOMİ POLİTİK ANALİZİ

Kuşak ve Yol İnisiyatifi (BRI), Tarihi İpek Yolunun canlandırılması olarak başlamış ve Avrasya coğrafi kuşağını yeniden kalkındırma hedefini ortaya koymasıyla beraber küresel siyasette önemli bir proje haline gelmiştir. Bir taraftan katılımcı ülkelerinin artması ile uluslararası bir formata bürünürken, diğer taraftan Çin için önemli bir dış politika aracı haline gelmesi, BRI'yı nasıl anlamamız gerektiğine yönelik bir analitik çerçeve kurma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Çin'in küresel siyasetteki rolünü farklı bir boyuta taşıyan BRI, aynı zamanda hem küreselleşme formlarındaki değişimden hem de katılımcı ülkelerinin işbirliği ihtiyaçlarından da doğal olarak etkilenmektedir. Bu durum, BRI çalışmaları için Çin harici bileşenleri de tespit ve tahlil etmeyi zorunlu hale getirmektedir. Bu çalışma, bu tespit ve tahlil zorunluluğundan yola çıkarak, BRI'nın idealde bir uluslararası işbirliği platformu olmak ile Çin'in dış politika aracı olmak arasında kaldığını düşünmektedir.

Bu çalışma, küreselcilik-kalkınmacılık ikilemini temel alarak ihtiyaç duyulan analitik çerçeveyi geliştirmeyi ve Çin harici bileşenleri de bu çerçeve içerisine dâhil ederek BRI'nın küresel siyasetteki konumunu tahlil etmekte ve BRI'nın uluslararası bir işbirliği platformu olma potansiyelini tartışmaktadır. Bu çalışmada, BRI çalışmalarındaki geleneksel faktör olan Çin'in büyük stratejisine (grand strategy) ek olarak katılımcı ülkelerin işbirliği ihtiyaçları ve küreselleşme formlarındaki değişim yeni birer bağımsız değişken olarak eklenmiştir. Her bir değişkenin BRI'nın sorun alanları üzerindeki etkileri ayrı bölümlerde incelenmiş, sonuç olarak finansal ve ticari entegrasyon gibi BRI'nın hedefleri arasında yer alan önemli ekonomik değişkenler açısından dahi BRI'nın işbirliği potansiyelinin önemli sorun alanlarına sahip olduğunu değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuşak ve Yol İnisiyatifi, Çin Büyük Stratejisi, Küreselleşme, Kuşak ve Yol İnisiyatifi Katılımcı Ülkeleri, Küresel Siyaset

ABSTRACT

BELT AND ROAD INITIATIVE AS A NEW ELEMENT OF CHINA'S GLOBAL STRATEGY: A POLITICAL ECONOMY ANALYSIS

The Belt and Road Initiative has become a very significant research topic in global politics because of its described aim as the revival of Historical Silk Road and as reuniting the Eurasian Geographic Belt. The dilemma between its opportunities to its participative countries and its potential for China to use as a foreign policy tool generates the need for an analytical framework on how to understand Belt and Road Initiative. The impacts of the dynamism in globalization forms and of the aspiration-level of participating countries to BRI make it a requirement for researches to take non-China factors into attention in understanding attempts. In respect of this requirement, this research argues that BRI is in a dilemma between becoming an international cooperation platform and being a foreign policy tool of China.

This dissertation develops this analytical framework and analyzes the essential elements of BRI including non-China ones through the analytical framework. With the aim to make a political-economic analysis, this research adds dynamic forms of globalization and aspiration-level of participating countries for financial and trade integration as independent variables in addition to China's grand strategy which is the traditional factor in BRI studies. The impacts of each variable on the problematic areas of BRI is examined in separate chapters, and this research argues in conclusion that BRI has important obligations even for financial and trade integration.

Keywords: Belt and Road Initiative, China's Grand Strategy, Globalization, Participating Countries to BRI, Global Politics

ÖNSÖZ

Ülkemiz ve bölgemiz üzerindeki etkileri itibariyle büyük öneme sahip olan Avrasya kuşağı her zaman çok ilgimi çekmiştir. Bu coğrafya üzerindeki gelişmelerin sadece tarihsel yönleri ile değil, aynı zamanda gelecek perspektifi ile incelenmesinin de elzem olduğunu düşünmüştümdür. Fakat ilgiler üzerinden gelecek perspektifli bir çalışmayı bilimsel sınırlar içerisinde tutmak da bir o kadar zordur. Kuşak ve Yol İnisiyatifi, bu ilgi-gelecek-bilimsellik üçgenini gerçekleştirebilmek adına, büyük olanaklar barındıran bir konu olması sebebiyle, benim için de güzel bir çalışma zemini oluşturdu. İlim ve bilim aleminin bir parçası olarak, bu çalışma zeminine sahip bir zaman diliminde yaşadığımdan dolayı kendimi mutlu addediyorum.

Doktora sürecim boyunca ufuk açıcı yönlendirmeleri ile bana destek olan danışmanım Prof. Dr. Sadık ÜNAY'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez izleme komitesindeki tüm katkıları sebebiyle, Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV ve Doç. Dr. Muharrem Hilmi ÖZEV'e de müteşekkirim. Veri analizi kısmında destek olan Prof. Dr. Giray GÖZGÖR ve bölümümdeki diğer bütün hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma katkıları ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bu çalışmamı, her zaman varlığı ile bana ve rahmetli babam başta olmak üzere tüm aileme güç veren, ailemizin direği, pir olsam bile muhtaç olduğum Annem'e ithaf ediyorum. Bize verdiği emeklerin karşılığını hiçbir şekilde ödeyemeyecek olsak da, bu ithaf ona olan müteşekkiriğimin bir numunesidir. Motivasyonları ve her şartta yanımda olmaları sebebiyle tüm aileme teşekkür ederim. Bu vesile ile çalışmamın, başta ülkem ve dünya üzerindeki tüm kardeşlerim olmak üzere, literatüre de faydalı olmasını niyaz ederim.

ALİ İHSAN KAHRAMAN

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANALİTİK ÇERÇEVE: KÜRESELÇİLİK/KALKINMACILIK İKİLEMİ VE BRI'NIN ANA BİLEŞENLERİ

1.1. Küreselcilik ve Kalkınmacılık Kavramları	35
1.2. Farklı Küreselleşme Formları ve Küreselcilik/Kalkınmacılık İkilemi	39
1.3. Küreselcilik-Kalkınmacılık İkilemindeki Ara Formlar	52
1.4. Küreselcilik/Kalkınmacılık İkileminin DeneySEL Boyutu	57
1.5. Sonuç.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

KUŞAK VE YOL İNİSİYATİFİ'NİN (BRI) ARKAPLANI

2.1. Ekonomik Arkaplan	68
2.2. Kurumsal Arka plan	76
2.3. Tarihsel Arkaplan.....	83
2.4. Siyasi Arkaplan	91
2.5. Çin-dışı BRI Okumaları	96
2.5.1. <i>Ekonomi-Politik yaklaşımlar</i>	97
2.5.2. <i>Jeopolitik yaklaşımlar</i>	100
2.6. Sonuç.....	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN BÜYÜK STRATEJİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE BRI

3.1.	Çin'in Büyük Stratejisi ve Küresel Siyaset ile İlişkisi	112
3.1.1.	Çin'in Yükselişi ve Küresel Siyaset.....	114
3.1.2.	Çin'in Niyetleri Tartışmaları.....	119
3.1.3.	Silove'nin Büyük Strateji Çerçevesi	132
3.2.	Çin'in Büyük Stratejisi ve BRI Sonrası Çin Dış Politikası	144
3.2.1.	<i>İçerik Analizinin Metodolojisi</i>	145
3.2.2.	<i>İçerik Analizinin Sonuçları</i>	147
3.3.	Sonuç.....	150

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL ENTEGRASYON AÇISINDAN BRI

4.1.	BRI Öncesi Finansal Entegrasyon	155
4.2.	BRI'nın Finansal Entegrasyon Önceliğine İlişkin Veri Analizi	160
4.2.1.	Veri Analizinin Metodolojisi	166
4.2.2.	Veri Analizinin Sonuçları	170
4.2.2.1.	<i>Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru</i>	170
4.2.2.2.	<i>Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru</i>	177
4.2.2.3.	<i>Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru</i>	182
	<i>Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar (BCIM) Ekonomik Koridoru</i>	187
4.2.2.4.	<i>Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru</i>	191
4.3.	Sonuç.....	195

BEŞİNCİ BÖLÜM

TİCARİ ENTEGRASYON AÇISINDAN BRI

5.1.	Ticari Entegrasyon Kavramı ve Ticari entegrasyon.....	200
5.2.	BRI'da Ticari Entegrasyon Önceliğine İlişkin Veri Analizi.....	206
5.2.1.	Veri Analizinin Metodolojisi	209
5.2.2.	Veri Analizinin Sonuçları	211
5.2.2.1.	<i>Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru</i>	211
5.2.2.2.	<i>Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru</i>	214
5.2.2.3.	<i>Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru</i>	217
5.2.2.4.	<i>Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru</i>	219

5.2.2.5.	<i>Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru</i>	222
5.3.	Sonuç.....	225

ALTINCI BÖLÜM

BRI VE ALTERNATİF OKUMALAR

6.1.	BRI Katılımcısı Olan ve Olmayan Büyük Güçlerin Stratejileri.....	231
6.1.1.	<i>Çin: Maksimum fayda, paylaşılan maliyet</i>	231
6.1.2.	<i>Hindistan: Tereddütlü Entegrasyon</i>	234
6.1.3.	<i>Rusya: Bölgesel rekabet, sınırlı işbirliği</i>	237
6.1.4.	<i>Büyük Britanya: Konjonktürel işbirliği?</i>	239
6.1.5.	<i>Amerika Birleşik Devletleri (ABD): Kontrollü Faydalanma</i>	241
6.1.6.	<i>Almanya: Oyunun dışı mı, hâkimiyeti mi?</i>	244
6.2.	Çin'in Ekonomik Büyümesinin Sürdürülebilirliği.....	253
6.3.	COVID-19 Sonrası BRI Tartışmalarındaki Temel Değişiklikler.....	257
SONUÇ		263
BİBLİYOGRAFYA		269
EKLER		313
ÖZGEÇMİŞ		317

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. BRI bünyesindeki finansal kuruluşların sınıflandırması	74
Tablo 2. Japonya'nın Tarihi İpek Yolu Ülkelerine Yaptığı Harcamalar	86
Tablo 3. De facto-De jure Endeksleri Karşılaştırma Tablosu	169
Tablo 4. Finansal Küreselleşme Endeksi Analizinin Sonuçları	197
Tablo 5. Ticari Küreselleşme Endeksi İndikatörleri.....	210
Tablo 6. Ticari Küreselleşme Endeksi Analizinin Sonuçları	226
Tablo 7. Finansal ve Ticari Küreselleşme Endeksleri Sonuçları Özet Tablosu	229

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Küresel Sistem ve Küresel Ekonomi-Politik Kavramlarının İstatistiği.....	7
Şekil 2. Yönetişim Şeması	56
Şekil 3. Genel Küresel Ekonomi-Politik Sistem İkilemi	57
Şekil 4. FSI'daki BRI Devletlerinin Zaman Çizelgesi (2013-2019)	62
Şekil 5. BRI Devletlerinin Kırılganlık/Dengelik Düzeyinin Değişimi (2013-2019).....	63
Şekil 6. Çin Mal ve Hizmetler İthalatı (1960-2017).....	71
Şekil 7. BRI katılımcısı olan ve olmayan ülkelerin Çin İhracatındaki Payları, malların türlerine göre (2001 - 2017)	89
Şekil 8. BRI Literatüründeki Yaklaşımlar	97
Şekil 9. Silove'nin Büyük Strateji Çerçevesi	136
Şekil 10. Kelime Frekans Analizi	148
Şekil 11. Kelime Frekans Analizi - Zamansal	149
Şekil 12. Gelişmiş Ülkelerin Dünya Ticaretindeki ve Sınır-ötesi Finansal Pozisyonlarındaki Payı.....	156
Şekil 13. Küresel Dış Varlıklar (Dünya GSMH Oranı).....	158
Şekil 14. KOF Dünya Toplam Finansal Küreselleşme Endeksi Zaman Grafiği (1970-2016)	162
Şekil 15. KOF Dünya Finansal Küreselleşme Endeksi Zaman Grafiği - De facto ve De jure (1970-2016).....	163
Şekil 16. Çin Finansal Küreselleşme Endeksi Zaman Grafiği - Toplam, De facto ve De jure (1970-2016).....	165
Şekil 17. BRI Ekonomik Koridorları	167
Şekil 18. Tarihi İpek Yolu'nun Birinci Zirve Dönemi	170
Şekil 19. Tarihi İpek Yolunun İkinci Zirve Dönemi.....	171
Şekil 20. Tarihi İpek Yolunun Üçüncü Zirve Dönemi	172
Şekil 21. Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru - Finansal Küreselleşme	174
Şekil 22. Türkmenistan-Özbekistan Finansal Küreselleşme Karşılaştırması	175
Şekil 23. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru	178
Şekil 24. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme	181

Şekil 25. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru	183
Şekil 26. Çin-HinduÇin Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme.....	185
Şekil 27. BCIM Ekonomik Koridoru.....	188
Şekil 28. Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme Endeksi	189
Şekil 29. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru	192
Şekil 30. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme Endeksi.....	194
Şekil 31. Ticaretin Dünya GSMH İçindeki Payının Gelişimi (1970-2019).....	201
Şekil 32. Ticari Küreselleşme Endeksi Genel Görünüm - Dünya	207
Şekil 33. Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru - Ticari Küreselleşme Endeksi	213
Şekil 34. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi.....	215
Şekil 35. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi.....	218
Şekil 36. Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi	220
Şekil 37. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi.....	224
Şekil 38. Büyük Güçlerin Küreselleşme Endeksleri (Genel - De facto - De jure) ..	249
Şekil 39. Büyük Güçlerin Ticari Küreselleşme Endeksleri (Genel – De facto – De jure).....	251
Şekil 40. Çin-ABD GSMH Oranları Karşılaştırması (PPP, 2011 sabit fiyatlarla, \$) (1990-2016).....	255
Şekil 41. Çin'in Dünya GSMH'sı Payının Artış Hızı (PPP, 2011 sabit fiyatlarla, \$) (1992-2016).....	255
Şekil 42. Çin Finansal ve Ticari Küreselleşme Endeksi	257
Şekil 43. Küresel ekonomik durgunluklardaki ekonomik büyüme oranlarının karşılaştırması (1991-2009-2020)	258

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIIB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
BCIM	: Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru
BM	: Birleşmiş Milletler
BRI	: Kuşak ve Yol İnisiyatifi
CDB	: Çin Kalkınma Bankası
CPEC	: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EEU	: Avrasya Ekonomik Birliği
FSI	: Kırılgan Devletler Endeksi
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KOF	: KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü
KOFFIGI	: Finansal Küreselleşme Endeksi
KOFFIGI_df	: De facto Finansal Küreselleşme Endeksi
KOFFIGI_dj	: De jure Finansal Küreselleşme Endeksi
KOFTRGI	: Ticari Küreselleşme Endeksi
KOFTRGI_df	: De facto Ticari Küreselleşme Endeksi
KOFTGI_dj	: De jure Ticari Küreselleşme Endeksi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
OPEC	: Petrol İhracatçısı Ülkeler Organizasyonu
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi

SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŖİÖ	: Ŗanghay İŖbirliđi Örgütü
TTIP	: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
UNCTAD	: BirleŖmiŖ Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

GİRİŞ

Bu çalışma, Çin dış politikasında önemli bir yere sahip olan Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin (BRI) küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki yerini araştırmakta ve bir uluslararası işbirliği platformu olma hedefine yönelik potansiyelini analitik bir çerçeve içerisinde değerlendirmeyi hedeflemektedir. BRI'nın, Çin'in küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki rolüne yönelik potansiyelini temel araştırma sorusu olarak kabul eden bu araştırmanın iki temel hipotezi bulunmaktadır. Birincisi, BRI'nın doğası gereği bir uluslararası işbirliği platformu olarak geliştiği ve gelişeceği. İkincisi ise, Çin gibi diğer BRI katılımcısı ülkelerin de işbirliği ihtiyaçları sebebiyle, BRI'nın uluslararası işbirliği platformu olmasına katkı sağladığı ve sağlayacağıdır. Çin'in küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki büyük stratejisi (grand strategy) ve BRI ülkelerinin finansal ve ticari entegrasyon indeksleri üzerinden işbirliği ihtiyaçlarını inceleyerek, bu hipotezler test edilmektedir.

Bu testler için öncelikle küreselcilik ile kalkınmacılık arasında tezin ana analitik çerçevesi kurulacak, Çin'in büyük stratejisi Silove'nin büyük strateji çerçevesi özelinde incelenecek, ardından KOF Küreselleşme Endeksi ile finansal ve ticari entegrasyon üzerinden işbirliği ihtiyaçları değerlendirilecektir. Tezin son kısmında da hem Çin büyük stratejisi, hem de Küreselleşme Endeksinden elde edilen sonuçlar küreselcilik- kalkınmacılık arasındaki genel analitik çerçeveye bağlanarak tezin ana sonuçları elde edilecektir. Bu testlerin sonuçlarından ilgili bölümlerde bahsedilecektir, dolayısıyla başlangıçtaki bu 'teze kuşbakışı perspektif' içerisinde bu sonuçlara değinilmeyecektir. Bununla beraber, BRI ile küresel ekonomi-politik sistem arasındaki bağın anlaşılabilmesinin Çin-küresel sistem ilişkisini incelemekle başladığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Çin, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi, dünya siyasetinin geleceğini belirleyecek en önemli yükselen güçlerden biri olarak görülmektedir.¹ Özellikle,

¹ Yong Deng, *China's struggle for status: the realignment of international relations* (Cambridge [England] ; New York: Cambridge University Press, 2008); Bart Dessein, ed., *Interpreting China as a*

küresel ekonomi-politik sisteme karşı tavrı ve sistem-içi rolüne dair muhtemel senaryolar, politikacılar ve akademisyenlerin uzun zamandır ana gündemini oluşturmaktadır. Haziran 2021 tarihinde yapılan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) toplantısında yayınlanan NATO 2030 Özet Raporu (NATO 2030 Factsheet), Çin'in politikacılar gündemindeki yerine dair önemli ve güncel bir örnektir. Bu raporda Çin, Rusya gibi kural-temelli uluslararası sisteme tehdit teşkil eden unsurlardan biri olarak ele alınmıştır.² NATO raporu, Robert Kaplan'ın 1994 yılındaki 'Yaklaşan Anarşi' başlıklı ünlü makalesinden bu yana, Çin tehdidi sorunsalının zihinlerdeki yerini koruduğunu göstermektedir.³ Buna karşın, Çin tehdidi sorunsalını araştıran çalışmalara paralel olarak, Çin'in sistemi güçlendirebilecek bir aktör olabileceğine yönelik karşıt literatür de oluşmuştur. Bu çalışmalara göre Çin küresel sistemi tehdit eden değil, aksine sisteme ihtiyaç duyan, sistemin bir unsurudur. Bu literatür içerisinde, Çin'in küresel ekonomi-politik sisteme ihtiyacına ve entegrasyonuna yönelik birçok argüman ortaya konulmuştur.⁴ Çin'in 2001 yılındaki Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyeliği ile Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin (BRI) 2017 yılında ilan edilen neoliberal ilkeleri, bu literatürün argümanlarına örnek teşkil etmektedir.

Çin/küresel ekonomi-politik sistem ilişkisine dair literatürdeki bu ayrışma,

Regional and Global Power: Nationalism and Historical Consciousness in World Politics, Politics and Development of Contemporary China Series (Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014); Edward S. Steinfeld, *Playing our game: why China's economic rise doesn't threaten the West* (Oxford ; New York: Oxford University Press, 2010); Li Xing ve Shengjun Zhang, "Interdependent Hegemony: China's Rise Under the Emerging New World Order", *China Quarterly of International Strategic Studies* 04, sy 02 (Ocak 2018): 159-75, <https://doi.org/10.1142/S237774001850015X>; Jinghan Zeng, "Is China Committed to Peaceful Rise? Debating How to Secure Core Interests in China", *International Politics* 54, sy 5 (Eylül 2017): 618-36, <https://doi.org/10.1057/s41311-017-0055-7>.

² NATO, "NATO 2030: Embrace the change, guard the values" (NATO, 2021), https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/2/pdf/210204-NATO2030-YoungLeadersReport.pdf.

³ Robert Kaplan, "The Coming Anarchy", *The Atlantic Monthly*, Şubat 1994, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>; Charles Krauthammer, "Why we must contain China", *Time*, 31 Temmuz 1995, <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,983245,00.html>; Denny Roy, "The 'China Threat' Issue: Major Arguments", *Asian Survey* 36, sy 8 (01 Ağustos 1996): 758-71, <https://doi.org/10.2307/2645437>; Ian Storey ve Herbert Yee, ed., *China Threat: Perceptions, Myths and Reality*. (S.l.: Routledge, 2020).

⁴ Kadir Temiz, *Chinese foreign policy toward the Middle East*, Politics in Asia (Abingdon, Oxon ; New York: Routledge, 2022), 25-51.

küresel sistem ile Çin'i aynı zeminde analiz etmeye çalışan araştırmalar için bir fikri kopma da meydana getirmektedir. Bu kopmanın sınırlarını ve boyutlarını, bir taraftan Çin'in küresel ekonomi-politik sisteme karşı konumu belirlerken, diğer taraftan küresel ekonomi-politik sistemin kendi içerisindeki yapısal değişimler de etkilemektedir. Bir başka deyişle, Çin-küresel sistem ilişkisi literatürü sadece Çin odaklı analizler üzerine değil, aynı zamanda küresel sistemin yapısal değişikliklerine yönelik de inşa olmuştur. Bu yapısal değişimlerin analizinde küresel sistemin motivasyon kaynakları, ikilemleri, sosyolojisi gibi birçok başlık uzun zamandır tartışılabilen konular arasında olmuştur.⁵ Gerek disiplin-içi gerek disiplinler-arası birçok çalışma, bu konulardaki farklı birçok soruya cevap aramıştır. Bu noktada, Edward Said'in "merkezisizleşmenin (decentralization) veya çoklu-merkezileşmenin (multiple-centralization) esas olduğu bir dünya nasıl olacak" sorusu, ekonomi-politik sistemin yapısal sorunsalını özetleyen bir mahiyettedir.⁶

Said'in bu sorusu ile çağdaş sayılabilecek 11 Eylül saldırılarının sonucunda, küresel ekonomi-politik sistemde, içinde birçok değişim barındıran yeni bir politik döngü başlamıştır. Bu politik döngü müddetince, temelde sistemin yapısını ve geleceğini sorgulayan birçok çalışma ortaya konmuştur. 11 Eylül saldırıları, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) sınır-ötesi askeri müdahaleleri, vekâlet savaşları, sınırlar-ötesi terör örgütleri ve faaliyetleri, enerji mücadeleleri, Rusya'nın enerji politikaları, Çin'in yükselişi, 2008 Küresel Ekonomik Krizi, NATO vb. ulus-aşırı örgütlenmelerin misyonu ve geleceği, uluslararası finansal krizler, ABD ve Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere yaşanan borç krizleri, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Uluslararası örgütlerin yeniden yapılandırılması, bölgesel ve küresel güç mücadeleleri, hegemonik güç geçişleri gibi daha birçok konu üzerinde küresel ekonomi-politik sistem tartışmalarının izleri görülebilmektedir.

Çin literatürünün "tehdit" ile "entegrasyon" arasında şekillenmesi gibi, küresel

⁵ Gao Fei, "China's Diplomatic Options in the Face of Profound Global Changes", *China International Studies*, sy 80 (01 Şubat 2020): 42-61.

⁶ Edward W. Said, *Reflections on Exile and Other Essays*, 3. print, Convergences (Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press, 2002).

ekonomi-politik sistem literatürünün de sistemin değişmesi ile varlığı arasında şekillendiği söylenebilir. Bir taraftan yapısı sürekli değişen bir sistemin gerçekten var olup olamayacağı tartışmaları yapılmaktadır. Diğer taraftan, süreklilik arz eden değişimler arasındaki bağlantılar bile küresel ekonomi-politik bir sistemin varlığına delil olarak gösterilmektedir. Bu görüş sistemin doğasını, yapısını, dinamiklerini ve motivasyonlarını değiştirebilecek gelişmelerin tarihin her döneminde yaşandığı ve yaşanacağı iddiasına dayanmaktadır. Sistemin varlığı sorusuna yönelik Şekil 1 önemli bir veri ortaya koymaktadır.

Şekil 1, ProQuest Dissertations&Theses Global veri tabanına kayıtlı olan doktora çalışmalarında küresel ekonomi-politik ve küresel sistem kavramlarının metnin içindeki, metin başlığındaki ve metin özetindeki kullanım istatistiklerini göstermektedir. Bu ‘kavramların istatistiği’, küresel ekonomi-politik ve küresel sistem kavramlarına yönelik ilginin öncelikle Sovyetler Birliği’nin çöküşünün, ardından da 11 Eylül saldırılarının akabinde önemli oranda yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu ilgi artışı, bir yandan küresel ekonomi-politik bir sistemin varlığını savunan ekolü güçlendirirken, diğer yandan küresel sistemin değişim faktörlerine de odaklanmak suretiyle çalışmaların içeriğinde de çeşitlenmelere yol açmaktadır.

Bu çeşitlenmenin Çin çalışmaları adına önemli bazı sonuçları olmuştur. Örneğin, klasik ‘Çin tehdidi’ çalışmaları gibi Çin’in yükselişinin sonuçlarına odaklanmak yerine kaynaklarına yoğunlaşan yeni çalışmalar yapılmaktadır. Bu açıdan, son dönemde yapılan analizlerin Çin’e karşı izlenecek ve bizzat Çin’in izlediği politikalardan ziyade, Çin’in küresel politikalarının işleyişine odaklanması gerektiği düşünülebilir.⁷ Dolayısıyla, bu odak çeşitlenmesine odaklanacak çalışmalar için BRI’nın kavramsal kapsamı, gelişim yöntemleri, ülke ekonomilerine ve politikalarına

⁷ Alessia Amighini, *China's Belt and Road: A Game Changer* (Edizioni Epoke, 2017); Anoushiravan Ehteshami ve Niv Horesh, ed., *China's presence in the Middle East: the implications of the One Belt, One Road Initiative*, Durham Modern Middle East and Islamic World Series 42 (London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018); Zhipeng He ve Jianzhou Zhao, “A China-Led Comprehensive Dispute Settlement Mechanism for the Belt and Road Initiative: Is It Too Early?”, *Asia Pacific Law Review*, 29 Ocak 2022, 86-106, <https://doi.org/10.1080/10192557.2021.2013660>; Zhexin Zhang, “The Belt and Road Initiative: China's New Geopolitical Strategy?”, *China Quarterly of International Strategic Studies* 04, sy 03 (Ocak 2018): 327-43, <https://doi.org/10.1142/S2377740018500240>.

etkileri ve küresel siyasi güç mücadeleleri üzerindeki muhtemel sonuçları temel çalışma yapılabilecek konular olarak göze çarpmaktadır.⁸ Bununla beraber, uluslararası ilişkiler, uluslararası finans, uluslararası lojistik, uluslararası iktisat ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinler çalışma alanlarını çeşitlendirmekle birlikte, her çalışma alanı da kendine has bir içerik taşımaktadır.

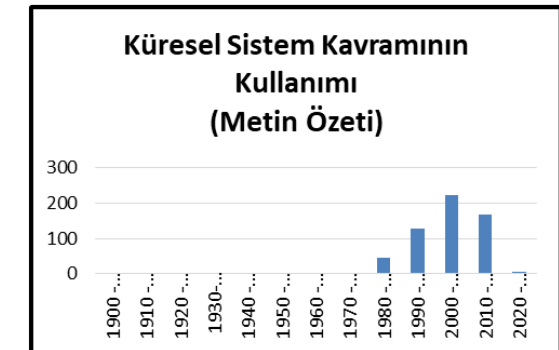
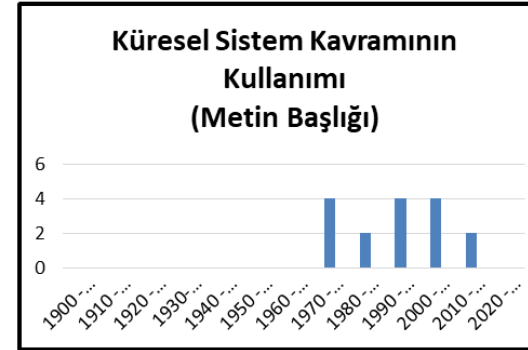
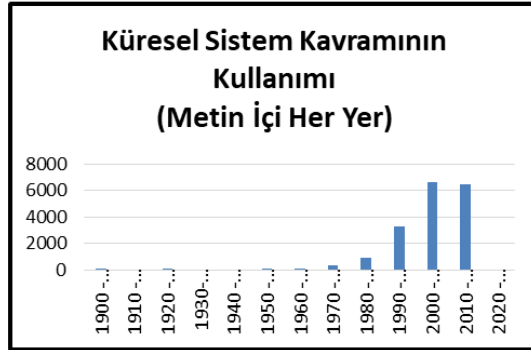
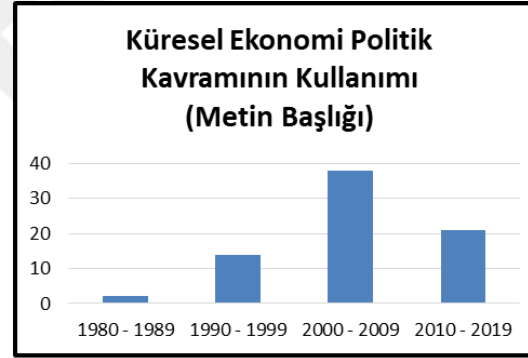
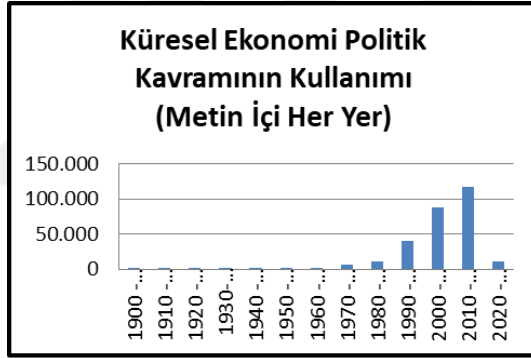
Bu disiplinlerden biri olan ve bu çalışmanın da ait olduğu uluslararası ilişkilerdeki BRI araştırmaları ise temel olarak iki alana yoğunlaşmaktadır: 1. Küresel güç mücadeleleri 2. BRI-küreselleşme ilişkisi. Birinci alanda, Çin'in yükselişinin önemli bir parçası olarak görülen BRI'ya karşı büyük güçlerin politikaları sonucunda oluşan küresel ve bölgesel güç mücadeleleri, BRI çalışmalarının odak noktasını teşkil etmeye başlamıştır.⁹ İkinci alanda ise, BRI'nın bir küreselleşme projesi olduğuna dair veriler ve tarihi karşılaştırmalara odaklanılmıştır.¹⁰ Örneğin, Xi Jinping'in Birinci BRI Zirvesindeki '21. Yüzyılda İpek Yolunu tekrar inşa etmek' başlıklı konuşması, tarihteki ilk küreselleşme projesi olan Tarihi İpek Yolu ile BRI'yı bağdaştırarak, BRI-küreselleşme ilişkisi alanındaki çalışmalara veri teşkil etmiştir.¹¹

⁸ Xu Fayin, "The Belt and Road Initiative and Globalization: The Perspective of Globalization-Constituting Theory", *Global Economic Observer* 7, sy 1 (2019): 232-37; Jeremy Garlick, "The Regional Impacts of China's Belt and Road Initiative", *Journal of Current Chinese Affairs* 49, sy 1 (Nisan 2020): 3-13, <https://doi.org/10.1177/1868102620968848>; Yiping Huang, "Understanding China's Belt & Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment", *China Economic Review* 40 (Eylül 2016): 314-21, <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2016.07.007>; Talip Küçükcan, "The Belt and Road Initiative and Middle Eastern Politics", *Insight Turkey* 19, sy 3 (2017): 83-91; Meena Singh Roy, "Afghanistan and the Belt and Road Initiative", *Asia Policy*, sy 24 (2017): 103-9.

⁹ Jean-Marc F. Blanchard ve Simon Shen, ed., *Conflict and cooperation in Sino-US relations: change and continuity, causes and cures*, Routledge contemporary China series; 125 (New York, NY: Routledge, 2015); Ray Kiely, *The BRICs, US "decline" and Global Transformations* (London: Palgrave Macmillan, 2015), <https://doi.org/10.1057/9781137499974>; Mingjiang Li ve Kalyan M. Kemburi, ed., *New dynamics in US-China relations: contending for the Asia Pacific*, Politics in Asia (London: Routledge/Taylor & Francis Group, 2015); Anil Sigdel, *India in the era of China's belt and road initiative: how modi responds to Xi* (Lanham: Lexington Books, 2020); Robert G. Sutter, *U.S.-China relations: perilous past, uncertain present*, Third edition (Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2018).

¹⁰ Fayin, "The Belt and Road Initiative and Globalization: The Perspective of Globalization-Constituting Theory"; Wenxian Zhang, Ilan Alon, ve Christoph Lattemann, ed., *China's Belt Road Initiative: Changing the Rules of Globalization*, Palgrave Studies of Internationalization in Emerging Markets (Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2>.

¹¹ Maximilian Mayer, *Rethinking the silk-road: China's belt and road initiative and emerging eurasian relations* (New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017); Tom Miller, *China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road* (London: Zed Books, 2017); Yiwei Wang ve Feng Chen, *The Belt and Road Initiative: What Will China Offer the World in Its Rise*, First edition (Beijing: New World Press, 2016); Jinping Xi, *Xi Jinping, the Governance of China*, First edition (Beijing: Foreign

Şekil 1. Küresel Sistem ve Küresel Ekonomi-Politik Kavramlarının İstatistiği

Kaynak: ProQuest Dissertations&Theses-2021

Bununla birlikte bu çalışma, uluslararası ilişkiler disiplindeki bir BRI analizinin küresel güç mücadeleleri ve küreselleşme formlarına yoğunlaşmasının da bir tıkanma noktasına geleceğini düşünmektedir. Zira bu yoğunlaşma sonucunda, çalışmalar BRI'nın kendi özelliklerine odaklanmak yerine, ya disiplindeki geleneksel ve yeni teorileri BRI'ya uygular, ya da BRI-dışı gelişmelerin BRI üzerindeki etkilerine odaklanır. Bu minvalde, BRI'nın henüz yeni oluşmakta olan yapısı ve eşzamanlı küresel siyasetteki değişimler, farklı ve daha kapsamlı analitik çerçevelerin geliştirilmesini de gerekli kılmaktadır. Bu gerekliliğin en önemli sebeplerinden biri, BRI'nın klasik jeopolitik yaklaşımlar, realizm, neoliberalizm gibi geleneksel ve hegemonik güç geçiş teorileri ve bölgesel analizler gibi nispeten yeni teorilerin kapsamlarının dışına da çıkan bir profilinin olmasıdır.

Örneğin, BRI'yı açıklamak için Çinli yöneticiler tarafından da sıklıkla başvurulmuş jeopolitik yaklaşımlar, çatışmaların boyutlarını ve sınırlılıklarını çalışan bir araştırma ise uluslararası hukuka da müracaat etmek zorundadır.¹² Bu zorunluluk, denizdeki ve karadaki çatışma ve işbirliklerini belirleyen dinamiklere yönelik, deniz ve karaya yönelik daimi bir ayırım yapma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Örneğini deniz hukuku mekanizmaları, devletlerin kara suları haricindeki davranışlarına müdahalede çok etkindir. Buna karşın, karasal alanlarda devletlerin ve devlet-dışı aktörlerin çatışmacı tavırlarına yönelik etkin bir uluslararası hukuki mekanizmadan bahsetmek ise güçtür. Mesela, NATO ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası mekanizmaların etkinliği, hukuktan daha ziyade devletlerin askeri güçlerinin caydırıcılıklarından ileri gelmektedir. Sonuç olarak, BRI açısından da büyük önem arz eden çatışmalar veya işbirlikleri üzerine yapılan araştırmalar için jeopolitik yaklaşımlar vazgeçilmez olmasına karşın, jeopolitik yaklaşımlara dayanan araştırmalar denizleri ve karaları aynı zeminde buluşturan bir analitik çerçeveden beslenemezler.

¹² Alexander Orakhelashvili, "International Law and Geopolitics: One Object, Conflicting Legitimacies?", *Netherlands Yearbook of International Law* 39 (2008): 155-204, <https://doi.org/10.1017/S0167676808001554>.

Bununla birlikte, jeopolitik teoriler açısından deniz jeopolitiği ile kara jeopolitiği arasındaki mevzu bahis analitik farklılıklar, ‘Çin’in tek bir mega-dış politikasının’ yansımaları olan BRI’nın bütüncül bir kavramsal çerçevede ele alınmasını imkânsız kılmaktadır.¹³ Jeopolitik teorilere göre, Avrasya ve Güney Çin Denizi’nin ikisi de çatışmacı bir siyasi atmosfere sahiptir. Bu durum, BRI ülkeleri arasındaki işbirliği potansiyelini zayıflatan bir etki meydana getirmekte ve dolayısıyla BRI dâhil olmak üzere bütün işbirliği inisiyatiflerinin önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir. Nitekim ‘Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve Şanghay İşbirliği Örgütü’nün (ŞİÖ) de beklenen düzeyde bir politik değişim oluşturmamasının sebebi, Avrasya kuşağı boyunca tarihi arka planları da olan jeopolitik riskler, bölgesel gerginlikler ve dış faktörlerdir’.¹⁴

Haklılık payı olmasına karşın, jeopolitik teoriler ışığında elde edilen bu çıkarım, BRI gibi Avrasya kuşağında hedeflenen işbirliği ve entegrasyon projelerinin başarılarına yönelik şüpheleri artırmaktadır. Örneğin, Maduz’un (2018) röportajlar yaparak ŞİÖ’nün geleceği hakkında hazırlamış olduğu raporda, ‘ŞİÖ’nün sembolik bir organizasyon olarak kalmak ile Avrasya’daki işbirliği için etkili bir aktör olmak arasında gidip geldiği’ sonucuna varmıştır.¹⁵ Sonuç olarak, geleneksel jeopolitik teorilerine dayanan BRI araştırmaları, doğaları itibarıyla, yekpare bir BRI analizi ortaya koyamamakta, ancak yekpare bir analizin ortaya çıkması için ihtiyaç duyulacak sonuçları parça parça vermektedir.

BRI’yı anlamlandırabilmek için alternatif bir teorik zemini de bölgeselcilik çalışmaları ortaya koymuştur. Bu çalışmalar da, artan çok taraflı anlaşmalar ve örgütlenmelerin ve tek kutuplu dünyadan çok kutuplu dünyaya geçişin ışığında BRI’yı anlamlandırmaya çalışmaktadır. Özellikle BRI’nın temel amacının ‘ülkeler arası ikili anlaşma modellerini çok taraflı anlaşmalara çevirmek olduğu’ iddiasında olan

¹³ Theresa Fallon, “The New Silk Road: Xi Jinping’s Grand Strategy for Eurasia”, *American Foreign Policy Interests* 37, sy 3 (04 Mayıs 2015): 140-47, <https://doi.org/10.1080/10803920.2015.1056682>.

¹⁴ Subhadeep Bhattacharya, “ASEAN at 50”, içinde *ASEAN and India–ASEAN Relations*, kitap editörü M. Mayilvaganan, 1. bs (London: Routledge, 2021), 17-34, <https://doi.org/10.4324/9781003177173-3>.

¹⁵ Linda Maduz, “Flexibility by Design: The Shanghai Cooperation Organisation and the Future of Eurasian Cooperation”, application/pdf (ETH Zurich, 2018), <https://doi.org/10.3929/ETHZ-B-000314633>.

araştırmacıların tercih ettiği araştırma soruları, çalışılan konularda çeşitlenmeyi de teşvik etmektedir.¹⁶ Bununla birlikte, mevcut bölgesel inisiyatif ve projelerle BRI arasındaki muhtemel bağlantıların analiz edilmesi bir başka konu genişlemesi olarak düşünülebilir. Bu projelerin tecrübeleri BRI çalışmaları için geniş bir literatür ortaya koymaktadır.

Örnek olarak, BRI'nın ilanından altı yıl öncesinde Newman'ın (2007) ortaya koyduğu 'çok taraflılık ile uluslararası güvenlik ikilemi', BRI için teorik zemin genişletmesine örnek oluşturabilir.¹⁷ 2020 yılının başından itibaren Hindistan-Çin, Güney Çin Denizi ülkeleri-Çin, Pakistan-Hindistan-Çin arasında doğrudan Çin'in taraf olduğu hatlardaki, aynı zamanda Rusya-Ukrayna, Ermenistan-Azerbaycan-Türkiye, Doğu Akdeniz Kara Suları, Aden ve Hürmüz Boğazlarındaki korsanlık faaliyetleri gibi BRI'nın doğrudan etkilendiği hatlardaki yükselen askeri tansiyon, Newman'ın teorik zemininde değerlendirilebilir. Aynı zamanda, bu örneklerdeki yükselen askeri tansiyona karşı uluslararası askeri mekanizmaların harekete geçirilmesi gibi, çok taraflılık-uluslararası güvenlik ikileminde ibre güvenlikten yana dönmektedir.

Her ne kadar Çin bu ikilemin olumsuz etkilerinden arınmak için ekonomik anlaşmalar ile politik çekişmeleri birbirinden ayırt etmeye yönelik söylemler geliştiriyor olsa da, pratikte bu ikili arasındaki bağ kendini her daim göstermektedir. Örneğin, 2017 yılında Hindistan'ın Keşmir üzerinden egemenlik haklarını ihlal ettiği eleştirilerine karşılık, Çin Hindistan ile ayrı bir koridor kurulabileceğini ya da 'CPEC isminin değiştirilebileceğini' söylemiştir.¹⁸ BRI üzerindeki ödenemeyen kredilere karşılık yönetim haklarını devraldığı limanları silahlandığı tartışmalarına karşılık,

¹⁶ Tomas Casas i Klett ve Omar Ramon Serrano Oswald, "Free Trade Agreements as BRI's Stepping-Stone to Multilateralism: Is the Sino-Swiss FTA the Gold Standard?", içinde *China's Belt and Road Initiative*, ed. Wenxian Zhang, Ilan Alon, ve Christoph Lattemann (Cham: Springer International Publishing, 2018), 75-93, https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2_5; Jonathan Fulton, ed., *Regions in the Belt and Road Initiative*, Rethinking Asia and international relations (Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge, 2020); Garlick, "The Regional Impacts of China's Belt and Road Initiative".

¹⁷ Edward Newman, *A crisis of global institutions? multilateralism and international security*, Routledge global institutions (London ; New York: Routledge, 2007).

¹⁸ Moneycontrol, "China offers to rename CPEC if India joins OBOR", *Moneycontrol*, 24 Kasım 2017, <https://www.moneycontrol.com/news/world/china-offers-to-rename-cpec-if-india-joins-obor-heres-more-about-the-project-2446499.html>.

Çin BRI'nın sadece ekonomik motivasyonu olan bir inisiyatif olduğunu vurgulamaktadır.¹⁹ Dolayısıyla, Çin'in ve diğer BRI katılımcısı ülkelerin sahaya yönelik geliştirdikleri politikalarda, 'ekonomik anlaşmalar ve politik çekişmelerin arasındaki bağın etkileri' açıkça görülmektedir.²⁰

BRI'yı daha kapsamlı bir çerçevede ele alma ihtiyacını nispeten yeni teoriler de karşılayamamaktadır. Örneğin, hegemonik güç geçişi teorilerine dayalı BRI analizleri, Çin ve ABD arasındaki mevcut gerginliklerin sebeplerine yönelik bazı ipuçları verebilmektedir. Fakat güç geçişi teorileri, küresel siyasetteki değişimleri yakalamayı sağlarken, BRI'nın yapısındaki muhtemel değişiklikleri anlamak için yeterli araçlar sunamamaktadır. Bunun sebebi ise, BRI'nın sadece Çin'in dış politika aracı olarak değerlendirilmesidir. Hâlbuki BRI bir uluslararası işbirliği inisiyatifi oluşturma iddiasındadır ve bunun gerektirdiği üzere işbirliğinin tek tarafına değil, her tarafına odaklanma ihtiyacını karşılamak durumundadır. Bundan dolayı, her ne kadar BRI Çin için bir dış politika aracı olarak kullanılsa da, bilimsel bir analizde BRI'yı sadece Çin'in bir dış politika aracı olarak görmek eksik kalmaktadır. Fayin (2019) de, uluslararası ilişkiler çalışmalarının sadece Çin odaklı BRI analizleri yaptığını, ama BRI'nın muhatap ülkelerinin varlığından dolayı küreselleşme kavramı çerçevesinde de değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.²¹ Buradan bakıldığında, katılımcı ülkelerinin BRI'yı kavramsal, söylemsel ve pratik olarak dış politikalarında nasıl kullandıkları da önemli bir araştırma alanı teşkil etmektedir.

BRI analizlerinde hegemonik güç geçişi teorilerine benzer bir eksiklik, küreselleşme teorileri için de mevcuttur. Küreselleşme teorilerini temel alan çalışmalarının BRI'nın bir küreselleşme projesi olup olmadığı, küreselleşme

¹⁹ Eric Olander, "Is China weaponizing ports built along the Belt Road Initiative?", *The Africa Port*, 14 Eylül 2020, <https://www.theafricareport.com/41643/is-china-weaponizing-ports-built-along-the-belt-road-initiative/>.

²⁰ Milan Babic, Jan Fichtner, ve Eelke M. Heemskerk, "States versus Corporations: Rethinking the Power of Business in International Politics", *The International Spectator* 52, sy 4 (02 Ekim 2017): 20-43, <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1389151>; Fang Cai ve Peter Nolan, ed., *Routledge Handbook of the Belt and Road*, Routledge International Handbooks (London ; New York: Routledge, Taylor & Frances Group, 2019).

²¹ Fayin, "The Belt and Road Initiative and Globalization: The Perspective of Globalization-Constituting Theory", 232.

formlarına etkisi, küreselleşmeden nasıl etkilendiği sorularına yoğunlaştıkları görülmektedir.²² Mevcut küreselleşme teorileri ışığında kalkınma odaklı uluslararası işbirliği hedefi sebebiyle, BRI'nın küreselleşmeci bir doğasının olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Diğer taraftan, hem BRI'nın hem de küreselleşmenin dinamik yapılarına odaklanmamaları, mevcut küreselleşme teorilerinin statik kalmalarına neden olmaktadır. Bu statiklik sebebiyle, küreselleşmenin yeni formlarına yoğunlaşmamaktadırlar. Böylece, liberal demokratik değerler temelli küreselleşme teorilerinden yola çıkarak yapılan BRI analizleri, bir müddet sonra sadece küresel güç mücadelelerine odaklanma tehlikesini barındırmaktadır.

Bu çalışma, BRI çalışmalarının, küresel güç mücadeleleri ile küreselleşme formları arasındaki buraya kadar açıklanan mevzu bahis kısır döngüye düşme tehlikesi taşıdığını savunmaktadır. Bu kısır döngü tehlikesini atlatabilmekse, BRI'yı daha kapsamlı bir analitik çerçeve içerisinde ele almak ile mümkün olacaktır. Küreselleşme kavramının uluslararası işbirliği modellerine yönelik mantıksal zeminine inmek, mevzu bahis kısır döngüyü atlatma ihtiyacını karşılayabilecektir. Bu çalışma da, küreselleşmenin fikri zeminine inerek BRI'yı daha isabetli bir teorik çerçeveye oturtmayı ve günümüz küresel ekonomi-politik sistemi içerisinde daha gerçekçi analiz etmeyi hedeflemektedir.

ARAŞTIRMA SORUSU VE ÖNEMİ

Bu gerçekçi analiz ihtiyacını karşılayabilmenin, doğru kavramsal çerçeve seçimi kadar önemli olan bir başka şartı da, araştırma sorusunu mevcut uluslararası siyasi gelişmeler ışığında dizayn etmektir. Bu minvalde, bu çalışma 2008 Küresel Ekonomik Krizini küresel ekonomi-politik sistemin yakın dönemdeki en kritik eşiği olarak görmektedir. Hem ABD'de hem de Avrupa'da sebep olduğu borç krizleri,

²² Jean B. Berlie, ed., *China's Globalization and the Belt and Road Initiative*, Politics and Development of Contemporary China (Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), <https://doi.org/10.1007/978-3-030-22289-5>; Weidong Liu, *The Belt and Road Initiative: A Pathway towards Inclusive Globalization*, China Perspectives (London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019); Theodor Tudoroiu, *China's globalization from below: Chinese entrepreneurial migrants and the Belt and Road initiative*, Routledge contemporary China series (Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge, 2022).

korumacı ekonomi politikalarına olan meylin artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte küresel ekonomik kriz, küresel ekonomik aktivitenin Atlantik merkezlilikten Asya-Pasifik merkezliliğe doğru değişimini de hızlandırmıştır. Bu durum da, küresel ekonomik krizin BRI'nın aktif bir politikaya dönüşüm sürecinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.²³

Diğer taraftan, küresel ekonomik krizden itibaren 'ihracat teşviklerinin yanında ithalat kotalarının artırılması ile neoliberalizmden neomerkantilizme' doğru yaşanan ekonomi politikaları değişimi, liberal demokrasi rejimlerini de küresel düzeyde önemli bir belirsizlikle karşı karşıya bırakmıştır.²⁴ Özellikle 'stratejik korumacılık anlayışı ile neomerkantilist düşüncenin ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşlarında' da kendini önemli düzeyde hissettirmesi, bu belirsizlik alanlarının daha uzun süre devam edebileceğini göstermektedir.²⁵ Dünya demokrasilerinin neoliberal politikaları kademeli olarak terk etmeleri, liberal demokrasi anlayışını da ciddi bir krize sokmakta ve dolayısıyla küresel ölçekte ekonomi-politik sistem açısından belirsizliklerin devamlılığını oluşturmaktadır. Belirsizliklerin devamı da, aynı zamanda, ekonomik ve siyasi sistemlerde yeni alternatif arayışlarını da gündeme getirmektedir. Bu çalışma da, 'bu alternatiflerden birisi olma potansiyeli araştırılan Xi yönetimindeki Çin'in küresel ekonomik liderliği ihtimalini' BRI'nın birden çok boyutu üzerinden değerlendirmektedir.²⁶ BRI hem Çin'in en büyük yatırım ağı ve önemli bir dış politika

²³ Brantly Womack, "International Crises and China's Rise: Comparing the 2008 Global Financial Crisis and the 2017 Global Political Crisis", *The Chinese Journal of International Politics* 10, sy 4 (01 Aralık 2017): 383-401, <https://doi.org/10.1093/cjip/pox015>.

²⁴ Eric Helleiner, "Varieties of American neomercantilism", *European Review of International Studies* 6, sy 3 (2019): 7-29; I. S. Ivanchenko, "New neomercantilism as a challenge for a globalized economy", *Voprosy Ekonomiki*, 07 Eylül 2021, 132-48; Mustafa Kutlay, "The Politics of State Capitalism in a Post-Liberal International Order: The Case of Turkey", *Third World Quarterly* 41, sy 4 (02 Nisan 2020): 683-706, <https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1699400>; Doug Stokes, "Trump, American Hegemony and the Future of the Liberal International Order", *International Affairs* 94, sy 1 (01 Ocak 2018): 133-50, <https://doi.org/10.1093/ia/iix238>.

²⁵ Helleiner, "Varieties of American neomercantilism", 22.

²⁶ John Kirton ve Alissa Xinhe Wang, "China's Complex Leadership in G20 and Global Governance: From Hangzhou 2016 to Kunming 2021", *Chinese Political Science Review*, 08 Nisan 2022, <https://doi.org/10.1007/s41111-022-00213-9>; Conrad John Masabo, "Towards Global Leadership? China's Roles in Provision of Goods and Institutions for Global Economic Governance", *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations* 7, sy 1 (2021): 1; Igor Piliaiev, "On the Way to Global Leadership: Recent Shifts in China's Geo-economic Power", *Ukrainian Policymaker* 8 (Mayıs 2021), <https://doi.org/10.29202/up/8/9>.

misyonu olmakta, hem de küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki büyük değişimle aynı döneme denk gelmektedir. Bu sebeple, neoliberal ekonomik politikalardaki gevşeme ve neomerkantilist korumacı politikalara olan rağbet sonucunda köklü bir değişimi yaşayan küresel ekonomi-politik sistem içinde Çin'in küresel ekonomik liderliği potansiyeli açısından BRI'nın rolü, bu çalışmanın temel araştırma sorusunu teşkil etmektedir.

Mevcut literatürde, Çin'in küresel ekonomi-politik sistem içerisinde yeni lider olma potansiyelini tartışan önemli ve birçok çalışma bulunmaktadır.²⁷ Her ne kadar günümüzde, bu çalışmaların ana konusunu BRI teşkil etse de, Çin'in alternatifliği tartışmalarının dayanakları neredeyse Mao dönemine kadar dayanır. Mao'nun Afrika'ya yaptığı yatırımlar ve ilişkilerinin bozulmasından sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden (SSCB) farklı bir sosyalist model sunması, Çin'in küresel siyaset içerisindeki konumuna dair tartışmaların başlangıcı olmuştur.²⁸ Örneğin, Mallory, Çin Halk Cumhuriyeti'nin resmi kuruluşundan iki yıl önce kaleme aldığı makalesinde, 'ABD desteği ile siyasi olarak birleşen Çin anakarasındaki bir devletin, hangi kesimin hükümeti altında olursa olsun, uluslararası politikada çok güçlü bir pozisyona sahip olacağını' iddia etmiştir.²⁹ Deng Xiaoping'in ilan ettiği 'açılım reformları' politikası da Çin'in küresel sistem içerisindeki yükselişinin bir başka önemli dönüm noktası olmuştur. Buna karşın, gerek Mallory'nin ifade ettiği durum gerek açılım reformları politikası, ABD desteği ile beraber anılıp, Deng sonrası dönemdeki Çin yükselişinin devamı ABD'nin SSCB ile mücadelesinin bir parçası olarak görülebilir.

²⁷ Martin Albrow, *Chinas Role in a Shared Human Future: Towards Theory for Global Leadership* (Global China Press, 2018); Bentley B. Allan, Srdjan Vucetic, ve Ted Hopf, "The Distribution of Identity and the Future of International Order", *International Organization* 72, sy 4 (2018): 839-69; C. Fred Bergsten, *The United States vs. China: the quest for global economic leadership* (Medford: Polity Press, 2022); Xuetong Yan, *Leadership and the Rise of Great Powers* (S.I.: Princeton University Press, 2020).

²⁸ David H. Shinn, "China-Africa Ties in Historical Context", içinde *China-Africa and an Economic Transformation*, kitap editörü David H. Shinn (Oxford University Press, 2019), 61-83, <https://doi.org/10.1093/oso/9780198830504.003.0004>; Minxin Pei, *From reform to revolution: the demise of communism in China and the Soviet Union* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1994).

²⁹ Walter Mallory, "The Open Door in China: A Reappraisal", *Foreign Affairs*, Ekim 1947, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/1947-10-01/open-door-china-reappraisal>.

Pekin Uzlaşısının ise bu durumu tersine çeviren bir etki yaptığı düşünülebilir. Özellikle Pekin Uzlaşısı, Vaşington Uzlaşısı ile gücünü pekiştiren ABD hegemonyasına karşı Çin'in bir direnç mekanizması oluşturma girişimi olarak okunmuştur. Aynı zamanda, Pekin Uzlaşısı modelinde siyasi boyutların da varlığı, Çin alternatifinin siyasi rejimler üzerinden okunmasına da sebep olmuştur.³⁰ Buna karşın Pekin Uzlaşısı tartışmalarının aksine, BRI üzerinden yapılan Çin alternatifi tartışmalarında, ekonomi boyutu ağır basmaktadır. Özellikle, neomerkantilist anlayışın yaygınlaşması sonucu küresel ekonomi-politik sistemdeki değişimle aynı dönemde ilan edilen BRI'nın küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki yeri ve Çin dış politikasındaki rolü zaten temel araştırma soruları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, dış politika ve ekonominin farklı disiplinler olması sebebiyle, Pekin Uzlaşısı ve BRI'nın mevzu bahis Çin alternatifi tartışmalarına etkisi birbirinden ayrı ekonomi ve siyaset bilimi metodolojileri ele alınmıştır.

Bu çalışma ise, BRI analizlerinin ihtiyacı olan daha geniş kavramsal çerçeveyi üretebilmek için BRI'nın birbirinden ayrık metodolojiler üzerinden değil, ekonomik ve siyasi faktörler arasındaki bağlantı noktalarının bulunarak ekonomi-politik metodolojileri üzerinden analiz edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ekonomi-politik metodoloji ile bağlantı noktalarından hareket eden analizler, 'Çin için olduğu gibi', BRI'nın daha geniş perspektifli ve daha gerçekçi şekilde anlaşılabilmesini mümkün kılacaktır.³¹ Bu çalışma da araştırma metodolojisinde aktarılacağı üzere, BRI'nın küresel ekonomi-politik sistem içindeki ve Çin'in dış politikasındaki rolünü,

³⁰ Arif Dirlik, "Beijing Consensus: Beijing 'Gongshi'. Who recognizes whom and to what end?" (Globalization and Autonomy Online Compendium, 17 Ocak 2006), http://www.ids-uva.nl/wordpress/wp-content/uploads/2011/07/9_Dirlik1.pdf; John Wagner Givens, "The Beijing Consensus is Neither", *St Antony's International Review* 6, sy 2 (2011): 10-26; Yasheng Huang, "Debating China's Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus", *Academy of Management Perspectives* 24, sy 2 (Mayıs 2010): 31-47, <https://doi.org/10.5465/amp.24.2.31>; Yang Jiang, "Rethinking the Beijing Consensus: How China Responds to Crises", *The Pacific Review* 24, sy 3 (Temmuz 2011): 337-56, <https://doi.org/10.1080/09512748.2011.577234>; Scott Kennedy, "The Myth of the Beijing Consensus", *Journal of Contemporary China* 19, sy 65 (Haziran 2010): 461-77, <https://doi.org/10.1080/10670561003666087>; Joshua Cooper Ramo, *The Beijing Consensus* (London: Foreign Policy Centre, 2005); John Williamson, "Is the 'Beijing Consensus' Now Dominant?", *Asia Policy*, sy 13 (2012): 1-16.

³¹ Shaun Breslin, *China and the global political economy*, Paperback, International political economy series (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2013), 15.

küreselleşme ve Çin'in yükselişi tartışmaları üzerinden birbirine bağlayacaktır. Zira bir yandan, BRI küresel ölçekte büyük bir yatırım ve ekonomik potansiyele sahiptir, bir yandan da temel lokomotif gücünü Çin oluşturmaktadır. Çin'in yükselişi ile bağlantısı ise doğal olarak güç mücadeleleri, denge politikaları, güç geçişi gibi teorik zeminleri BRI'yı anlamlandırmak için daha öne çıkarmaktadır. Hâlbuki izah edildiği üzere, bu teorik yaklaşımların en önemli eksikliği, BRI'dan başlayarak ürettikleri analizlerini BRI-dışı unsurlarla sonlandırmalarıdır. Bir başka ifadeyle, BRI bu çalışmalarda yalnızca farklı teorik zeminlerdeki bir değişken olmaktan öteye geçememektedir. Bu durum da, BRI'yı anlamlandırmak açısından önemli kısıtlamalar oluşturmaktadır.

Kavramsal çerçeveler, teorik yaklaşımlar ve bölgesel analizler gibi klasik ve yakın dönem araştırma çeşitleri, genellikle Çin'in herhangi bir küresel politikasının muhatap ülkeleri üzerindeki etkilerini araştırmaya yönelmektedir. Buna karşın, Çin harici faktörlerin BRI üzerindeki etkilerini anlamlandırmak açısından yetersiz kalmaktadır.³² Aynı zamanda, küreselleşme teorilerinin küreselleşmeyi statik tanımlar üzerinden ele almaları da, BRI'nın dinamik yapısını anlamak için gerekli zemini barındırmamaktadır. Hâlbuki gerek küreselleşme formları gerek BRI'nın kendisi Çin'in küresel ekonomik liderlik potansiyelinden etkilenme ihtimali taşımaktadır. Zira demokratik ülkelerin neoliberal ekonomi politikalarından kısmen vazgeçmelerine ilaveten komünist Çin'in küresel ekonomik liderlik potansiyeli, liberal demokrasideki kırılmaları daha da güçlendirme potansiyeli taşımaktadır. Buna karşın, demokrasilerin neoliberal ekonomi politikalarına karşı tutumlarının sürdürülebilirliği de, BRI'nın Çin'in liderlik potansiyelini etkileyecektir. Dolayısıyla, bu çalışma, mevcut literatürdeki birçok kavramsal teoriler ve bölgesel analizlerin aksine, tek bir değişkene yoğunlaşmamayı tercih etmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma daha geniş kapsamlı bir perspektife duyulan ihtiyacı karşılamak adına, birbirinden farklı dinamiklere sahip olan birden fazla değişken

³² Wenhua Shan, *Normative readings of the belt and road initiative: road to new paradigms* (New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018).

arasındaki ortak noktayı bulan bir analitik çerçeve önermektedir. Aynı zamanda, geliştirilen bu analitik çerçeveyi BRI üzerine uygulayarak sonuçlarını tartışacaktır. Bu minvalde bu çalışma, küreselleşmenin değişen formları tartışmaları üzerinden küreselleşmenin fikri zeminine inerek, ihtiyaç duyulan ve birinci bölümde açıklanacak olan analitik çerçeveyi küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi üzerine oturtacaktır. Aynı zamanda, Çin'in değişen büyük stratejisini ve BRI'nın kara koridorlarındaki katılımcı ülkelerinin işbirliği ihtiyaçlarını, bu ikilem içerisinde BRI'nın konumunu etkileyen iki önemli değişken olarak ele alacaktır.

Araştırma sorusunun önemini ortaya koyan bir diğer husus ise, konu ile ilgili Türkiye'deki mevcut literatürdür. Türkiye'deki uluslararası ilişkiler literatüründeki araştırmalar, BRI'yı ya bir aktör olarak ya da tamamen Çin'e bağımlı bir proje olarak okumaya meyyaldır. Bu çalışma ise, Çin harici gelişmeleri de hesaba katmak ve BRI'yı edilgen bir yapı olarak ele almak suretiyle Türkiye'deki BRI çalışmalarında yeni bir pencere açma iddiasındadır. BRI 2013 yılında ilan edilmiş bir inisiyatif olmasına rağmen, Türkiye'de BRI üzerine yazılan Nisan 2021 tarihi itibarıyla toplamda 2 adet doktora tezi, 24 adet yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu sayılar bu çalışma tarafından, Türkiye'deki BRI çalışmaları hakkında fikir dünyasının gelişimi açısından yeterli olarak görülmemekle birlikte, BRI çalışmalarının başlangıç noktası hakkında fikir vermektedir. Bu çalışmalar da, BRI'yı Çin temelli bir perspektifle anlamaya gayret etmiş, ya tarihsel analizler yapılmış ya da küreselleşme ve Neo-Gramsciyan hegemonya teorisi bağlamında anlamaya çalışmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmalar da, tıpkı yetersiz kalan geleneksel ve modern teoriler gibi, Çin'in hegemonik hedeflerine ve küreselleşme formlarına etkilerine yoğunlaşmaktadır.

Bununla beraber, Türkiye'deki diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmanın üç amacı bulunmaktadır. Birincisi, küreselleşme formları ile BRI arasındaki ilişkiyi küreselcilik felsefesi üzerinden okuyarak daha kapsamlı bir analitik çerçeve çizmektir. İkincisi, bu ilişkinin deneysel değerlendirilmeleri ile analitik çerçevesini uygulamaktır. Üçüncüsü, BRI hakkındaki Türkiye'deki uluslararası ilişkiler literatürünün genişlemesine katkıda bulunmaktır. Bu çalışma, bu üç amacı gerçekleştirebilmek için küreselleşmeyi, Çin Büyük Stratejisini ve BRI katılımcısı ülkelerin uluslararası

işbirliği iştıyaklarını ayrı ayrı ele alacaktır. Bununla birlikte, sadece günümüzdeki değil gelecek dönemlerde yapılacak ‘Avrasya kuşağında işbirliği’ konulu çalışmalarda da mevzu bahis analitik çerçevenin ve deneysel katkının temel alınabilmesi, bu çalışmanın amaçlarındandır. Bu amaç da, mevzu bahis üç değişkenin statik ve homojen yapılardan daha ziyade, dinamik ve heterojen birer değişken olarak kabul edilmesini gerektirmektedir.

Aynı zamanda, BRI literatürde genellikle bir bağımsız değişken olarak ele alınırken, bu çalışma BRI’yı bağımlı değişken olarak incelemektedir. Bir başka ifadeyle, BRI küresel ekonomi-politiği ve ülkelerin politikalarını etkileyen bir aktör değil, buralardaki gelişmelerden etkilenen bir yapı olarak görülmektedir. Zira küresel ekonomi-politik içerisinde hiçbir aktör sistem(ler)den, sistem(ler) de hiçbir aktörden bağımsız hareket edemez ve bunlar karşılıklı etkileşim içerisinde³³. Öncelikle sosyolojideki yapılaşma teorilerinin yaptığı gibi, bu etkileşim ne aktörün ne de sistemin birbirlerine karşı herhangi bir önceliğinin olmadığını kabul etmekle başlar. Fakat yapılaşma teorilerinde, yapının aktörden ve aktörün de yapıdan bağımsız boyutlarını gösterme eğilimi daha baskındır. Bu çalışma ise, bunun aksine hem yapının aktörler üzerinde hem de aktörlerin yapılar üzerinde etkisinin olduğunu savunmaktadır. Küreselleşme formları, Çin büyük stratejisi ve BRI ülkelerinin işbirliği iştıyakları arasındaki bağlantılar da daha çok bu karşılıklı etkileşim anlayışı ile değerlendirilecektir.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırma sorusunun önemine dair açıklamalardan sonra, aynı analitik çerçeve içerisinde değerlendirilecek olmalarına rağmen mevzu bahis üç değişkenin farklı konular olması, araştırmanın da farklı düzeylerde yapılmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla, araştırma sorusunun da çok katmanlı ve çok taraflı olması bu çalışmanın önemli bir ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç, araştırma katmanlarının ve taraflarının seçiminde de dikkatli olmayı gerektirmektedir. Yanlış bir seçim sonucunda, araştırma metodolojisi

³³ Alexander Wendt, “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory”, *International Organization* 41, sy 3 (1987): 337.

de yanlış tayin edilebilir. Yanlış tayinden kaçınmak amacıyla bu çalışma, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemini analiz düzeyi, küreselleşme formlarının değişimini, Çin'in Büyük Stratejisini ve BRI'nın katılımcı ülkelerinin işbirliği ihtiyaçlarını ise analiz birimleri olarak temel almaktadır.

Analiz birimlerinin içeriğinden önce, bu birimler arasındaki ilişkilerin “çok-metotlu araştırma” yoluyla nasıl ele alınacağı hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Disiplin-içi uluslararası ilişkiler çalışmalarında da ya nitel, ya nicel, ya da karma metot (mixed research) olmak üzere üç farklı metot bulunmaktadır. Özellikle tek tip verilerin ya da tek tip perspektiflerin yeterli bir analiz çerçevesi sunamamasından dolayı, araştırmalarda daha çok karma metot tercih edilmektedir. Özellikle küresel sistem ya da küresel ekonomi-politik sistem gibi farklı alanlardaki birçok değişkenden etkilenen sorunsallar için karma metodoloji daha elverişli bir araştırma dizaynı sunmaktadır. ‘Farklı alanlardaki analizleri entegre etme temayülüne en yatkın alanlardan bir tanesi de ekonomi-politik alanı’ olduğu için, bu çalışmanın metodolojisine bir açıklık getirme gerekliliği hissedilmiştir.³⁴ Artan ilgiye ek olarak, son dönem eleştirilerde karma metodolojinin de karmaşık sonuçlar ortaya çıkardığı kanısı kendine alan bulmaktadır. Aynı zamanda, ortaya net araştırmalar yerine daha ‘diyalektik çoğulculuk (dialectical pluralism)’ temelli bir bilgiler yumağı çıkarma potansiyeli olduğunun üzerinde durulmaktadır.³⁵

Karma metotların bu karmaşıklık riskinden korunmak için önerilen bir araştırma dizaynı ise ‘çok-metotlu araştırmadır (multi-method research)’. Çok metotlu araştırmalar, karma metot araştırmalardan farklı bir araştırma dizaynı olmamasına karşın, kısaca, farklı metotları bir araya getirme usulü açısından karma metotlardan ayrışır. Karma metotlarda, araştırmanın her yerinde nitel ve nicel veri ve bilgi kaynaklarından faydalanılabilirken, çok-metotlu araştırmalarda nicel ve nitel veri ve bilgi kaynakları araştırmanın farklı yerlerinde ele alınır ve birbirlerine

³⁴ Alessandro Arduino ve Xue Gong, “Introduction”, içinde *Securing the belt and road initiative: risk assessment, private security and special insurances along the new wave of Chinese outbound investments*, 1st edition (New York, NY: Springer Science+Business Media, 2018).

³⁵ R. Burke Johnson, “Dialectical Pluralism and Mixed Research”, *American Behavioral Scientist* 56, sy 6 (Haziran 2012): 751, <https://doi.org/10.1177/0002764212442494>.

karıştırılmazlar.³⁶ Bir başka ifadeyle, karma metotlarda veri ve bilgi, türü fark etmeksizin araştırmanın her yerinde kullanılabilirken, çok-metotlu araştırmalarda araştırmanın belli yerlerinde, belli veri ve bilgi türlerine odaklanılır. Araştırmanın sonuç bölümünde bu veri analizleri birbirine entegre edilerek, araştırma sorusunun cevabı verilir. Bu minvalde, bu çalışma çok-metotlu araştırma dizaynı ortaya koyma iddiasındadır. Küreselleşme formları küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi zeminindeki teorik tartışma birinci bölümde; Çin'in Büyük Stratejisi üzerine yapılan literatür tartışmaları üçüncü bölümde; KOF Küreselleşme Endeksi-2019 üzerinden BRI'nın finansal entegrasyon ve ticari entegrasyon hedeflerinin durumlarına dair nicel analizler ise dördüncü ve beşinci bölümlerde ortaya konulmuştur. Böylece, çalışma boyunca nicel ve nitel bölümler birbirinden ayrılarak, diyalektik çoğulculuk tehlikesinden uzak kalmaya gayret edilmiştir.

Metodoloji bilgilendirmesinde bölümlerin içeriğine yönelik de bilgilendirme gereklidir. Birinci bölümde literatürde birden çok boyutu ile ele alınan küreselleşme formları küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi aracılığıyla tek bir ana yapı içerisinde ele alınacak ve bu çalışmanın temel teorik tartışma konusunu oluşturacaktır. Küreselleşme/ulus-devlet ikilemi üzerinde ilerleyen küreselleşme formları tartışmalarının sınırlarının genişletilmesi ve küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine oturtulması, ihtiyaç duyulan geniş analitik çerçeveyi sağlayacak temel katkı olacaktır. Bu tartışma, ekonomik ve politik değişkenlerin üzerinde şekilleneceği dinamik kavramsal zemini oluşturacaktır.

Üçüncü bölümde ele alınan Çin'in büyük stratejisi ise, Nina Silove'nin analitik çerçevesi dâhilinde Mao döneminden Xi Jinping dönemine kadar kategorik bir okumaya tabi tutulacaktır. Bu kategorik okumanın amacı, Çin'in büyük stratejisindeki değişmeyen noktaların tespit edilerek günümüz Çin Stratejisinin mihenk taşlarını ortaya koymaktır. Bununla beraber, BRI sonrasında Çin'in dış politik tutumunda kendini gösteren agresif katılımcılık modeli, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi

³⁶ M. Teresa Anguera vd., "Revisiting the Difference between Mixed Methods and Multimethods: Is It All in the Name?", *Quality & Quantity* 52, sy 6 (Kasım 2018): 2759, <https://doi.org/10.1007/s11135-018-0700-2>.

içerisinde anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Agresif katılımcılığın Çin büyük stratejisinde herhangi bir değişikliğe sebep olup olmadığı sorusuna ise deneysel bir analiz ile cevap aranmıştır. Çin'in üst düzey dış politika bürokrasisinin 2013 yılından itibaren yaptığı 640 adet konuşma ve açıklamaların kelime frekans ölçümü ile içerik analizi yoluyla deneysel analizin verisini oluşturmaktadır. Bu şekilde, Çin'in BRI öncesi ve sonrası tutum değişiklikleri irdelenmiştir.

Dördüncü ve beşinci bölümlerde ise, BRI'nın katılımcı ülkelerinin bu inisiyatife katılmaya ne kadar istekli olduklarını gösteren uluslararası işbirliği iştihak düzeyleri deneysel bir analize tabi tutulmuştur. Bu analiz için, küreselleşme formları ile mantıksal irtibatı korumaya yardımcı olacak bir bağlama sahip olması ve 'dünyanın en fazla tercih edilen küreselleşme endeksi' olmasından dolayı, KOF Küreselleşme Endeksinin 2019 veri seti baz alınacaktır.³⁷ İsviçre merkezli Eidgenössische Technische Hochschule (ETH) KOF Swiss Ekonomi Enstitüsü tarafından 2012 yılından bu yana hesaplanan ve orijinal olarak Dreher vd. (2008) tarafından geliştirilen KOF Küreselleşme Endeksi, küreselleşmeyi 'ekonomik aktörler arası bir ağ kurma süreci olarak gördüğünden', bu çalışmanın küreselleşme mantığı ile tam olarak bağdaşmaktadır.³⁸ KOF Küreselleşme Endeksinin ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme boyutlarına yönelik 43 farklı değişkene odaklanarak geniş kapsamlı bir 'küreselleşme ölçümü' sunması, bu endeksin elverişli bir veriseti ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bu veri setinin temel tercih sebebi, 2019 versiyonunda küreselleşmeyi *de facto* ve *de jure* olarak ikiye ayırmak suretiyle piyasa-devlet ayrışmasını sağlamış olmasıdır. Bu ayrışma, BRI'nın hitap ettiği coğrafyalardaki ekonomi-politik durumlar hakkında daha gerçekçi bir perspektif elde edilmesini sağlamıştır. Bu durum, KOF Küreselleşme Endeksinin diğer küreselleşme endekslerinden daha nitelikli kılmaktadır. Ayrıca, 1970'den 2016'ya kadar olan uzun bir süreyi kapsamaması sebebiyle, BRI öncesi ve sonrası karşılaştırması için de elverişli bir zemin hazırlamaktadır.

³⁷ Giray Gozgor, "Robustness of the KOF Index of Economic Globalisation", *The World Economy* 41, sy 2 (Şubat 2018): 414, <https://doi.org/10.1111/twec.12546>.

³⁸ Axel Dreher, "Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization", *Applied Economics* 38, sy 10 (10 Haziran 2006): 1091-1110, <https://doi.org/10.1080/00036840500392078>.

Bu çalışmada, öncelikle küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi üzerinde ekonomik ve politik analiz birimlerindeki durumların tespiti ve BRI'nın küresel siyaset içerisindeki konumuna etkileri analiz edilmektedir. Bu analizlerden sonra ise, BRI hakkındaki çeşitli eleştirel konular da mercek altına alınmaktadır. Böylece, hem BRI hakkında yeni bir araştırma zemini geliştirilmekte, hem de bu zemin mevcut eleştiriler üzerinden tartışılmaktadır.

ÇALIŞMANIN ORGANİZASYONEL YAPISI

Bu çalışma, giriş ve sonuç kısımları haricinde toplam altı bölümden oluşmaktadır. Bu altı bölümün genel yapısı, kısaca, her akademik çalışmanın genel yapısını oluşturan *analitik çerçeve-değişken tanımlama-tarihsel okuma-analiz-eleştiri* bölümlerinden oluşmaktadır. Öncelikle, birinci bölümde küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin analitik çerçevesi kurulmuştur. Ardından ikinci bölümde BRI'nın genel karakteristikleri tanımlanmıştır. Sonrasında üçüncü bölümde Çin Büyük Stratejisindeki değişim tarihsel bir okumaya tabi tutulmuştur. Ardından dördüncü ve beşinci bölümlerde, BRI'nın iki temel değişkenini teşkil eden finansal ve ticari entegrasyon hedeflerinin analizi yapılmıştır. Son olarak BRI hakkındaki bazı alternatif okumalar üzerinden hem araştırma konusunun kendisi hem de bu çalışmanın haricindeki BRI odaklı meseleler tartışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü, öncelikle çoğulcu liberal demokrasi modelindeki derin değişimin küreselleşme formlarını nasıl etkilediğini tartışmaktadır. Bu etkiler sebebiyle, küreselleşme formlarının 2008 Küresel Ekonomik Krizi öncesi literatürdeki gibi klasik küreselleşme/ulus-devlet ikilemi üzerinden değerlendirilemeyeceği savunulmaktadır. Özellikle korumacı ekonomik politikaların ve popülist siyasi söylemlerin arttığı mevcut küresel siyaset içerisinde, klasik küreselleşme/ulus-devlet ikileminin günümüz dünyasının gerçeklerini pek yansıtamadığı ortaya konulmuştur. Klasik ikilemin dönüşümü tartışılırken, hem neoliberalizm-demokrasi ikilisinin doğasındaki değişim, hem de devletin ekonomi yönetiminde artan payı dikkate alınmıştır. Aynı zamanda, 'kalkınmacı devlet modellerinin kapitalist piyasaların önceliği olan sürdürülebilir kalkınma amacına yönelik başarısı' neoliberalizm-

demokrasi ikilisindeki değişimi tetikleyen unsurlardan olmuştur.³⁹

Neoliberalizm ile liberal demokrasi arasında yaşandığı tartişılan kırılma ile sürdürülebilir kalkınma amacını taşıyan kalkınmacı devletin başarısı birleştirildiğinde, küreselleşme/ulus-devlet ikileminin yeniden tartişılması bir zorunluluk olmaktadır.⁴⁰ Bu minvalde birinci bölüm, küreselleşme/ulus-devlet ikileminden daha geniş bir ikilem olan küreselcilik/kalkınmacılık ikilemini, çalışmanın analitik çerçevesinin merkezine taşımaktadır. İki ikilem arasındaki kavramsal farklar ortaya konulup, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin BRI ile ilgisi gösterilmiştir. Bu sayede, piyasa ve devlet kapitalizmi modellerinin ideolojik arka planını oluşturan küreselcilik ve kalkınmacılık kavramlarının teorik tartişma alanını genişletmesinden faydalanılmıştır. Bu genişleme aynı zamanda, BRI'nın küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki konumunu anlamayı da kolaylaştırmıştır. Çalışmanın diğer bölümlerinde de, ele alınan konuların BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde nereye tekabül ettiği irdelenmiştir. Bu şekilde, Çin'in küresel ekonominin liderliği potansiyeline yönelik tartişmalarda BRI'nın nasıl yer tutacağı test edilmeye çalışılmıştır. Özellikle devletlerin politikalarındaki başarı düzeyini ölçmeyi amaçlayan Kırılgan Devletler Endeksi (Fragile States Index – FSI), küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin nicel uygulama örneğini ortaya koymayı mümkün kılmaktadır.

³⁹ Ignacy Sachs, “Revisiting Development in the Twenty-First Century”, *International Journal of Political Economy* 38, sy 3 (Eylül 2009): 14, <https://doi.org/10.2753/IJP0891-1916380301>.

⁴⁰ Luke Amadi, “Globalization and the Changing Liberal International Order: A Review of the Literature”, *Research in Globalization* 2 (Aralık 2020): 100015, <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2020.100015>; Guilherme Stolle Paixão e Casarões ve Débora Barros Leal Farias, “Brazilian Foreign Policy under Jair Bolsonaro: Far-Right Populism and the Rejection of the Liberal International Order”, *Cambridge Review of International Affairs*, 01 Ekim 2021, 1-21, <https://doi.org/10.1080/09557571.2021.1981248>; Lorenzo Cello, “Jeremy Bentham’s Vision of International Order”, *Cambridge Review of International Affairs* 34, sy 1 (02 Ocak 2021): 46-64, <https://doi.org/10.1080/09557571.2020.1722610>; Kristen Hopewell, “The Liberal International Economic Order on the Brink”, *Current History* 116, sy 793 (2017): 303-8; G. John Ikenberry, “The End of Liberal International Order?”, *International Affairs* 94, sy 1 (01 Ocak 2018): 7-23, <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>; Sung-han Kim ve Sanghoon Kim, “China’s Contestation of the Liberal International Order”, *The Pacific Review*, 09 Nisan 2022, 1-26, <https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2063367>; Eva Paus ve Martin Ford, ed., *Confronting dystopia: the new technological revolution and the future of work* (Ithaca: ILR Press, an imprint of Cornell University Press, 2018); Tatiana Romanova, “Russia’s Neorevisionist Challenge to the Liberal International Order”, *The International Spectator* 53, sy 1 (02 Ocak 2018): 76-91, <https://doi.org/10.1080/03932729.2018.1406761>.

İkinci bölüm BRI'nın ekonomik, kurumsal, tarihsel, siyasi arka planları ve BRI hakkındaki literatürde var olan perspektiflerin incelenmesi suretiyle BRI'nın tanınmasına ayrılmıştır. BRI'yı tanımak, BRI'nın potansiyellerini anlayabilmek açısından elzemdir. Özellikle, Çin ile katılımcı ülkelerin BRI üzerinden nasıl bir ilişki ağına sahip olabileceklerini görmek için BRI'nın limitlerini tespit etmek önem arz etmektedir. Betimleyici tasvirler yapmak yerine ara tartışmalar ile yürütülen ikinci bölüm, BRI üzerine yapılan herhangi bir çalışmada ihtiyaç olan rasyonel zemini sağlamayı hedeflemektedir. Bu sebeple, ikinci bölümde BRI genel olarak Çin'den bağımsız özellikleri ve Çin'in dışındaki faktörleri de inceleyen BRI okumaları bağlamında tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde, büyük strateji kavramının Silove'nin ortaya koyduğu yeni bir kavramsal çerçeveden yola çıkılarak değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Silove'nin büyük strateji çerçevesi, konjonktürel dış politika değerlendirmelerinin kısır döngüsünden çıkarak, büyük stratejiyi dış politikadaki zihni ve pratik değişimler ve süreklilikler ışığında değerlendirmektedir. Üçüncü bölüm de, Silove'nin çerçevesinden yola çıkarak Çin'in büyük stratejisi üzerine tarihsel bir okuma yapmaktadır. Mao Zedong'dan itibaren Xi Jinping'e kadar geçen dönemde, Çin'in uluslararası siyasetteki temel stratejik aklı ana inceleme konusu olmuştur.

Xi Jinping'in parti genel sekreterliğine seçilmesinden itibaren, uluslararası siyasette daha proaktif bir politika izleyeceğini ilan etmesi, Çin stratejik aklı açısından derin bir politika değişikliğidir.⁴¹ Bu politika değişikliği, özellikle Çin'in hedeflerini, niyetlerini ve büyük stratejisini akademinin ilgi odağına tekrar taşımıştır. Bu nedenle bu incelemede de, Xi Jinping'in Çin Komünist Partisi Genel Sekreterliğine gelişinin Çin büyük stratejisindeki kritik eşik olduğuna dair kabul merkeze alınmıştır.⁴² Aynı zamanda 640 adet resmi açıklama ve belgelerde *anahtar kelime frekans analizi* ile BRI

⁴¹ Sulmaan Wasif Khan, *Haunted by chaos: China's grand strategy from Mao Zedong to Xi Jinping* (Cambridge, Massachusetts ; London, England: Harvard University Press, 2018), 209-35.

⁴² Nien-chung Chang-Liao, "China's New Foreign Policy under Xi Jinping", *Asian Security* 12, sy 2 (03 Mayıs 2016): 82-91, <https://doi.org/10.1080/14799855.2016.1183195>; Jabin T. Jacob ve Hoàng Thé Anh, ed., *China's Search for "National Rejuvenation": Domestic and Foreign Policies under Xi Jinping* (Singapore: Palgrave Macmillan, 2020).

sonrası dönemde Çin dış politikasının yönüne dair bir içerik analizi ile literatürdeki genel kabul test edilmiştir. Bu şekilde, Çin'in proaktif politika değişikliğinin mücessem hali olan BRI ile Çin'in büyük stratejisine yönelik tarihsel okuma aynı zeminde buluşturulmuştur. Bu bölümün sonucunda, Çin büyük stratejisinin değişimi ya da sürekliliğinin BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumuna etkisi tartışılmıştır.

Dördüncü ve beşinci bölümler, çalışmanın temel deneysel analizlerini ortaya koymaktadır. Bu analizler, temel olarak, BRI katılımcısı ülkelerin BRI'nın hedeflerine yönelik iştiaak düzeylerini ölçmektedir. İştiaak düzeyleri, BRI rotasındaki devletlerin ve sektörel aktörlerin işbirliğine ne kadar yatkın olduğunu göstermektedir. Buna göre iştiaak düzeyinin artması, devletlerin finansal ve ticari entegrasyon hedeflerine yönelik BRI'nın hedeflerine uygun bir zemine sahip olmaları anlamına gelmektedir. Devletlerin ve sektörlerin iştiaak düzeyleri arasındaki herhangi bir yakınsama ise BRI'nın ilgili ekonomik koridorunda entegrasyon için başarı ihtimali hakkında fikir vermektedir. Dördüncü bölüm BRI'nın ilan edilen önceliklerinden finansal entegrasyon endeksini incelerken, beşinci bölüm diğer bir öncelik olan ticari entegrasyon endeksine odaklanmaktadır. Bu iki bölüm sonucunda, BRI katılımcısı devletlerin ve sektörel aktörlerin BRI'nın iki ana önceliğine yönelik tutumları ve iştiaak düzeyleri tespit edilmiştir. Bu tespitler temelinde, BRI ekonomik koridorlarının gerçekleşme potansiyelleri, *de facto* ve *de jure* sorun alanları ve riskleri ortaya konulmuştur. Bu minvalde, BRI bünyesinde başarılı olabilmek için yatırımlar yaparken, Çin ve diğer muhtemel finansör ülkelerin karşılaşabileceği muhtemel sorun alanları tespit edilmeye çalışılmıştır. İlâveten, bu tespitler BRI gibi 'Avrasya kuşağında işbirliği' iddiasında bulunan diğer uluslararası platformlar için de önemli bir veri ortaya koymaktadır.⁴³

Altıncı bölüm, BRI hakkındaki üç alternatif okumaya odaklanmaktadır. Çin'in ekonomik büyümesinin sürdürülebilirliği, COVID-19 pandemisinin BRI üzerindeki

⁴³ Ministry of Foreign Affairs of China ve Ministry of Commerce of China, "Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road", 10 Nisan 2017, <http://2017.beltandroadforum.org/english/n100/2017/0410/c22-45.html>.

etkileri, BRI katılımcısı olan ve olmayan büyük güçlerin BRI'dan alternatif beklentileri mevzu bahis üç alternatif okumayı oluşturmaktadır. Bu bölümdeki temel amaç, hem BRI'ya yönelik güncel eleştirel perspektifleri ortaya koymak hem de bu çalışmanın dışında kalan BRI okumalarını görmektir. Bu sayede, bu bölüm BRI'nın küresel siyasetteki yerini tespit etmek için eleştirel perspektiflerden faydalanmayı amaçlamıştır.

Sonuç itibariyle BRI sonucunda, küresel ekonomi-politik sistem önemli yapısal değişiklikler meydana gelip gelmeyeceği tartışılmaya değer bir sorudur. Geçmişin altyapı mirasını modernize etmek gibi zaten gereken bir ihtiyacı karşılaması sebebiyle ülkelerin ekonomik gelişmelerine katkısını tartışan çalışmalar, bu yapısal değişiklikler araştırmalarını domine etme ihtimalini barındırmaktadır. Bu minvalde, literatürün BRI'yı gelecekteki ekonomi-politik sistem içi değişiklikler ile geçmiş altyapıyı modernizasyon ihtiyacı arasındaki bir diyalektik içerisinde kalma tehlikesi bulunmaktadır.

Bu çalışma ise bu tehlikeden korunmak adına, bir yandan bu diyalektiğe dışarıdan bakmaya gayret etmiş, bir yandan da BRI'yı da bu diyalektiğin dışarısına çıkarmaya çalışmıştır. Tam olarak bu noktada bu çalışma, eksik bir parçayı tamamlayarak bu diyalektiği BRI'nın kendi faktörlerinden etkilenen değil, BRI'nın da etkilendiği küreselcilik-kalkınmacılık ikilemi ile ikame etmek suretiyle literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, birbirinden bağımsız karaktere sahip ama birbiriyle de doğrudan ilintili üç konuyu BRI özelinde birleştirmeye odaklanmıştır: Küreselleşmenin Değişimi, Çin'in büyük stratejisi ve BRI katılımcısı ülkelerin işbirliği ihtiyakları. Bununla birlikte, KOF Küreselleşme İndeksi, ülkelerin uluslararası işbirliğine ne kadar açık olduğunu gösteren kapsamlı ve inovatif veri seti sayesinde hem üçüncü konunun daha net bir resmini çekmiş hem de geniş ve bütüncül bir perspektif oluşturma amacına önemli bir katkı sağlamıştır.

Her ne kadar her birisi ayrı ayrı derinlemesine analiz edilebilecek konular olsa da, bunların arasındaki bağlantılar da BRI için önemli bir faktördür ve incelenmeyi hak etmektedir. Bu minvalde bu çalışma, bağlantı noktalarını analiz etmeyi hedeflemektedir. Alanı içerisinde literatüre mütevazı bir katkı yapma niyetindeki bu

Çalışma, aynı zamanda, Avrasya Kuşağında muhtemel işbirliğı platformu olmak adına mevcut ve gelecekteki BRI alternatifleri için örnek bir analiz erevesi üretmeyi de amaçlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANALİTİK ÇERÇEVE: KÜRESELÇİLİK/KALKINMACILIK İKİLEMİ VE BRI'NIN ANA BİLEŞENLERİ

Avrasya coğrafyasında hem tarih boyunca hem günümüzde ‘birçok inisiyatif’ ilan edilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmıştır.⁴⁴ Hem uluslararası siyasetteki güç mücadeleleri hem de ülkelerin kalkınmaları için arz ettiği önem, Avrasya coğrafyasının uluslararası projelerin odağında olmasının temel sebeplerinden olmuştur.⁴⁵ Meşhur jeopolitik teorisyeni MacKinder, ünlü Amerikalı stratejist Brzezinski vb. birçok isim Avrasya coğrafyasını dünyanın kalbi olarak kabul etmiş ve ‘bu coğrafyayı yönetenin dünyayı yöneteceği’ iddiasını dile getirmişlerdir.⁴⁶ Her ne kadar jeopolitik teorisyenlerinin asıl olarak odaklandığı coğrafya Orta Asya ve Kafkasya olsa da, günümüzdeki kimi çalışmalar bunun da ötesine geçip Avrasya’dan kasıt olarak Avrupa ve Asya’yı birarada analiz etmeyi tercih etmektedir.⁴⁷ ‘Devletlerin ortak bir hedef etrafında toplanmasının zorluğundan dolayı’ bu nitelikteki projelere tarih boyunca az rastlansa da, BRI da kapsamı ve bugüne kadar modernize ettiği

⁴⁴ Mariia L. Gorbunova ve Igor D. Komarov, “Emerging Integration Projects in Eurasia: A Search for New Cooperation Formats?”, *Journal of Chinese Economic and Business Studies* 15, sy 3 (03 Temmuz 2017): 229-47, <https://doi.org/10.1080/14765284.2017.1346924>; Silvana Malle, Julian Cooper, ve Richard Connolly, “Greater Eurasia: More than a Vision?”, *Post-Communist Economies* 32, sy 5 (03 Temmuz 2020): 561-90, <https://doi.org/10.1080/14631377.2020.1738685>.

⁴⁵ Ulugbek Azizov, “Regional Integration in Central Asia: From Knowing-That to Knowing-How”, *Journal of Eurasian Studies* 8, sy 2 (Temmuz 2017): 123-35, <https://doi.org/10.1016/j.euras.2017.02.002>; Ikboljon Qoraboyev, “From Central Asian Regional Integration to Eurasian Integration Space? The Changing Dynamics of Post-Soviet Regionalism”, *Eurasian Integration Yearbook*, 2010, 206-32; Evgeny Vinokurov ve Alexander Libman, *Eurasian integration: challenges of transcontinental regionalism*, Euro-Asian studies (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012).

⁴⁶ Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*. (New York: Basic Books, 2007), <http://public.ebib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=903027>; H. J. Mackinder, “The Geographical Pivot of History (1904)”, *The Geographical Journal* 170, sy 4 (2004): 298-321.

⁴⁷ Pavel Barakhvostov ve Andrei Rusakovich, “Eastern Partnership Countries and Eurasian Integration in 2012~2015”, *Journal of Economic Integration* 32, sy 4 (2017): 804-41; Mathieu Duchâtel vd., “Eurasian integration and the EU”, ABSORB AND CONQUER: (European Council on Foreign Relations, 2016), JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/resrep21670.6>; Qoraboyev, “From Central Asian Regional Integration to Eurasian Integration Space? The Changing Dynamics of Post-Soviet Regionalism”.

altyapı çalışmaları itibariyle, ‘yeni bir işbirliği modeli kurma’ misyonuna sahip olarak görülebilmektedir.⁴⁸ Henüz tam anlamı ile başarılı ya da başarısız olarak nitelendirilmesine sebep olacak bir durum olmadığı için, devletler-arası ilişkilerin BRI’nın geleceğine nasıl etki edeceği sorunsalı, BRI çalışmalarının temel bileşenlerinden birisi olmaktadır.⁴⁹

Uluslararası işbirliği platformu kurmayı hedefleyen başka projeler gibi, BRI çalışmalarının temel bileşenlerinden bir tanesi de, ‘BRI’nın sürdürülebilirliği’ sorunsalıdır.⁵⁰ BRI zirvelerinin 2017, 2019 ve 2021 yıllarında düzenli bir şekilde yapılabilmiş olması, BRI’yı uluslararası politikada sürdürülebilir bir inisiyatif olma iddiasına taşımaktadır. Buna karşın, yine de kuruluşundan kısa bir zaman geçmesinden dolayı, BRI’yı ‘sürdürülebilir bir inisiyatif’ olarak nitelendirmek için henüz erkendir. Giriş bölümünde de işaret edildiği gibi, geleneksel ve yeni teoriler ise BRI’nın dinamik yapısını anlamak için yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlikten dolayı, ‘küresel ekonomi-politik sistemdeki büyük değişikliklerin’⁵¹ küreselleşme formları üzerindeki etkisinin ve ‘BRI ile küreselleşme formlarının karşılıklı etkileşiminin’ daha fazla araştırmada

⁴⁸ Alexander Lukin, “Eurasian Integration and the Clash of Values”, *Survival* 56, sy 3 (04 Mayıs 2014): 43-60, <https://doi.org/10.1080/00396338.2014.920144>; Li Xiangyang, “The ‘Absence’ of Asian Regional Economic Integration and the Development Orientation of the Belt and Road”, *Social Sciences in China* 40, sy 1 (02 Ocak 2019): 132-47, <https://doi.org/10.1080/02529203.2019.1556484>.

⁴⁹ Yaowen Chen vd., “Does the Connectivity of the Belt and Road Initiative Contribute to the Economic Growth of the Belt and Road Countries?”, *Emerging Markets Finance and Trade* 55, sy 14 (14 Kasım 2019): 3227-40, <https://doi.org/10.1080/1540496X.2019.1643315>; Fanny M. Cheung ve Ying-yi Hong, ed., *Regional Connection under the Belt and Road Initiative: The Prospects for Economic and Financial Cooperation*, Routledge Studies on Asia in the World (London: Routledge, 2019); Neil Loughlin ve Mark Grimsditch, “How Local Political Economy Dynamics Are Shaping the Belt and Road Initiative”, *Third World Quarterly* 42, sy 10 (03 Ekim 2021): 2334-52, <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1950528>.

⁵⁰ Liang Dong, Xiaohua Yang, ve Hongtao Li, “The Belt and Road Initiative and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Seeking Linkages for Global Environmental Governance”, *Chinese Journal of Population Resources and Environment* 16, sy 3 (03 Temmuz 2018): 203-10, <https://doi.org/10.1080/10042857.2018.1487745>; Wenhui Jiang, Hai Zhang, ve Yuanyuan Lin, “Trade Sustainability and Efficiency under the Belt and Road Initiative: A Stochastic Frontier Analysis of China’s Trade Potential at Industry Level”, *Emerging Markets Finance and Trade* 58, sy 6 (03 Mayıs 2022): 1740-52, <https://doi.org/10.1080/1540496X.2021.1925246>; Ministry of Finance of People’s Republic of China, “Debt Sustainability Framework for Participating Countries of the Belt and Road Initiative”, 25 Nisan 2019, <http://m.mof.gov.cn/czxw/201904/P020190425513990982189.pdf>.

⁵¹ Sadik Ünay, ed., *Global Political Economy after the Crisis: Theoretical Perspectives and Country Experiences*, Economic Issues, Problems and Perspectives (New York: Nova Science Publishers, Inc, 2017).

kendine yer bulduğu söylenebilir.⁵² Literatürdeki bu eğilimi göz önüne alarak bu çalışma, küreselleşme tartışmalarını genişletmekte ve fikri zeminini ve alternatifini de işin içine katarak küreselcilik/kalkınmacılık ikilemini BRI tartışmalarının merkezine taşımaktadır. *Tartışmaların merkezini taşıırken* bu çalışma, BRI ile küreselleşme formları arasındaki karşılıklı etkileşimi, küresel ekonomi-politik sistemdeki değişikliklerden bağımsız olarak da değerlendirmektedir. Bu bağımsız değerlendirme, bu çalışmadaki BRI analizlerini klasik teorilerde ortaya çıkan küresel güç mücadeleleri-küreselleşme formları kısır döngüsünden de kurtarmaktadır.

Bu çalışma bu kısır döngüden kurtulmak için, kavramsal bağlantılarla birlikte tarihsel örtüşmelere karşın, BRI ile küreselleşme formları etkileşimini küresel ekonomi-politik sistemdeki gelişmelerden bağımsız da incelemiştir. Bunun en önemli sebebi küresel ekonomi-politik sistemin bizzat bu kısır döngüleri oluşturan yapısıdır. BRI ile küreselleşme formları ilişkisini 2008 küresel ekonomik krizinden itibaren gerçekleşen küresel ekonomi-politik sistem içindeki gelişmeler ışığında değerlendiren aşağıdaki örnek, bu kısır döngü tespiti için önemli bir kanıttır.

BRI'nın gelişimi ile küreselleşme formlarının doğasındaki değişim görece eşzamanlı gerçekleşmektedir. Yakın dönemde, küreselleşmenin öncül aktörleri, 2008 Küresel Ekonomik Krizden sonra neoliberal ekonomi politikalarından neo-merkantilist ekonomi politikalara doğru evrilmeye başlamıştır. Küreselleşme formlarının değişiminin yaşandığı 2008 sonrası dönemde Çin de BRI yatırımlarının coğrafi alanını genişletmeye başlamıştır. Bununla beraber, yakın dönemlerde Xi

⁵² Fayin, “The Belt and Road Initiative and Globalization: The Perspective of Globalization-Constituting Theory”; Yuan Feng, “The One Belt One Road Initiative and China’s Multilayered Multilateralism”, içinde *Mapping China’s “One Belt One Road” Initiative*, ed. Xing Li (Palgrave Macmillan, 2018); Feng; International Forum “The Belt and Road to a Better Future: China-Europe Youth Dialogue”, *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*, ed. Yu Cheng, Lilei Song, ve Lihe Huang (Singapore: Palgrave Macmillan, 2018); Srikanth Kondapalli ve Xiaowen Hu, ed., *One Belt One Road: China’s Global Outreach* (New Delhi: Pentagon Press, 2017); Zou Lei ve Zhang Zhiping, *The Political Economy of China’s Belt and Road Initiative* (World Scientific Publishing Company, 2018); Francis Schortgen, “China and the Twenty-First-Century Silk Roads: A New Era of Global Economic Leadership?”, içinde *China’s Belt and Road Initiative*, ed. Wenxian Zhang, Ilan Alon, ve Christoph Lattemann (Cham: Springer International Publishing, 2018), 17-33, https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2_2; Li Xing, *Mapping China’s “One Belt One Road” Initiative* (Palgrave Macmillan, 2018); Lei Zou, *The political economy of China’s Belt and Road Initiative*, Series on China’s Belt and Road Initiative, vol. 1 (New Jersey: World Scientific, 2018).

Davos Dünya Ekonomi Forumu 2017’de ‘uluslararası alanda ticari liberalleşmenin terkedilmemesi gerektiğini’ dile getirmiştir.⁵³ Özellikle Trump hükümetinin neomerkantilizmi güçlendiren ekonomi politikaları Çin’e ekonomik açıdan önemli bir manevra alanı sağlamıştır. Diğer taraftan, küresel ekonomik krizden bu yana neoliberalizm ile demokrasi arasında yaşanan kırılma sonucu küreselleşmenin transnasyonalizasyon gibi ara formlarının da ortaya çıkması gibi karakteristik özelliklerindeki çeşitlenme de, Çin dış politikasındaki bu yönelişe imkân tanımaktadır. Aynı zamanda bu kırılma, Çin’in belli sınırlar dâhilinde neoliberal politikalar izlerken, neoliberalizmin bir liberal demokrasi öncülü olmaktan çıkması sebebiyle komünist ideolojik konumunu sürdürebilmesini de mümkün kılmaktadır.

Buna karşın küresel ekonomik krizden önce, ‘neoliberalizm ile demokrasi birbirini besleyen ve ayrılması zor iki unsur’ olarak görülmüştür.⁵⁴ Buna göre, neoliberalizm demokrasiyi beraberinde getirmektedir ve Çin Komünist Partisi’nin (ÇKP) devlet yönetimindeki otoritesini sarsma potansiyelini her zaman barındırmıştır.⁵⁵ Bu sebeple Çin, 1978’den beri sürdürdüğü açılım reformları, ‘piyasa kapitalizmine dayalı neoliberal ekonomi politikaları ile değil, devlet kapitalizmi temelli bir adaptasyon süreci’ ile yürütmüştür.⁵⁶ Çin’in ekonomik büyüme rakamlarına bakıldığında, devlet politikalarında yürüttüğü ‘kalkınmacılık+otoriter yönetim’ anlayışının, Çin’in ‘siyasi demokratikleşmeden ekonomik neoliberalleşme’ olarak adlandırılabilir stratejisinin işe yaradığı düşünülebilir. Sonuç olarak günümüzde, neoliberalizm ve demokrasi arasındaki ayrılmaz bağın artık bu kadar güçlü bir geçerliliğinin kalmadığı argümanı daha fazla destek bulmaktadır.⁵⁷

⁵³ Ceri Parker, “China’s Xi Jinping defends globalization from the Davos stage” (World Economic Forum, 17 Ocak 2017), <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/chinas-xi-jinping-defends-globalization-from-the-davos-stage/>.

⁵⁴ Antonio Y. Vázquez-Arroyo, “Liberal Democracy and Neoliberalism: A Critical Juxtaposition”, *New Political Science* 30, sy 2 (Haziran 2008): 128, <https://doi.org/10.1080/07393140802063192>.

⁵⁵ Jane Duckett, “Neoliberalism, Authoritarian Politics and Social Policy in China”, *Development and Change* 51, sy 2 (Mart 2020): 523-39, <https://doi.org/10.1111/dech.12568>; Donald M. Nonini, “Is China Becoming Neoliberal?”, *Critique of Anthropology* 28, sy 2 (Haziran 2008): 145-76, <https://doi.org/10.1177/0308275X08091364>.

⁵⁶ Jianyong Yue, *China’s rise in the age of globalization* (New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018), 21-30.

⁵⁷ Romand Coles, *Visionary pragmatism: radical and ecological democracy in neoliberal times* (Durham: Duke University Press, 2016); Henry Kissinger, *World Order* (New York, New York: The

Bu çalışma da, De Graaf ve Apeldoorn'un küresel ekonomik krizin ardından neoliberalizm ile demokrasi arasındaki korelasyonun zayıfladığı varsayımını kabul etmektedir.⁵⁸ Zayıflayan korelasyon neticesinde artık neoliberal küreselleşmenin demokratikleşmeyi kaçınılmaz kılmayacak olması, Çin Komünist Partisi'nin herhangi bir söylemsel korumaya gerek duymadan küresel ekonomi-politik sistemde liderlik iddiasını kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda, DeGraaff ve Apeldoorn'un önerdiği gibi Trump'ın Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'ndan (TTIP) ve Paris anlaşmasından çekilmesi ve AB'nin artan sağ popülizminden dolayı ABD'nin bu boşluğunu dolduramaması da, Çin'in liderlik potansiyelinin önünü açan bir başka faktör olmaktadır.⁵⁹ Aynı zamanda Haziran 2030 NATO vizyonunda Çin'in 'kural-temelli uluslararası sisteme en büyük tehditlerden biri olarak görülmesi' de, Çin'in liderlik iddiasının muhatapları nazarında ciddiye alındığının ifadesidir.⁶⁰

Bu noktada BRI, Çin'in küresel düzeyde ortaya koyduğu bir inisiyatif olması sebebiyle, Çin'in küresel ekonominin liderliği iddiaları için elverişli bir araç olarak düşünülmektedir. Zira gerek yatırımların daha geniş bir coğrafyaya yayılması gerek ticaretin serbestleştirilmesi gibi neoliberal hedefler, BRI'nın da temel önceliklerini oluşturmaktadır. Ancak, Xi hükümetinin Çin özelliklerini (Chinese characteristics) her alanda sürdürme iddiası bu beklentiyi zayıflatmaktadır.⁶¹ Çin özellikleri iddiaları,

Penguin Press, 2014), <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=1127395>; Alen Toplisek, *Liberal democracy in crisis: rethinking resistance under neoliberal governmentality* (New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018); Boris Vormann vd., *Democracy in Crisis: The Neoliberal Roots of Popular Unrest*, 1st edition (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2019); Ellen Meiksins Wood, *Democracy against Capitalism: Renewing historical materialism* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), <https://doi.org/10.1017/CBO9780511558344>.

⁵⁸ Naná De Graaff ve Bastiaan Van Apeldoorn, "US-China Relations and the Liberal World Order: Contending Elites, Colliding Visions?", *International Affairs* 94, sy 1 (01 Ocak 2018): 115-17, <https://doi.org/10.1093/ia/iix232>.

⁵⁹ De Graaff ve Van Apeldoorn, 128.

⁶⁰ NATO, "NATO 2030: Embrace the change, guard the values".

⁶¹ Gerald Chan, "Global Governance with Chinese Characteristics? A Preliminary Analysis", *The Copenhagen Journal of Asian Studies* 26, sy 2 (17 Aralık 2008): 82-96, <https://doi.org/10.22439/cjas.v26i2.1892>; Aaron L. Friedberg, "Hegemony with Chinese Characteristics", *The National Interest*, sy 114 (2011): 18-27; Xing Li, "China's Pursuit of the 'One Belt One Road' Initiative: A New World Order with Chinese Characteristics?", içinde *Mapping China's "one belt one road" initiative*, ed. Xing Li, 1st edition, International political economy series 13996 (New York, NY: Springer Science+Business Media, 2018); Liang Shoude, "Constructing an International Relations Theory with 'Chinese Characteristics'", *Political Science* 49, sy 1 (Temmuz

Çin'in uluslararası sistem açısından statükocu bir rolü üstlenmek yerine devrimci (revolutionist) bir karaktere bürüneceği iddiasını da güçlendirmektedir.

Xi yönetiminin, küresel ekonomi-politik sistemde neoliberal ekonomi politikalarının liderliği potansiyeli ile beraber iç politikadaki Çin karakteristikleri vurgusunun birlikte yürütebilmesi, Çin'in iç politika ile dış politika arasındaki daralan alanını genişletme imkânı elde ettiğini gösterdiği düşünülebilir. Bu genişleme, liberal uluslararası düzenin geleceği için endişelerini dile getiren ve giriş bölümünde atıf yapılan siyasi ve akademik çevrelerin iddialarını da güçlendirmektedir. Çin'in 'agresif' karakteri benimsemesi, ABD gibi liberal uluslararası düzenin yerleşik güçleri tarafından dirençle karşılanmaktadır. Bu durumda BRI, doğal olarak, Çin'in ekonomik liderlik potansiyeli için bir araç olmaktan da öte, Çin için konjonktürel bir dış politika aracı haline gelme ihtimali ile karşı karşıyadır. Sonuç olarak BRI, neoliberalizmin felsefi olarak hakim olduğu uluslararası bir işbirliği platformu olmak yerine, Çin'in konjonktürel hedeflerine göre şekillenen bir söylemsel projeler yığını durumunda kalabilecektir.

Bu açıdan bakıldığında, Çin'in küresel ekonomik sistemin liderliği potansiyeline karşın, Çin ile neoliberalizm arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Yukarıda tartışılan duruma göre, Çin ile siyasi ve ekonomik liberalleşme arasındaki ilişkinin temel belirleyicisi Batılı güçler ile neoliberal düzen arasındaki ilişkidir. Batı dünyası tekrar neoliberal düşünceye sahip çıkarsa, Çin'in değer empozesinden bağımsız küresel ekonomi-politik bir sistem inşası talebi darbe alabilir. Diğer taraftan, 'Çin'in liberalizme bakış açısı' da Çin-neoliberalizm ilişkisinin geleceğini belirleyecek bir başka faktördür.⁶² Bu perspektiften bakıldığında, Çin neoliberalizm ile ilişkisini pragmatik bir düzeyde kurmakta ve politik açıdan tarihi Çin anakarası üzerindeki hakimiyet ve bütünlüğüne yönelik bir tehdit ile karşı karşıya kalana kadar liberal söylemler benimsemektedir. Xi döneminde Hong Kong, Tayvan

1997): 23-39, <https://doi.org/10.1177/003231879704900103>; Dorothy J. Solinger, "Democracy with Chinese Characteristics", *World Policy Journal* 6, sy 4 (1989): 621-32.

⁶² Xuetong Yan, "Chinese Values vs. Liberalism: What Ideology Will Shape the International Normative Order?", *The Chinese Journal of International Politics* 11, sy 1 (01 Mart 2018): 1-22, <https://doi.org/10.1093/cjip/poy001>.

ve Sincan bölgelerine yönelik açıklamalarında neoliberalizm ve kalkınmadan daha çok, Çin toprak bütünlüğüne yapılan atıflar bu tespite örnek teşkil etmektedir.⁶³ Ekonomik boyuttaki pragmatizm ile politik boyuttaki egemenliğin korunması ve ‘tek Çin’ gibi ilkeleri arasındaki dengeleri anlamak, Çin’in neoliberalizm ile ilişkisini anlamak açısından da önem arz etmektedir. Ekonomik neoliberalizm ile siyasi liberalizmin kesişim noktası olan küreselleşme formlarındaki değişimin analitik çerçevede odak noktası olarak seçilmesi de, bu çaba için yerinde bir fayda sağlayacaktır. Sonuç olarak, küreselleşme formlarının BRI üzerindeki etkisi tartışması, küreselleşme formlarının bizzat kendi yapısını ele alma ihtiyacını doğurmaktadır.

BRI-küreselleşme formları arasındaki etkileşimi anlamak için başlanılan tarihsel okumaların, Çin-neoliberalizm ilişkisi ve küreselleşme formlarının yapısını anlamanın önemine doğru evrilmesi, içinden çıkılmaz bir labirent ortaya çıkarmaktadır. Tam bu noktada, bu çalışma Çin-neoliberalizm-demokrasi-BRI dörtgenini anlamlandırabilmek için bir adım geri atıp BRI’yı küresel ekonomi-politik sistemdeki güncel gelişmelerin ışığından kurtararak, bu dörtgeni barındıran evreni mercek altına alacaktır. Zira küreselleşme formlarındaki değişimlerin anlaşılabilmesi de, daha önce de ifade edildiği gibi, klasik teorik bakış açılarından ziyade, bir adım geriye çekilerek daha geniş perspektiften bakmak ile mümkündür.

Bu çalışma, küreselleşme/ulus-devlet arasındaki meşhur ikileminin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine doğru kavramsal açıdan genişletilmesinin, analitik çerçevedeki bu perspektif genişletme ihtiyacını karşılayacağını düşünmektedir. Bu analitik çerçeve, bir sonraki alt bölümde tartışılacağı gibi, küreselcilik/kalkınmacılık arasındaki daha geniş bir ikilem içerisinde bir sürekliliği (continuum) ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, BRI’yı bu süreklilik içinde konumlandırmak, BRI ile küreselleşme arasındaki ilişkiyi kısır döngüye düşmeden anlamlandırmayı da mümkün kılacaktır. Bu nedenle, bu bölüm ilk olarak küreselleşme teorilerini yeniden gözden geçirerek küreselleşmeyi üniter yapıya sahip ve ulus-

⁶³ Jing Huang, “Xi Jinping’s Taiwan Policy:”, içinde *Taiwan and China*, ed. Lowell Dittmer, 1. bs, Fitful Embrace (University of California Press, 2017), 239-48, <http://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1w76wpm.16>.

devletin zıt kutbu olarak görmeyecek; bunun yerine küreselcilik ile kalkınmacılık ikileminde bir hareket biçimi olarak tanımlayacaktır.

Bu şekilde küreselleşme/ulus-devlet ikileminden küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine geçiş sağlanmasıyla birlikte, metodoloji kısmında da izah edildiği üzere, bu çalışma çok-metotlu araştırma dizaynını seçmiştir ve bu sebeple farklı değişkenler kendi kısımlarında detaylıca irdelenecektir. Dolayısıyla, bu detaylı açıklamalar yapılırken diğer değişkenler ile herhangi bir bağlantı kurulmayacak, sadece gerekli görülen yerlerde incelenen değişkenin analitik çerçeve ile bağlantısına değinilecektir. Bu durum, detaylı inceleme okunurken zihni olarak diğer değişkenlerden kopmaya sebep olabilir. Buna karşın, bütün değişkenler sonuç kısmında birbirleri ile bağlantılandırılarak bir araya getirilecek ve okuma esnasında oluşabilecek kopmalar giderilecektir.

1.1. Küreselcilik ve Kalkınmacılık Kavramları

Bu çalışmanın temel analitik düzlemini kuran küreselcilik ve kalkınmacılık kavramlarının ekonomi-politik bir araştırma içerisinde hangi açıdan kendine yer bulduğunu tartışmak, doğru bir başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Bu şekilde hem kavramların tanımları yapılacak hem de küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin mantıksal açıdan küreselleşme/ulus-devlet ikilemini nasıl ikame ettiği de ortaya konacaktır. Bu kısımda öncelikle, küreselleşme ile küreselcilik kavramlarının arasındaki farklar irdelenecek; ardından küreselciliğin küreselleşmeden daha geniş bir kavram olduğu gösterilecek; sonrasında kalkınmacılık kavramı üzerine yoğunlaşılacak ve son olarak da ulus-ötesileşme üzerinden küreselcilik ve kalkınmacılık arasındaki ara formlar incelenerek küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi oluşturulacaktır. Kavramsal bağlantıların kurulduğu bu kısmın sonunda da, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin FSI üzerinden bir deneysel uygulaması yapılacaktır.

FSI, devletlerin uyumu, ekonomik, politik ve sosyal olmak üzere dört farklı gösterge ile devletlerin işlevselliklerini ölçümleyerek devletlerin uluslararası yatırıma elverişliliklerine yönelik önemli bir perspektif ortaya koymaktadır. Devletlerin yatırıma elverişlilikleri BRI yatırımları açısından da büyük bir önem arz ettiği için, bu

perspektif BRI devletlerinin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi içerisinde nasıl bir dağılıma sahip oldukları hakkında da fikir verecektir. Bu minvalde, FSI'nın genel skorlarına göre BRI devletlerinin tekli mevcut durumları üzerine analiz yapmak mümkün olacaktır. Sonuç itibariyle, küreselleşmenin küreselcilik kavramı arasındaki farktan yola çıkılarak ortaya konan küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin uygulaması da gerçekleştirilebilecektir.

Küreselcilik ve küreselleşme, genellikle birbirinin yerine kullanılan ve fakat farklı anlamları olan iki kavramdır. Küreselcilik küreselleşmeden daha geniş kapsamlı bir kavram olmakla birlikte, küreselleşmenin arka planını oluşturan bir ideolojik adanmışlık olarak tanımlanmaktadır. Steger (2008), küreselciliğin de birçok versiyonu olduğunu ve bütün ideolojilerin bir küresellik iddiasının sonucunda ortaya çıktığını savunmaktadır.⁶⁴ Bu açıdan bakıldığında siyasal İslamcılık, kapitalizm, komünizm, feminizm, Maoizm, Stalinizm vb. bütün ideolojiler bir küresellik iddiasına sahiptir. Bu küresellik iddiası, daha geniş bir coğrafi alanda ya da daha fazla aktör tarafından uygulanmayı ve kabul edilmeyi bütün ideolojiler için bir amaç haline getirmektedir. Küresellik iddiasının temel göstergeleri ise ideolojilerin içeriklerine göre değişmekle beraber, daha geniş uygulama alanına sahip olmak bütün ideolojilerin ortak amacıdır.

Daha geniş uygulama alanına sahip olma arzusuna ilaveten, kendi benliğini koruma endişesi de ideolojilerin bir başka ortak özelliğidir. Bu özellik, temel ilkelerini daha uzun süre saklayabilme endişesi olarak da değerlendirilebilir. Bunun da ötesinde, kendini koruma endişesi daha geniş uygulama alanına sahip olma amacının önüne de geçebilir. Bir başka ifadeyle, bir ideolojinin öncüleri ideolojinin temel özelliklerini koruyabilmek adına, o ideolojinin daha geniş bir spektrumda, daha fazla aktör tarafından uygulanmasını önemsemeyebilir. Daha önemli olan, o ideolojinin kendisini korumasıdır. Zira daha geniş bir uygulama alanı sahip olmak, zamanla aynı ideolojinin birden çok ve farklı uygulamalarının oluşması ile dönüşmesi anlamına gelebilir. Bu ihtimali ortadan kaldırabilmek için, korumacı refleksler genişlemeci politikalara

⁶⁴ Manfred B. Steger, *Globalisms: the great ideological struggle of the twenty-first century*, 3rd ed, Globalization (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2009), 94.

baskın gelebilmektedir. Daha çok Doğu toplumlarının ideolojileri ve inançlarında görülen korumacı özellik, küresellik iddiasının tam tersi bir içerik de arz etmektedir. Dolayısıyla, bütün ideolojiler küresellik iddiası ile kendini koruma reflekslerini kendi içlerinde barındırmaktadır. Buna karşın, ideolojik arka plana sahip aktörler kimi zaman küresellik iddiasını öne çıkarırken, kimi zaman kendini koruma refleksini önceleyebilmektedir. Hiçbir ideolojik arka planlı aktör, her zaman küreselci ya da her zaman korumacı olmayı tercih etmemektedir. Bu özellik, bütün ideolojik yaklaşımların dinamik bir yapısının olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın analitik çerçevesinin temelini teşkil eden neoliberalizm ve küreselleşme hareketleri de bu dinamik yapıya bir örnek oluşturmaktadır. Örnek olarak, daha fazla ülkede tam serbest piyasa sisteminin resmi ekonomi rejimi olarak kabul edilmesi neoliberalizm için küresellik iddiasının bir sembolüdür. Ya da dünya gayri safi milli hasılasının daha büyük kısmını üreten ülkelerin serbest piyasa mekanizmasını benimsemesi, neoliberalizmin küreselliğinin bir başka göstergesidir. Tam serbest piyasa ekonomi sistemi, devletin herhangi bir öncülüğü ya da kısıtlayıcılığı olmadan piyasa aktörlerinin serbest şekilde hareket edebilmesini öngörür. Dünyada daha fazla ülke tarafından kabul görmesi serbest piyasa ekonomisinin küreselci amacını ortaya koyarken, devletlerin herhangi bir müdahalesinin olmamasına yönelik keskin tavır korumacı refleksini ortaya koymaktadır.

Serbest piyasa ekonomisi bir ideoloji olarak hem küreselci hem de korumacı refleksi kendi içinde barındırırken, serbest piyasa ekonomisi savunucuları her zaman aynı refleksleri göstermemişlerdir. Örneğin ABD ve İngiltere, Vaşington Uzlaşısı yaklaşımının oluşumundan itibaren hem mali piyasalarda hem de finansal piyasalarda bütün gücüyle serbest piyasa ekonomisinin arkasında durmuşlardır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB), kredileri aracılığıyla özellikle merkezi planlama modeli uygulayan devletlerin serbest piyasa ekonomisine geçmeleri için ciddi baskı uygulamışlardır. SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan devletlerin de serbest piyasa ekonomisine geçişlerini hızlandırmak için özel programlar

uygulanmıştır.⁶⁵ Buna karşın, aynı ABD ve İngiltere'nin Küresel Ekonomik Krizden itibaren tutumları değişmiş ve tam serbest piyasa ekonomisi modelinden daha hibrit modellere doğru geçmeye başlamışlardır.⁶⁶ İlaven, özellikle enerji teknolojileri, telekomünikasyon, askeri teknoloji, biyoteknoloji ve demir-çelik gibi stratejik ürünlerde daha korumacı politikaları öncelenmeye başlanmıştır.⁶⁷ Sonuç itibariyle, ideolojiler sabit bir konumda iken, ideolojik aktörler tavır değiştirerek daha dinamik bir yapı ortaya koyabilmektedir.

Serbest piyasa ekonomisinin statikliğine karşın ABD ve İngiltere'nin koşullara göre dinamik tavrı, ideolojik tutum seçiminde farklı etkenler olduğunu göstermektedir. Gerek ekonomik gerek siyasi ideolojilerde, ideolojik aktörlerin tavırlarını anlamak için sadece ekonomi disiplinine ya da sadece siyaset bilimi disiplinine bakmak yeterli olmayacaktır. Bu dinamizmin görülebilmesi için, analitik çerçevelerdeki ideolojilerin muhtevalarının hem ekonomi disiplininden hem de siyaset biliminden beslenen bir kavramsal anlatıya sahip olması gerekir. Bu sebeple, bu çalışmada piyasa küreselciliği, tam serbest piyasa ekonomik modelinin ideolojik arka planı olarak kullanılacaktır.⁶⁸ Bununla beraber, piyasa küreselciliği aynı zamanda hem ekonomik hem de politik süreçleri kapsadığından bir ideoloji olarak kabul görmektedir. Bu çalışma tam serbest piyasa modeli açısından baktığında, daha geniş coğrafyalarda piyasa değerlerinin ve kurallarının oluşturulması ve daha çok ekonomik aktörün piyasa mekanizması içerisinde hareket etmesini piyasa küreselleşmesi olarak tanımlamaktadır.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki, tıpkı küreselleşme ve küreselcilik kavramlarındaki gibi, kalkınmacılık da genellikle korumacı refleksi sebebiyle ulus-devlet kavramı ile aynı bağlamda kullanılmaktadır. Diğer taraftan, bu iki kavram da birbirinden farklı manalara gelmektedir. Ulus-devlet, bir coğrafya parçası üzerinde

⁶⁵ Milena Benovska-Sabkova vd., “‘Spreading grace’ in post-Soviet Russia”, *Anthropology Today* 26, sy 1 (2010): 16-21; John E. Elliott ve Abu F. Dowlah, “Transition Crises in the Post-Soviet Era”, *Journal of Economic Issues* 27, sy 2 (1993): 527-36.

⁶⁶ Ziya Öniş ve Ali Burak Güven, “The Global Economic Crisis and the Future of Neoliberal Globalization: Rupture Versus Continuity”, *Global Governance* 17, sy 4 (2011): 479.

⁶⁷ Fu-Lai Tony Yu, “Neo-Mercantilist Policy and China’s Rise as a Global Power”, içinde *Contemporary Issues in International Political Economy*, ed. Fu-Lai Tony Yu ve Diana S. Kwan (Singapore: Springer Singapore, 2019), 175-96, https://doi.org/10.1007/978-981-13-6462-4_8.

⁶⁸ Steger, *Globalisms*.

regölasyonları belirleyen bir aktör konumundadır. Kalkınmacılık ise genellikle bu ulus-devletlerin uyguladığı bir modeldir. Bir başka ifadeyle, kalkınmacılık bu çalışmada bir coğrafya parçası üzerindeki regölasyon belirleme otoritesinin o coğrafya dışındaki aktörlerle paylaşılması olarak anlaşılmaktadır. Piyasa regölasyonlarına yönelik ekonomi düzenlemeleri açısından devlet kapitalizmi ile aynı düzlemde olan kalkınmacılık, siyasi otorite bağlamında siyasal liberalizmden tam olarak ayrılmakta ve dahi zıtlasmaktadır. Bununla beraber, tam serbest piyasa modelinde ülke-içi regölasyonlar daha çok uluslararası kuruluşlar ve ulus-üstü kurumlar gibi ülke-dışı kaynaklardan beslenirken, kalkınmacı modelde devletler regölasyonların oluşturulmasında başı çekmektedir. Kapitalist piyasa modellerinin aksine, kalkınmacı modelde regölasyonların tamamen ülkenin kendi beşeri sermayesi tarafından üretilmesi ve kendi ihtiyaçlarına dönük olması istenir.

Sonuç olarak, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi, ekonomi-politik sistem içinde ekonomik ve politik otoritenin kimin tarafından yönlendirileceği sorusuna verilen cevapların oluşturduğu iki zıt kutup üzerine oturur. BRI da, yapısı itibariyle, ekonomik ve politik otoritenin kimin tarafından yönlendirileceği sorusu ile doğrudan muhataptır. Bu muhataplık da, BRI'nın bu ikilem içerisindeki konumunun tespitini bu çalışma açısından elzem kılmaktadır, zira bu tespit BRI'nın neoliberalizm ile ilişkisinin geleceğini de daha net ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla, bu ikilem üzerinde otoritenin kimin tarafından yönlendirileceği sorusunun muhtemel cevapları olarak anlaşılabilir küreselleşme formlarının incelenmesi de, analitik çerçeveyi anlamak için önem arz etmektedir.

1.2. Farklı Küreselleşme Formları ve Küreselcilik/Kalkınmacılık İkilemi

Küreselcilik ve kalkınmacılık kavramlarının tek tek açıklanmasının ve BRI ile ilgisi hakkındaki açıklamanın yanı sıra, küreselleşme formlarındaki değişimin incelenmesi bu ikilemin oluşum sürecini anlamak açısından gereklidir. Küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde küreselleşmenin dinamizmini anlamlandırmak, küreselleşme kavramındaki ve formlarındaki tektonik değişikliklerin incelenmesine bağlıdır. Bunun için öncelikle, neoliberalizm ile demokrasi arasında yaşanan kırılma sonrası küreselleşme formlarındaki değişiklikler üzerinde durulacaktır. Bununla

beraber, değişen küreselleşme formları ile BRI arasındaki bağlantılara da değinilecektir. Bu sayede, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki dinamik yapının ana hatları ortaya koyulacaktır. Bir başka deyişle, ideolojik aktörlerin dinamizminin etkenlerine değinilecektir. Diğer taraftan, bu kısmın temel amacı küreselleşme kavramının felsefi olarak liberal demokrasi ve tarihi olarak Vaşington Uzlaşısı endeksli bir statik anlayıştan, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki dinamizme fikri geçişin sağlanmasıdır. Zira bu çalışma BRI çok formlu ve dinamik bir küreselleşme süreci nezdinde bir perspektif kabul ederken, literatürdeki mevzu bahis tek form altındaki statik küreselleşme tartışmalarından farklı bir odak noktası ortaya koyması beklenir. Bu odak değişimini net bir şekilde ortaya koyabilmek için, küreselleşmenin içeriğinin temelinden bir tartışmaya tabi tutulması gerekmektedir.

Küreselleşme araçları, sınırları, hedefleri, sebepleri ve sonuçları itibariyle uzun zamandır tartışılan bir konu olagelmıştır. 1990'lı yıllardaki ilk dönem çalışmalarında küreselleşmenin yükselen bir paradigma olduğu ve küresel problemlere daha kolay cevaplar vereceği fikri kendine yer bulmuştur.⁶⁹ İlk dönemdeki çalışmalarda, küreselleşme ile Batı üstünlüğü fikri arasında güçlü bir pozitif korelasyon bulunduğu algısından bahsedilebilir. Diğer bir deyişle, Fukuyama'nın ünlü makalesi 'Tarihin Sonu ve Son Adam'da tartıştığı gibi, dünya ne kadar küreselleşirse, dünya siyasetinde Batı değerlerinin hâkimiyetinin ve ABD hegemonyasının da o kadar artacağı düşünülmüştür.⁷⁰ Aslında bu meşhur makale, mevzu bahis algının oluşturunucusu olmaktan çok, oluşmuş olan algının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Zaten teorinin olayların gelişiminin bir sonucu olduğu düşünüldüğünde, demokrasi/neoliberalizm ile küreselleşme arasında algılanan tamamlayıcılık olabilir.⁷¹ Bu çalışmalara göre, küreselleşme ancak ulus devletler arasında demokratik yönetim rejiminin ve dünya ekonomisinde neoliberal anlayışın yayılmasıyla anlaşılabilir.⁷²

⁶⁹ Martin Albrow, *The Global Age: State and Society beyond Modernity* (Cambridge: Polity press, 1996).

⁷⁰ Francis Fukuyama, *The end of history and the last man*, 1st Free Press trade pbk. ed (New York: Free Press, 2006).

⁷¹ Kenneth Waltz, "Political Philosophy and the Study of International Relations", içinde *Theoretical Aspects of International Relations*, kitap editörü William Fox, 51.-67. bs (Indiana: The University of Notre Dame Press, 1959), 53.

⁷² Paul M. Kennedy, *Preparing for the twenty-first century*, 1st Vintage Books ed (New York: Vintage

Ancak zaman geçtikçe ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinin dünya ekonomi politiği üzerindeki doğrudan etkileri zayıfladıkça tablo değişmiş ve küreselleşmeyi yeniden tanımlama çalışmaları tekrar kendisini göstermiştir.

Eleştirel çalışmalarda fırsat eşitliği, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kaynakların verimli dağıtımı gibi temel ekonomik indikatörlerde neoliberalizmin etkinliği dahi tartışılır hale gelmiş ve küreselleşmeye yönelik eleştirel yaklaşımların sesleri daha çok duyulur olmuştur.⁷³ Küreselleşme yanlısı çalışmalarda dahi küreselleşmenin önündeki engellerin kalkmadığı ve bundan dolayı küreselleşmenin beklenen politik ve kültürel etkilerini gösteremediği iddiası dile getirilerek küreselleşmenin başarısızlığı farklı bir açıdan ortaya konmuştur.⁷⁴ Bununla birlikte, Mittelman'ın küreselleşme çalışmalarının sadece İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ülkelerini veri kaynağı olarak kullanması nedeniyle aslında küresel olmadığı eleştirisi, güçlü bir argüman olmuştur. Bu nedenle, eleştirel yaklaşımlar hem bağlamsal hem de deneysel olarak, 'küreselleşmenin disiplinler ve alt alanlar arasında kuramsallaştırılma yollarının' arayışı içinde gelişmiştir.⁷⁵ Madalyonun diğer yüzünden bakıldığında, bu kapsamlı ve eleştirel yaklaşım sadece disiplinler arası çalışmalar için değil, aynı zamanda disiplin-içi çalışmalar için de bir ihtiyaç haline gelmektedir. Bir diğer ifadeyle, disiplin-içi çalışmalarda da kapsamın daha geniş tutulduğu ve kendi eleştirilerine de zemin hazırlayan bir yaklaşımın geliştirilmesi elzemdir.

Books, 1994); Theodore Levitt, "The Globalization of Markets", *Harvard Business Review*, Mayıs 1983, <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>; Kenichi Ohmae, *The borderless world: power and strategy in the interlinked economy*, Rev. ed (New York: HarperBusiness, 1999); Dani Rodrik, *Has globalization gone too far?* (Washington, D.C: Institute for International Economics, 1997).

⁷³ Yuri Dmitrievich Granin, "Globalization and National Forms of Global Strategies", *Herald of the Russian Academy of Sciences* 84, sy 2 (Mart 2014): 135-41, <https://doi.org/10.1134/S1019331614020038>; Justin Rosenberg, "Globalization Theory: A Post Mortem", *International Politics* 42, sy 1 (Mart 2005): 2-74, <https://doi.org/10.1057/palgrave.ip.8800098>.

⁷⁴ Daron Acemoglu ve Pierre Yared, "Political Limits to Globalization", *American Economic Review* 100, sy 2 (01 Mayıs 2010): 83-88, <https://doi.org/10.1257/aer.100.2.83>; Jędrzej George Frynas, "The Limits of Globalization – Legal and Political Issues in E-commerce", *Management Decision* 40, sy 9 (Kasım 2002): 871-80, <https://doi.org/10.1108/00251740210441413>.

⁷⁵ James H Mittelman, "Globalization: Captors and Captive", *Third World Quarterly* 21, sy 6 (Aralık 2000): 917, <https://doi.org/10.1080/01436590020011945>.

Literatürdeki kavramsal ve teorik farklılaşmanın yanında, küreselleşme pratiklerinin de olumlu ve olumsuz sonuçlarından dolayı, küreselleşmenin tanımlarında da birçok versiyon ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı, herhangi bir ortak küreselleşme tanımından bahsedilmesi mümkün olmamaktadır. Bazı uzmanlar küreselleşmeyi, başlangıç noktası olarak belirli olayları ele almak suretiyle tarihsel bir perspektif yardımıyla açıklamaya çalışmışlardır.⁷⁶ Bazıları küreselleşmeyi tarihin farklı dönemlerinde meydana gelen, bir kısmı sona ermiş ve bir kısmı bugün hala devam edebilen dalgalar olarak görmekte ve küreselleşmeyi açıklamak için uluslararası ve ulusal siyasi yapılara odaklanmaktadır.⁷⁷ Diğer bazı çalışmalar ise, küreselleşmeyi anlamak için toplumlar-arası ve toplumların kendi içindeki kültürel ilişkileri araştırmaya yönelmişlerdir. Bu tür çalışmalar için küreselleşme, farklı sınırların ötesinde ve dünyanın farklı yerlerinde bulunan farklı toplumların, benzer tavırları paylaşarak aynı veya benzer değerleri paylaşması anlamına gelmektedir. McDondaldizasyon, kültürel küreselleşmenin ünlü örneğidir ve bu kavram, küreselleşmenin yeni versiyonu olduğu iddia edilen dijital çağa da uygulanmaktadır.⁷⁸

Birçok versiyonu olan küreselleşmenin BRI ile ilgisi ise mevcut şartları altında ekonomik küreselleşme üzerinden kurulmaktadır. BRI'nın politik ve kültürel boyutlarının küresel siyasette kendini henüz hissettirmemesinin, ekonomik küreselleşmenin BRI çalışmalarında öne çıkmasında etkili olduğu muhakkaktır. BRI ile doğrudan ilintisinden dolayı, ekonomik küreselleşmenin biraz daha detaylı incelenmesi gerekmektedir. Bu minvalde, ekonomik küreselleşmenin öncelenmesi, ekonomi politikalarındaki otorite paylaşımına göre şekillenen

⁷⁶ Immanuel Maurice Wallerstein, *World-systems analysis: an introduction* (Durham: Duke University Press, 2004).

⁷⁷ Christopher Chase-Dunn, Yukio Kawano, ve Benjamin D. Brewer, "Trade Globalization since 1795: Waves of Integration in the World-System", *American Sociological Review* 65, sy 1 (Şubat 2000): 77, <https://doi.org/10.2307/2657290>; Göran Therborn, "Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance", *International Sociology* 15, sy 2 (Haziran 2000): 151-79, <https://doi.org/10.1177/0268580900015002002>.

⁷⁸ Thomas L. Friedman, *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*, Further updated and expanded; release 3.0 (New York: Picador [u.a.], 2007); Stephen Kobrin, "Back to the Future: Neomedievalism and the Postmodern Digital World Economy", *Journal of International Affairs* 51, sy 2 (1998): 361-286; George Ritzer, *The McDondaldization thesis: explorations and extensions* (London ; Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications, 1998); George Ritzer, *The McDondaldization of society: into the digital age*, Ninth edition (Los Angeles: SAGE, 2019).

küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi ile BRI'nın ilişkisinin kurulabilmesi için de faydalı olacaktır.

Ekonomik küreselleşme politik ve kültürel versiyonların ötesinde, neoliberal ideolojinin ışığı altında ticaret, sermaye, emek ve finans gibi ekonomik aktivitelerin önündeki tüm engelleri azaltmak anlamına gelmektedir.⁷⁹ Diğer taraftan, daha somut ve soyut kavramsallaştırmalar üzerinden tanımlamalar yapmak da küreselleşmeyi anlamaya yönelik katkı sağlamaktadır. Örneğin, Ritzer ekonomik küreselleşmeyi 'artan likiditeyi ve artan çok yönlü insan, nesne, yer ve bilgi akışını içeren bir gezegen ötesi süreç veya süreçler dizisi ve bunların yanı sıra karşılaştıkları ve oluşturdukları, bunlara engel olan veya bunları hızlandıran yapılar' olarak tanımlar⁸⁰. Ritzer gibi, 'birçok bilim insanı, küreselleşmenin tek bir Arşimedyen anlayıştan ziyade karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip bir süreç olduğunu savunur'.⁸¹ Başka bir tanımda ise, 'küreselleşme, insanların aynı örgütsel ve ekonomik biçimleri kullanarak benzer uygulama ve değerleri paylaştıkları bir durum' olarak tanımlanmaktadır.⁸² Giddens ise, küreselleşmeyi zaman ve mekân arasında bir uzaklaşma (distanciation) olarak görmektedir.⁸³

Harvey ve Mittelman, Giddens'in aksine, küreselleşmenin zaman ve mekânın sıkıştırılması olduğunu savunmaktadır.⁸⁴ Küreselleşmeyi geniş bir şekilde tanımlama çabaları bağlamında, diğer bazı uzmanlar ise küreselleşmenin sürmekte olduğunu iddia etmekte ve doğasını anlamaya çalışmaktadır. İlk dönem çalışmalarında, Levitt (1983), Ohmae (1999), Kennedy (1994) ve Rodrik (1997) gibi akademisyen ve düşünürler, küreselleşmenin dünya ekonomisi ve siyaseti üzerindeki sonuçlarını gözden geçirir. Diğer taraftan sosyoloji, yönetim ve siyaset bilimi gibi farklı alanlardan Castells (2010), Gereffi (2011), Kobrin (2001), Gilpin (2002) gibi bilim insanları,

⁷⁹ George Ritzer, *Globalization: the essentials*, Second Edition (Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell, John Wiley & Sons, Ltd, 2019), 2.

⁸⁰ Ritzer, *Globalization*.

⁸¹ George Ritzer, ed., *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization* (Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd, 2012), <https://doi.org/10.1002/9780470670590>.

⁸² Ritzer.

⁸³ Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Reprint (Cambridge: Polity Press, 2008).

⁸⁴ David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 1. publ. in paperback, reprint. (twice) (Oxford: Oxford Univ. Press, 2011).

küreselleşmenin temel özelliklerini araştırarak doğasını keşfetmeye çalışmaktadırlar. Örneğin, Gilpin küreselleşme için ‘karşılıklı bağımlılığı artıran süreç’ kavramını kullanırken, Gereffi küresel emtia zincirlerine odaklanır.⁸⁵ Yanısıra Castells küreselleşmenin bilgi yönlerine odaklanırken, Cox küreselleşmenin bazen neoliberalizmden sapabileceğini ve ekonomik kalkınma ve reform için teknokratik çözümlerle daha uyumlu hareket edebileceğini savunmuştur.⁸⁶

Açıkça görüldüğü gibi, küreselleşmeyi tanımlamak için literatürde birçok farklı ekol bulunmaktadır. Bu noktada, küreselleşmenin farklı tanımları BRI’nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunun nasıl anlaşılacağını da belirleyecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik küreselleşme tanımlarından yola çıkıldığında BRI katılımcısı ülkelerini küreselcilik ucuna daha yakınlattığı düşünülebilir. Buna karşın, farklı ekollerin farklı tanımlar getirmesinin BRI’nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu da etkileyeceğinden ötürü, küreselleşmeden küreselciliğe ve kalkınmacılığa doğru genişlemenin nasıl olduğunu ortaya koymak gerekmektedir.

Guillen’nin küreselleşme tartışmalarını topladığı beş ana soru bu genişlemenin başlangıç noktasını teşkil edebilir. Bu tartışmalar birçok önemli alt soruyu içermektedir; ancak bu çalışma, araştırma sorusuyla doğrudan ilişkileri nedeniyle ilk üç sorunun ve BRI’ya paralel olarak bunların cevaplarının dönüşümüne odaklanacaktır. Guillen, küreselleşmenin tanımlanmasına yönelik çalışmaların sordukları temel soruları beş başlık altında toplamaktadır. Bu başlıklarda, küreselleşmenin gerçekte olup olmadığı, küreselleşmenin bir yakınsama üretip üretmediği, küreselleşmenin ulus-devletin otoritesine zarar verip vermediği, küreselleşmenin moderniteden ne derece farklı olduğu ve son olarak da üretimde küresel bir kültürün olup olmadığı

⁸⁵ Gary Gereffi, “Global value chains and international competition”, *The Antitrust Bulletin* 56, sy 1 (2011): 37-56; Robert Gilpin, *The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century*, 5. print. and 1. paperback print (Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2002).

⁸⁶ Manuel Castells, *The rise of the network society*, 2nd ed., with a new pref, The information age : economy, society, and culture, v. 1 (Chichester, West Sussex ; Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010); Robert W. Cox, “A Perspective on Globalization: Critical Reflections”, içinde *Globalization: Critical Reflections*, ed. James H. Mittelman, International Political Economy Yearbook 9 (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1997).

irdelenmektedir.⁸⁷

Küreselleşmenin gerçekliğiyle ilgili ilk soru, doğrudan küreselleşmenin varlığı ve etkileri ile ilgilidir. Yukarıda özetlemeye çalışıldığı gibi, tüm girişimler küreselleşmenin birçok farklı tanımını ortaya çıkardığı için bu sorulara kesin bir cevap vermek gerçekten mümkün değildir. Farklı tanımlar, farklı yanıtlara neden olmaktadır. Bu nedenle literatürde sadece küreselleşmenin tanımlanmasına yönelik değil, aynı zamanda yaşamın farklı alanlarına etkileri konusunda da geniş tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, bu tür bir tartışma küreselleşmenin doğrudan ilgili tanımını, bir başka ifadeyle Ritzer'ın tanımını, kendisi için temel almayı tercih etmektedir. Ritzer'ın küreselleşmeyi maddi veya manevi olmayan şeylerin akışı olarak tanımlaması da bu tercihe en yakın cevabı teşkil etmektedir. Ritzer'ın geniş kapsamlı tanımından yola çıkıldığında ortaya çıkan temel soru, küreselleşmenin küresel ekonomi-politik gelişmelerden bağımsız, sadece kavramsal içeriği ile kendi çerçevesinde değerlendirmektir.

Küreselleşme tanımlarının Ritzer'ın tanımı haricindeki diğer tanımlarının da ortaya koyduğu gibi, küreselleşme sadece malların ve sermayenin akışıyla ilgili değildir ve bu nedenle Guillen'in önerdiği küreselleşmenin yakınsama üretim üretmediği hakkındaki ikinci soru gündeme gelmektedir. Bu soru, bu çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümlerindeki deneysel çalışma ile doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla, ikinci soru bu tezin deneysel kısmına öncülük etmektedir. Aslında, ikinci soruya kesin ve deneysel bir cevap vermek, ilk soruya cevap vermektен daha zordur. Zira küreselleşmenin maddi alanları ile ilgili yakınsama olup olmadığı hakkında veri toplamak daha kolay olmasına rağmen, kültür gibi nicel incelemesi çoğunlukla mümkün olmayan manevi boyutları da olan alanlar sebebiyle deneysel çalışmalar zorlaşmaktadır.

Bununla beraber, bu çalışma finansal ve ticari entegrasyon gibi

⁸⁷ Mauro Guillen, "Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble? A Critique of Five Key Debates in the Social Science Literature", içinde *Readings in globalization: key concepts and major debates*, ed. George Ritzer ve Zeynep Atalay (Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010), 3.

sayısallaştırılması (quantification) daha kolay olan indikatörleri incelediğinden dolayı bu zorluktan kurtulmaktadır. Diğer taraftan, bu çalışmanın küreselleşmenin doğasındaki dönüşümü küresel ekonomi-politik sistemdeki gelişmelerden bağımsız değerlendirme yapma çabası, bu zorluğu kolaylaştırmayı sağlayabilir. Ritzer'ın mal ve sermaye akışı üzerinden yaptığı tanımlama küreselleşmenin somut boyutu için fikri bir zemin teşkil etmektedir. Bunun gibi, Friedman'ın tarihsel okumaya dayalı aşamalandırması küreselleşmenin BRI'yı da etkileyen soyut boyutu için iyi bir fikri zemin oluşturmaktadır.

Thomas Friedman, "The world is flat (Dünya Düzdür)" adlı eserinde, küreselleşmenin doğasındaki dönüşümün üç aşamada okunması olarak düşünülebilecek bir argüman ortaya koymuştur. Friedman için, küreselleşmenin tarihsel seyrinde üç aşama bulunmaktadır ve bu üç düzeyi devletler, şirketler ve bireyler arasındaki ilişkiler perspektifinden ele almıştır. Friedman'a göre küreselleşme, aktörlerin organizasyonel etki sınırlarını genişletmesiyle doğru orantılıdır.⁸⁸ Birinci küreselleşme dalgasında, devletler sınırlarını her boyutta aşmıştır ve sınırlarının ötesinde siyasi süreçlere etki edebilmişlerdir. İkinci dalgada, çokuluslu şirketler sınırlarını aşmış ve operasyonel segmentlerini farklı ülkelere bölerek kendilerini uluslararası düzeye getirmiştir. Bu sayede, bir şirketin kimliği tek bir ülkeye ait olmaktan çıkmış ve şirketler ve dahi çalışanları kendilerini ülkelerinden bağımsız bir kimlik ile anmaya başlamıştır. Şu anda yaşadığımız üçüncü küreselleşme dalgasında ise telekomünikasyon ve iletişim teknolojisi sayesinde bireyler sınırlarını aşmakta ve kendilerini küreselleştirmektedir. Bu düzeyde, bir birey dünyanın başka bir yerinde siyasi, ekonomik veya kültürel olarak kendi sınırlarının ötesinde etki alanına sahip olabilir. Diğer taraftan, organize eylemlere duyulan ihtiyaç azalmış ve dahası, sosyal medya gibi çevrimiçi platformların kullanımı çok hızlı düzeyde artmıştır. Bununla birlikte, 'uluslararası teşkilatlar odaklı merkezi organize ekonomik eylemler, sosyal medya odaklı merkezsiz organize ekonomik eylemlerden daha az etkili olmaya başlamış gözükmektedir'.⁸⁹ Bu nedenle Friedman'a göre, günümüzde küreselleşmeyi

⁸⁸ Friedman, *The World Is Flat*.

⁸⁹ Friedman, 214.

ele almak için bireysel analiz düzeyini tercih etmek daha doğrudur.

Friedman'ın argümanları çerçevesinde bakıldığında, bireysel analiz düzeyinin teşviki ile BRI'nın devletler düzeyindeki hedefleri arasındaki uyumsuzluğun BRI'nın küreselleşme bağlamında çalışılmasını imkânsız kıldığı görülmektedir. Yine de Friedman'ın çalışmasının bu çalışmadaki BRI tartışmasına katkısı, BRI'nın küreselleşmenin analiz düzeyine ve değişkenleri hakkındaki verdiği fikirdir. Bu fikre göre, BRI küreselleşmenin ikinci dalgası içinde değerlendirilmelidir ve küreselleşmenin üçüncü dalgasıyla ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Zira BRI, devletler, çokuluslu şirketler ve devlet kontrolündeki sınır-ötesi şirketlerle doğrudan ilişkilidir. Her ne kadar BRI'nın “insanlar-arası (people-to-people)” ilkesi Friedman'ın üçüncü dalgası çerçevesinde ele alınabilecek olsa da, BRI bünyesinde İlâveten ifade etmek gerekir ki, ‘Dijital İpek Yolu’ da bireyleri dijital dünyaya dâhil etmek yerine şirketlerin dünyasının dijitalleşmesi ile ilgili olmasından dolayı, BRI'yı üçüncü dalga'nın bir parçası yapmamaktadır.

BRI, katılımcı devletlerinin ihtiyaçları nedeniyle telekomünikasyon alanındaki altyapı yatırımlarını merkeze aldığından, ana muhatap mevcut aşamada şirketlerdir. Her ne kadar bireyler arası iletişimin güçlenmesi için çeşitli politika önerilerine dair çalışmalar olsa da, BRI projeleri bünyesinde bireyin iletişimini geliştirmek için doğrudan yatırımlar azınlıkta gözükmemektedir.⁹⁰ Sonuç olarak BRI, şirketler ve devletler yerine bireyler arasındaki ilişkilere odaklanmadığından, Friedman'ın küreselleşme çerçevesinde küreselleşmeci bir inisiyatif olarak değerlendirilmemelidir. Dolayısıyla, BRI'nın son dalga küreselleşmenin bir parçası olmaması, Çin'in neoliberalizmin liderliğini üstlense dahi küreselleşmenin liderliğini yürütebilecek bir potansiyeli haiz olmadığı ihtimalini akla getirmektedir.

Bu noktada, BRI ile küreselleşme arasındaki ilişki konusunda çok önemli bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Ritzer'ın ‘ekonomik aktivitelerin serbestleştirilmesi’ tanımı

⁹⁰ Isabel Rechberg ve Shuojia Guo, “The Interpersonal Challenges of BRI: Developing People-to-People Bonds”, içinde *China's Belt and Road Initiative in a Global Context*, ed. Jawad Syed ve Yung-Hsiang Ying, Palgrave Macmillan Asian Business Series (Cham: Springer International Publishing, 2019), 177-209, https://doi.org/10.1007/978-3-030-14722-8_8.

üzerinden ilk soruya verilen yanıtta BRI küreselleştirici bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâlbuki Friedman'ın bireysel analiz düzeyi üzerinden ikinci soruya verilen cevapta küreselleştirici bir proje olmaktan uzaktır. Aksine, küreselleşmenin ikinci dalgasının mantalitesi ile hareket etmektedir ve günümüz küreselleşme hareketlerine öncülük ihtimali bulunmamaktadır. BRI ile küreselleşme arasındaki bu farkın, sadece Ritzer ve Friedman'ın yaptığı bir analiz düzeyi seçim yanılsamasından kaynaklandığı ve genelleştirilemeyeceği düşünülebilir. Bir başka ifadeyle, Ritzer ve Friedman yerine farklı bilim insanlarının küreselleşme tanımları ve analiz düzeyleri seçilmesi halinde, aynı sorulara farklı cevaplar bulunabileceği iddia edilebilir. Bununla birlikte bu çalışma, tanımların ve çerçevelerin çeşitliliği ve bolluğu nedeniyle seçim yanılsaması olasılığını sona erdirmenin imkânsız olduğunu da kabul etmektedir. Tam olarak bu sebepten dolayı, tanımlara dayalı okumalarda tarihsel okumalar gibi tanımlamalar üzerinden bir kısır döngüye girme tehlikesi barındırmaktadır. Bu noktada, BRI-küreselleşme ilişkisini anlamak ve hem imkânsızlıktan hem de kısır döngüden kurtulmak için küreselleşmenin bir adım gerisine giderek, bir önceki kısımda bahsedilen küreselcilik perspektifi ile bakmak faydalı olacaktır.

Her ne kadar küreselleşmeden küreselciliğe geçiş mevzu bahis imkânsızlığı ortadan kaldırmak için önemli bir adım olsa da, temel analitik çerçevenin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi olmasından dolayı, kalkınmacılık açısından da konuya bakmak elzemdir. Guillen'in küreselleşmenin ulus-devlet otoritesine zarar verip vermediği sorusu, kalkınmacılık temelli perspektifi ortaya koymanın başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Guillen'in ulus-devlet otoritesine yönelik üçüncü sorusu sonucunda da, tıpkı küreselleşmeden küreselciliğe geçildiği gibi, ulus-devletten kalkınmacılığa geçiş sağlanacaktır. Bunun için de, küreselleşme çalışmalarında ulus-devlet kavramının yerine ve rolüne odaklanmak gerekmektedir.

Klasik küreselleşme çalışmalarındaki meşhur "Küresel köy (*global village*)" varsayımı, küreselleşmenin bağımsız ve ulus-devletleri işlevsizleştiren bir organik mekanizma olduğuna dair yaygın bir inanış haline gelmiştir. Bu klasik liberal okumaya göre, serbest piyasa ekonomisinin uygulama alanının genişlemesi ile ulus-devletlerin zayıflaması kaçınılmaz olmaktadır ve ekonomik, mali, emek akışlarının ve

sınırsızlaşmanın (deterritorialization) esnekliği nedeniyle sınırlar da anlamsız hale gelmiştir.⁹¹ Örneğin Robinson'ın ifade ettiği gibi, tam serbest piyasa modelinin demokrasi ve katılımcılık talebi, ulus-devletleri otoriter ve kısıtlayıcı doğalarını politik küreselleşmenin itici hareketleri lehine terk etmeye zorlamıştır. Dahası, artan *sınırsızlaşma* eğilimi ulus devleti yıkmamış ve fakat ekonomik küreselleşmenin embriyonik bir formu olan ulus ötesi devlete dönüştürmüştür.⁹² Bu tür çalışmaların ortak sonucu olarak, küreselleşme ve ulus devletler, dünya ekonomi politığının birbirini ikame edici unsurları olarak algılanmıştır. Diğer bir ifadeyle, küreselleşme ne kadar güçlenirse ulus devlet o kadar zayıflar veya tersi de doğru olacaktır.

Bununla birlikte, küreselleşme ile ulus-devlet arasındaki ikame edici ilişki üzerinden oluşan bu hâkimiyet kendi eleştirisini de ortaya çıkarmaktadır. Hirst ve Thompson'ın yakın tarihe kıyasla yalnızca uluslararasılaşmanın arttığını iddia eden deneysel eleştirilere rağmen, Strange'in çalışmalarındaki küreselleşme ve ulus-devlet ikilemi üzerine oturan mantığın küreselleşme dalına bir dönem egemen olduğu açıktır. Buna karşın, yukarıda ele alınan küreselleşmenin doğasındaki değişim, aynı zamanda, ulus-devletin küreselleşme karşısındaki konumunu da değiştirmektedir. Gerek Guillen'in üçüncü sorusu gerek 'küreselleşme değil, uluslararasılaşma' minvalindeki eleştiriler, bu konum değişikliği hakkında önemli bir soru akla getirmektedir: *Ya küreselleşme ve ulus-devlet ilişkisinin birbirini ikame etmekle beraber birbirini tamamlama gibi bir özelliği de varsa?*

Bu tartışma, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu tespit için de daha anlamlı ve kritik görünmektedir. Küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin küreselleşme-ulus devlet tartışmalarından ayrılması ise, sadece küreselleşmenin değişimine değil, aynı zamanda, değişen küreselleşmenin ulus-devletle ilişkisinin nasıl geliştiğine de bakılması gerekir. Bu minvalde, Klijzin (2005) ve Granin'in (2014)

⁹¹ David Held ve Anthony G. McGrew, ed., *The global transformations reader: an introduction to the globalization debate*, 2nd ed (Cambridge, UK : Malden, MA USA: Polity Press ; Distributed in the USA by Blackwell Pub, 2003).

⁹² William Robinson, "Social Theory and Globalization: The Rise of a Transnational State", içinde *Readings in globalization: key concepts and major debates*, ed. George Ritzer ve Zeynep Atalay (Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010), 198.

ortaya koyduğu aşağıdaki dört küreselleşme kriteri ulus-devletleri de dönüştürmüştür.

Klijzing ve Granin tarafından ayrı ayrı belirtilen aşağıdaki maddeler, bu çalışmada küreselleşmenin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu belirleyen bir unsur olarak görülmektedir.⁹³ Bir kavram olarak küreselleşmenin tek taraflı doğasına rağmen, bu dinamikler küreselleşmenin bağlamsal doğasını ve ulus-devletin dönüşümünü daha kapsamlı bir şekilde anlamaya yardımcı olabilir. Granin, bu dinamikleri bilim ve teknolojinin gelişimi, ekonomik dünya sisteminin gelişimi, küresel ve yerel kültürlerin yayılması ve tarımsal-endüstriyel-postendüstriyel veya geleneksel-modern-postmodern toplum çizgileri boyunca toplumsal modernleşme olarak özetlemiştir.⁹⁴

Granin'in ifade ettiği gibi, 'küreselleşme, bu sosyal ve felsefi bakış açısından, onun çoklu özelliklerinden herhangi birine indirgenemez'.⁹⁵ Bu nedenle, küreselleşme herhangi bir boyuttan ibaret düşünülemez ve çeşitli belirleyicilerden oluşmaktadır. İlaveten, bu belirleyiciler de ilişkiseldir ve birbirine bağımlıdır. Başka bir deyişle, ekonomik, sosyal veya politik küreselleşmedeki herhangi bir belirleyicinin bir değişimi, başka bir belirleyicinin gidişatını da etkileyecektir. Bu dört maddenin kapsadığı alanlar tamamen 'ulus-devletin otoritesini kullanmasının limitlerini' belirleyen unsurlar olduğu için, bu belirleyiciler arası ilişkiler ulus-devlet ile küreselleşme arasındaki tamamlayıcılık ilişkisini belirler niteliktedir. Buna dair, Arıboğan'ın (2017) siber teknoloji üzerine verdiği örnek çok açıklayıcıdır.

Arıboğan, siber-teknolojideki gelişmeler ve uluslararası ilişkiler arasındaki ilişkiyi ele alarak küreselleşme ve ulus-devlet etkileşimini ortaya koymuştur. Arıboğan'a göre, siber güvenlik uluslararası ilişkiler disiplinde çok yeni bir normdur ve bu nedenle normun küreselleşme/kalkınmacılık ikilemindeki bağlamsal rolünün

⁹³ Granin, "Globalization and National Forms of Global Strategies"; Erik Klijzing, "Globalization and the Early Life Course. A Description of Selected Economic and Demographic Trends", içinde *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*, ed. Hans-Peter Blossfeld (London: Routledge, 2006), <http://www.sub.unihamburg.de/ebook/ebook.php?act=b&cid=7830>.

⁹⁴ Granin, "Globalization and National Forms of Global Strategies", 136.

⁹⁵ Granin, 136.

disiplinde geniş çapta incelendiğini iddia etmek de başarısız olabilir.⁹⁶ Özellikle ABD hükümetine karşı Snowden davasından sonra, Wikileaks belgeleri, ABD seçimlerini manipüle etmek için ele alınan Rus siber saldırıları ve internet saldırganlarının kamuya açık bir şekilde paylaşmak için hükümet belgelerine yönelik çeşitli saldırıları, siber güvenliği en önemli gündem konusu haline getirmektedir.

Aynı zamanda blokzincir (*blockchain*) teknolojisi, özellikle finansal piyasalarda herhangi bir otoriteye ihtiyaç duyulmayacak bir sisteme yönelik tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Merkezi bir gücün otoritesine zarar verme potansiyeli nedeniyle, blokzincir teknolojisi Friedman'ın Küreselleşme 3.0 anlayışında bir küreselleştirici olarak anlaşılabilir. Bununla beraber, devletlerin siber güvenliğe yaptığı yatırımlar ve siber güvenliği yönetmeye yönelik artan regülasyon eğilimi, devletleri yine bu alandaki en önemli oyuncu haline getirmektedir. Sonuç olarak, devlet otoritesine zarar vermesi beklenen tek küreselleştirici belirleyici, devletin merkezi gücünü güçlendirici bir rol oynamaktadır. 'Ya küreselleşme ve ulus devlet birbirini tamamlarsa' sorusunun önemi, siber teknolojiler öne çıksa dahi kendini göstermektedir. Arıboğan (2019) bu sonuca şöyle değinmektedir:

"Güvenlik kaygıları, onlarca yıldır demokrasi ve bağımsızlığı da elinde tutan küreselleşme ideolojisini yuttu. Devletler, siber kısımlarını/sınırlarını kara, hava ve deniz sınırları kadar korumalı."⁹⁷

Bu noktada, küreselleşme/ulus-devlet ikileminden küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine geçiş üzerine iki önemli çıkarım yapılabilir:

- Küreselleşme hareketleri ve ulus devletler, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemin bir kenarı değil, bu ikilemde bir aktördür.
- Küreselleşme ile ulus-devletler arasında sadece ikame edilebilirlik değil, aynı zamanda diğerini dönüştürerek birbirini tamamlama ilişkisi de oluşmaktadır.

Tıpkı piyasa ve devlet kapitalizmi arasında hibrit formların bulunması gibi,

⁹⁶ Deniz Ülke Arıboğan, *Duvar: Tarih Geri Dönüyor* (İnkılap, 2017).

⁹⁷ Arıboğan.

küreselleşmenin ve ulus-devletlerin birbirleri üzerindeki dönüştürücü etkisi küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde ara formları oluşturmaktadır. Son yıllarda en çok çalışılan kavramlardan birisi olan 'ulus-ötesi devlet' ve 'anokrasi' gibi kavramlar, ara formları görmek için iyi bir rehber olacaktır. Aynı zamanda, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin ara formlarının tespiti de ikilemin kurulması için son adımı teşkil edecektir.

1.3. Küreselcilik-Kalkınmacılık İkilemindeki Ara Formlar

Sklair (2010), Breslin&Wilson (2015), Breslin (2018), Roger ve Dauvergne (2018), Mitrany (1965), Robinson (2010), Astari ve Lovett (2019) gibi küreselleşme çalışan akademisyenler, küreselleşmenin farklı formları olabileceğine yönelik önemli argümanlar ortaya koymuştur.⁹⁸ Aslında bu çalışmalar da, klasik küreselleşme/ulus-devlet ikilemini baz almışlardır. Buna rağmen, bu çalışmalarda tam küreselleşme veya tam ulusçuluk haricinde farklı formlarında olabileceğine yönelik fikirler, küreselleşme çalışmalarının klasik küreselleşme/ulus-devlet ikileminden çıkışının başlangıcı olarak sayılabilir. Bu başlangıç noktasını oluşturan temel ara form ise, ulus-ötesi devlet kavramıdır.

Ulus-ötesi devlet kavramının klasik küreselleşme/ulus-devlet ikileminden çıkartılarak küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde nasıl bir yere sahip olduğunu anlamak için Sklair'in argümanı iyi bir başlangıç noktası olacaktır. Sklair, "ulus-ötesi uygulamalara dayalı küresel sistem teorisinin, devlet merkeziliğinin

⁹⁸ Annisa Joviani Astari ve Jon C. Lovett, "Does the Rise of Transnational Governance 'Hollow-out' the State? Discourse Analysis of the Mandatory Indonesian Sustainable Palm Oil Policy", *World Development* 117 (Mayıs 2019): 1-12, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.12.012>; Shaun Breslin ve Helen E. S. Nesadurai, "Who Governs and How? Non-State Actors and Transnational Governance in Southeast Asia", *Journal of Contemporary Asia* 48, sy 2 (15 Mart 2018): 187-203, <https://doi.org/10.1080/00472336.2017.1416423>; Shaun Breslin ve Jeffrey D. Wilson, "Towards Asian Regional Functional Futures: Bringing Mitrany Back In?", *Australian Journal of International Affairs* 69, sy 2 (04 Mart 2015): 126-43, <https://doi.org/10.1080/10357718.2014.978736>; David Mitrany, "THE PROSPECT OF INTEGRATION: FEDERAL OR FUNCTIONAL", *JCMS: Journal of Common Market Studies* 4, sy 2 (Aralık 1965): 119-49, <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1965.tb01124.x>; Robinson, "Social Theory and Globalization: The Rise of a Transnational State"; Charles Roger ve Peter Dauvergne, "The Rise of Transnational Governance as a Field of Study", *International Studies Review* 18, sy 3 (Eylül 2016): 415-37, <https://doi.org/10.1093/isr/viw001>; Leslie Sklair, "Transnational Practices", içinde *Readings in globalization: key concepts and major debates*, ed. George Ritzer ve Zeynep Atalay (Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010).

sınırlamalarından ve küreselleşmenin abartılarından kaçınma girişimi olduğunu" belirtmiştir.⁹⁹ Sklair'e göre, ulus-ötesi devlet çalışmaları esasen devlet dışı aktörlerin ekonomik, siyasal ve kültür-ideoloji pratiklerinin üretimi üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Ulus-ötesi devlet anlayışının bu dalına göre, ulus-ötesi bir kapitalist sınıf ortaya çıkmakta ve ulus-devletlerin de ekonomik, politik ve kültürel-ideolojik pratiklerini oluşturma rolünü üstlenmektedir. İlaveten, Rosenau (2003), 'ulus-ötesi kapitalist sınıfın fırsatları, tehditleri, değerleri, hedefleri açısından devletlerin resmi coğrafi sınırlarıyla sınırlandırılmayı kabul etmediğini' de belirtmiştir.¹⁰⁰ Ayrıca ulus-ötesi kapitalist sınıfa dâhil olduğu düşünülen kişiler arasında yaptığı bir analitik çalışmasında, örneklemin yaklaşık %90'ının bölgeselcilikle aynı noktada olmadığı sonucuna varmıştır.¹⁰¹ Böyle bir ortamda, ulus-ötesi kapitalist sınıfın kendisini geliştirmek için yasal bir temeli bulunmadığından, ulus-ötesi devlet araştırmaları, devlet merkezci paradigmanın yerini bir ulus-ötesi uygulamalar paradigmasıyla doldurmaya çalışmaktadır.

Sklair'e göre, ulus-ötesi kapitalist sınıf, 'kendi çıkarlarının hayalinin ulusal çıkarlara dönüştüğünü gören insanlardan' oluşur.¹⁰² Diğer taraftan, bu ulus-ötesi kapitalist sınıf, bu sınıfın dışında kalanların kayıplarından fayda sağlamaz. Başka bir deyişle, ulus-ötesi kapitalist sınıf, post-modern teorilerin iddia ettiği gibi sıfır toplamı bir oyun üretmemektedir. Sklair'in bu argümanını, Errington ve Gewertz, 'bazı sivil toplum kuruluşlarının, küresel kapitalizm ile yerel işletmeler arasında aktarım kuşağı rolü oynadığı' örneğiyle desteklemektedir.¹⁰³ Dolayısıyla küreselleşme karşıtları, yerel işletmeler ve ulus-ötesi kapitalist sınıfın ortaya koyduğu katma değerden yararlanabilir.¹⁰⁴ Ulus-ötesi kapitalist sınıf, yerel işletmelerle karşılıklı kazanım (win-win) ilişkilerine yaslanarak, ulus-ötesi ekonomi-politik pratiklerin ve kültürel

⁹⁹ Sklair, "Transnational Practices", 184.

¹⁰⁰ James N. Rosenau, *Distant proximities: dynamics beyond globalization* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 2003), 41.

¹⁰¹ Rosenau, 42.

¹⁰² Sklair, "Transnational Practices", 185.

¹⁰³ Frederick Errington ve Deborah Gewertz, "The Wewak Rotary Club: The Middle Class in Melanesia", *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 3, sy 2 (Haziran 1997): 333, <https://doi.org/10.2307/3035023>.

¹⁰⁴ Sklair, "Transnational Practices", 190-91.

altyapıların yerli ekonomi-politik pratikleri ve kültürel altyapıları baskılayabilmektedir.

Diğer taraftan, ulus-ötesi kapitalist sınıfın yerel unsurları baskılayabilme kabiliyeti, yerel kimliklerin *kendilerini koruma ve merkezilik endişelerini* artırarak ulus-ötesileşme karşıtı bir sınıf doğurmaktadır. Bu noktada, ulus-ötesileşme karşıtlarının dayandığı en önemli güç mekanizması ise devlet olmaktadır. Bu sebeple, ulusötesileşme yanlıları ve karşıtlarının birbirlerine karşı bu tutumları nedeniyle, Sklair ‘devleti küreselleşmecî bürokratlar ve politikacılar ile yerelleşmecî bürokratlar ve politikacılar arasında bir mücadele alanı’ olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁵ Dolayısıyla devletin, bir başka deyişle merkezilik endişesi taşıyanların, ulus-ötesileşmemek için ödemesi gereken bedel, ulus-ötesileşmecilere güç veren doğrudan yabancı yatırımları ikame etmektir. İç talebi karşılamak için bu bedeli ödemediği müddetçe, merkezicilik yanlıları ulus-ötesi sınıfa karşı herhangi bir kazanım elde edemeyecektir.

Sonuç olarak, ulus-ötesi kapitalist sınıf ve merkezilik endişesi taşıyanlar arasındaki mücadele, ulus-ötesileşme literatürünün küreselcilik ve kalkınmacılık ikileminin içinde ele alınabileceğini göstermektedir. Nye ve Keohane’nin öne sürdüğü gibi, ‘ulus-ötesicilik ve merkezilik arasındaki ikilem yeni değildir ve devletlerin çokuluslu şirketler (devlet dışı aktörler) üzerindeki endişesi, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki muazzam değişikliklere paralel bir şekilde artmıştır’.¹⁰⁶ Duyarlılıktaki bu artış nedeniyle, devletler ‘çelişkili bir şekilde duyarlılığın artışına neden olmasına rağmen’ bu teknolojiler üzerinde daha fazla denetim aramışlardır.¹⁰⁷ Bu kontrol arayışı, Sklair’in değindiği gibi, yerli küreselleşmeciler ve merkezilik arasındaki mücadelelerin ortaya çıkmasıyla tamamen örtüşmektedir.

Bununla beraber bu örtüşmenin aksine, Drezner (2004) ve Börzel&Risse (2012) bu ulus-ötesi yönetim biçimlerinin, savunucuları tarafından abartıldığını iddia

¹⁰⁵ Sklair, 192.

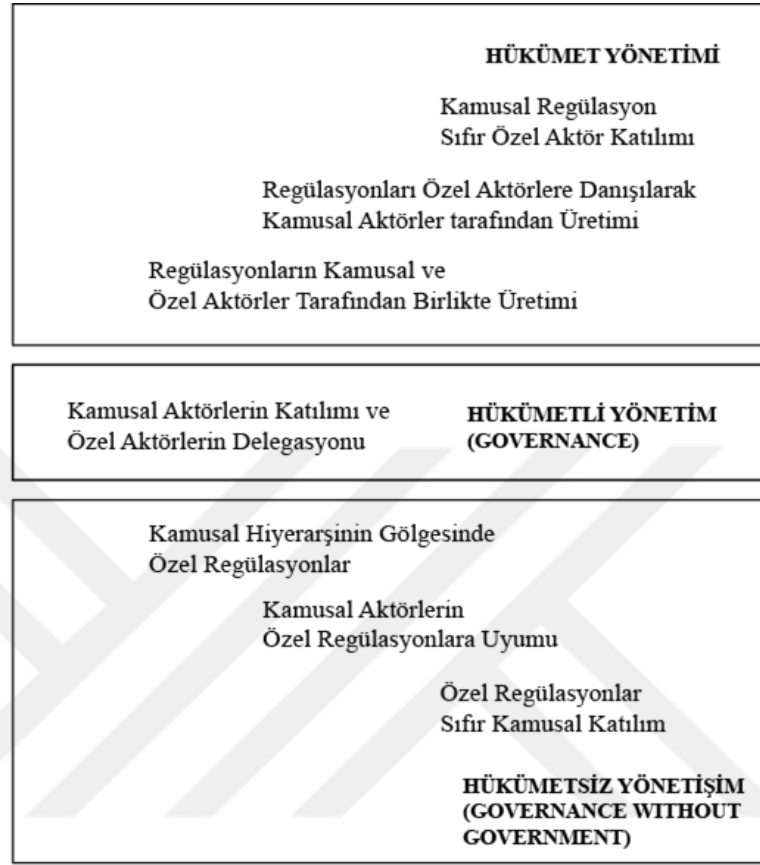
¹⁰⁶ Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane, “Transnational Relations and World Politics: An Introduction”, *International Organization* 25, sy 3 (1971): 329-49.

¹⁰⁷ Robert Keohane ve Joseph Nye, *Transnational Relations and World Politics*. (Cambridge: Harvard Univ Press, 2013), <http://public.eblib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=3047564>.

etmiştir. Drezner abartının sebebini ulus-ötesileşme gayretlerinin yaygınlaşmasından ziyade, ulus-ötesileşmenin varlığını gösterme çabalarında görmektedir. Börzel&Risse ise, devlet dışı aktörlerin özel kurallar koyabilme ve kendi kendini düzenleyebilme kabiliyetinin, dünya siyasetinin genel düzeninin içerisinde önemli bir istisna olduğu sonucuna varmıştır. Börzel&Risse için, kamu hizmetlerinin ve ortak malların kamu-özel ortak düzenlemesi veya birlikte sağlanması, uluslararası devlet kuruluşlarındaki uygulanan yönetim formlarında daha yaygındır. Bu nedenle Drezner ve Börzel&Risse, ulus-ötesi kapitalist sınıf savunucusu bilim adamlarının iddia ettiği gibi hükümeteşsiz bir yönetimden tam olarak söz edemeyeceğimizi savunmaktadır.¹⁰⁸

Nitekim ulus-ötesi yönetim artıkça devletin zayıflayan regölasyon kabiliyeti nedeniyle, ana diyalektiğın ulus-ötesi ile ulus-devlet arasında olduğı düşünölebilir. Bir başka ifadeyle, devlet homojen bir bürokratik yapıya sahip olmaması sebebiyle klasik küreselleşme/ulus-devlet ikilemindeki gibi üniter bir aktör olarak ele alınamaz. Bu durum da, küreselleşmenin ara formlarının küreselleşme/ulus-devlet ikilemini anlamsızlaştırdığını göstermektedir. Diğer taraftan, devletler ulus-ötesi düzenlemede de rol oynadıkları için, ulus-ötesileşme hareketleri ulus-devletten bağımsız düşünölemez ve bu ikilemin zıt köşesini teşkil edemez. Börzel&Risse, küresel ekonomi-politik sistemdeki bu ikilemi 'hükümet tarafından yönetim' ve 'hükümeteşsiz yönetim' arasındaki bir süreklilik olarak çerçevlendirmişlerdir.

¹⁰⁸ Tanja A. Börzel ve Thomas Risse, “Governance without a State: Can It Work?: Governance without a State”, *Regulation & Governance* 4, sy 2 (22 Temmuz 2010): 113-34, <https://doi.org/10.1111/j.1748-5991.2010.01076.x>; Daniel W. Drezner, “The Global Governance of the Internet: Bringing the State Back In”, *Political Science Quarterly* 119, sy 3 (Eylöl 2004): 477-98, <https://doi.org/10.2307/20202392>.

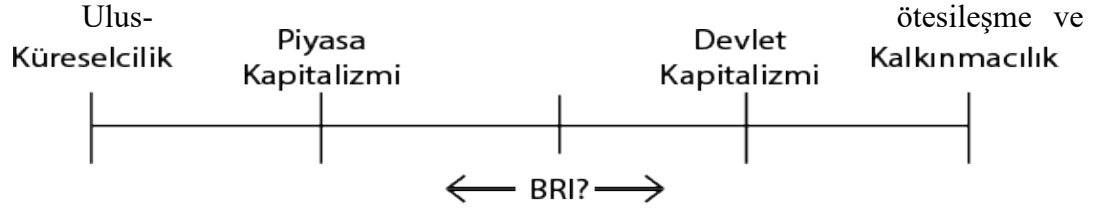

Şekil 2. Yönetişim Şeması

Kaynak: (Börzel ve Risse, 2010)¹⁰⁹

Bu iki kavram, yönetim türleri sürekliliğinin iki ucunu oluşturur. Bununla birlikte, devlet ve devlet dışı aktörlerin rollerinin birleşim biçimlerinden oluşan ara hükümet türleri vardır. Bu çalışma Şekil 2'deki gibi, küreselcilerin "sınırsız dünya" ve "küresel köy" argümanlarının "hükümsüz yönetişim" ile saf merkeziyetçi argümanların ise "salt hükümet tarafından yönetişim" ile ilişkilendirmektedir. Bu nedenle, ulus-devletten bağımsız olmaması nedeniyle, ulus-ötesi kapitalist sınıf kavramı da, tıpkı ulus-devlet kavramı gibi bir uç olamaz, aksine ancak bu iki uç arasındaki bir aktör, ulus-ötesileşme de bir ara form olacaktır. Dolayısıyla, Şekil 3'te olduğu gibi küreselcilik/kalkıncılık ikilemine ulus-ötesiliği de yerleştirerek daha gerçekçi bir bakış açısı elde edilebilir.

¹⁰⁹ Börzel ve Risse, "Governance without a State", 116.

Şekil 3. Genel Küresel Ekonomi-Politik Sistem İkilemi

merkeziyetçi kaygıların, piyasa kapitalizmi ve devlet kapitalizmi kavramları üzerinden küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi içerisinde konumlandırılması ile Şekil 3'teki *Genel Küresel Ekonomi-politik İkilemi* elde edilmektedir. BRI'yı da bu ikilemde konumlandırmak gerekmektedir. Zira giriş bölümünde de değinildiği gibi, araştırmanın temel sorusu olan Çin'in küresel ekonomik liderliği açısından BRI'nın potansiyelini tespit etmek için bu konumlandırma girişi elzemdir. Bununla birlikte, BRI gibi pratik uygulamaları yüksek olan bir uluslararası projenin sadece teorik tartışmalar yapılarak konumlandırılması anlamsızdır. Bu nedenle, teorik tartışmaların pratiğe yansımalarının da incelenmesi önem arz etmektedir. Aynı zamanda, araştırmanın giriş bölümünde de bahsedildiği gibi, bir teori ya da bir değişken üzerinden yapılan analizlerle, BRI bu ikilem içinde konumlandırılmaz. Bundan dolayı, bir sonraki kısımda küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin deneysel boyutu da incelenecektir.

1.4. Küreselcilik/Kalkınmacılık İkileminin Deneysel Boyutu

Küreselleşmenin ara formlarına yönelik tartışmalarda da görüldüğü gibi, devletlerin ekonomi-politik sistemdeki rolleri klasik küreselleşme/ulus-devlet ikileminden küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine doğru genişlemenin temel göstergelerindendir. Bir başka ifadeyle, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde devletlerin otoritelerini koruyup korumadıklarından daha çok, otoritelerini hangi yönde kullandıkları önem arz etmektedir. Kimi devletler ekonomik büyüme ve güçlenme hedeflerini önceleyerek, otoritelerini uluslararası işbirliklerine açık hale getirirler ki bu durum bu çalışmada küreselcilik ile ilişkilendirilmektedir. Kimi devletler ise, güçlü bir 'kendini koruma endişesi' taşıyarak otoritelerini uluslararası mekanizmalardan korurlar ki bu durum da bu çalışma da kalkınmacılık ucunu doğurmaktadır.

Genel olarak, devletlerin otoritelerini hangi yönde kullandıklarına yönelik tercihlerini deneysel açıdan tespit etmek ise pek mümkün görülmemektedir. Buna rağmen, devletlerin problem alanlarının durumunu ve fonksiyonlarını gerçekleştirme derecelerini tespit etmeye yönelik deneysel çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar, devletlerin kendi sınırları içerisindeki görevlerini ve sorumluluklarını ne kadar yerine getirebildiklerini sayısallaştırma yöntemiyle ölçmeye gayret etmektedir. Bu çalışmalarda, devletlerin yönettikleri halkların güvenliğini sağlama, halkı temsil etme ve refahını yükseltme devletlerin temel işlevleri olarak görülmektedir.¹¹⁰

Devletlerin temel işlevleri, genellikle siyaset biliminin çalışma alanı içerisinde olsa da, sunduğu karşılaştırmalı perspektif imkânından dolayı uluslararası ilişkiler disiplini için de önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Örneğin, uluslararası göç ve terör çalışmaları üzerinden devlet işlevlerinin sunduğu karşılaştırmalı perspektif imkânı anlaşılabilir. Uluslararası terörizmin artış nedenleri üzerine yapılan araştırmalarda terör saldırılarının göç hareketlerinin artışı ile paralel olarak arttığı iddiası mevcuttur.¹¹¹ Devletlerin kendi sınırları içerisindeki ekonomik refah dağıtımını, güvenlik, sosyal refah gibi işlevlerini herhangi bir zaman diliminde yerine getirememeleri, bir müddet için düzenli ve düzensiz göçe sebep olabilmekte ve bu durum devletlerarası ilişkileri de etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, göç hareketlerinin sebeplerinin ve dolayısıyla göç kaynağı devletlerin bu süreçteki rollerinin üzerindeki ilgiyi daha fazla artırmaktadır.

Devletlerin işlevselliklerinin uluslararası işbirliği imkânları üzerindeki etkisi, devletlerin işlevsellikleri hakkındaki veri setlerini, BRI'daki işbirliği ihtiyaçlarını da inceleyen bu çalışma için önemli bir kaynak haline getirmektedir. Barış Fonu (Fund for Peace) tarafından ölçümlenen ve her yıl yenilenen FSI da bu verisetlerine önemli bir örnektir. Bu çalışmada da FSI, BRI devletlerinin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumlarını küresel ölçekte resmedebilecek bir araç olarak kullanılmıştır.

¹¹⁰ Jennifer Milliken ve Keith Krause, "State Failure, State Collapse, and State Reconstruction: Concepts, Lessons and Strategies", *Development and Change* 33, sy 5 (Kasım 2002): 753-74, <https://doi.org/10.1111/1467-7660.t01-1-00247>.

¹¹¹ Vincenzo Bove ve Tobias Böhmelt, "Does Immigration Induce Terrorism?", *The Journal of Politics* 78, sy 2 (Nisan 2016): 572-88, <https://doi.org/10.1086/684679>.

Bu resmi çekmek, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki yerini tespit etmek için de faydalı olacaktır. Bununla beraber, bu tespit çalışmasından önce FSI'nın metodolojisini incelemek ve ardından FSI'nın küreselleşme çalışmaları ile mantıksal bağını kurmak gerekmektedir.

FSI, herhangi bir devletin ana işlevlerini yerine getirme hakkında başarı seviyesini ve bu başarı seviyesinin tarihsel gelişimini takip etmek için çok elverişli bir ölçüm aracıdır. FSI, devletleri "yüksek sürdürülebilir devlet" ve "çok yüksek uyarı veren devlet" skalasında toplam 11 sınıfa ayırmaktadır. Bir devlet ana işlevlerinden herhangi birini yerine getiremezse, buna "çok yüksek uyarı veren devlet" denir ve bu, o devletin insanları için insani krizler dâhil olmak üzere, çok acil durumların varlığı anlamına gelir. Bunun tersi, "yüksek sürdürülebilirlik" olarak adlandırılmaktadır. Bir başka ifadeyle, bir devletin işlevselliği arttıkça “yüksek sürdürülebilir devlet” olarak nitelenmektedir.¹¹²

FSI devletlere yönelik bu sınıflandırmasını, devletlerin uyum, ekonomik, politik ve sosyal göstergelerdeki performansları açısından ölçümleyerek yıllık raporlarında açıklamaktadır. Uyum göstergeleri güvenlik aygıtları, hizipleşmiş elitler ve grup şikâyetleridir. Ekonomik göstergeler; ekonominin gerilemesi, eşitsiz ekonomik gelişme, insan kaçıışı ve beyin göçünden oluşur. Devlet meşruiyeti, kamu hizmetleri, insan hakları ve hukukun üstünlüğü politik göstergeler seti oluşturur. Son olarak, sosyal göstergeler demografik baskılar, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler ve dış müdahaledir.¹¹³

Bu göstergeler ve verileri, çatışma öncesi, aktif çatışma dönemi ve çatışma sonrası durumlarda savunmasızlığı ölçen çatışma değerlendirme çerçevesine –CAST-dayanmaktadır. CAST ölçümlemesi indikatörlerin sonuçlarının nasıl değerlendirileceğine dair örnek teşkil edebilir. Buna göre, bir ülkenin endeksi yıldan yıla artmakta ise, bu devletin çatışmalı durumları önleme işlevini yerine getiremediği

¹¹² Fragile States Index, “Fragile States Index and CAST Framework Methodology” (Fund For Peace, 2019), <https://fragilestatesindex.org/methodology/>.

¹¹³ Fragile States Index.

sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, endeks skorunun azalması ise, çatışmaların önlenmesinde bu devletin daha işlevsel olduğunu göstermektedir. Diğer indikatörlerin tamamında da, skor azalma-artma değerlendirmesi aynı minvaldedir. FSI’da, ilgili endeks skorunun artması devletin ilgili alandaki işlevsizliğinin, azalması ise işlevselliğinin işareti olarak değerlendirilmektedir.

Devletin işlevselliği kavramı, FSI ile küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin mantıksal olarak kesiştiği noktadır. Örneğin, genel literatür ikileminin küreselcilik ucundaki neoliberalizme göre, bir ülkeyi yatırım yapılabilir konuma getiren o ülkenin ekonomi-politik öngörülebilirliğidir. Bu kriterin sağlanabilmesi için o ülkede hukukun üstünlüğünün, sosyal çalkantıların olmamasının, ekonomik sistemin verimliliğinin sağlanmış olması gerekmektedir. Bu kriteri sağlayan ülkeler uluslararası yatırıma elverişli olmaktadır. Bir başka ifadeyle, birinci kuşak neoliberalizme göre bir ülkenin sürdürülebilirliği arttıkça o ülke uluslararası işbirliklerine uygun bir zemine sahip olmakta ve küreselci uca daha yakın hale gelmektedir. Sürdürülebilirliğin azalması ise, uluslararası işbirliklerine olan zemini ortadan kaldırmakta ve o ülkenin ulus-ötesi sınıflar için çekiciliğini azaltmaktadır.

FSI’da da ülkelerin sürdürülebilirlikleri devletlerin işlevselliği ile bağdaştırılmaktadır. Bu noktada, FSI’nın metodolojisi açısından, devletlerin işlevselliğini devlet kurumlarının otoriteleri ile karıştırmamak elzemdir. Bir başka ifadeyle, FSI metodolojisinde devlet kurumlarının otoriter olup olmaması, o devletin sürdürülebilirliği ile ilgili olumsuz bir veri oluşturmaz. Sadece, o devletin sınırları içerisinde öngörülebilirliği azaltan uyum, ekonomik, politik ve sosyal göstergelerin zayıf olduğu anlamına gelmektedir.

Özetlemek gerekirse, FSI’ya göre devletin işlevselliğini yitirdiği ülkeler, uluslararası aktörlerin gözünde o ülkeyi riskli duruma getirmektedir ve o ülkeyi risk iştahı yüksek olan aktörler hariç uluslararası yatırıma elverişsiz hale getirmektedir. Uluslararası yatırımların uluslararası işbirliklerine olan ihtiyacı artırdığı göz önüne alındığında, FSI’daki tam sürdürülebilirlik sınıfı, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki küreselcilik boyutuna tekabül etmektedir. Diğer taraftan, çok yüksek uyarı şeklinde nitelendirilen devletler uluslararası aktörler tarafından yüksek riskli

görüldüklerinden dolayı, uluslararası işbirliği projelerinin pek muhatabı olmamaktadır. Bu durum, bu devletlerin uluslararası işbirliğini istemedikleri ve engelledikleri anlamına gelmez. Aksine, uluslararası işbirliğine uygun zemine sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumu düzeltmek için de, işlevsizliklerine rağmen ilgili alanın güvenlik risklerinin azalması için devletlerin daha fazla rol alması beklenir. Dolayısıyla, buradaki FSI analizinin sonucuna göre bu devletler giderek korumacı ve devlet-merkezci bir politika izlemeye başladıklarından dolayı, küreselcilik boyutundan gittikçe uzaklaşır ve kalkınmacılık boyutuna daha uygun hareket etmeye başlar. Sonuç itibariyle, FSI üzerinden bir dünya devletler sınıflandırması, aynı zamanda dünya devletlerini küreselcilik/kalkınmacılık ekseninde sınıflandırmanın pratikteki karşılığını görmeye de yardımcı olmaktadır.

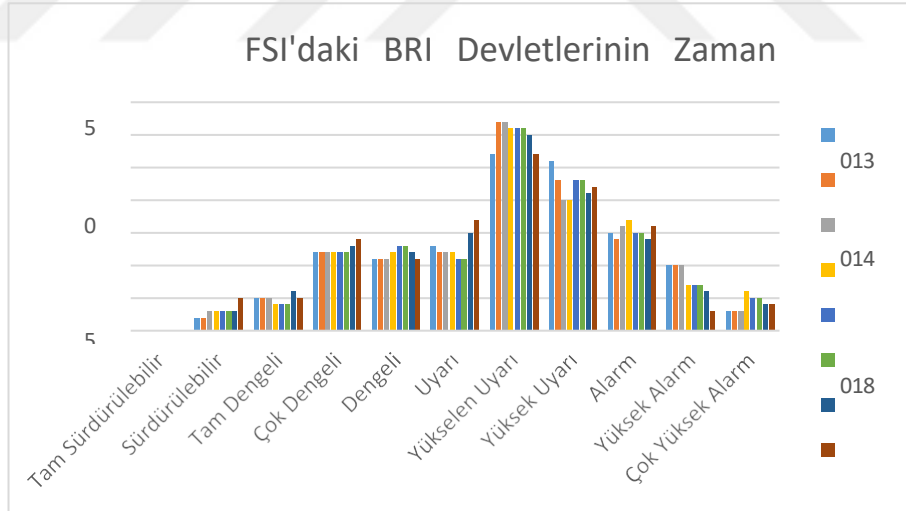
Küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi açısından bakıldığında da, FSI'da 'çok yüksek uyarı veren' devletler ulus-ötesi kapitalist sınıfın uzaklaştığı, bununla birlikte 'çok sürdürülebilir' devletler ulus-ötesi kapitalist sınıfın daha çok varlık gösterdiği devletlere tekabül etmektedir. Bir başka ifadeyle, FSI'daki 'çok sürdürülebilir devletler', ulus-ötesi yönetişimin gelişimi için daha verimli bir zemin sağlarken, 'başarısız devletler' bu zemini sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, FSI'nın çok sürdürülebilirlik ucu küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin küreselcilik ucunun, başarısız devletler ise kalkınmacılık ucunun durumu hakkında fikir vermektedir. Sonuç itibariyle, FSI üzerinden yapılan bir dünya devletler sınıflandırması aynı zamanda dünya devletlerini küreselcilik/kalkınmacılık sınıflandırmasının pratikteki karşılığını görmeye de yardımcı olmaktadır.

Şekil 4, BRI devletlerinin FSI sınıflarının zaman içinde nasıl değiştiğini göstermektedir. Bu incelemeye, yalnızca Ek I'deki BRI devletlerinin kara koridorları üzerinde bulunanlar dâhil edilmiştir. Ekonomik koridorlaşma mantığı sadece lojistik ağının artması değil, aynı zamanda üretim kabiliyetleri ve mukayeseli üstünlüğe dayanan arz-talep dengesinin sağlanması anlamına gelmektedir.¹¹⁴ Deniz rotası

¹¹⁴ Luisa Alamá-Sabater, Laura Márquez-Ramos, ve Celestino Suárez-Burguet, "Trade and Transport Connectivity: A Spatial Approach", *Applied Economics* 45, sy 18 (Haziran 2013): 2563-66, <https://doi.org/10.1080/00036846.2012.669466>; Hans-Peter Brunner, "What is Economic Corridor

üzerinde bulunan devletler, hem koridorlaşma mantığına uygun olmamakta, hem de deniz rotasındaki ülkelerin coğrafi olarak BRI'nın finansal ve ticari entegrasyon hedeflerine değil, tesis bağlantılarına (facility connectivity) yönelik bir rol oynamalarıdır. Dolayısıyla, sadece kara ülkelerinin dahil edilmesinin sebebi, mantıksal olarak, BRI'nın kara koridorlarının entegrasyon hedefi için, deniz rotalarının ise tesis bağlantılarını artırmak (facility connectivity) hedefine daha uygun olmasıdır.

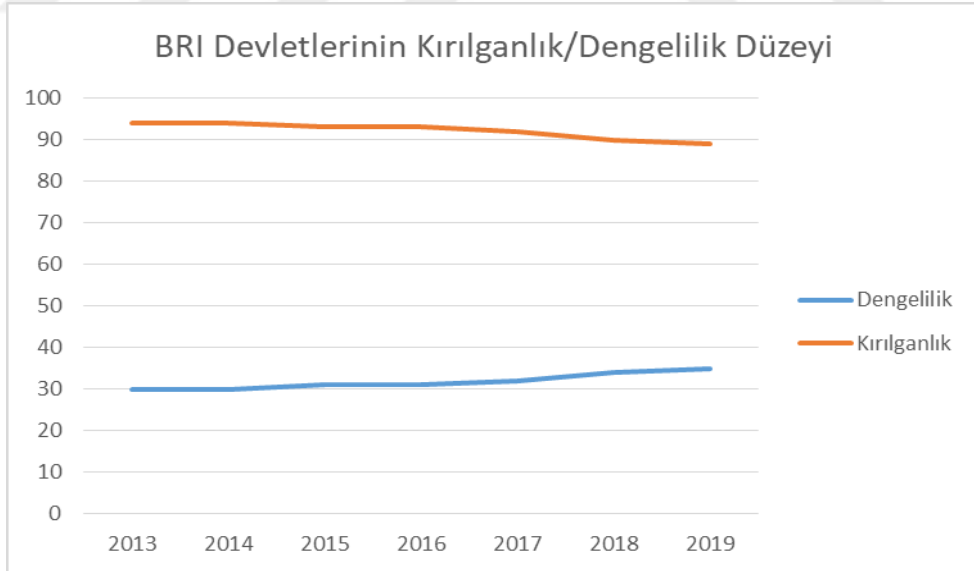
Açıkça görüldüğü gibi, BRI devletleri çoğunlukla FSI'nın yükselen uyarı ve yüksek uyarı sınıflarındadır. Bu durum ise zamanla sürdürülebilirlik lehine değişme eğilimindedir. Örneğin, yüksek uyarılı devletlerin sayısı 2014 ile 2016 arasında azalmıştır. Bu durum, BRI devletlerinin ulus-ötesi sınıflar için daha yatırım yapılabilir bir zemin elde etmeye başladığı anlamına gelmektedir. Küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi açısından bakıldığında da, BRI devletlerinin 2014-2016 yılları arasında küreselcilik ucuna doğru daha yakınlaştıkları sonucunu doğurmaktadır.

Şekil 4. FSI'daki BRI Devletlerinin Zaman Çizelgesi (2013-

Kaynak: Kırılgan Devletler Endeksi-2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 (yazarın hesaplamaları)

Bununla birlikte bu çalışma, Şekil 4'teki görsel zorluğu gidermek için sürdürülebilir ve uyarı veren devletleri ayrı ayrı bir çatı altında toplayarak da bir çerçeve geliştirmiştir. Bu çerçevede, FSI'daki çok yüksek alarm ile uyarı sınıfları arası '*kırılganlık bölgesi*', dengeli ile tam sürdürülebilir sınıfları arası da '*denglilik bölgesi*' olarak adlandırılmıştır. Bu sınıflandırma üzerinden, FSI-2013'ten FSI-2019'a kadarki bütün FSI endeksleri karşılaştırılarak, BRI bünyesindeki kırılgan ve dengeli devletler sayılarının BRI sonrası dönemde nasıl geliştiği Şekil 5'te gösterilmiştir. Şekil 5'ten çıkan temel sonuç, BRI devletleri için kırılganlık bölgesindeki BRI devletlerinin sayısı 2013'ten beri azalmıştır. Diğer taraftan, denglilik bölgesindeki devletlerin sayısı da artmaktadır. Bu da, BRI bünyesinde küreselci uca yatkın olan devletlerin sayısının zamanla arttığını göstermektedir. Buna karşın, bu eğilimin çok küçük bir oranda gerçekleştiğini ve salt BRI kaynaklı olmayıp devletlerin iç dinamiklerinden de kaynaklanabileceğini unutmamak gereklidir. Bu eğilimin BRI ile ilişkisini anlamak için de, hem BRI'nın yapısını anlamak, hem de BRI katılımcısı ülkelerin işbirliği ihtiyaçları üzerinden BRI'ya yatkınlığını incelemek gerekmektedir.

Şekil 5. BRI Devletlerinin Kırılganlık/Denglilik Düzeyinin Değişimi (2013-2019)

Kaynak: Kırılgan Devletler Endeksi 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 (yazarın hesaplamaları)

1.5. Sonuç

Bu bölümde, çalışmanın başında ifade edilen her araştırmanın analitik çerçeve oluşturma/değişken tanımlama/tarihsel okuma/analiz/eleştiri aşamalarının analitik çerçeve aşaması gerçekleştirilmiştir. Bu çerçeveye göre, Çin'in neoliberalizm liderliği potansiyeli açısından BRI'nın rolü küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde değerlendirilebileceği kanısına varılmıştır. Özellikle, bu ikilemdeki küreselleşme formlarının dinamik karakteri ve neoliberal demokrasi anlayışındaki tarihi kırılma, Çin için önemli bir manevra alanı oluşturmaktadır. FSI analizinin de gösterdiği üzere, BRI devletlerinin küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde küreselcilikten yana eğiliminin olması, BRI'nın uluslararası bir işbirliği platformuna dönme potansiyelini artırmaktadır. Diğer taraftan FSI, bu eğilimin ne kadarının devletlerin kendi potansiyellerinden ne kadarının ise BRI'dan kaynaklı olduğuna dair net bir perspektif ortaya koyamamaktadır. Bu nedenle, BRI'nın katkısını daha net görmek için BRI'nın yapısını tanımak elzemdir.

Bu minvalde, ikinci bölüm bu ihtiyaca binaen BRI'nın yapısına odaklanacaktır. BRI'nın yapısını tanımak, BRI'nın yapısının küreselcilik eğilimine ne kadar müsait olduğunu görmeyi sağlayacaktır. Ekonomik potansiyelleri açısından uluslararası işbirliği mekanizmalarına katkıda bulunması tartışmasız görülürken, BRI'nın kurumsal, tarihsel ve siyasi arka planlarının da incelenmesi elzemdir. Buna karşın, arka planları da tamamen Çin ile bağdaştırılan BRI'nın Çin-dışı okumalarının da, BRI'nın yapısı ve küreselcilik eğilimine katkısı hakkında fikir vereceği düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KUŞAK VE YOL İNİSİYATİFİ'NİN (BRI) ARKAPLANI

FSI analizi BRI ülkelerinin küreselcilik ucuna yaklaşma eğilimlerini ortaya koymasına karşın, BRI'nın başlangıcı Xi Jinping'in ilk olarak 2013 yılında Kazakistan ve Endonezya'ya yaptığı ziyaretlerine dayanır. Bu ziyaretlerdeki konuşmalarında BRI'yı 'uluslararası işbirliğine dayalı kalkınmayı teşvik etmek için' bir proje olarak ilan etmiştir.¹¹⁵ Bu ilana kadar, Avrasya'yı yeniden birbirine bağlamak ve tarihi ipek yolunu yeniden canlandırma hayali, çeşitli dönemlerde farklı ülkeler tarafından da dile getirilmiştir. SSCB'nin son dış işleri bakanı ve Gürcistan'ın ilk başkanı Eduard Shevardnadze'nin tarihi ipek yolunu yeniden kurmak için Avrasya Kuşağındaki ülkeleri inisiyatif almaya çağırması, doğu ülkelerini harekete geçirme çabalarından birisi olmuştur.¹¹⁶ Shevardnadze'nin tarihi ipek yolunu canlandırma girişimleri Sovyetlerin çöküşünden sonra da devam etmiştir. Örneğin, Gürcistan 1998 Temmuz'da da 'İpek Yolunun Canlandırılması' başlıklı bir uluslararası konferansa ev sahipliği yapmıştır.¹¹⁷ Soğuk savaşın bitişinden yaklaşık 25 sene sonra ve fakat Çin'in BRI'yı resmi ilanından iki sene önce, Hillary Clinton da ABD Dışişleri Bakanlığı görevindeyken benzeri bir çağrı yapmıştır.¹¹⁸ Clinton, Avrasya kuşağı boyunca 'ülkeler arasındaki ticareti hızlandıran' Tarihi İpek Yolu'nu canlandırma ihtiyacına değinmiştir.¹¹⁹ Sonuç itibariyle, tarihi ipek yolunu yeniden inşa etme misyonu açısından, Rusya Federasyonu'nun önderliğindeki Asya Ekonomik Birliği gibi farklı ülke ve uluslararası örgütlerin liderlikleri altında birçok proje ve platform

¹¹⁵ Xi, *Xi Jinping, the Governance of China*.

¹¹⁶ Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilization, "An ample project for the third millenium: 'Great Silk Road'", erişim 20 Haziran 2022, <https://institutlevant.ro/en/programs-and-projects/levant-bridge-between-the-civilizations-of-the-western-europe-and-the-far-east/the-cultural-revival-of-the-silk-road/>.

¹¹⁷ Ben Partridge, "Georgia: Shevardnadze to host Silk Road Conference", *RadioLiberty*, 09 Haziran 1998, <https://www.rferl.org/a/1088808.html>.

¹¹⁸ Najam Rafique ve Fahd Humayun, "Washington and the New Silk Road", *Strategic Studies* 31/32 (2011): 1-18.

¹¹⁹ Wade Shepard, "Afghanistan: China's 'New Silk Road' Picks Up Where Hillary Clinton's Flopped", *Forbes*, 09 Eylül 2016, <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2016/09/09/chinas-new-silk-road-picks-up-where-hillary-clintons-flopped-in-afghanistan/#6331cb9463f9>.

oluşturulmuştur. Ancak, bu proje ve platformların hiçbiri uluslararası politikada BRI kadar etkili olamamanın yanında, küresel siyasette bir dönüşüm tartışmasına da vesile olamamıştır.

BRI kısaca, büyük ölçekli projeler, dev enerji yatırımları, yeni liman ve demiryolları inşaatları gibi büyük yatırımlardan oluşan, Ek-1'deki listeye göre dünya nüfusunun yaklaşık %75'ine hitap eden bir projeler ve çok taraflı anlaşmalar topluluğu olarak adlandırılabilir.¹²⁰ BRI, toplamda 6 adet karasal ekonomik koridordan ve 1 adet de deniz rotasından oluşmaktadır. Kara ekonomik koridorları şunlardır:

- 1- Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru
- 2- Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru
- 3- Çin-Hindistan Ekonomik Koridoru
- 4- Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru
- 5- Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru
- 6- Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru

BRI, katılımcı ülkeleri arasında sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak, kazan-kazan ilkesine ve karşılıklı saygıya dayalı işbirliğini geliştirmeyi temel amacı olarak ortaya koymaktadır.¹²¹ Bu işbirliği ile ülkelerin kalkınmalarının hızlandırılması ve finansmanının hedeflendiği Çinli otoriteler tarafından iddia edilmektedir. Bunun için çok-taraflı ticari anlaşmaları ve serbest ticaret bölgelerini BRI coğrafyasında yaygınlaştırmaya çalışılmaktadır. Her ne kadar temel bir faaliyet planı ve belirlenmiş sınırları olmasa da, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılı 2049'da bitirilmesi planlanan BRI'nın toplam maliyetinin 8 trilyon Amerikan doları olması beklenmektedir. Bununla birlikte, 2020 yılından itibaren BRI bünyesinde yapılan 1590 projenin toplam değeri 4 trilyon Amerikan dolarını bulmuştur.¹²²

Katılımcı ülkelerinin tamamı tarafından onaylanmış herhangi bir üst-eylem planı olmamasından ötürü, BRI'nın ilan edilen beş önceliği en önemli belirleyici

¹²⁰ Xiao Fang, "The Belt and Road initiative", *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* 24, sy 3 (2015): 5.

¹²¹ Office of the Leading Group for the Belt and Road Initiative, *Building the Belt and Road: Concept, Practice and China's Contribution.*, 2017.

¹²² Silk Road Briefing, "China Belt And Road Projects Value Now Exceeds US\$4 Trillion", *Silk Road Briefing*, 16 Eylül 2021, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2020/11/25/china-belt-and-road-projects-value-now-exceeds-us4-trillion/>.

olarak gözükmetedir. Bu beş öncelik finansal entegrasyon, ticari entegrasyon, politika koordinasyonu, tesis bağlantıları ve kültürel alışveriştir.¹²³ Bununla birlikte, finansal ve ticari entegrasyon pratikteki en önemli olan önceliklerdir. Bunun sebebi, mevcut şartlarda BRI'nın uluslararası finansal sermaye akışları ve çoklu ticaret anlaşmalarının yaygınlaşması üzerinden gerçekleşmesidir. Kültürel diplomasi ve Kuşak ve Yol Zirveleri gibi çeşitli organizasyonlarla politika koordinasyonu ve kültürel yaklaşma hedeflerine hizmet etmektedir. Diğer taraftan, finansal ve ticari entegrasyon ile karşılaştırıldığında, gerçekleşme süreleri çok kısa ve yapılan yatırımlar çok düşük kalmaktadır. Bu sebeple, BRI'nın öncelikle finansal ve ticari entegrasyon öncelikleri açısından incelenmesi daha doğru bir analitik perspektif ortaya koymaktadır.

BRI, ilan edildiği 2013 yılından beri küresel siyaseti temelinden dönüştürebilme kabiliyeti sıkça tartışılmaktadır.¹²⁴ Bu 'dönüştürme kabiliyetinin' temeli, daha önce de ifade edildiği gibi, Avrasya entegrasyonunu sağlama hedefini gerçekleştirmesine bağlıdır. Eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın Avrasya'daki herhangi bir *birleştirici* bir unsura dair görüşleri önemli bir ipucu vermektedir. Kissinger'a göre, Avrasya entegrasyonunu hedefleyen projelerin, iyi niyetli bile olsa ABD'nin çıkarları gereği engellenmesi gerektiğini söylemektedir.¹²⁵ Kissinger'ın bu düşüncesinden yola çıkılarak, BRI'nın da Avrasya coğrafyasındaki entegrasyonuna yönelik adımlarının da BRI'ya mevzu bahis 'dönüştürme kabiliyetini' kazandırdığı düşünülebilir.

Buna karşın, bu çalışmanın analiz çerçevesi itibariyle, BRI'nın küresel siyaseti dönüştürme kabiliyeti herhangi bir devletin çıkarlarına uygun olup olmamasına göre değerlendirilmeyecektir. Aksine, BRI bu çalışmada küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde bir aktör değil yapı olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla, kendi alt aktörleri ile ilişkileri ve henüz kendi özellikleri oturmamış bir yapının küresel ekonomi-politik

¹²³ Ministry of Foreign Affairs of China ve Ministry of Commerce of China, "Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road".

¹²⁴ Zhang, Alon, ve Lattemann, *China's Belt Road Initiative*.

¹²⁵ Henrys Kissinger, Defne Asal Er, ve İbrahim H Kurt, *Diplomasi* (Ankara: Türkiye İş Bankası, 2004), 790.

sistemi etkilemesi mümkün değildir. Sonuç olarak, BRI'nın dönüştürücü bir kabiliyetinin olup olmadığını analiz etmek için, öncelikle BRI'nın kurumsal ve söylemsel bütün yönleri ile tanınması ve BRI üzerine geliştirilen Çin harici argümanların da irdelenmesi, BRI'yı daha derin anlamak için faydalı olacaktır. Bu ihtiyaçtan dolayı, çalışmanın bu bölümünde sırasıyla BRI'nın ekonomik, kurumsal, tarihsel ve siyasi arkaplanları gözden geçirilecek ve ardından BRI üzerine oluşan literatür kısa bir incelemeye tabi tutulacaktır.

2.1. Ekonomik Arkaplan

BRI, daha önce tanımlandığı gibi, büyük ölçekli yatırımlardan oluşan bir projeler ve karşılıklı anlaşmalar topluluğudur. BRI'ya taraf olan ülkeler, 2017 yılında dünyadaki toplam doğrudan yabancı yatırımlarının %35'ini ve küresel mal ihracatının %40'ını üretmektedir. 2049 yılına kadar süreceği tahmin edilen yatırımların toplam maliyetinin ise 8 trilyon ABD doları olabileceği düşünülmektedir.¹²⁶ Bu düzeydeki büyük ölçekli yatırımların, dünyanın ekonomik ve siyasi dengelerinde büyük değişikliklere, hatta üretim tarzlarını dönüştürme potansiyeline de sahip olabileceği muhakkaktır. Bu nedenle, BRI'nın ekonomik arka planının yalnızca ülkeler arası ticaret hacmi artışından oluştuğunu düşünmemek gerekir. Ticari hacim artışıyla beraber, altyapı yatırımlarının da BRI'nın önemli bir boyutu olmasından dolayı, BRI'nın coğrafi arka planı da ekonomik arka planın bir parçası olarak düşünülmelidir.

BRI'nın coğrafi arka planını iki kadim kuşak oluşturmaktadır. Bunların birincisi, İpek Yolu Ekonomik Kuşağıdır. Bu kuşak, Batı Çin'de başlayıp Orta Asya'dan ve Orta Doğu'dan geçerek Batı Avrupa'da sona ermektedir. İkinci kuşak ise, Güneydoğu Asya, Basra Körfezi ve Afrika Boynuzunu (MSR) birbirine bağlayan bir deniz yolu olan 21. Yüzyıl Deniz İpek Yoludur.¹²⁷ Bu iki kadim coğrafi kuşak üzerine oturan bu girişim, küresel ekonomi-politik sistemin üçte birinden fazlasını ve dünya nüfusunun yarısını temsil etmektedir. Tamamlandıktan sonra, avantajlarından dolayı

¹²⁶ David Ho, "Cost of funding 'Belt and Road Initiative' is daunting task", *South China Morning Post*, 27 Eylül 2018, <https://www.scmp.com/special-reports/business/topics/special-report-belt-and-road/article/2112978/cost-funding-belt-and>.

¹²⁷ Arduino ve Gong, "Introduction".

BRI'nın bu iki kadim coğrafi kuşağın toplam ticaretinde ve lojistik ağında hâkim olacağı sonucu çıkarılabilir.

BRI'nın bu muhtemel hâkimiyetine dair en önemli kıstas, tamamlanmış ulaşım ağının verimliliği olabilir. Tamamlanmış ulaşım ağının verimliliği, mevcut hatların tam kapasite kullanım oranı anlamına gelmektedir. Örneğin 2017'de yapımı biten ve Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'yi birbirine bağlayan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı Ekim 2018'de birinci yıldönümünü bitirmişti ve verimli bir sene geçirdiği iddia edilebilir. Bu hat ile Orta Asya ve Çin'in Orta Doğu ve Avrupa'ya bağlanması hedeflenmektedir. Bu nedenle, BTK hattının Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru ve Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridorundaki önemli geçiş yollarından biri olması beklenmektedir. Uysal, hattın ilk yılında 116 trenle 110.000 ton yük taşındığı bilgisini vermektedir.¹²⁸ Türkiye'nin yıllık 1,8 milyon ton olan uluslararası demiryolu yüküne bakıldığında oldukça iyi bir başlangıç gibi gözükmektedir. Buna karşın, kapasitesi 7 milyon ton olan hatta 110.000 ton yük taşınması hattın verimliliği açısından düşük bir oran vermektedir. Zira Uysal'ın raporundaki rakamlara göre, BTK demiryolunun verimlilik oranı %1,57 olmaktadır.

Tam kapasiteye ulaşmaktan uzak olmak, BRI'ya olan iştiyaka zarar verse de, bunun BRI'nın yapısal yetersizliklerinden değil, ülke ekonomileri ve altyapılarındaki yetersiz gelişimden kaynaklanabileceği de göz ardı edilmemelidir. Bununla birlikte, altyapı yetersizliğini giderebilmek için öncelikle BRI ülkelerinin finansal sistemlerini geliştirme gerekliliği de hesaba katılmalıdır. Tamamen teorik varsayımlara ve tarihsel tecrübeler dayalı bu çıkarımlardan yola çıkılarak, BRI bünyesindeki ekonomik karşılıklı bağımlılığın artması sonucunda BRI'nın ekonomik katkısının daha belirgin hale geleceği düşünülmektedir. Bu sayede, piyasalardaki talep artışı daha kolay ve hızlı karşılanabilecektir. Örneğin, 2030 yılında Asya'nın dünya toplam gayri-safi milli hasılasının %50'sinden fazlasını teşkil edeceği yönünde tahminler bulunmaktadır.¹²⁹

¹²⁸ Onur Uysal, "First Year report of Baku-Tbilisi-Kars railway", *Rail Turkey En*, 31 Ekim 2018.

¹²⁹ World Economics, "The future is Asian", *World Economics*, 19 Haziran 2022, <https://www.worldeconomics.com/Thoughts/The-Future-is-Asian.aspx#:~:text=The%20Asian%20share%20of%20global,to%20exceed%2050%25%20by%202030.>

Bu talep artışı ile beraber ticari entegrasyonun gerçekleştirilmesi pazar payını artırma fırsatı sağlayacağından, BRI ülkeleri için daha makul ve akılcı bir hedef olduğu çok açıktır.

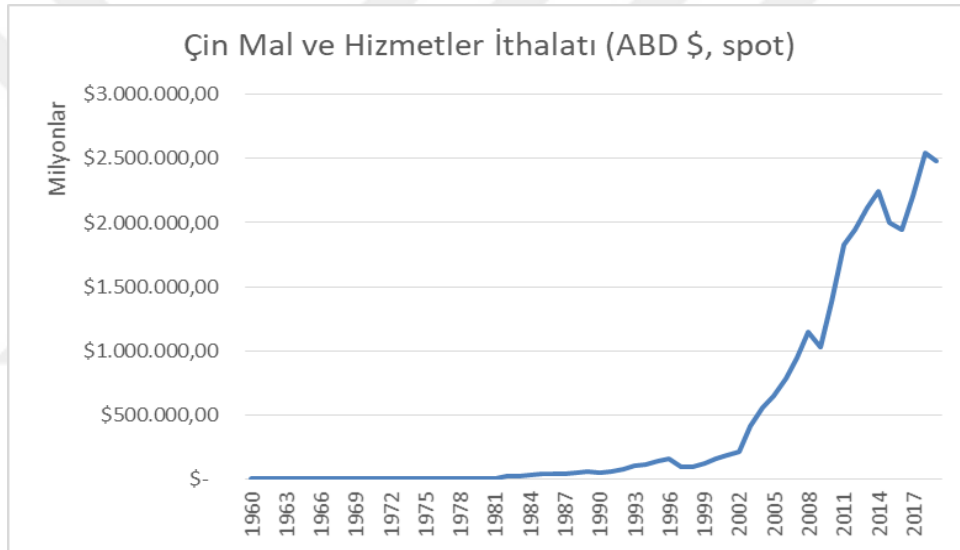
Diğer taraftan BRI'nın ekonomik arka planını anlamak için, bir başka dönüm noktası entegre altyapı ağının kurulmasıdır. Ticari entegrasyonun sağlanması için de önemli bir değişken olan entegre altyapı ağı, bu çalışmanın beşinci ve altıncı bölümlerindeki deneysel çalışmanın da temelini oluşturmaktadır. Entegre bir altyapı ağının inşası, genellikle, 'Çin mal ve hizmetlerinin daha fazla pazara yayılması' olarak kabul edilir.¹³⁰ Diğer bir deyişle, BRI aracılığıyla esasen gelişmekte olan pazarlar Çin ürünlerine ve yatırımlarına açık hale geldiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu düşünceye göre, BRI yalnızca Çin'in etki alanını genişletmeye yarayacak ve bu sayede Çin'in hegemonik hedefleri için bir atlama taşı olacaktır. Ancak BRI, yalnızca Çin'e gelişmekte olan pazarlara ulaşma fırsatı vermemekte; aynı zamanda, gelişmekte olan ülkeler için Çin pazarına ulaşma fırsatları da içermektedir.¹³¹ Özellikle son yıllarda Çin'in ithalatının artması, BRI'nın ekonomik boyutunu anlamak için bu dönüm noktasını destekleyen Avrasya politik-ekonomisinin bir gerçeği haline gelmektedir.

BRI gibi bir mega-girişimin toplam maliyeti ve fayda/zarar analizi, BRI'nın ekonomik arka planını oluşturan temel dinamiklerdendir. Sınır ötesinde yapılan projelerin maliyetlerinin yatırımcı ülkeler açısından ne kadar sürdürülebilir olduğu temel bir soru işaretidir. Buna karşın, girişime dâhil olan toplam proje sayısı, toplam katılımcı ülke sayısı, bu projelerle ilgili verilerin mevcudiyeti, tutarlılığı vb. hususlar hakkında belirsizlikler bulunmaktadır. Bu belirsizlik unsurları, isabetli toplam maliyet tahminleri yapmayı zorlaştırmaktadır. Tahminlerdeki zorluk nedeniyle, BRI ile ilgili toplam maliyet ve fayda/zarar tahminlerinin zamana ve veri kaynağına bağlı olarak farklı sonuçlar üretmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Bu sebeple, BRI'nın toplam yatırım maliyeti, farklı kaynaklar tarafından ve farklı zamanlarda çok farklı düzeylerde tahmin

¹³⁰ Cheng Yu, "Public Opinions on the Belt and Road Initiative: A Cross-Cultural Study", içinde *The Belt & Road Initiative in the Global Arena* (New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017), 3.

¹³¹ Altay Atlı, "Amerikan Hegemonyasının Sonu mu Geldi? Yeni İttifaklar Dönemi" (Yörünge Dergi, 01 Eylül 2018), <https://www.yorungedergi.com/2018/09/amerikan-hegemonyasinin-sonu-mu-geldi-yeni-ittifaklar-donemi/>.

edilmiştir. David Ho, South China Morning Post'a yazdığı özel raporunda BRI finansmanının maliyet tahminlerindeki aralığı göstermiştir. Buna göre, 'projelerin sermaye ihtiyaçları için tahminler 4 trilyon ABD Doları ile 8 trilyon ABD Doları arasında değişmektedir'.¹³² Hillman ise maliyet aralığını 1 trilyon dolar ile 8 trilyon dolar olarak tahmin etmektedir.¹³³ Diğer taraftan, 2017 yılında QNB'ye göre aynı aralık 1 trilyon dolar ila 2 trilyon dolar arasında değişmektedir.¹³⁴ QNB'nin işaret ettiği ve tahminlerdeki farklılıklarda da açıkça görüldüğü gibi, BRI'nın toplam yatırım maliyetinin zamanla değişebileceğini ve bu değişkenlik olasılığının büyük riskler oluşturacağını söylemek yanlış olmaz.

Şekil 6. Çin Mal ve Hizmetler İthalatı (1960-2017)

Kaynak: Dünya Bankası

Ulaşım ağının verimliliği ve toplam maliyet tahminlerdeki değişkenlik gibi, devletlerarası borç ilişkileri de BRI'nın ekonomik arka planının önemli unsurlarındandır. Son yıllarda, özellikle 'borç tuzağı' konusu BRI başlıklı tartışmaların gündemi haline gelmektedir.¹³⁵ Bu minvalde, Çin bankalarının geliştirmekte olan

¹³² Ho, "Cost of funding 'Belt and Road Initiative' is daunting task".

¹³³ Jonathan Hillman, "How big is China's Belt and Road?", *Center for Strategic & International Studies*, 03 Nisan 2018, <https://www.csis.org/analysis/how-big-chinas-belt-and-road>.

¹³⁴ Gulf Times, "Chinese-led BRI projects present opportunities, challenges: QNB", *Gulf Times*, 23 Temmuz 2017, <https://www.gulf-times.com/story/557565/Chinese-led-BRI-projects-present-opportunities-cha>.

¹³⁵ Karen P. Y. Lai, Shaun Lin, ve James D. Sidaway, "Financing the Belt and Road Initiative (BRI): Research Agendas beyond the 'Debt-Trap' Discourse", *Eurasian Geography and Economics* 61, sy 2

ülkelere verdikleri kredilerin risk potansiyeli, devletlerin egemenlik alanlarını daraltıcı bir etki oluşturmaktadır. Örneğin, Çin finansmanı piyasa faiz oranlarına paralel bir şekilde seyretmesine rağmen geri ödemelerin yapılamama ihtimali, hem Çin için hem de finanse edilen ülkeler için önemli bir risk meydana getirmektedir. Bu riskin yaygın hale gelmesi ile BRI'nın geleceğinin tehlikeye girmesi de kaçınılmazdır. Bu durumun örnekleri Sri Lanka, Malezya, Uganda, Yunanistan gibi ülkelerde yaşanmıştır. Bu ülkelerde ödenemeyen borçlara ve Çin'in yatırımlarına Sri Lanka'daki Hambandota, Malezya'daki Kuantan ve Melaka, Uganda'nın tek uluslararası havalimanı olan Entebbe havaalanı ve Yunanistan'daki Piraeus limanını yönetme hakkı Çinli liman yönetim firmalarına devredilmiştir ya da devredilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.¹³⁶ Buna benzer örnekler, BRI'nın geleceği hakkındaki endişeleri artırıcı bir rol oynamaktadır.

BRI yatırımcıları ve devletleri açısından bu endişeleri ortadan kaldırma ihtiyacı sonucunda, yatırımların finansmanı ve yeniden finansmanı konuları BRI'nın geleceğini etkileyecek önemli unsurlar arasına girmektedir. BRI bünyesindeki, farklı birçok coğrafyada hayata geçen büyük yatırımların finansmanı ve yeniden finansmanı için Tablo 1'de gösterilen kurumlar kurulmuştur. Çin, devasa mali stokları nedeniyle bu tür finans kurumlarının oluşturulmasına öncülük etmiştir. Buna karşın, Çin'in bu projeler için toplam ne kadar yatırım yaptığı konusunda da kesin bir bilgi ifade etmek mümkün değildir. Örneğin, 'Çin'in son beş yılda (2018 yılına kadar) BRI için en az 34 milyar dolar harcamış ve esas olarak demiryolları, limanlar, enerji boru hatları ve şebekeler gibi bağlantı projelerine odaklandığı yazılmıştır'.¹³⁷ Diğer taraftan, BRI

(03 Mart 2020): 109-24, <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1726787>.

¹³⁶ Prem Kumar, "Canceled \$10.5bn Malaysia port project plays down China role", *Nikkei Asia*, 03 Aralık 2020, <https://asia.nikkei.com/Business/Transportation/Canceled-10.5bn-Malaysia-port-project-plays-down-China-role>; Fred Ojamba, "Uganda Asks China to Fix Airport-Loan Clauses, Monitor Says", *Bloomberg*, 28 Kasım 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-11-28/uganda-asks-china-to-amend-airport-loan-clauses-monitor-reports#xj4y7vzkg>; Davgid Rogers, "Greek supreme court halts Chinese plans to expand port of Piraeus", *Global Construction Review*, 23 Mart 2022, <https://www.globalconstructionreview.com/greek-supreme-court-halts-chinese-plans-to-expand-port-of-piraeus/>.

¹³⁷ Stratfor, "China's Belt and Road Initiative, Five Years In" (Stratfor, 22 Haziran 2018), https://worldview.stratfor.com/article/chinas-belt-and-road-initiative-five-years?utm_source=Twitter&utm_medium=social&utm_campaign=article.

boyunca katılımcı ülkelerle 140'tan fazla anlaşma imzalayarak Çin Kalkınma Bankası'nın (CDB) BRI için harcadığı toplam miktar, 2013 yılından 2019 yılına kadar 190 milyar doların üzerinde olmuştur.¹³⁸ Aslında, Çin'in toplam yatırımıyla ilgili iki kaynak arasındaki bu büyük fark, şeffaf ve tek bir veri tabanı olmamasından kaynaklanmaktadır ve bu durum BRI'nın ekonomik arka planının tespitini zorlaştırmaktadır.

BRI'nın ekonomik arkaplanının sadece Avrasya'daki ülkelerden müteşekkil olmadığı düşünüldüğünde, veri belirsizliğinin yanında, BRI-içi sektörel stratejilerin de ele alınması önemli olmaktadır. Bu stratejiler, genellikle, sanayi sektörlerini geliştirme ve stratejik sektörlerde rekabet avantajı elde etme hedefleri etrafında şekillenmektedir. Örneğin, Moğolistan Sanayi Bakanlığı BRI'nın ilanından iki yıl sonra 2015 yılında 'ihracata yönelik yüksek teknoloji ve rekabetçi sanayileşmeyi' ve 'endüstriyel gelişme bölgelerinin belirlenmesini' en önemli hedeflerinden birisi olarak duyurmuştur.¹³⁹ Son dönemde, Türkiye de yüksek teknolojiye yönelik stratejik sektörler için sanayi politikaları geliştirmeye başlamıştır ve özellikle ihracat odaklı büyüme modellerine yönelmiştir.¹⁴⁰ BRI katılımcısı kimi ülkelerin BRI'nın koridorlaşma mantığının gelişimini etkileyebilecek bu örneklerde olduğu gibi, endüstriyel gelişim bölgelerinin kurulması, stratejik sektörler odaklı serbest ticaret bölgeleri oluşturulması ve serbest ticaret anlaşmalarının artırılması BRI ülkelerinin genelinde görülen stratejilerdir ve BRI'nın ekonomik arkaplanının önemli parçalarındandır.

¹³⁸ Reuters Staff, "China Development Bank provides over \$190 billion for Belt and Road projects", *Reuters*, 27 Mart 2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-finance-cdb-bri-idUSKCN1R8095>.

¹³⁹ Ministry of Industry of Mongolia, "The Industry Policy of Mongolia" (Ministry of Industry of Mongolia, 2015), file:///C:/Users/Pc-User/Downloads/battogtokh_taiwan_2015.05.27.pdf.

¹⁴⁰ Türkiye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, "2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi", 18 Eylül 2019, <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>.

Tablo 1. BRI bünyesindeki finansal kuruluşların sınıflandırması ¹⁴¹

FİNANSAL KURUMLARIN TÜRÜ	KURUM İSMİ	DESTEK KAPSAMLARI
Çok taraflı kalkınma için finansal kuruluşlar	Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB)	AIIB, 100 milyar ABD doları kayıtlı sermayeye sahip bölgesel birçok taraflı kalkınma finans kuruluşudur. İlk kredilerini 2016 yılında kullanmıştır. AIIB, ağırlıklı olarak altyapı ve ilgili sektörlerdeki projelere kredi desteği sağlamaktadır. Şu anda, banka tarafından desteklenen projelerin çoğu Kuşak ve Yol üzerindeki ülkelerde yer almaktadır.
	Yeni Kalkınma Bankası BRICS (NDB BRICS)	NDB BRICS, 5 BRICS ülkesi arasında eşit olarak paylaşılan 50 milyar ABD doları kayıtlı sermayeye sahip bölgesel birçok taraflı kalkınma finans kuruluşudur. Banka, ağırlıklı olarak BRICS ülkeleri ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki altyapı projelerini finanse etmektedir.
	Dünya Bankası (DB)	DB, Kuşak ve Yol üzerindeki ülkelerdeki ortak finansman projelerinde AIIB ve NDB BRICS'e katılmaktadır.
	Asya Kalkınma Bankası (ADB)	ADB, bölgesel birçok taraflı kalkınma finans kuruluşudur. Kuşak ve Yol projelerinin ortak finansmanında AIIB ve NDB BRICS'e katılmaktadır.
Kalkınma Bankaları	Çin Kalkınma Bankası (CDB)	CDB, Çin'in ekonomik diplomasi stratejilerine hizmet etmektedir. Çinli şirketlerin uluslararası ticareti genişletmelerini desteklemektedir. CDB, Çin'in Kuşak ve Yol ülkeleriyle işbirliğine yönelik stratejik planlama, proje planlaması ve kuluçka danışmanlığı da dâhil olmak üzere kapsamlı finansal hizmetler sunmayı amaçlamaktadır.
	Çin İhracat-İthalat Bankası (China Eximbank)	Çin Eximbank, Çinli şirketlerin ithalat ve ihracat ticaretini ve “globalleşme” projelerini desteklemektedir.
Özel Yatırım Fonları	İpek Yolu Fonu (Silk Road Fund)	Fon, AIIB'ninkine benzer bir amaç için kurulmuştur. Kuşak ve Yol İnisiyatifi'ni desteklemek için özel olarak tasarlanmış bir organizasyondur. 29 Aralık 2014'te kurulan fon, Devlet Döviz İdaresi'nin (Wutongshu Investment Platform Co. aracılığıyla) yatırımıyla 40 milyar ABD dolarına sahiptir.

¹⁴¹ China Economic Information Service, “Development Finance Institutions Jointly Support the Belt and Road Initiative” (Silk Road News, 05 Ocak 2018), <http://upload.silkroad.news.cn/2018/0105/1515132871228.pdf>.

Bu sektörel gelişmeleri finanse etmenin bir başka yolu da, doğrudan proje yatırımlarına ek olarak, BRI bünyesinde kurulan finansal kuruluşlardır. Tablo 1’de gösterildiği gibi, BRI bünyesindeki finansal kurumlar üç ana türe ayrılmaktadır: çok taraflı finansal kurumlar, kalkınma bankaları ve özel fonlar. Bu finansal kuruluşların sermaye yapılarında, uluslararası çeşitliliği de destekleyen bir yapıya sahip olmasına rağmen Çin başat rolü oynamaktadır. Bu durum, Çin’in sadece BRI’ya fiili liderlik yapmaktan öte, BRI’nın geleceğindeki muhtemel destek ve muhalif hareketlenmeleri de yönetmek istediğinin göstergesi olarak görülebilir. BRI projelerine finansman sağlayan kuruluşların sınıflandırmasını ve temel özelliklerini özetleyen Tablo 1, finansal kurumların yelpazesinin genişliğine karşın Çin’in sermaye dominasyonunu göstermektedir.

Örneğin, Çin ekonomi gazetesi Caixin, 2016 yılı sonunda Çin’in en büyük üç kamu bankasının BRI projelerine (Industrial and Commercial Bank of China, Bank of China ve China Construction Bank) 225,4 milyar ABD doları kredi sağladığını tahmin etmektedir. Çin’in iki dışa dönük politika bankası olan CDB ve Exim, yaklaşık 800 tane BRI projesine toplam 200 milyar dolar kredi vermiştir.¹⁴² Bununla birlikte, 2018’in ilk yarısında Industrial and Commercial Bank of China’nın BRI kredi hacmi 11 milyar dolara ve BRI proje sayısı 50’ye ulaşmıştır.¹⁴³ China Construction Bank da 2017 yılında BRI projeleri için kredilerini bir önceki yıla göre %15,93 artırmıştır.¹⁴⁴ Her ne kadar bu rakamlarda inşaat ve enerji projeleri başat role sahip olsa da, zamanla sektörel çeşitlenmenin de meydana geleceğini düşünmek gerekmektedir. Bu sektörel çeşitlenme aynı zamanda hem pazar ihtiyaçlarını hem de yeni finansal kaynakları gündeme taşıyacaktır.

Sonuç itibarıyla, BRI’nın ekonomik arka planını oluşturan temel etmenler

¹⁴² Qinqin Peng ve Denise Jia, “China State Banks Provide Over \$400 Bln of Credits to Belt and Road Projects”, *Caixin*, 11 Mayıs 2017, <https://www.caixinglobal.com/2017-05-12/101089361.html>.

¹⁴³ ICBC, “Interim Report 2018”, Annual Report (Industrial and Commercial Bank of China, 2018), <http://v.icbc.com.cn/userfiles/Resources/ICBCLTD/download/2018/2018InterimReport20180927.pdf>.

¹⁴⁴ CCB, “China Construction Bank Corporation Annual Report 2017: Exploring the Blue Ocean”, Annual Report (China Construction Bank, 2018), http://www.ccb.com/en/newinvestor/upload/20180817_1534487897/20180817143224827527.pdf.

pazar büyüklüğü, yatırım büyüklüğü, finansal kuruluşlar ve yapısal özellikleridir. Bu etmenlerin tamamının ‘büyüyen’ bir seyir izlemesi, BRI’nın ekonomik arka planını genişletmektedir. Bu genişleme de, BRI’nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki hareket yapısını etkileme kapasitesini taşımaktadır. BRI’nın, bir taraftan pazar büyümesi ve Çin piyasasının dünyaya açılması ile küreselci entegre bir altyapıya bürünürken, bir taraftan da Çin sermayesinin genişlemesi sonucu daha kalkınmacı bir altyapıya büründüğü sonucuna varılabilir.

2.2. Kurumsal Arka plan

Başta ekonomi olmak üzere birçok alanda katılımcı ülkeleri arası işbirliğini genişletmeyi hedefleyen BRI’nın, kuşkusuz, en önemli boyutlarından birisi de kurumsal arka planıdır. Hedefini gerçekleştirme ihtimali sahip olduğu potansiyel materyal gücüne bağlı olduğu kadar, bu materyal gücü kullanma usullerine de bağlıdır. Kurumsallığı olmayan bir uluslararası projenin yerel düzeyde kalması kuvvetle muhtemel olduğundan, kurumsal arka planın incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Sonuç itibariyle, BRI benzeri mega-inisiyatiflerin uluslar-arasılaşma potansiyeli kurumsallaşmaları ile doğru orantılıdır. Uluslararası düzeyde kurumsallaşmanın doğal bir sonucu olarak ‘entegrasyon’ kavramı bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber, ‘entegrasyon’ tanımlaması bağlamında BRI ile uluslararası hukuk arasındaki farklılık, doğal olarak, araştırmanın bu kısmını betimleyici düzlemde analitik düzleme çekmektedir.

BRI, uluslararası hukuktaki tanımına tam olarak uygun olan AB, DTÖ, Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması gibi çeşitli seviyelerdeki entegrasyon projelerinden farklı bir kurumsal yapı izlemektedir. Entegrasyon ile işbirliği arasındaki temel farka örnek teşkil edebilecek bu durum, BRI’yı bir entegrasyon projesi olmaktan daha çok işbirliği platformu olarak görmeyi gerekli kılmaktadır. Zira entegrasyon projelerinde bazı yetkilerin entegrasyona taraf olan ülkeler tarafından oluşturulmuş uluslar-üstü bir kuruma devri söz konusudur. Buna karşın, BRI için böyle bir kurumun varlığı veya yetki devri söz konusu değildir. BRI’ya katılan ülkelerin herhangi bir uluslar-üstü kuruma üyelik başvurusunda bulunması, bu üyeliğinin çeşitli şartlara bağlı olarak yine bir uluslar-üstü kurum tarafından gözden geçirilmesi, başvurusunun reddi veya kabulü

ve kabulü halinde uluslar-üstü kurum tarafından verilen kararlara tabi olması söz konusu değildir. Bu sebeple, literatürde *BRI üyeliği (BRI membership)* diye bir tanımlama yoktur. Bunun yerine, BRI katılımcısı ülkeler (*BRI participatory countries*) şeklinde bir tanımlama mevzu bahistir. Bu durum sonucunda, mevzu bahis analitik düzlemin ana sorunsalı kurumsal yapının özellikleri değil, otorite sahibi bir uluslar-üstü kurumun olmamasının BRI ve ülke devletler açısından sonuçları olmaktadır.

Uluslar-üstü bir kurumun ve yetki devrinin bulunmaması, BRI katılımcısı ülkeler açısından hem avantaj hem de dezavantaj sağlamaktadır. Bu avantajların ve dezavantajların oluşmasında ana rolü, *uluslararası BRI mahkemeleri* yerine *uluslararası BRI uzlaştırma (arbitration) mekanizmalarının* tercih edilmesinin oynadığı söylenebilir. Aynı zamanda, kesin *kazanan ve kaybeden* oluşturan hukuki yaptırım mekanizmalarına karşın, uzlaştırma usulü uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde de daha fazla kabul görmeye başlamıştır.¹⁴⁵ Zira kesin kaybeden olma ve önemli ölçülerde maliyet üstlenme gibi sıkıntılarla karşılaşmak yerine, karşılıklı anlaşma sağlamak, devletler için de daha tercih edilir gözükmektedir. İlâveten, *kesin kazanan ve kesin kaybeden* oluşturan hukuki düzende dahi arabuluculuk artık ön şart haline gelmeye başlamıştır. Çin'in ekonomik üstünlüğü ile birleştirildiğinde, uluslar-üstü bir kurumun yokluğu BRI'nın küresel ekonomi-politik sistemdeki kabul edilirliliğini artırmaktadır.

Buna karşın, uluslar-üstü bir hukuki otoritenin olmaması sebebiyle uzlaştırma usulünün yetersiz kalması halinde ise, BRI bünyesindeki bir anlaşmazlığın çözümü BRI harici mekanizmalarda aranacaktır. Bir başka ifadeyle, uluslar-üstü bir mekanizmanın yoksunluğu, anlaşmazlıklarda BRI'nın kurumsal kimliği yerine tarafların çıkarlarının ön plana geçmesine sebep olacaktır. Dolayısıyla BRI'nın uzlaştırmacı mekanizmaları bir taraftan kısmi kazanım ihtimaline binaen tercih edilebilir iken, öbür taraftan verimsizlik ihtimaline binaen vazgeçilebilirdir. BRI

¹⁴⁵ Gabrielle Kaufmann-Kohler ve Michele Potestà, “Why Investment Arbitration and Not Domestic Courts? The Origins of the Modern Investment Dispute Resolution System, Criticism, and Future Outlook”, içinde *Investor-State Dispute Settlement and National Courts: Current Framework and Reform Options*, ed. Gabrielle Kaufmann-Kohler ve Michele Potestà (Cham: Springer International Publishing, 2020), 7-29, https://doi.org/10.1007/978-3-030-44164-7_2.

mekanizmalarının verimsizliği durumlarında, DTÖ gibi BRI ülkelerin de mevcutta üyeliğinin olduğu ve BRI ülkeleri üzerinde hukuki yaptırım gücü olan uluslar-üstü örgütler devreye girebilecektir. İlaveten, bu örgütler üzerinde Batı değerlerinin dominasyonu hesaba katıldığında, BRI bünyesindeki kalkınmacılık yanlısı kimliğin zayıflama ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Uluslar-üstü yasal bir otoritenin yokluğu, aynı zamanda, BRI katılımcılığının herhangi bir düzenlemeye tabi olmamasını beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, BRI aslında teorik olarak bir entegrasyon projesi olarak düşünülemez. Katılımcı ülkeler için bağlayıcı bir yasa ve hatta onların politikalarını yönlendirici bir kurallar manzumesi dahi yoktur.

Uluslar-üstü yasal bir otoritenin yokluğu, aynı zamanda, BRI katılımcılığının herhangi bir düzenlemeye tabi olmamasını beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, BRI aslında teorik olarak bir entegrasyon projesi olarak düşünülemez. Katılımcı ülkeler için bağlayıcı bir yasa ve hatta onların politikalarını yönlendirici bir kurallar manzumesi dahi yoktur. Aslında BRI'daki uluslar-üstü kurumsuzluk, Çin'in dış politikadaki beş ilkesindeki karşılıklı saygı ve birlikte kalkınma ile birleşince daha dikkat çekici hale gelmektedir.¹⁴⁶ Zira tarihsel tecrübe ışığında, tüm ülkeler için bağlayıcı bir kurumun varlığının hegemonya ortaya çıkardığı ortadadır. Bu hegemonyadan doğan az-gelişmişlik riski de bağımlı ülkeler için kaçınılmaz hale gelmektedir. Tarihsel tecrübelerin ortaya koyduğu bu menfi tablo sebebiyle, Çin'in devletlerin egemenlik haklarına karşılıklı saygıya dayalı uluslar-üstü kurum oluşturmama yönündeki ıstıyakı anlaşılır olmaktadır.

Çin'in dış politika ilkelerine yönelik bu kabul, özellikle SSCB'nin çökmesinden sonra Orta Asya'daki yeni bağımsız devletler tarafından hayata geçirilmektedir. Örneğin, Çin ve Kazakistan 2006 yılında her iki ülkenin her iki ülkedeki ayrılıkçı isyanlara destek vermeyeceğini karara bağlayan bir ikili anlaşma

¹⁴⁶ Çin'in beş barışçıl birlikte varolma ilkeleri şunlardır: 1. egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı (*mutual respect for sovereignty and territorial integrity*), 2. karşılıklı saldırmazlık (*mutual non-aggression*), 3. (birbirlerinin iç işlerine karışmama (*non-interference in each other's internal affairs*), 4. eşitlik ve karşılıklı yarar (*equality and mutual benefit*), 5. barış içinde bir arada yaşama (*peaceful coexistence*)

imzalamıştır.¹⁴⁷ Bunun gibi anlaşmalar ile Çin ve yeni komşuları bölgesel güvenliği sağlamayı ve iç kargaşa ihtimalinde yakın ülkelerden gelebilecek lojistik desteğin önünü kesmek istemiştir.¹⁴⁸ Sonuç olarak Çin, kuruluşundan bu yana topraklarındaki egemenlik haklarını sert bir şekilde savunmuş ve toprak bütünlüğüne yönelik herhangi bir tehdidi engellemek için her yola başvurmuştur. Buna karşın, BRI için uluslar-üstü bir yasal otorite kurması halinde, bu yasal otoritenin güvenlik meseleleriyle de ilgili kararlar verebilmesi ihtimalini taşımaktadır. Bu karar mekanizması sayesinde Çin harici BRI ülkeleri Çin'in tehdit algılamalarını ve karadaki askeri manevra alanını sınırlayabilecek bir potansiyel elde edebilecektir. Bu potansiyelden olumsuz etkilenmeme hedefi, Çin'in BRI bünyesinde uluslar-üstü bir yetkili kurum oluşturmama iştiafının temel motivasyonlarından birisi olabilir. Ayrıca, Avrasya Kuşağındaki bütün ülkelerin de Çin ile aynı endişeye sahip olması bu iştiafı destekler niteliktedir.

Uluslar-üstü bir otorite Çin'in uluslararası ticaretteki üstünlüğüne zarar verecek kararlara imza atma riskini de barındırmaktadır. Yasal otoritenin karar mekanizmasındaki bu tür olası riskleri ortadan kaldırmak için Çin'in bu karar mekanizmasına hâkim olması gerekecektir. Bu tür bir hâkimiyette BRI katılımcısı ülkeler açısından yeni bir hegemonya tecrübesi yaşama korkusunu artıracaktır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği tecrübesinde görüldüğü gibi, herhangi bir uluslar-üstü yasal otoritenin egemenliği, uluslararası siyasette çatışmalı ortamların zeminini de ortadan kaldıramamaktadır.¹⁴⁹ Diğer taraftan, Çin kontrolündeki bir uluslar-üstü

¹⁴⁷ Ministry of People's Republic of China, "The Cooperation Strategy between the People's Republic of China and the Republic of Kazakhstan for the 21st Century", 21 Aralık 2006, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cgsf/eng/xw/t285011.htm>.

¹⁴⁸ M. Taylor Fravel, "Regime Insecurity and International Cooperation: Explaining China's Compromises in Territorial Disputes", *International Security* 30, sy 2 (Ekim 2005): 46-83, <https://doi.org/10.1162/016228805775124534>; N. Hongyi, "Explaining Chinese Solutions to Territorial Disputes with Neighbour States", *The Chinese Journal of International Politics* 2, sy 4 (01 Aralık 2009): 539-75, <https://doi.org/10.1093/cjip/pop007>; Jun Xiang, Christopher B. Primiano, ve Wei-hao Huang, "Aggressive or Peaceful Rise? An Empirical Assessment of China's Militarized Conflict, 1979-2010", *Peace Economics, Peace Science and Public Policy* 21, sy 3 (01 Ocak 2015), <https://doi.org/10.1515/peps-2015-0004>.

¹⁴⁹ Constance Barbou des Courières, "Between Supranationalism and Inter-Governmentalism in the European Union's Foreign Policy: A Principal-Agent Approach of the Sanction Policy in the CFSP Framework", *Revista UNISCI*, sy 43 (01 Ocak 2017), <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsdoj&AN=edsdoj.48451c0509440fdb726>

otoritenin hegemonik işlev görmesi, Çin'in uluslararası politikada oluşturmaya çalıştığı yumuşak güç algısına zarar verecektir. Sonuç olarak, BRI bünyesinde uluslar-üstü bir kurum oluşturulmaması, Çin ve diğer katılımcı ülkelerin olası problem alanlarının oluşmasını önlemek adına bilinçli bir tercih olarak görülebilir.

Bununla beraber, bu önlem girişiminin beklenenin tersi bir sonuç oluşturma ihtimali de gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin, BRI ülkeleri arasında yasal bir uluslar-üstü otorite olmadan, DTÖ gibi diğer hukuki yaptırım kabiliyeti bulunan uluslararası örgütlerin, BRI bünyesinde oluşan anlaşmazlıklarda dezavantajlı duruma düşen ülkelerin birbirlerine karşı başvurduğu bir otorite olma özelliğinin önüne geçilmesi mümkün değildir. Bu minvalde, dezavantajlı ülkelerin başvuruları sonucunda DTÖ gibi uluslar-üstü kurumların hukuk sistemlerinin öngördüğü sonuçlar ile BRI bünyesinde anlaşmazlık yaşayan ülkelerin çıkarları arasında doğacak uyumsuzluklar, özellikle ticaret savaşlarının yaşandığı günümüzde, BRI'nın büyük güçleri için 'istenmeyen sonuçlar' oluşturabilir.

Diğer taraftan, BRI'nın bilinçli olarak kabul edilebilecek kurumsallaşmama tercihi, devletlerin kendi kurumsal kapasitelerindeki gelişmeler sayesinde ikame edilebilir gibi gözükmemektedir. Aslında, BRI rotası üzerindeki çoğu ülkenin şeffaflık, verimlilik gibi kurumsallaşma ilkelerine yönelik uyumluluğu hakkındaki karnesi pek iyi gözükmemektedir. Buna karşın, BRI rotası üzerindeki bazı ülkelerin kurumsallık noktasındaki görece gelişmeleri de görülmektedir. Örneğin, Kazakistan ve Özbekistan UNCTAD'ın 2009 yılındaki raporunda zayıf bir kurumsal altyapıya sahip olmasına rağmen, 2014 yılındaki raporda kurumsal gelişmeleri sebebiyle olumlu bir not almıştır.¹⁵⁰ Diğer taraftan, kurumsal ortamdaki iyileşmenin ülkelerin kendi bünyelerinde gerçekleştiği göz ardı edilmemelidir. Ülke-içi kurumsal iyileşmelerin BRI'nın kurumsallaşması anlamına gelmemesi de, BRI'nın mevzu bahis kırılganlığını ortadan kaldırmamaktadır. Bunun ötesinde, BRI ülkelerinin kurumlarının güçlenmesi

52cc788909cb&lang=tr&site=eds-live.

¹⁵⁰ UNCTAD, "Investment Guide to the Silk Road" (United Nations Conference on Trade and Development, 2009), https://unctad.org/en/Docs/diaeia20096_en.pdf; UNCTAD, "Investment Guide to the Silk Road" (United Nations Conference on Trade and Development, 2014), https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diae2014d3_en.pdf.

kendi aralarında yaşayacakları bir anlaşmazlık durumunda ulusal çıkarların daha güçlü şekilde korunmasını sağlayarak, BRI'nın kırılganlığını da artıran bir unsur teşkil edebilir.

BRI'nın mevzu bahis kurumsal olan ve olmayan yapısı sebebiyle oluşan kırılganlık, aynı zamanda güven zafiyeti de oluşturmaktadır. Muhtemel güven zafiyetinden dolayı BRI bünyesindeki ticari koşullara ve yatırımların finansmanına zarar verme ihtimali, BRI'nın kurumsal yapısı tartışmalarını da beraberinde getirebilir. Bu sebeple, uluslar-üstü bir kurumsal yapının oluşturulması, en azından uluslararası işbirliğine yönelik literatür ışığında kaçınılmaz görünmektedir.¹⁵¹ Çin, herhangi bir yasal sisteme ihtiyaç duymadan ikili anlaşmaların genişletilmesini yeterli görse de, bu çalışma uluslararası işbirliği platformu olma iddiasını sürdürdükçe, BRI'nın yasal ve düzenleyici bir sisteme ihtiyaç duyacağını öngörmektedir.¹⁵²

Mevcut literatüre göre, yasal olarak bağlayıcı bir uluslar-üstü otorite olmadan, ortak bir kurumsal kimlik oluşturulması da mümkün değildir. Çünkü “yasal veya düzenleyici kısıtlamalar olmadan, daha az ayrıcalıklı olanlardan haksız avantaj elde etmek üstün bilgiye sahip olanlar veya pazarlara, kaynaklara veya tedarikçilere tekel erişimi olanlar veya üstün siyasi güce sahip olanlar için kolaydır”.¹⁵³ Nitekim Çin, eylem planları, vizyoner ve yol gösterici ilke belgeleri ve BRI'nın geliştirilmesi konusunda revizyon oluşturmaya öncülük etmiştir. Bununla birlikte, Malezya ve Sri Lanka gibi diğer gelişmekte olan ülkelerin Çin ile yaşadıkları borç krizi BRI bünyesindeki bir uluslar-üstü otorite tarafından çözülmemektedir.

¹⁵¹ Kenneth Arrow, “Gifts and Exchanges”, *Philosophy and Public Affairs* 1, sy 4 (1972): 343-62; Nicholas Morris, “Developing a Sustainable Legal System for the Belt and Road Initiative”, içinde *Normative readings of the belt and road initiative: road to new paradigms*, ed. Wenhua Shan, Kimmo Nuotio, ve Kangle (New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018); Richard R. Nelson, ed., *The limits of market organization* (New York: Russell Sage Foundation, 2005); David Scott, “The Great Power ‘Great Game’ between India and China: ‘The Logic of Geography’”, *Geopolitics* 13, sy 1 (15 Şubat 2008): 1-26, <https://doi.org/10.1080/14650040701783243>.

¹⁵² Jerker Hellström ve Kaan Korkmaz, “Managing Mutual Mistrust: Understanding Chinese Perspectives on Sino-Indian Relations” (FOI, 2011), <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3271--SE>.

¹⁵³ Nicholas Morris, “Developing a Sustainable Legal System for the Belt and Road Initiative”, içinde *Normative Readings of the Belt and Road Initiative*, ed. Wenhua Shan, Kimmo Nuotio, ve Kangle Zhang (Cham: Springer International Publishing, 2018), 48, https://doi.org/10.1007/978-3-319-78018-4_3.

Bu durum, BRI bünyesindeki anlaşmazlıkları BRI-dışı kurumsal yapıların karara bağlaması sonucunu doğurabilecektir. Bu sebeple, daha az gelişmiş ülkeler BRI bünyesindeki ikili anlaşmalardan zarar gördükleri kadar, BRI'yı BRI-dışı platformlarda bir tartışma konusu yapabilirler. BRI-dışı devletlerarası ya da devlet-dışı platformların gündemi olmak da, tarihteki diğer örneklerde olduğu gibi, BRI-içi işbirliği yollarına zarar verme riski barındırmaktadır. Bu riski aşabilmek için, BRI bünyesindeki kurulacak bir uluslar-üstü yetkili bir kurumun, ulusal çıkarları da gözeten ve yerel politika yapıcılarını dışlamayan bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Zira 'BRI'nın kurumsallığına hizmet etse bile, yerel politika yapıcılar ulusal çıkarlara hizmet etmeyen yaptırım sahibi ulus-üstü kurumlara ve kurallara sahip çıkmayacaklardır'.¹⁵⁴

Sonuç olarak, BRI'nın uluslar-üstü kurumsal bir arkaplanının olmaması, işbirliği hedefinin gerçekleşmesini de tehlikeye düşürmektedir. Her ne kadar bu durum BRI-içi işbirliği temellerinin atılması için pratik ve söylemsel avantajlar sağlasa da, bu işbirliklerinin sürdürülebilirliği açısından önemli dezavantajlar da barındırmaktadır. BRI'yı, BRI-dışı platformların gündemi yapmak ve BRI ülkeleri arasında güven zafiyeti oluşturma gibi ek riskler de barındırmaktadır. Çin'in bir uluslararası inisiyatifi olmakla uluslararası bir işbirliği platformu olmak arasında gidip gelmesi, BRI'nın kurumsallığı açısından önündeki en önemli problem alanını teşkil etmektedir. Bu 'git-gel' durumu, aynı zamanda, BRI'nın bütün risklerini de Çin ve BRI taraftarı olan yerel politika yapıcılarının omuzlarına yüklemektedir. Bu dezavantajlar ve riskler, kurumsal arkaplanı açısından da, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde daha çok kalkınmacılık ucuna yakın olması sonucunu doğurmaktadır. Ekonomik arkaplanının pazar büyümesi gibi BRI'yı küreselcilik ucuna yakınlaştıracabilecek özellikleri olmasına karşın, kurumsal arkaplanının bu yönde bir özelliğinin olduğunu söylemek zordur. Her ne kadar Çin'in bilinçli bir tercihi gibi görünse de, işbirliğinin sürdürülebilirliğinin kurumsallaşma ihtiyacı doğurmasının Çin'in ya da diğer devletleri küreselci uca doğru teşvik edip etmeyeceği muamması önemini koruyacaktır.

¹⁵⁴ Morris, 54.

2.3. Tarihsel Arkaplan

Ekonomik ve kurumsal arkaplanlarının yanında, tarihsel arkaplanı da BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu etkileyecek bir etmendir. BRI bünyesindeki devletlerarası işbirliğinin koşulları ve şartları, aralarındaki ilişkilerin tarihi geçmişinden de ciddi oranda etkilenmektedir. Bununla birlikte, BRI'nın başlangıcında dile getirilen 'Tarihi İpek Yolu ruhuna' atıf yapılırken öncelikle Avrasya ülkelerinin anılıp Batı ülkelerinin daha sonra anılması, BRI'nın tarihsel arkaplanının aynı zamanda Doğu-Batı karşılaştırmasından da etkilendiğini göstermektedir.¹⁵⁵ Dolayısıyla, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunun tahmini, hem Doğu-Batı karşılaştırmalarına hem de doğu-içi ilişkilere göz atmayı da gerektirmektedir. Bu kısımda da öncelikle doğu-batı karşılaştırmasına değinilecek, ardından da doğu-içi ilişkilerin etkisi irdelenecektir.

Avrasya coğrafyasında yaşayan toplumların refah seviyesini düşüren sömürgecilik döneminin oluşturduğu depresyondan kurtulmak ve 'Batının gelişmişlik düzeyine yetişmek' kadim Asya toplumlarının temel hedefi olagelmıştır. Sömürgecilik ve Batı hegemonyasından dolayı maddi ve manevi büyük kayıplar veren Japonya, Çin, Rusya, Hindistan gibi toplumlar, kadim kimliklerini koruyarak eski refah düzeylerine çıkmak için 20. yüzyıl boyunca hızlı kalkınmanın yollarını aramışlardır. Bu minvalde, Avrasya toplumlarının yüksek refah seviyesine sahip olduğu dönemlerin sembolü olan Tarihi İpek Yolu 20. yüzyıl siyasetindeki Avrasya devletlerinin çeşitli dönemlerde gündemine gelmiştir.¹⁵⁶ Bu minvalde, Avrasya ekonomik kuşağındaki devletlerarasında uluslararası işbirliğini geliştirmeye yönelik projeler, genellikle Tarihi İpek Yolunu canlandırma fikrinin bir parçası olarak ortaya konmuştur. BRI'nın tarihi arkaplanının küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumuna etkisi, Tarihi İpek Yolu'nun tarihteki varlığı ve anlamı ile doğrudan ilgilidir.

Her ne kadar Tarihi İpek Yolu Asya toplumlarının zenginliğini sembolize eden

¹⁵⁵ Jinping Xi, "Work Together to Build Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road" (Ministry of Foreign Affairs of PRC, 15 Mayıs 2017), https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1465819.shtml.

¹⁵⁶ Zou, *The political economy of China's Belt and Road Initiative*, 3.

bir öğreti olarak görülse de, tarihsel olarak herhangi bir İpek yolundan bahsetmenin mümkün olmadığını iddia eden görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre, İpek Yolu kavramı tarihte ilk olarak Alman Jeolog Ferdinand Freiherr von Richthofen tarafından 19. yüzyılda ortaya atılmıştır ve fakat bu kavram sadece Çin ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret yollarını anlatabilmek için kullanılmıştır. Bu ticaret yollarının İpek Yolu olarak adlandırılmasının sebebi ise Orta Asya ve Avrupa'ya kadar uzanan ipek talebinin büyüklüğüdür. Fakat bu talebin ne zaman hangi yol ile karşılandığı ise muhtelifdir ve herhangi bir özel ve kesin bir rotadan bahsedebilmek mümkün değildir. Kırgızistan'ın Bişkek kenti, bu argümanının dayandığı en önemli örneklerden birisidir. Bişkek, bugünkü birçok İpek Yolu Haritasında bir İpek Yolu şehri olarak gösterilmektedir. Fakat Bişkek'in tarihçesine bakıldığında, şehir Rus kolonyalist güçleri tarafından 19. yüzyılda kurulmuştur. Asıl demografik ve ekonomik gelişimini ise, Bolşevik İhtilalinden sonra göstermiştir.¹⁵⁷ Hâlbuki 19. yüzyıldan önce bugünkü Bişkek'in yerinde herhangi bir yerleşim yerinden ya da bir ticaret yolundan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla, bu görüşe göre Tarihi İpek Yolu'nun coğrafi okumalar üzerinden kesin bir tarihsel arkaplana dayandırılması anlamsızlaşmaktadır.

Von Richthofen, İpek Yolu kavramı ile Avrasya coğrafi kuşağında ipek ve farklı malların da ticareti ile Avrasya coğrafyasındaki refahın akışı üzerinden bir ticari rota haritalandırması yapmaya çalışmıştır. Bir başka ifadeyle, von Richthofen Tarihi İpek Yolu kavramı ile tarihi gerçekliği olan bir ticari rotadan yola çıkmamış, aksine Avrasya coğrafyasındaki ticari canlılığa atıf yapmak üzere bir ticari rota haritası çizmeyi hedeflemiştir. Çin'e göre Richthofen, dış yatırımlar ile demiryolu yapımına karşı olan Qing hanedanına karşı Alman devletinin politikalarını desteklemeyi hedeflemiştir.¹⁵⁸ Bu çalışma ile ülkeler arasında ticari canlılığın ülkelerin gelişimine katkısını göstermek istemiştir. Dolayısıyla, tarihi ipek yolu kavramını coğrafi bir rota üzerinden değerlendiren ekol, kavramın günümüzdeki kullanımı ve BRI ile ilişkisi üzerine yanlış bir sonuca varmaktadır.

¹⁵⁷ James A. Millward, *The Silk Road: A Very Short Introduction*, Very Short Introductions 351 (Oxford: Oxford Univ. Press, 2013), 20.

¹⁵⁸ Tamara Chin, "The Invention of the Silk Road, 1877", *Critical Inquiry* 40, sy 1 (2013): 196-97, <https://doi.org/10.1086/673232>.

Bunun da ötesinde, Barisitz (2017) ve Fenner (1987) Avrasya kuşağı boyunca salgın yayılmaları üzerinden ticari alışveriş rotalarının aynı zamanda bir sağlık rotası oluşturduklarını da ortaya koymuştur. Barisitz'in (2017) 14. yüzyıldaki 'Kara Ölüm (Black Death)' ve Fenner'in de (1987) 19. yüzyıldaki 'Çiçek Salgını' ile bahsettikleri hastalık salgınlarına dayanarak, Waugh (2002) tarihi ipek yolunu sadece ticari bir rota olarak değil, aynı zamanda Avrasya coğrafyasındaki ticaretin kültürün ve sağlığın yayılma ağı olarak nitelendirmiştir.¹⁵⁹ Sonuç olarak, tarihi ipek yolu Avrasya kuşağındaki ticari ilişkiler ağını temsil eden bir kavramsallaştırmanın ötesinde, iletişimin, refahın, ticaretin, kalkınmanın ve düşüşün bir simgesel kullanımı haline gelmiştir. Aynı simgesel kullanım 20. yüzyıl uluslararası siyasetinde ortaya atılan 'Tarihi İpek Yolunu canlandırmak' fikrinde de kendini göstermektedir.

20. yüzyıl siyasetinde, Tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlanmasının entelektüel kökleri, bir Sovyet generalinin 1950'li yılların başındaki bir proje önerisine dayanmaktadır. Bu öneriye göre, Avrasya kuşağında 'tarihi ipek yolunu canlandıracak' bir proje geliştirilmelidir. SSCB'nin önerdiği projede canlandırılacak 'tarihi ipek yolunun' güzergâhının çoğunluğu SSCB sınırları içerisinde kalmaktadır. Dolayısıyla, bu proje tamamen SSCB'nin kendi kaynakları ile yapması gereken bir proje olarak ortaya çıkmıştır. Buna karşın, SSCB'nin bu proje için işbirliği yapma istekleri, aslında, kendi gelişimini farklı ülkelere finanse ettirme girişimi olarak da algılanmıştır. Bu algı ise, doğrudan SSCB'nin girişiminin başarısızlığı için yeterli bir sebep teşkil etmiştir, zira 1970'li yıllardan itibaren ekonomik olarak zayıflayan bir SSCB'nin bu projeyi tek başına finanse etmesi mümkün olmamıştır. İlaveten, dünyadaki sosyalist bloğun liderliği için SSCB ile Çin arasındaki rekabet, tarihi ipek yolunun yeniden inşası için gerekli büyüklükteki işbirliği düzeyinin oluşmasını imkânsız hale getirmiştir.

Sovyet generalin kendi ülkesi için ortaya koyduğu tarihi ipek yolunu canlandırma fikri, SSCB'nin dağılmasından sonraki dönemlerde Japonya gibi farklı

¹⁵⁹ Stephan Barisitz, *Central Asia and the Silk Road: Economic Rise and Decline over Several Millennia*, Studies in Economic History (Cham: Springer, 2017); Frank Fenner, *Smallpox and Its Eradication*, History of International Public Health 6 (Geneva, 1988); Daniel Waugh, "The Origins of the Silk Road" (University of Washington, 2002), <https://depts.washington.edu/silkroad/lectures/wulec1.html>.

lkeler tarafından da uygulanmaya çalışılmıştır. Japonya da mevcut tarihi ipek yolu rotası üzerindeki ülkelere altyapı, ulaşım yatırımları yapmış ve bu ülkeler ile karşılıklı ticaretini artırmıştır. Bununla beraber, Japonya bu ülkelere kredi vermiş ve teknik işbirliği yapmıştır. Tablo 2’de Japonya’nın 1997’de ilan ettiği ve fakat ‘ABD’nin ideolojik ve jeopolitik hedefleri ile uyumsuzluğu sebebiyle ancak 2001 yılına kadar aktif olabilen’ Avrasya Diplomasisi bünyesinde en yoğun girişimlerini yaptığı 1997 ve 1998 yıllarında vermiş olduğu krediler ile ilgili rakamlar bulunmaktadır.¹⁶⁰ Buna göre, adındaki stratejisi gereği, Avrasya Diplomasisi Eski Sovyetler Birliği ülkelerine genel olarak yardım kredisi, hibe ve teknik işbirlikleri yolu ile tarihi ipek yolu güzergâhının üzerinde kendisine bir eksen oluşturmaya çalışmıştır.

Tablo 2. Japonya'nın Tarihi İpek Yolu lkelerine Yaptığı Harcamalar (1997-98, milyon ABD Doları)

lke	Yardım Kredisi (net)	lke Hibesi	Teknik İşbirliği
Kazakistan	109.10	8.36	33.67
Kırgızistan	115.38	38.75	26.44
Tacikistan	–	0.22	1.40
Türkmenistan	–	4.26	2.42
Özbekistan	154.33	49.49	27.01
Ermenistan	–	8.75	1.19
Azerbaycan	0.01	5.25	1.44
Gürcistan	–	0.04	81.20

Kaynak: ODA Annual Report 1999, Japonya Dış İşleri Bakanlığı, Tokyo, 2000

¹⁶⁰ Oleg Paramonov ve Olga Puzanova, “Tokyo’s diplomacy in Eurasia: Successes and failures (1997–2017)”, *Journal of Eurasian Studies* 9, sy 2 (01 Temmuz 2018): 141, <https://doi.org/10.1016/j.euras.2018.06.003>.

Bununla birlikte, Japonya'nın 'Avrasya Diplomasisi' stratejisinin başarısız olması, SSCB tecrübesinden daha farklı dinamiklerden kaynaklanmıştır. Japonya tecrübesinin başarısızlığının nedeni, Avrasya Diplomasi stratejisinin daha çok devletler-arası ilişkilere bağımlı olmasıdır. Hâlbuki Avrasya kuşağındaki devletlerarası ilişkilerde konjonktürel politik dalgalanma yüksektir. Japonya'nın ABD odaklılığından dolayı pek esnek olmayan dış politikası, bu politik dalgalanmalara gerekli cevapları verememesine sebep olmuştur. İlâveten, 1990'lı yıllarda yaşadığı ekonomik durgunluk, Japon sermayesinin yatırımlara gerekli desteği sürdürmesini de imkânsız kılmıştır.

SSCB ve Japonya'nın olumsuz tecrübeleri, BRI'nın tarihi arkaplanına dair önemli bir sonuç da ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç, tarihi ipek yolunu canlandırma fikrinin sadece Çin'e ait bir hedef değil, Avrasya kuşağındaki güçlü ve güçlenmek isteyen devletlerin de bir hedefi olduğudur. Dolayısıyla bu fikir sadece Çin'in bir dış politika hedefi olmamaktadır. Sonuç olarak, tarihi ipek yolu sadece bir toplum için değil Avrasya Kuşağındaki bütün toplumlar için bir başarı ve refah hikâyesi oluşturmaktadır. Aynı zamanda tüm güçlü devletler tarafından tarihin farklı dönemlerinde bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır.

SSCB ve Japonya tecrübeleri, 'tarihi ipek yolunu canlandırma' ve 'ekonomik projelerde işbirliği'¹⁶¹ fikri ile bir taraftan BRI için örnek teşkil ederken, diğer taraftan çeşitli farklılıklar da barındırmaktadır. SSCB örneği daha çok bir ülkenin ulusal çıkarları ile ilişkilendirilmişken, BRI Çin'in kullandığı 'birlikte kalkınma' söylemi ile uluslararası işbirliklerini BRI'nın ayrılmaz bir parçası olarak göstermektedir. Japon örneğinde ise 'birlikte kalkınma ve işbirliği' söylemi ortak olmasına karşın, Japon örneğinde demokratikleşme gibi devlet yönetim rejimlerine yönelik hedefler de bulunduğu için Japon örneği de BRI'dan ayrılmaktadır.¹⁶² Bu durum, SSCB ve Japonya örneklerinin sadece o devletlerin politikaları ile şekillenmişken, BRI'nın Çin

¹⁶¹ Timur Dadabaev, "'Silk Road' as Foreign Policy Discourse: The Construction of Chinese, Japanese and Korean Engagement Strategies in Central Asia", *Journal of Eurasian Studies* 9, sy 1 (Ocak 2018): 35, <https://doi.org/10.1016/j.euras.2017.12.003>.

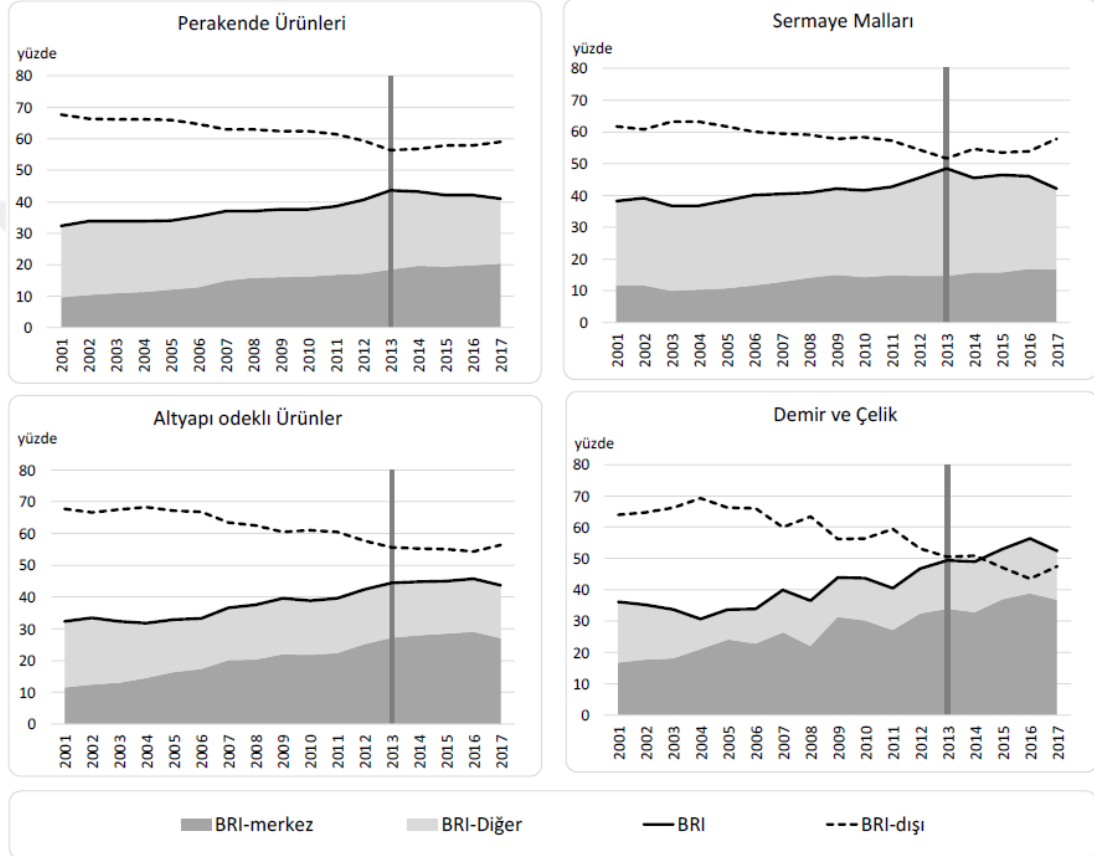
¹⁶² Paramonov ve Puzanova, "Tokyo's diplomacy in Eurasia: Successes and failures (1997–2017)", 137.

harici ülkelerin politik yönlendirmelerine de açık olabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Her ne kadar kurumsal arkaplanında da görüldüğü gibi Çin bu ihtimali pek tercih etmese de, finansal kurumların ve ekonomik anlaşmaların yapısının değişme ihtimalinden dolayı Çin harici ülkelerin etkilerini de gözetmek gerekmektedir. Dolayısıyla, BRI'nın tarihi arkaplanını SSCB ve Japonya muadillerinden farklılaştıran, Avrasya'daki diğer tüm ülkelerin bakış açısıyla da analiz edilmesi mecburiyetidir.

'Tarihi ipek yolunu canlandırma' fikrine dair tecrübeler BRI'nın tarihi arkaplanını görmek için büyük önem arz etse de, BRI ve tarihi ipek yolu arasındaki yapısal benzerlikler ve farklılıklar da önemli bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Tarihi ipek yolu sadece karadaki ticaret yollarından oluşmuş ve uluslararası ticaret sistemi içerisindeki büyük payı on dokuzuncu yüzyıla kadar devam etmiştir. Ancak tarihi ipek yolu deniz ticaret yollarını kapsamamıştır. Deniz ticaretinin gelişimi, denizcilikteki yüksek seviyedeki İngiliz, Hollanda ve İspanyol imparatorluklarından dolayı Avrupa devletlerinin sömürgeciliği çağında başlamıştır. Bu nedenle, Avrasya siyasi varlıkları arasındaki deniz ticaretinde Kıyısal Bölge'nin (Littoral Sistem) yükselmesi, tarihi ipek yolunun önemini kaybetmesine sebep olmuştur. Buna karşın BRI, tam olarak kara ve deniz ticaret sistemini aynı anda, aynı uluslararası ekonomik sisteme dâhil etmeyi vaat etmektedir. Her ne kadar, BRI bünyesindeki demiryolu yatırımlarının karayolu ve denizyolundaki risk ve zaman maliyetini azaltmaya yönelik olduğu düşünülse de, kara ve deniz yolları yatırımlarının önemini kaybetmesine sebep olmamaktadır.

Sonuç olarak, kara ve deniz yolları tarihi ipek yolunda birbirini ikame edici bir rol üstlenmiş iken, BRI bünyesinde tamamlayıcı bir işlev görmektedir. Bununla birlikte, farklılıklar yalnızca altyapı temellerinden kaynaklanmamaktadır. Tarihi ipek yolunun aksine, BRI hiçbir şekilde yalnızca ulaşım altyapısından oluşmamakta ve ticari-sağlık-kültür alışverişi temelli bir uluslararası ilişki ağı kurmayı vaat etmemektedir. Xi Jinping, BRI'nın başarısı ve 'tüm insanlık için büyük bir bölgesel işbirliği/entegrasyon inşa etmek' için "egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, birbirine saldırmama, birbirinin içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ve barış

içinde bir arada yaşama” olmak üzere izlenmesi gereken beş ilke sıralamıştır.¹⁶³ Bu perspektiften bakıldığında BRI, katılımcı ülkeler için kalkınma hedefleri vaat etmektedir ve ‘Çin’in uluslararası işbirliği konusundaki yeni düşüncesini ve vizyonunu yansıtmaktadır’.¹⁶⁴ Dolayısıyla, BRI’nın ideal bir entegrasyona hizmet etmesi ve katılımcı ülkeler arası karşılıklı bağımlılığı artırması beklenmektedir.

¹⁶³ The State Council, “Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative” (Xinhua, 20 Haziran 2017), http://english.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm.

¹⁶⁴ Zou, *The political economy of China's Belt and Road Initiative*, 5.

¹⁶⁵ Ileana Cristina Constantinescu ve Michele Ruta, “How Old Is the Belt and Road Initiative? Long Term Patterns of Chinese Exports to BRI Economies” (World Bank Group, 2018), 3, <http://documents.worldbank.org/curated/en/984921545241288569/How-Old-is-the-Belt-and-Road-Initiative-Long-Term-Patterns-of-Chinese-Exports-to-BRI-Economies>.

Tarihi tecrübeler ve tarihi ipek yolu ile BRI arasındaki farklılıkların dışında BRI'nın tarihi arkaplanına dair değinilmesi gereken bir başka nokta BRI'nın başlangıç tarihidir. Çin'in BRI'yı resmi ilan tarihi ile BRI'nın *de facto* başlangıç tarihinin arasında fark olduğuna dair bir iddia da bulunmaktadır. Bu iddiaya göre, Çin BRI'ya resmi ilan tarihinden çok daha önce başlamıştır. Bununla birlikte, 2013'te Xi'nin Çin Komünist Partisi'nin Genel Sekreterliğine gelmesi ile birlikte daha proaktif bir dış politika izlenmesi hedefinden dolayı BRI'nın resmen ilanına ihtiyaç duyulmuştur. Chen ve Lin'in (2018) analizine göre, BRI'nın resmi ilanından önce de Çin'in BRI ülkelerindeki altyapı yatırımları BRI'ya katılmayan ülkelerdeki altyapı yatırımlarından daha fazladır.¹⁶⁶ Constantinescu ve Ruta'nın (2019), Çin'in BRI ülkelerindeki altyapı yatırımları BRI'nın resmi ilanından çok önce başlamıştır.¹⁶⁷ Dolayısıyla BRI'nın ilanı, *yapılacak* yatırımların başlangıcı değil, *yapılmış* yatırımların proaktif dış politika sonucuna bağlanmasıdır.

BRI'nın başlangıcını resmi ilanından öncesine götüren bu düşünceye göre, BRI'nın tarihi arkaplanının Çin'in küresel ekonomiye entegrasyonu ile bağlantılı olarak okunması gerekmektedir. Bu durumda, BRI başlangıcını Çin'in DTÖ'ye üyelik tarihi olan 2001'e kadar götürmektedir. Bu üyeliğin başlangıcından itibaren günümüzde BRI katılımcısı olan ülkelerin Çin dış ticaretindeki yerinin artışı iki şekilde değerlendirilebilir. Birincisi, Çin'in bilinçli bir tercihi olmasıdır. Çin DTÖ üyeliği ile elde ettiği avantajları, kendi etki alanını artıracak BRI'nın temellerini atmak üzere BRI ülkeleri ile olan ticaretini artırmak için bilinçli bir şekilde kullanma ihtimalidir. Bu durumda, BRI'nın resmi ilanı 2013 olmasına rağmen Çin devlet aklındaki başlangıcının 2001'e kadar gittiği düşünülebilir. İkinci değerlendirme ise, DTÖ üyeliği sonucundaki elde ettiği avantajların Çin'i doğal olarak Avrasya kuşağında bulunan ülkelere yönlendirme ihtimalidir. Bir başka deyişle, BRI Çin'in herhangi bir bilinçli stratejisi sonucu değil, aksine tarihin doğal seyri içerisinde ortaya çıkan bir gelişmedir.

¹⁶⁶ Maggie Chen ve Lin Lin, "Foreign Investment Across the Belt and Road: Patterns, Determinants and Effects" (World Bank Group, 2018).

¹⁶⁷ Constantinescu ve Ruta, "How Old Is the Belt and Road Initiative? Long Term Patterns of Chinese Exports to BRI Economies", 3.

Çin'in Avrasya kuşağındaki ülkeleri ile ticaretini ve ilişkilerini artırmak gibi bilinçli bir stratejisi Mao döneminden beri farklı isimlendirmeler altında olmuştur. DTÖ üyeliği, bu stratejilere bir eşik atlatmış ve bu stratejilerin hayata geçmesini hızlandırmış gibi gözükmemektedir. Buna karşın, bu hızlanma Çin için aynı zamanda hem kendisi ile doğrudan ilişkili hem de ilişkili olmayan birçok dış politika meselesini Çin'in gündemine taşımıştır. Sonuç olarak, BRI ekonomik ilişkilerin bir sonucu olsa da, dış politik meseleleri de barındıran yeni bir vizyon olarak ortaya çıkmıştır. Bu minvalde, bu çalışma BRI'nın başlangıcı olarak DTÖ üyeliğini değil, aksine resmi ilan tarihini görmektedir.

Bir taraftan tarihi ipek yolunu canlandırma fikri ile doğrudan ilgisi, diğer taraftan da tarihi ipek yolu kavramından yapısal ve konjonktürel farklılıkları, BRI'nın tarihi arkaplanını karmaşık bir görünüme bürümektedir. Fiili başlangıç tarihi ile ilgili iddialar da, bu karmaşıklıkla besler niteliktedir. Buna karşın, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunun tahmini için net bir tablo ortaya çıkmaktadır. Gerek tarihi ipek yolunu canlandırma fikri gerek Çin'in küresel ekonomi ile entegrasyonu iddiaları, BRI'nın daha küreselci uca yakın bir konumda olduğu sonucunu doğurmaktadır. Her ne kadar Çin'in BRI üzerindeki stratejik karar kabiliyeti bu çıkarımı yanlışlar gibi gözükse de, Çin harici yapısal özellikleri bu çıkarımı ortaya çıkarmaktadır. BRI'nın Çin harici özelliklerini de dikkate alan bu çalışma için, mevzu bahis çıkarım önem arz etmektedir. Bununla beraber, Çin'in BRI üzerindeki etkileri bir sonraki bölümde Çin'in büyük stratejisi bağlamında ele alınacaktır.

2.4. Siyasi Arkaplan

BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunun tahminini etkileyen son değişken ise BRI'nın üzerinde durduğu siyasi arkaplandır. Bu siyasi arkaplanın doğrudan devletler-arasındaki ilişkilerle ilgili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim kurumsal bir entegrasyon üzerine kurulu Avrupa Birliği'nin aksine, BRI kurumsal bir entegrasyon öngörmemektedir. Uluslar-üstü bir kurumun yoksunluğu da, BRI'nın siyasi arkaplanını doğrudan devletlerarası ilişkilerden müteşekkil hale getirmektedir. Bu devletlerarası ilişkilere bakıldığında, BRI'nın temel güzergâhı olan Avrasya kuşağındaki çatışmalar ve siyasi anlaşmazlıkların çözümünün

çok zor olduğu yönünde ortak bir algı bulunmaktadır.¹⁶⁸ Özellikle Pakistan ekonomik koridoru bu çatışmaların ve anlaşmazlıkların BRI'ya yansımalarının en önemli örneklerindendir. 2018 yılından beri BRI'nın Pakistan ekonomik koridorunun politik amaçları BRI katılımcısı ülkeler arası birçok tartışmanın temel konusu olmaya başlamıştır. 2019 yılında Çin-Hindistan arasında sınır çatışmaları ve Keşmir meselesi üzerinden BRI öncesinde de sıkça meydana gelen askeri çatışmalarla beraber, BRI'yı BRI dışı alanlara taşımıştır.

Ayrıca, 2020 Eylül ayında başlayan Azerbaycan-Ermenistan arasındaki Dağlık-Karabağ çatışmaları, Çin-Hindistan gerginliğinin tek örnek olmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Güney Çin Denizindeki çatışmalar, Keşmir sorunu, Afganistan'daki siyasi istikrarsızlık, Türkiye-Yunanistan Ege sorunu, Kıbrıs sorunu, Çin-Japonya siyasi gerginlikleri gibi çeşitli dönemlerde kendini gösteren çatışma ve anlaşmazlıklar, BRI'nın siyasi arkaplanını oluşturan temel unsurlar olarak gözükmemektedir. Aynı zamanda, Avrasya Kuşağındaki bu çatışma alanlarına bölge dışı güçlerin müdahale kapasitesi de bir gerçektir. Dolayısıyla, BRI güzergâhındaki devletler-arası çatışma ve anlaşmazlıkların hiç sona ermeyeceği gibi bir algı oluşmaktadır. Örneğin Kissinger, ünlü *Diplomasi* kitabında bu çatışmalı ortamın sürdürülmesini ABD'nin ulusal bir çıkarlarının bir gereği olarak öngörmüştür.¹⁶⁹ Dolayısıyla, BRI'nın hem ülkeler arası tarihsel faktörlerin günümüze yansımaları hem de uluslararası sistemdeki güç mücadelelerinin önemli bir kavşağı olması sebebiyle, BRI'nın geleceği üzerinde siyasi bir çıkmaz bulunduğu kabulü daha çok kabul görmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Michael Emerson, "Toward a Greater Eurasia: Who, Why, What, and How?", *Global Journal of Emerging Market Economies* 6, sy 1 (Ocak 2014): 44-51, <https://doi.org/10.1177/0974910113511193>.

¹⁶⁹ Henry Kissinger, *Diplomasi*, ed. Defne Asal Er, çev. İbrahim H Kurt (Ankara: Türkiye İş Bankası, 2004).

¹⁷⁰ Dov Lynch, *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States* (Washington, DC: United States Inst. of Peace Press, 2004); Debidatta Aurobinda Mahapatra, ed., *Conflict and Peace in Eurasia*, Central Asia Research Forum (London New York: Routledge, 2013); Catherine Owen, *Interrogating Illiberal Peace in Eurasia: Critical Perspectives on Peace and Conflict*, 2018; Babak Rezvani, *Conflict and peace in Central Eurasia: towards explanations and understandings*, International comparative social studies, volume 31 (Leiden: Brill, 2014); Husrev Tabak ve Ali İhsan Kahraman, "Perpetual Hostilities? Agents and Structures of Cooperation in Central Eurasia", içinde *Politics of Conflict and Cooperation in Eurasia*, ed. Özgür Tüfekçi, Husrev Tabak, ve Rahman Dag, 2018.

Uzun süredir devam eden çatışmalar ve anlaşmazlıklar, Hindistan-Pakistan, Hindistan-Çin, Çin-Rusya, Çin-Güney Çin Denizi ülkeleri, Myanmar'daki etnik kıyımlar vb. gibi bu kabul için gerçekten makul bir temel oluşturmaktadır. Bununla beraber, bu çatışmalar ve anlaşmazlıklar BRI-dışı meseleler olarak da görülemez. Hindistan'ın BRI zirvelerini boykotu, bu durumun bir ispatı olarak değerlendirilmelidir. Altyapı ve küresel pazarlara uyum açısından Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun (CPEC) gelişmişlik seviyesinden yararlanacak olsa da, Hindistan 2017 ve 2019'da bu ekonomik koridoru desteklemeyi reddetmiştir. 2019'daki reddine de iki neden gösterilmiştir: 1) Çin firmaları ve yerel yönetim arasındaki BRI kapsamındaki anlaşmalarda şeffaflık eksikliği ve 2) Hindistan'ın Keşmir'deki egemenlik haklarının yok sayılması. Bu sebeplere dayanarak Hindistan, CPEC'in Keşmir'den de geçmesinin Keşmir üzerindeki egemenlik haklarını ihlal ettiğini ilan etmiştir. Bu nedenle Hindistan, Çin-Pakistan anlaşmalarının kendisi için olası olumsuz sonuçlarından şüphelenmektedir ve bu yakınlaşmaya karşın her daim daha fazla tetikte hareket edeceğini ilan etmektedir.

Bir başka örnek olarak Güney Çin Denizi verilebilir. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki Vietnam, Laos gibi ülkelerle birçok ihtilaflı ilişkisi bulunmaktadır. Ana neden, Hindistan ile Pakistan arasındaki çatışmadaki gibi egemenlik haklarıdır. Güney Çin Denizi'ndeki adaların egemenliğinin kime ait olduğu sorusu ve kıta sahanlığı sorunu bu bölgedeki çatışmaların temel nedenleridir. Çin bir süredir barışçıl bir söylem kullanmayı tercih etse de, hem Çin 2018'den beri bu barışçıl söylemin dozunu azaltmaktadır hem de bu barışçıl söylem beklenen sonuçları oluşturmamış gibi görünmektedir. Örneğin, 2021 Ekim ayında Xi Jinping, Tayvan'ın Çin egemenliğine katılacağını, bunun için de gerekirse askeri güç kullanmaya hazır olduklarını açıklamıştır. Bir başka örnek de BRI'nın kalkınma odaklı söylemleri üzerine verilebilir. Sri Lanka, Sri Lanka'nın Hambantota limanını geliştirmek için aldığı borcunu ödeyemediği için, limanın mülkiyetini Çin'in devlet kontrolündeki firmasına birinci etapta 99 yıllığına devretmiş ve 198 yıllığa uzatılabileceği düşünülmektedir.¹⁷¹

¹⁷¹ Catherine Wong, "China can extend Hambantota port lease to 198 years, Sri Lankan minister says", *South China Morning Post*, 25 Şubat 2021,

Malezya Başbakanı Mahathir'in açıklamasından yola çıkılarak başka bir örnek daha verilebilir. Mahathir, Malezya'nın Çin'e olan toplam borcu nedeniyle Çin'in isterse tüm Malezya'yı satın alabileceğini ifade etmiştir.

Constantino Xavier Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Malezya gibi örneklerden yola çıkarak, 'bölgedeki ülkelerin Pekin'in muazzam yatırım vaatlerinin uzun vadeli maliyetlerini gerçekleştirmeye başladığını' savunmaktadır.¹⁷² Xavier'in bu değerlendirmesi, Çin'in Avrasya kuşağı üzerinde 'çatışmaya değil işbirliğine dayalı bir siyasi zemin oluşturma' girişimlerinin sonuçlarına yönelik şüpheleri göstermektedir. Bu şüpheler BRI'nın bütün müspet söylemlerine rağmen, Avrasya kuşağındaki siyasi koşulların BRI'nın geleceğini olumsuz yönde etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Herrero ve Jianwei (2019) tarafından hazırlanan ve dünyada BRI'ya ilişkin kamuoyu algısını ölçen raporun sonuçları da, Güney Asya'daki duruma ilişkin 'şüphe argümanını' desteklemektedir. Rapora göre, Güney Asya'daki BRI'ya yönelik kamuoyu algısı tamamen olumsuzdur ve Güney Asya medyasında BRI ile ilgili olumlu kanaat sahibi haberler de yok denecek kadar azdır.¹⁷³

Diğer taraftan, BRI devletleri arasındaki anlaşmazlık ve çatışma alanları sadece Çin ile diğer devletler arasında mevzu bahis değildir. Aynı zamanda, BRI güzergâhı üzerinde bulunan diğer devletlerin arasında da farklı sebeplere dayanan anlaşmazlık ve çatışma zeminleri bulunmaktadır. Bunun en önemli örnekleri yakın zamanda Azerbaycan-Ermenistan, Pakistan-Hindistan arasında zaman zaman silahlı çatışmalara dönen askeri gerginlik; Türkiye-Yunanistan-Mısır-Libya-Rusya-İsrail beşgeni ve bu coğrafya dışından müdahil olan Fransa arasındaki zaman zaman askeri gövde gösterilerine uzanan Doğu Akdeniz enerji sahalarındaki anlaşmazlıklar; BAE-Katar-İran-Suudi Arabistan dörtgeninde özellikle Aden-Ummman-Basra Körfezi üçgenindeki enerji ticareti ve siyasi baskınlık üzerindeki vekâlet savaşına dönen mücadeleler vb.

<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3122975/mistake-china-can-extend-hambantota-port-lease-198-years-sri>.

¹⁷² Kai Schultz, "Sri Lanka, Struggling With Debt, Hands a Major Port to China", *New York Times*, 12 Aralık 2017, <https://www.nytimes.com/2017/12/12/world/asia/sri-lanka-china-port.html>.

¹⁷³ Alicia Herrero ve Xu Jianwei, "Countries' Perceptions of China's Belt and Road Initiative: A Big Data Analysis", Working Paper, 06 Şubat 2019, <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2019/02/WP-2019-01final.pdf>.

BRI'nın kara ve deniz ekonomik koridorları üzerindeki en önemli anlaşmazlık sahalarıdır. Dolayısıyla, hem Çin ile diğer devletler-arasındaki hem de diğer devletlerin kendi arasındaki gerginlikler BRI'nın siyasi arkaplanını oluşturan en önemli etken konumundadır. Bu siyasi arkaplan içerisinde belli bir anlaşma noktasına ulaşılmış belki tek örnek Hazar Denizi'nin Mülkiyeti sorunu olmuştur ki, bunda bile Hazar ülkelerinin başka alanlarda yaşadıkları gerginliklerin Hazar'daki anlaşma ortamını da bozabileceği hesaba katılmalıdır.

BRI rotası üzerinde askeri çatışma ortamı ile ilgili örneklerin yanı sıra liderlik rekabeti görmek de mümkündür. Rusya ve Çin arasındaki gerginlikler, bu tür anlaşmazlıklar hakkında fikir verebilir. Örneğin Putin 2017 yılındaki Birinci BRI Zirvesinde, Rusya tarafından liderlik edilen Avrasya Ekonomik Birliği ile Çin liderliği altındaki BRI'nın entegre edilmesi çağrısında bulunmuştur.¹⁷⁴ İlk bakışta, bu çağrı BRI tarafından üretilen ve yeni ortaya çıkan koordinasyonun bir uzantısı gibi görünmektedir. Ancak bu çağrı, Çin'in Avrasya işbirliği hedefi ile BRI'ya liderlik ederken Avrasya Kuşağı açısından yeni bir iş yapmadığı anlamına gelmektedir. BRI'nın tarihsel arkaplanında da açıklandığı gibi, Avrasya Kuşağında işbirliği mekanizmalarını geliştirme fikri farklı ülkelerin de ortaya koyduğu bir vizyondur.

Bu nedenle, askeri çatışmalar sona erdirilse bile, Avrasya işbirliğine yönelik rekabet BRI'nın önündeki en önemli siyasi sorun alanlarından biri olmaktadır. Sonuç olarak, BRI devletleri arasında artan karşılıklı bağımlılık, siyasi arkaplandaki çatışma ve anlaşmazlıkları çözmek yerine derinleşmesine de sebep olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Avrasya Kuşağındaki siyasi, askeri ve ekonomik anlaşmazlık ve çatışma ortamları kuşak içi devletler-arası ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Siyasi arkaplanındaki bu belirsizlik, BRI bünyesindeki yatırımların güvenliğini, operasyonel sürdürülebilirliğini, işbirliği olanaklarının uygulanabilirliğini ve devletlerarası politika koordinasyonunu zorlaştırmaktadır. Bu durum uluslararası işbirliğini de olumsuz etkilediğinden ötürü, siyasi arkaplan küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde BRI'nın

¹⁷⁴ Team of the Official Website of the President of Russia, "Roundtable Discussion at Belt and Road Forum for International Cooperation", President of Russia, 29 Nisan 2019, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/60393>.

küreselci tarafa yakınlaşmasını engeller niteliktedir. Özellikle, askeri gerginlikler ve ekonomik rekabet devletlerin uluslararası işbirliklerine kısmi olarak daha kuşkucu yaklaşımlarına ve kalkınmacılık eğilimlerine daha yakın durmalarına sebep olabilecektir.

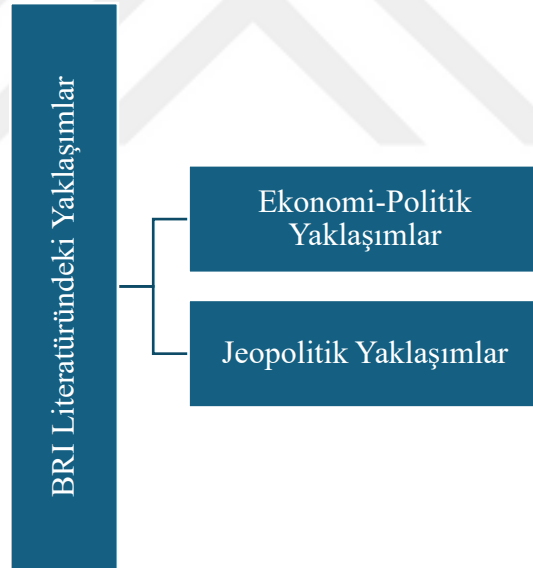
Sonuç olarak, ekonomik, kurumsal, tarihsel ve siyasi arkaplanların incelenmesinin ‘belirsizliğin hâkimiyeti’ sonucunu doğurduğu söylenebilir. ‘Borç tuzağı, yatırım-maliyet öngörülerindeki tutarsızlık, bilinçli uluslar-üstü kurumsal yoksunluk, Avrasya Kuşağındaki siyasi ve askeri çatışma sahaları ve gerginliklerdeki artış mevzu bahis belirsizliği oluşturan temel faktörlerdir. Buna karşın, birinci bölümdeki FSI-2019 endeksi incelemesinde BRI ülkelerinin artan ‘sürdürülebilirliği’, belirsizliğin hâkimiyetini ortadan kaldıracabilecek etkenler olarak görülebilir. Bu etkenlerin yeterli seviyede olmaması ise, belirsizliği oluşturan faktörlerin daha fazla göz önünde bulundurulmasını mantıklı kılmaktadır. Sonuç itibarıyla, BRI’nın en önemli avantajını ekonomik potansiyeli ve devletlerin artan sürdürülebilirliği oluştururken, en ciddi sınırlılığını siyasi ve kurumsal belirsizliği oluşturmaktadır. Devletlerin mevzu bahis avantajlara BRI’den önce de sahip olduğu düşünüldüğünde, BRI’nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu daha çok dezavantajları belirleyeceği savı daha mantıklı durmaktadır. Bu dezavantajların uluslararası işbirliğine dair kuşkuları artırdığı ise bir gerçektir. Dolayısıyla, arkaplanlarının incelenmesi sonucunda BRI’nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde daha çok kalkınmacı uca yakın olacağı ortaya çıkmaktadır.

2.5. Çin-dışı BRI Okumaları

Bu çalışma, BRI’nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu tahmin etmeye odaklanmışken, BRI hakkındaki Çin-harici mevcut argümanları incelemeyi de gerekli görmektedir. Zira literatürde bu ikilem doğrultusundaki bir BRI okuması hem genel BRI literatürü açısından hem de Çin-harici BRI okumaları açısından yenidir. Buna karşın, literatürde Çin-harici BRI okumalarının dayandığı farklı argümanlar ve analitik çerçeveler olması kaçınılmazdır. Bu minvalde bu çalışmanın da, bir parçası olacağı Çin-harici BRI okumalarını birkaç örnekle gözden geçirmesi faydalı olacaktır. Zira bu okumaların ortaya koyduğu çeşitli argümanlar,

küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine dair yapılan analizlere de önemli katkılar sunabilir. Aynı zamanda, bu kısmın sonucunda BRI'yı Çin-harici argümanlar üzerinden okuma girişimi de bitecek ve üçüncü bölümde Çin'in BRI üzerindeki etkileri anlaşılmaya çalışılacaktır.

Çin-harici BRI okumaları yeni gelişen bir literatür olmasına karşın, ekonomi-politik yaklaşımlar ve jeopolitik okumalar olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Ekonomi-politik yaklaşımlar, BRI'nın büyük ölçekli yatırımlarının sonucu olarak olası siyasi ittifaklarla ilgilenmektedir. Jeopolitik yaklaşımlar ise, doğrudan ve kaçınılmaz olarak BRI güzergâhlarındaki güvenlik konularına odaklanmaktadır. Bu bölümde, öncelikle iki yaklaşıma da örnek teşkil eden birkaç çalışma incelenecek, ardından iki yaklaşım tarzının BRI doğasının değişimi hakkındaki soru ve sonuçları üzerine kısa bir karşılaştırma yapılacaktır.

Şekil 8. BRI Literatüründeki Yaklaşımlar

2.5.1. Ekonomi-Politik yaklaşımlar

Ekonomi-politik yaklaşımlar, esas olarak ekonomik gelişmeler ile bunların politik yansımaları arasındaki ilişkileri sorgular. Bu genel tanımın ışığında, esas olarak BRI'nın sunduğu ekonomik fırsatların uluslararası siyasetteki siyasi yansımaları ve

mevcut BRI-dışı bölgesel ve küresel siyasi konjonktürün BRI'nın sunduğu ekonomik fırsatlara etkisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Zou Lei (2018), Li Xing (2019) ve Feng Yuan (2019) Çin-harici BRI argümanlarına üç güzel örnek üzerine çalışmışlardır.

Zou Lei (2018), 'The Political Economy of China's Belt and Road Initiative' başlıklı kitabını üç ana sorunsalı gündeme getirmektedir. İlk olarak, benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemek için tarihi ipek yolu ile BRI'yı karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda, BRI'nın tarihsel olarak yeni ne getirdiğini anlamayı hedeflemektedir. İkinci olarak BRI'yı, diğer ülkelerin 'Modern İpek Yolu' projelerine kıyasla stratejik kılan şeyin ne olduğunu sorgulamış ve son olarak, Çin'in BRI'daki potansiyel risk ve aksaklıklarının olasılıklarını tartışmıştır. Araştırmasının temel argümanı, BRI'nın başta tarihi ipek yolu olmak üzere muadillerinden birçok farklılığa sahip olduğudur. En temel farklılık olarak, katılımcı ülkeler arasındaki ticaret bağlarını artırmanın 'tarihi ipek yolunun basit bir reenkarnasyonu' değil, aksine 'Çin'in dışa açılmadaki son dönem stratejisinin yol gösterici ilkesi' olmasını göstermektedir.¹⁷⁵

Zou bunun haricinde, BRI ülkelerinin analizinde beş farklı uyum eğiliminin görülebileceğini öne sürmektedir: 1. seçilen alanlardaki ilerleme ile genel ilerlemenin uyumu; 2. uzun vadeli vizyonlarla kısa vadeli sonuçların harmonisi; 3. yeni platformların ve mevcut mekanizmaların harmonisi; 4. hükümet ve piyasa güçlerinin harmonisi ve 5. merkezi ve yerel yönetimlerin harmonisi. Diğer taraftan, Zou'nun tüm birleştirici faktörler için verdiği örnekler doğrudan ve sadece Çin'in kendi dinamikleriyle ilgilidir. Diğer bir deyişle, diğer BRI ülkelerindeki gelişmelere odaklanmamaktadır. Bu minvalde, her ne kadar Çin-dışı BRI etkenlerine odaklanmaya çalışsa da, sonuç olarak yeniden Çin'e dönmek ve BRI-Çin ilişkisini değerlendirmek zorunda kalmıştır.

Li Xing (2019), 'BRI'nın Çin özelliklerine sahip yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkışını simgeliyor mu?' sorusuna yanıt vermeyi amaçlayan kitabı, farklı BRI ülkeleri ve bölgelerinin Çin sermaye birikimi modeline adaptasyonunun farklı

¹⁷⁵ Zou, *The political economy of China's Belt and Road Initiative*, 347.

boyutlarını incelemektedir. Bu soruya cevap vermek için, küresel sermaye birikimi modellerini ve BRI uygulamalarını incelemiş ve ‘BRI, Çin’in yükselişi ile birlikte küresel sermaye birikimi düzenlemelerini ve bu düzenlemeleri koruyan yapısal gücü değiştirmektedir’ sonucuna varmıştır. Bu analizde Li, analiz birimi olarak küresel yapıyı kullanırken, ‘bugün dünyanın, mevcut ve ortaya çıkan arasındaki yeni tip hegemonik ilişkilerden kaynaklanan yeni ittifak oluşumları açısından yeni uluslararası ekonomi-politik modellere doğru hareketlere tanık olduğu’ iddiasını ortaya atmıştır. Mevcut güçlerin hegemonyasının yapısal iktidara sahip olmaya dayandığını ve bu nedenle yapısal güçteki herhangi bir değişikliğin kaçınılmaz olarak hegemonyada da değişikliğe yol açacağını söylemektedir. BRI, BRICS, AIIB vb. sonucunda yapısal gücü tam olarak etkileyen ittifak oluşumlarındaki değişiklik nedeniyle Li, ‘BRI’nın küresel düzenlemeleri değiştirdiği ve BRI’nın yeni bir dünyanın ortaya çıkışını simgelediği’ sonucuna varmıştır.¹⁷⁶

Bununla birlikte Li BRI’nın, sermaye birikim modellerini ve düzenlemelerini değiştirdiği iddiasında kısmen haklı olsa da, Çin’in yeni modelinin ‘mevcut dünyanın’ uygulamalarından tamamen bağımsız geliştiği konusunda bu çalışma Li ile hemfikir değildir. Diğer bir deyişle Çin, düzenlemelerindeki değişikliği ancak ABD ve AB gibi mevcut hegemonik güçlerle koordinasyon içinde küresel boyuta taşıyabilecektir. İddialarının tartışmasından uzak bir şekilde ifade edilmesi gereken husus, Li’nin de Zou gibi, BRI analizinde Çin-harici etkenlere odaklanmayı amaçlarken sonuç olarak Çin’e geri dönmesidir.

Feng Yuan (2019) ise, Çin’in BRI’daki uygulama araçları ile ilgilenmektedir. Araştırmasında, çok katmanlı çok taraflılığın Çin’in BRI’yı hayata geçirecek girişimleri için en etkili araç ve çerçeve olacağı sonucuna varmıştır. Çok katmanlı çok taraflılığı kendi sözleriyle, ‘Çin’in bir ortaklık ağı ve Çin’in katıldığı çok taraflı kurumlar tarafından oluşturulan ikili ilişkilerinin birleşimi’ olarak tanımlamaktadır.¹⁷⁷ Diğer taraftan Feng, ortaklığı ittifakla karıştırmamamız gerektiğini de vurgulamıştır

¹⁷⁶ Li, “China’s Pursuit of the ‘One Belt One Road’ Initiative: A New World Order with Chinese Characteristics?”

¹⁷⁷ Feng, “The One Belt One Road Initiative and China’s Multilayered Multilateralism”, 99.

Çünkü ortaklık sadece belirli konularda bir tür yakınlaşma anlamına gelmekte ve sadece konjonktürel işbirliği yapma isteğini göstermektedir. Buna karşın, Çin'in BRI bünyesinde çok taraflı anlaşmalardan daha çok ikili anlaşma modelini tercih ettiği düşünüldüğünde, Yuan'ın çok-taraflılık argümanı BRI'nın pratiğini ortaya koymamakta, aksine BRI için daha normatif bir ereve çizmektedir. Bu minvalde, Feng de BRI'yı Çin-dışı bir mekanizma üzerinden incelerken, Çin'in uluslararası işbirliklerine geri dönmekten kaçamamıştır.

Zou, Li ve Feng'in çalışmaları farklı Çin-harici etkenleri ele almayı amalamalarına karşın, üçünün de ortak özelliği sonuçlarında Çin odaklı değerlendirmeye geri dönmeleridir. Bu durum, her üç araştırmacının yaptığı bir metodolojik hatadan kaynaklanmamaktadır. Bu çalışmanın, bu ortak özelliği dile getirmesindeki amaç da metodolojik bir hataya atıf da bulunmak değildir. Aksine, bu ortak zellik BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu tahmin açısından önemli bir ipucu vermektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, BRI'nın küreselci uca yakınlaşması için Çin-harici etkenlerin de BRI üzerinde etkili olmaları gerekir. Buna karşın, Zou, Li ve Feng örneklerinde görüldüğü gibi, literatürdeki analizlerde dahi Çin'e zorunlu/istemsiz dönüş yapılmaktadır. Sonuç itibariyle, ekonomi-politik yaklaşımların incelenmesi sonucu BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde kalkınmacılık ucuna daha yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.5.2. Jeopolitik yaklaşımlar

Çin-harici BRI okumalarında ne çıkan ikinci yaklaşım türü ise jeopolitik yaklaşımlardır. Bunlar, coğrafi unsurların ulusal çıkara yönelik temel stratejileri yönlendirme gücüne odaklanmaktadır. Bu minvalde, devletlerin sınır anlaşmazlıkları, su ve enerji kaynaklarına erişimi, tarım kaynaklarının yeterliliği, deniz yollarına mülkiyeti açısından kıta sahanlığı, uluslararası kara ve demir ulaşım ağına entegrasyonu açısından sınırların coğrafi özellikleri gibi konular jeopolitik yaklaşımların ana sorunsallarını oluşurmaktadır. Özellikle teknolojik imkânların gelişmesi sonucunda oluşan coğrafi imknlardan bağımsızlaşma potansiyeli, küresel siyasetin anlaşılmasında jeopolitik yaklaşımların önemini bir müddet yitirmesine neden olmuştur. Özellikle 1980 ile 2008 yılları arasında jeopolitik yaklaşımlar

uluslararası ilişkiler literatürü içerisinde ana akım olma özelliğini kaybetmiştir.

Bununla beraber, 2008 Küresel Ekonomik Kriz ile bu durumun değişmeye başladığı söylenebilir. Özellikle krizin ardından yaşanan ekonomik daralma ve ekonomik yapısal sorunlar, akabindeki sosyal mobilizasyondaki hızlanma ve devletlerin birbirlerinin iç politikalarına müdahale ettikleri iddiaları, hızlanan göç hareketleri gibi unsurlar jeopolitik yaklaşımların yeniden rağbet görmesine sebep olmuştur. Son dönemdeki bu rağbetin temel motivasyonunu ise, jeopolitik yaklaşımlardaki odak değişimidir. Teknolojik imkânların gelişmesinden önce nüfus ve askeri güç odaklı klasik jeopolitik yaklaşımların aksine, son dönemdeki jeopolitik okumalar enerji kaynaklarına ulaşım ve güvenlik endişelerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla BRI üzerine yoğunlaşan günümüz jeopolitik yaklaşımların, askeri ve güç odaklı klasik jeopolitik teoriler ile mevcut iletişim ve enerji teknolojileri odaklı okumalar geliştirme arasında kaldığı görülmektedir. Örneğin, salt MacKinder'in 20. yüzyıl başındaki Avrasya jeopolitiği okuması, BRI'nın ana güzergâhındaki bu süper-kıtanın günümüzdeki koşullarını anlamakta yetersiz kalmaktadır. Sonuç itibarıyla, BRI üzerine yapılan jeopolitik okumalar klasik teoriler ile günümüz koşulları arasında bir koordinasyon oluşturma ihtiyacını hissetmektedir.

Fels (2018) bu koordinasyonu geliştirmeyi amaçlayan çerçevesine rağmen, jeopolitik endişelerin BRI'nın önemli bir boyutu olduğunu savunan akademisyenlerden birisidir. Bu savunusunu Rusya-Çin ilişkilerinin BRI sürecindeki gelişimini ele alarak desteklemeye çalışmıştır. Fels'e göre Sino-Rus ilişkileri, işbirliği ve koordinasyon temelinde tarihlerindeki en büyük ivmeyi yaşasa da, Rusya ve Çin birbirlerine bir 'işbirliği ortağı' nazarıyla değil, sadece 'jeopolitik esneklik' sağlayacak bir muhatap gözüyle bakmaktadır. Örneğin Rusya, Avrasya bölgesindeki küçük ve orta güçlerin Rus liderliğinde bölgesel forumlara entegrasyonunu kolaylaştırarak, Çin'in kendi hinterlandında artan ekonomik ve askeri gücünü dengelemeye çalışmaktadır. Fels'in bu çıkarımında haklılık payı bulunmaktadır, çünkü daha önce de belirtildiği gibi Başkan Putin, Birinci BRI zirvesinde Avrasya'daki işbirliğini hızlandırmayı amaçlayan, BRI haricinde de olsa, bütün girişimlerin desteklemesi gerektiğini vurgulamıştır. Diğer taraftan Fels'e göre, Rusya ve Çin BRI gibi

projelerindeki küçük devletlere sağladıkları avantajları sadece bölgelerindeki üstünlüklerini koruma aracı olarak görmektedir.¹⁷⁸ Sonuç olarak Fels, jeopolitik endişelerin ve diğer büyük gücü dengeleme stratejilerinin BRI bünyesinde de önemli bir endişe kaynağı olduğunu iddia etmektedir.

Sarvari ve Szeidovitz (2018), analizleri itibariyle ekonomi-politik bir temele sahip olsalar da, gelecek projeksiyonları açısından jeopolitik yaklaşımın bir başka örneğini oluşturmaktadır. Sarvari ve Szeidovitz dünya siyasetinin bir geçiş sürecinde olduğu konusunda hemfikirken, bu durumun ABD'nin zayıflayacağı anlamına gelmediğini, aksine bu sürecin sonunda gelişmekte olan ülkeleri güçlendiren bir küresel ortaklığın ortaya çıkacağını savunmaktadır. Bu savunuyu ortaya atarken, BRI ile 1947'deki ABD'nin Marshall Planı arasında bir karşılaştırma yapmışlardır. İki proje arasında tespit ettikleri benzerlikler dolayısıyla Çin ile ABD'nin ortak bir payda da buluşmak zorunda kalacakları sonucuna varmışlardır. Sarvari ve Szeidovitz'e göre, bu benzerlik her iki projenin retoriğinde bulunabilir.¹⁷⁹

Örneğin, Marshall Harvard Üniversitesi'ndeki konuşmasında 'ABD'nin yardım planı hiçbir ülkeye karşı değil, yoksulluğa, çaresizliğe, kaosa ve açlığa karşıdır' demiştir. Xi de BRI hakkında yaptığı birçok açıklamada çok benzer bir söylem kullanmaktadır. Sarvari ve Szeidovitz'e göre bu benzerlik, ABD'nin konumunda herhangi bir düşüşü göstermemekle beraber, sadece Çin'in küresel işbirliği retoriğindeki konumunda bir yükselişe tekabül etmektedir.¹⁸⁰ Arza dayalı bir ticari sistem kurarak bu durumu gerçekleştirecek BRI, sadece Çin'in konumunu güçlendirecektir. Buna karşın, arza dayalı bu ticari sistemi kurabilmek için öncelikle ticari yolların yapımını veya restorasyonunu, bu da doğal olarak bu yolların güvenliği sorununu gündeme getirecektir. Dolayısıyla Sarvari ve Szeidovitz'e göre, BRI ekonomi-politik saiklerle başlasa da jeopolitik saiklerin geri dönüşü sonucunu

¹⁷⁸ Enrico Fels, "The Geopolitical Significance of Sino-Russian Cooperation in Central Asia for the Belt and Road Initiative", içinde *Rethinking the Silk Road*, ed. Maximilian Mayer (Singapore: Springer Singapore, 2018), 247-67, https://doi.org/10.1007/978-981-10-5915-5_15.

¹⁷⁹ Balázs Sárvari ve Anna Szeidovitz, "Political Economics of the New", içinde *The Belt & Road Initiative in the Global Arena*, ed. Yu Cheng, Lilei Song, ve Lihe Huang (Singapore: Springer Singapore, 2018), 117-40, https://doi.org/10.1007/978-981-10-5921-6_8.

¹⁸⁰ Sárvari ve Szeidovitz.

doğuracaktır.

Servari ve Szeidovitz, 'BRI'nin inşaat sürecinin jeopolitik planlamayı ve küresel bir vizyonu izleyeceği' sonucuna varmaktadır.¹⁸¹ Ancak, argümantasyonlarında eksik bir nokta bulunmaktadır. BRI'nın arza dayalı ticari bir sistem olduğunu varsaymaktadırlar. Ancak BRI'nın sonucu sadece Çin'in ihracatındaki artış değil, aynı zamanda ithalatındaki artış olacaktır. Örneğin, Çin'in Chongqing, Guizhou ve Guangxi ile Güney Doğu Asya ülkeleri arasındaki genişletilmiş kara-deniz taşımacılığı rotalarına katılan Çin eyaleti Gansu, Güney Doğu Asya ülkelerine alüminyum malzeme ve çiftlik ürünleri ihraç ederken, tropikal meyveler ve su ürünlerini artan bir seyirde ithal etmektedir.¹⁸² Aynı zamanda BRI'nın ekonomik arkaplanı incelenirken değinilen Çin'in artan ithalatı, BRI'nın Çin'in arza dayalı varsayımını makul bir kabul olmaktan çıkarmaktadır. Her ne kadar jeopolitiğin artan önemine yaptıkları vurguyu yanlışlamasa da, bu eksiklik küreselcilik/kalkıncılık ikilemine dair yapılabilecek çıkarımlarda yanlış bir yönlendirmeye sebep olabilir. BRI'nın tamamen Çin arzına dayalı bir inisiyatif olduğunu düşünmek, Çin-harici etkenleri önemsizleştirme sonucunu doğurabilir. Hâlbuki tersi bir durum söz konusudur.

Fels ve Sarvari&Szeidovitz'den farklı bir şekilde Blanchard ve Flint (2017), McKinder'daki klasik jeopolitik yaklaşımdan çıkıp Arrighi'nin yeni dönem jeopolitik çerçevesinden bir BRI okuması ortaya koyarak önemli bir atılım ortaya koymuştur. Bu minvalde, Blanchard ve Flint mevzu bahis jeopolitik yaklaşımlardaki ihtiyaca binaen yeni bir jeopolitik yaklaşım ortaya koymuşlardır. Blanchard ve Flint'in temel aldığı Arrighi'ye göre jeopolitik, salt dış politika analizi yapmaktan kaçınarak sadece betimsel çalışmalar yapmak suretiyle bilim insanlarının sınırlarını kırmaya çalıştığı için çok değerlidir. Kendi sözleriyle, 'aslında, birçok analiz bilimsel araştırmalardan çok politika reçeteleridir'.¹⁸³ Bir başka ifadeyle, günümüz klasik jeopolitik kavramlar

¹⁸¹ Sárvári ve Szeidovitz, 119.

¹⁸² Belt and Road Portal, "Logistics links boost trade between China's west and B&R countries", 06 Mayıs 2019, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/88996.htm>.

¹⁸³ Jean-Marc F. Blanchard ve Colin Flint, "The Geopolitics of China's Maritime Silk Road Initiative", *Geopolitics* 22, sy 2 (03 Nisan 2017): 224, <https://doi.org/10.1080/14650045.2017.1291503>.

odaklı analizler genellikle konu edindikleri durumu incelemezler. Aksine, devletlere veya organizasyonların izlemeleri gereken politikalara odaklanırlar. Blanchard ve Flint ise, bu tehlikeden korunmak adına BRI analizlerini Arrighi'nin ikili iktidar yoluyla etkileşimi ele geçirmesine yönelik ortaya koyduğu kavramsal çerçevesine dayandırmaktadır.

Arrighi, para-bölge-para (P-T-M) ifadesi ile formulize ettiği bu kavramsal çerçevesinde, sermayenin artan kontrolünün kar elde etmeyi ve ardından belirli coğrafi varlıkların inşasının gerekliliğini getirdiğini iddia etmektedir. Diğer taraftan, iktidarın bölge-para-bölge ifadesi, toprağın kontrolünü ele geçirerek iktidardaki güç artışı ve bu tür bölgesel projeleri finanse etmek için sermaye gereksiniminin artışına vurgu yapmaktadır. Bu etkileşimde Arrighi, bir bölgenin kontrol gücüne sahip olan bölgesel aktörler ile parayı kontrol eden çokuluslu şirketler (çokuluslu şirketler) arasında karşılıklı bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Arrighi, jeopolitiği coğrafi alanlar üzerindeki devletler-arası askeri güç mücadelesi olmaktan çıkarıp, coğrafi alanlar üzerindeki aktörler arası rekabet/işbirliğine dayalı güç mücadelelerine dönüştüğünü savunmuştur. BRI'da da Arrighi'nin değindiği şeklide aktörler arası etkileşimin varlığı nedeniyle, Blanchard ve Flint BRI'yı aktörler arası karşılıklı etkileşimin esas olduğu jeopolitik bir proje olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁴

Buna karşın, BRI bünyesinde Arrighi'nin kavramsal çerçevesi ile açıklanamayacak uygulamalar da mevcuttur. Daha önce bahsedilen Sri Lanka'nın Hambandota limanında, Yunanistan'ın Piraeus limanlarında görüldüğü gibi, dönmeyen krediler karşılığında yerel varlığın idari ve mülkiyet haklarının da kreditora devredilebilmesi, Arrighi'nin kavramsal çerçevesi dışındaki uygulamalara da örnektir. Arrighi'nin yalnızca yerel yetkililer ve çokuluslu şirketler arasındaki karşılıklı ihtiyaçların karşılanması ile ilgili olan jeopolitik yaklaşımına göre, Sri Lanka'nın Hambandota limanında mülkiyet haklarının %85'ini kaybetmesinden sonra, BRI için Hambandota limanının rolü açıklanamaz. Zira Arrighi'nin jeopolitiğinde mülkiyet

¹⁸⁴ Giovanni Arrighi, *The long twentieth century: money, power, and the origins of our times* (London : New York, NY: Verso, 2010), 86-148.

mevzu bahis değilken, Hambandota limanında mülkiyet devri söz konusu olmuştur. Aynı zamanda, Çin devlet kontrolündeki lojistik şirketi, Sri Lanka için bir yabancı şirket olmasına karşın çok uluslu bir şirket statüsünde sayılamaz. Dolayısıyla Hambandota limanı vakasında çokuluslu değil bir devlet şirketinin varlığı, Arrighi'nin jeopolitik kavramsal çerçevesinin BRI'ya uygulanamayacağını göstermektedir. Hambandota limanı gibi Malezya'da, Surinam'da ve bazı Afrika ülkelerinde de mülkiyet devri söz konusu olduğundan dolayı, Blanchard ve Flint'in Arrighi'yi temel alarak BRI'yı anlamlandırma çabası, kayda değer olsa da, önemli bir açığı barındırmaktadır.

Jeopolitik yaklaşımlardaki yeniliklere dayanan BRI okumalarından bir tanesini de Flint ve Zhu gerçekleştirmiştir. BRI'yı anlamak için Dijkink'in jeopolitik yaklaşımını temel alan Flint ve Zhu'nun çalışması, coğrafya ve ekonomi-politiğin etkileşimi açısından Blanchard ve Flint'in yaklaşımıyla pek çok benzerliğe sahiptir. Ancak teorik bir fark bulunmaktadır. Blanchard ve Flint jeopolitiği bölgesel aktörlerin yerel gücü kontrol etme kabiliyeti olarak görürken, Flint ve Zhu ilgili devletlerin jeopolitik vizyonlarını Dijkink'in *jeopolitik kodlarına* odaklanarak bölgesel güçlerin otorite statüsünden farklı bir şekilde tanımlamaktadır.¹⁸⁵ Mamadouh ve Dijkink, jeopolitik kodları jeopolitik bir vizyona ulaşmayı amaçlayan politika kararları olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁶ Bir başka ifadeyle, 'jeopolitik kod, nihai hedefi, düzeni yeniden tesis etmek olarak algılanan veya gerçek bir tehdide yanıt olarak bir politikaya çevrilen geniş veya gizli bir ulusal kimlik duygusudur'. Dijkink'in bu tanımından yola çıkarak, Flint ve Zhu da Çin'in jeopolitik kodunu ABD'nin hâkimiyetinin azaldığı Asya'yı entegre etmek olarak görmektedir ve BRI'nın da bu jeopolitik kodun bir sonucu olarak okumaktadır.

Ancak Flint ve Zhu'nun bu okuması, BRI'nın sahadaki uygulaması ile ilgili

¹⁸⁵ Colin Flint ve Cuiping Zhu, "The Geopolitics of Connectivity, Cooperation, and Hegemonic Competition: The Belt and Road Initiative", *Geoforum* 99 (Şubat 2019): 99, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.12.008>.

¹⁸⁶ Virginie Mamadouh ve Gertjan Dijkink, "Geopolitics, International Relations and Political Geography: The Politics of Geopolitical Discourse", *Geopolitics* 11, sy 3 (Eylül 2006): 355-57, <https://doi.org/10.1080/14650040600767859>.

tahminlerde geçerli gözükmemektedir. Örneğin Çin'in Asya'yı 'entegre edebilmesinin', BRI bünyesindeki Asya projelerinin bölgesel bir sonucunda gerçekleşeceği muhakkaktır. Ancak incelendiğinde, esas olarak, Çin'in yatırımlarının Güney Asya ve Afrika arasında dağıldığı görülmektedir. Örneğin Güney Asya'daki toplam yatırımların yüzde 53'ü, ayrıca Afrika'daki yatırımların yüzde 47'si Çin tarafından gerçekleştirilmektedir. İlâveten, 2017 ve 2019'daki BRI zirvelerinden sonra, BRI'nın sadece Asya, Avrupa ve Afrika'yı değil, aynı zamanda Okyanusya ve Amerika'yı da kapsayan küresel bir vizyon olduğu daha açık hale gelmiştir".¹⁸⁷ Bu nedenle BRI, Çin'in jeopolitik kodlarından yola çıkılarak Asya bölgeselciliği ve dünya siyasetinin çok kutuplu geleceği varsayımıyla sınırlanamaz.

Fels, Sarvari&Szeidovitz, Blachard&Flint ve Flint&Zhu'nun çalışmalarında görüldüğü gibi, BRI'nın hem klasik hem de yeni jeopolitik yaklaşımlar aracılığıyla incelenmesi mevzu bahistir. Bu minvalde jeopolitik yaklaşımlar ekonomi-politik unsurları da kapsamaya çalışmalarına rağmen, BRI'ya bu çalışmadaki teorik zeminden farklı bir perspektifle bakmaktadır. Bununla birlikte, jeopolitik yaklaşımların da ekonomi politik yaklaşımlar gibi bu çalışmadaki küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi açısından göstergeleri bulunmaktadır. Bu göstergeler açısından da, BRI küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde kalkınmacılık eksenine daha yakın bir konuma sahip gözükmektedir. Devletleri temel analiz birimi olarak alan jeopolitik perspektifler açısından da bu sonuç pek de sürpriz olarak görülmeyebilir. Bununla beraber, devlet-sermaye ilişkileri üzerinden BRI'yı inceleyen Blanchard&Flint dahi, BRI nezdinde devlet çıkarlarını sermaye ilişkilerine öncelemiştir. Dolayısıyla, jeopolitik yaklaşımlar da ekonomi-politik yaklaşımlar gibi BRI'nın kalkınmacı uca daha yakın olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

¹⁸⁷ Anastas Vangeli, "A Framework for the Study of the One Belt One Road Initiative as a Medium of Principle Diffusion", içinde *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative*, ed. Li Xing (Cham: Springer International Publishing, 2019), 58, https://doi.org/10.1007/978-3-319-92201-0_3.

2.6. Sonuç

BRI'nın dinamik yapısı ve literatürdeki mevcut okumaları, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumu hakkında fikir verecek olmasından dolayı önem arz etmektedir. Bu önemden ötürü, bu bölüm BRI'nın yapısını anlamaya çalışmış ve bunun için öncelikle ekonomik, kurumsal, tarihsel ve siyasi arkaplanlarını incelemiştir. Ardından, BRI hakkındaki literatürün baskın yaklaşımları olan ekonomi-politik ve jeopolitik yaklaşımların küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki BRI'nın konumunu tahmine yönelik katkıları tartışılmıştır. Bu gereksinim sonucunda çalışmanın ana sorunsalı bağlamında, BRI'nın kurumsal yapısının olmaması, tarihi ipek yolundan rota ve kapsam olarak farklılığı, siyasi anlaşmazlık ve askeri çatışma ortamındaki artışın BRI'nın ekonomik potansiyelini gölgeleme ihtimalini artırdığı ve BRI'nın konumunun daha çok Çin'in yönlendirmesi ile anlaşılabilceği sonucuna varılmıştır. Bir başka ifadeyle, BRI'nın gelecekte nasıl şekilleneceği yakın gelecekte de Çin'in politikalarına odaklanarak takip edilebilir. Sonuç itibariyle, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde Çin'in politikaları tarafından yönlendirilmesi daha büyük olasılık olarak gözükmektedir.

Bununla birlikte, Çin'in BRI üzerindeki belirleyici rolünün BRI için menfi sonuçları olduğunu iddia etmek de anlamsızdır ve bu çalışmanın bu yönde bir iddiası bulunmamaktadır. Örneğin Xi, BRI'nın 2019'daki ikinci zirvesinde, BRI'nın yaygın olarak kabul edildiğini ve bu işbirliği platformunun odağının artık *çerçeve belirlemekten proje gerçekleştirme* hedefine doğru bir değişim yaşaması gerektiğini vurgulamıştır. Bununla beraber bu tür bir odak değişiminin de arkaplanlarda belirtilen belirsizlikleri doğuracağı da açıktır. Xi'nin aşağıdaki sözleri Çin'in bu belirsizlikleri ortadan kaldırma niyeti olarak okunabilir:

"Devam ederken, önceliklere ve proje yürütmeye odaklanmalı, sonuç odaklı uygulama ile ilerlemeliyiz ..." ¹⁸⁸

Bu çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümlerinde incelenen finansal ve ticari

¹⁸⁸ Jinping Xi, "Working Together to Deliver a Brighter Future For Belt and Road Cooperation" (The People's Congresses Journal, 26 Nisan 2019), <https://subsites.chinadaily.com.cn/npc/pdf/2019Issue2.pdf>.

entegrasyon hedeflerinin gerçekleşme süreci, birçok belirsizlikleri meydana getirme potansiyelini taşımaktadır. Teorik olarak finansal ve ticari entegrasyonun gerçekleştirilebilmesi için katılımcı ölkelerin tamamının entegrasyonun koşulları hakkında anlaşması gerekmektedir. Buna karşın, kurumsal altyapı kısmında da değinildiğı gibi, kurumsal mekanizmaların olmaması BRI'nın bir finansal ve ticari entegrasyon projesine dönmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, Xi'nin katılımcı ölkelerin odak noktasını projelerin süreçlerinden sonuçlarına kaydırmak istemesinin temel nedeni BRI bünyesindeki belirsizlikleri engellemektir. Bununla beraber, Xi'nin katılımcı ölkelerin odak noktasını değıştirmeye çalışması, BRI üzerinde belirleyici rolün Çin'e ait olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu tahmin için Çin'in küresel siyaset ile ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu inceleme, BRI arkaplanı ve literatürü BRI'nın kalkınmacı uca daha yakın olduğunu gösterirken, BRI üzerinde belirleyici rolü olan Çin'in de neoliberalizmin küresel liderliğı iddiasına rağmen BRI'yı kalkınmacı uca yakın tutmak istemesinin sebeplerini gösterecektir.

Çin'in büyük stratejisi tartışmalarının işbirliğı iştıyaklarından önce ele alınmasının temel sebebi, FSI'daki mevzu bahis sürdürülebilirlik eğiliminin göz ardı edilebilir olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, 'BRI bir Çin projesidir' fikrine destek veren genel bir resim ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bir yandan BRI ölkeleri küreselci bir eğilim içindeyken, diğerk taraftan bu eğilim Çin'in BRI lokomotifliğini dengeleyebilecek bir düzeyde değildir. Sonuç itibariyle, birinci bölümdeki analitik çerçeve, BRI'nın Çin-merkezli kalkınmacılık ile ulus-ötesileşme merkezli küreselcilik arasındaki konumunun testini gerekli kılmaktadır. Bu testin temel hipotezi BRI devletlerinin küreselcilik eğilimlerini Çin-merkezli kalkınmacılığı dengeleyici şekilde kullandıkları olacaktır. Bununla beraber, her akademik çalışmanın genel yapısını oluşturan analitik çerçeve-tanımlama-tarihsel okuma-analiz-eleştiri bölümlerinin analiz aşamasını teşkil eden bu testin sonuçlarının daha net anlamlandırılabilmesi için, tanımlama ve tarihsel okuma aşamalarının gerçekleştirilmesi doğru olacaktır. Bu nedenle, bu testlere geçmeden evvel, ikinci bölümde BRI'nın ekonomik, siyasal, hukuki ve tarihi boyutları incelenecek; ardından üçüncü bölümde de BRI'nın küresel ekonomi-politikteki altyapısını oluşturan Çin'in büyük stratejisi tartışılacaktır.

Böylece dördüncü ve beşinci bölümlerindeki testler için elverişli bir bilgi arkaplanı oluşturulacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN BÜYÜK STRATEJİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE BRI

Birinci bölümde, FSI analizi sonucunda BRI ülkelerinin devlet işlevselliği açısından küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde küreselcilik eksenine yaklaştıkları ifade edilmiştir. Bununla birlikte BRI'nın yapısının incelenmesi sonucunda, BRI'nın kalkınmacı uca yakın olduğu düşünülmüştür. Buna karşın, BRI üzerinde en büyük etkiye sahip olan ve BRI'nın yönlendirici gücü konumundaki Çin'in mercek altına alınması bir gerekliliktir. Bu minvalde, Çin'in BRI üzerindeki etkileri incelendiğinde de aynı sonuca ulaşıp ulaşılamayacağı incelenmeyi hak eden bir sorudur. Çin-dışı faktörler dahi BRI'yı kalkınmacı uca yaklaştırırken, mantıksal olarak BRI üzerindeki kontrolünü kaybetmek istemeyen Çin'in de aynı sonucu isteyeceği gayet net gözükmektedir. Buna karşın, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde, Çin'in kendisinin konumunun da değişkenlik gösterebileceği unutulmamalıdır. Özellikle bu çalışmanın da ana sorunsalını teşkil eden küresel ekonomik liderliği iddiası, Çin'in küreselci uca yaklaşması ihtimalini barındırmaktadır. Çin'in küreselci uca yaklaşması ise, doğrudan BRI'nın konumunu da etkileyecektir.

Bununla birlikte, küresel ekonomik liderlik iddiası tek başına Çin'in küreselcilik eksenine yaklaştığına dair yeterli bir veri teşkil etmemektedir. Çin'in liderlik iddiasını gerçekleştirebilmesini etkileyen BRI haricindeki tüm faktörlerin, Çin'in BRI hakkındaki tercihlerini değiştirme potansiyeline de sahiptir. Örneğin, ABD ticari yaptırımlarını uygulamaya başladığında, Çin'in ilk tepkisi ticari liberalizmin savunuculuğunu üstlenmiş ve uluslararası işbirliği alanlarını genişletme çağrılarını yapmaya başlamıştır. Diğer taraftan aynı Çin, Güney Çin Denizi ve Tayvan politikasında daha saldırgan bir dış politika izleyerek BRI güzergâhlarından birisinde işbirliği mekanizmalarının riske girmesini de göze alabilmiştir. Dolayısıyla ticaretin liberalleşmesinin liderliğini iddia ederken, bunun aksine bir politika da izleyebilmiştir. Dolayısıyla, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde BRI'nın konumunu tahmin edebilmek için Çin-dışı faktörler gibi Çin'in rolünün de incelenmesi gerekmektedir.

Çin-küresel siyaset ilişkisi literatürü, genellikle, Çin'in bölgesel veya küresel liderlik potansiyeli, Çin Komünist rejiminin uluslararası siyasette rol model olma ihtimali, Çin'in statükoculuğu veya revizyonistliği, Çin'e yapılan 'sorumlu güç' çağrıları, küresel çevre politikaları gibi tartışma konularından oluşmaktadır. Bunların arasından, konjonktüre göre değişmekle beraber, 'Çin'in küresel siyasetteki sorumlulukları' tartışmasının literatürü domine ettiği söylenebilir. Bu durumun temel sebeplerinden birisi ise, kuşkusuz, BRI'nın ilanından beri ABD-Çin ilişkilerinin gerginleşmesidir. Obama döneminde küresel yönetim için bazı sorumlulukları üstlenmesine yönelik Çin'e yapılan çağrılara Çin'in ABD'nin istediği minvalde yanıt vermemesi, yeni bir uluslararası güç mücadelesinin işaretçisi olarak görülmüştür. Buna karşın, Xi'nin yönetime gelişine kadar Çin'in izlediği pasif dış politika, Çin'in küresel yönetim için sorumluluk almak istemediği ve bir mücadeleye girmeyeceği argümanının çıkmasına neden olmuştur. Çinli yetkililerin sık sık yerel kalkınmanın ilk öncelikleri olduğunu ve bu önceliğin küresel kalkınma için de yararlı olacağını öne sürmeleri, Çin'in sorumluluk alma isteksizliği argümanını destekler nitelikte olmuştur. Başta ABD olmak üzere küresel yönetim taraftarı ülkelerin, Çinli yetkililerin açıklamalarını sorumluluktan kaçma olarak değerlendirmesine karşın, Xi'nin aşağıdaki ifadeleri Çin'in dış politika anlayışındaki değişimi açıkça göstermektedir:

"Çin ulusu... ayağa kalktı, zenginleşti ve güçlendi - ve şimdi parlak gençleşme umutlarını kucaklıyor. ... [Artık] Çin'in merkez sahneye yaklaştığını ve insanlığa daha büyük katkılar yaptığını gören bir dönem yaşanacak."¹⁸⁹

Xi'nin yönetime gelmesinden sonra, 'Çin'in tarihi seyri içerisindeki yeni aşamasını' anlatmak için kullandığı bu ifadeler sonucunda, Çin'in dış politikasındaki değişim sadece 'uluslararası güç mücadelelerinde daha iddialı olmak' şeklinde okunamaz. Çin aynı zamanda, 'insanlığa katkı sağlamak' gibi bir küresel vizyon geliştirme iddiası da ortaya koymaktadır. Bu sebeple, Çin açısından bu vizyon değişiminin en önemli tecellisi konumundaki BRI'yı Çin'in küresel siyaset ile ilişkisi

¹⁸⁹ The Guardian, "Xi Jinping heralds 'new era' of Chinese power at Communist party congress", *The Guardian*, 18 Ekim 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/18/xi-jinping-speech-new-era-chinese-power-party-congress>.

üzerinden anlama çabası da çok anlamlı olmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle BRI üzerine oluşan Çin-küresel siyaset ilişkisi odaklı literatürün incelenmesi elzem hale gelmektedir. Aynı zamanda, Çin-küresel siyaset ilişkisine dair literatür incelemesi, Çin'in BRI üzerindeki hedeflerini şekillendiren büyük stratejisinin temellerini anlamak için de makul bir zemin hazırlayacaktır.

3.1. Çin'in Büyük Stratejisi ve Küresel Siyaset ile İlişkisi

ÇKP, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri devlet otoritesini ülke içinden veya dışından hiçbir aktör ile paylaşmama konusunda net bir tavır ve direnç sergilemektedir. Bu direnç, doğal olarak Çin'in küresel siyaset ile ilişkisini doğrudan etkilemektedir. Bu direnç sebebiyle, Mao dönemindeki güçlü anti-sömürgeciliğine rağmen, özellikle Brezhnev doktrininin etkisindeki SSCB ile Çin arasında güçlü bir blok kurulamamıştır.¹⁹⁰ SSCB'nin küresel sosyalist bloğun lideri olarak görülmesi, Çin Komünist partisinin SSCB'nin Çin-içi müdahalelerine kapı aralayacağını düşünmesine ve bu yüzden SSCB ile ilişkilerini belli bir düzeyde tutmasına neden olmuştur. İlâveten, bu endişe kapitalizmin vatani olarak görülen ABD'nin Çin ile ilişkilerini düzeltmek istemesine ÇKP'nin olumlu karşılık vermesine dahi neden olmuştur. Dolayısıyla, Çin'in küresel siyaset ile ilişkisini incelerken ÇKP'nin yerel siyasetteki otorite endişesini akılda tutmak gerekmektedir.

Buna karşın, Çin'in büyük stratejisini etkileyen yegâne unsurun 'otorite endişesi' olduğunu iddia etmek de imkânsızdır. Mao döneminde anakaranın güvenliğini esas alan bir strateji izleyen Çin, Deng döneminde açık kapı politikası izlemek suretiyle, yabancıların yatırımlarını kontrollü olarak serbest bırakmayı kabullenmiştir. '1870'li yıllarda Qing hanedanlığı yönetimindeyken Alman demiryolu şirketlerinin yatırımlarına müsaade etmeyen Çin, yüzyıl sonra Komünist Parti yönetimi altında yabancı yatırımlara izin vermiştir. Bu politika değişimini takip eden yaklaşık kırk yıllık süreçten sonra ise, 2001 yılında DTÖ üyeliği ile birlikte dünyaya yatırım yapmaya başlamıştır. Dolayısıyla, ÇKP'nin büyük stratejisini etkileyen bir diğer unsurun 'gelişim kaygısı' olduğu ileri sürülebilir.

¹⁹⁰ Sutter, *U.S.-China relations*, 65.

Günümüzde ise, Yang ile Chen'in (2021) işaret ettiği gibi, COVID-19 pandemisinden sonra 'Çin yöneticilerinin küreselcilik ile milliyetçilik söylemlerinin arasında kalan açıklamalar yaptığı' görülmektedir.¹⁹¹ Örneğin NATO 2030 vizyonunda bile Çin'in sorumlu bir güç mü yoksa uluslararası düzen için bir tehdit mi teşkil ettiği sorusu gündemde olmuştur. DTÖ üyeliğinden beri küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki konumu tartışılan Çin ise, bir yandan kalkınma gibi bazı küresel sorunlara atıfta bulunurken, diğer taraftan parti otoritesini ve Çin'in güvenliğini tehdit edeceğini düşündüğü gelişmelere karşı daima sert bir tutum takınmıştır. Sonuç olarak, Çin'in küresel siyaset ile ilişkisini şekillendiren temel unsurlardan ikisinin 'otorite endişesi' ve 'gelişim kaygısı' olduğu görülmektedir. Bu durum da, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin temelindeki 'genişlemeci politikalar' ve 'korumacı refleksler' ikilemi ile büyük benzerlik taşımaktadır. Bu noktadan hareketle küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi, Çin'in 1979 yılındaki açık kapı politikasından 2013 yılındaki BRI ilanına ve günümüze kadar geçen süreçteki tarihsel seyrini incelemek açısından da kapsayıcı bir teorik zemin ortaya koymaktadır.

Küresel siyasetle ilişkisini şekillendiren ve Çin dış politikasının toplamı olarak da nitelendirilebilecek Çin Büyük Stratejisi ise Xi Jinping döneminden itibaren birçok çalışmanın konusu olmuştur. Xi Jinping'in Çin yönetim modelinin dünyaya bir örnek teşkil edebileceğine dair iddialı tutumu da, doğal olarak, Çin'in bir büyük stratejisinin olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, Orta Krallık ve Mao dönemlerinin miraslarının sahibi olarak görülen Çin'in evrensel iddiaları, Çin Büyük Stratejisinin ne olduğu sorusunu da gündemde tutmaktadır. Mao'nun ölümünden sonra ilk defa Xi'nin dış politikada daha proaktif ve saldırgan politika izleyeceğine dair açıklamalar yapması da, Çin büyük stratejisinin sınırlarını ve araçlarını gündemde tutan bir başka unsurdur. Çin'in küresel stratejisinin son dönemdeki en önemli tezahürü olan BRI üzerine yapılan bu çalışmada da, Çin'in büyük stratejisinin tarihsel değişimi, gelişimi ve BRI'yı yönlendirebilme gücünün anlaşılması elzemdir. Bu

¹⁹¹ Yifan Yang ve Xuechen Chen, "Globalism or Nationalism? The Paradox of Chinese Official Discourse in the Context of the COVID-19 Outbreak", *Journal of Chinese Political Science* 26, sy 1 (01 Mart 2021): 89-113, <https://doi.org/10.1007/s11366-020-09697-1>.

minvalde, Çin'in yükselişi ve Çin'in niyetleri tartışmaları sonraki iki kısmın ana gündemi olacaktır. Bu tartışmalar üzerinden, Çin'in günümüze kadar küreselcilik/kalkınmacılık eksenindeki geçmişi anlaşılmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Çin'in Yükselişi ve Küresel Siyaset

Çin'in, uluslararası üretim ve ticari dengelerde olduğu gibi siyasi dengelerde önemli ölçüde değişim sebeplerinden olduğu hakkında neredeyse bir ittifak vardır. Her ne kadar COVID-19 pandemisinin Çin'in yükselişine zarar verdiği düşünülmüş olsa da, küresel ekonomi ile beraber Çin'in de toparlanması bu argümanın geçerliliğini yitirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla, COVID-19 pandemisi öncesindeki Çin'in yükselişi tartışmaları günümüzde de geçerliliğini, yeni içeriklerle sürdürmektedir. Bu tartışmaların ana eksen, genel itibarıyla, Çin'in yükselişinin kaynakları ve sürdürülebilirliği olmuştur. COVID-19 pandemisi sonrasında da bu eksenin devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle, Çin'in yükselişi ile ilgili klasik tartışmalar devam edecek gibi görüldüğü için, bu kısım COVID-19 öncesi dönemdeki tartışmalardan Çin'in yükselişine odaklanacaktır.

Küresel siyasette yükselen bir devlet için en önemli sorun, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelere karşı nasıl bir tavır alacağıdır. Aynı zamanda, tarih boyunca bir devlet ekonomik ve siyasi olarak yükselmeye başladığında, diğer ülkelerin o ülkeye yönelik endişeleri de artmaya başlar. 18. yüzyılda Fransa, 19. yüzyılda ABD ve 20. yüzyılda Japonya, yükselen ülke ile rakipleri arasındaki bu karşılıklı ilişkilere ilişkin birçok örneğe sahiptir. Çin, en azından otuz yıldır, bu tür endişelerin artmasının hedefi ve sebebi olmuştur. Yükselişteki Çin ile küresel ekonomi-politikteki ülkeler arası ilişkiler hakkında, genellikle, Çin'in muhtemel hegemonyasının sonuçları üzerine atıf yapılmaktadır. Çin'in hegemonik amacının olup olmadığı tartışmalı olmasına rağmen, hegemon Çin tecrübesinin hegemon Batı tecrübesinden müspet ve menfi yönde önemli farklarının olacağı da tartışılmaktadır.

Çin, Batı deneyiminin tersine, herhangi bir ülkeyi Çin kültürünü ve değerlerini kabul etmeye zorlamayacağını defalarca vurgulamıştır. Bu sebeple, Hu Jintao ve Jiang Zemin hükümetleri, hiçbir ülkenin Çin'in yükselişinden endişe duymaması gerektiğini

belirtmiştir. Uluslararası politikadaki bütün tutumlarını da buna göre belirlemiş ve bu tutuma uygun söylemler üretmişlerdir. Bu tutum ve söylem sayesinde Çin, Xi dönemine kadar, yüksek düzeyde ekonomik büyümesini ve kalkınmasını devam ettirebilirken, aynı zamanda anti-emperyalist bir kimliğe de sahip çıkabilmiştir. Diğer taraftan, Xi dönemindeki BRI ile başlayan küresel ekonomik liderlik iddiası, anti-emperyalist kimliğini sürdürmesini de zorlaştırmaktadır.

Buna karşın, teorik kısımda da anlatıldığı gibi, neoliberal felsefenin ürünü olan küreselleşme de kendi içinde önemli bir değişim/dönüşüm yaşamaktadır. Dolayısıyla, Çin'in yükselişi tartışmalarının hem yeni Çin-neoliberalizm ilişkisi hem de değişen küreselleşme formları açısından yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yeniden değerlendirme, aynı zamanda, Çin'in BRI üzerindeki etkilerini daha doğru anlamamıza da katkı sağlayacaktır. Başka bir deyişle, küreselleşmenin değişen doğası ve küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi üzerindeki yeniden konumlandırılması, Çin ile BRI ülkeleri arasındaki karşılıklı ilişkilerin geleceği için çok önemli bir konu haline gelmektedir.

Bu noktada şu sorular önem kazanmaktadır: Çin anti-emperyalist kimliğinden vazgeçebilir mi veya ne kadar vazgeçebilir? Çin'in dış politikadaki etki alanını artırmak için başlattığı BRI'nın ters etkisi olan dış etkilere karşı Çin kendini nasıl koruyacaktır? Yeni korumacılık politikaları, yeni milliyetçilik akımları, ağır ekonomik krizler, COVID-19 pandemisi gibi uluslararası politikayı derinden sarsan ve tüm mevcut düzenleri değiştirme potansiyeline sahip olan gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler karşısında, ünlü Çin atasözündeki gibi, Çin 'bu krizleri fırsata çevirme' kabiliyetini hangi araçlar üzerinden çıkarabilecektir? Bu sorular, Çin'in neoliberal söylemleri koşullarını belirleyecek mahiyettedir.

Bu sorunlarla muhatap olan ve merkeziyetçi politikaları benimseyen bir ülke olarak Çin için, kendi karakterini 'uluslararası güçlerin olumsuz etkilerinden' korumak çok önemlidir. Bu nedenle, Çin'in kendi kültürel ve geleneksel değerlerini iç ve dış politikasında güvence altına alma veya bu şekilde algılanma çabaları, Çin'in açık kapı

politikasından beri Çin'in tutumunun orijinini oluşturmıştır.¹⁹² Diğer taraftan, Çin'in kendi özelliklerini korumaya yönelik endişesi ve vurgusu, Çin hakkındaki 'büyük tehdit' algılarını beslemektedir.¹⁹³ Örneğin, Çin hala 'hâkim uluslararası düzene farklı bir alternatif' olarak 'Barışçıl Bir arada Yaşamının Beş İlkesine' atıfta bulunmaktadır.¹⁹⁴ Bununla birlikte, 'Çin'in açık kapı politikasının fikri kökünün Mao dönemine gitmesi', bu politikanın sadece ekonomik yükselişi sağlayabilmek için anaakım ekonomik kurumların gerektirdiklerini yapmaya dayalı değil, aynı zamanda Çin'in komünist ideolojik kökenlerinin gereği olarak uygulandığı sonucunu düşündürmektedir.¹⁹⁵ Dolayısıyla, küresel ekonomi-politik sisteme entegrasyonunun başlangıcı olarak kabul edilen açık kapı politikasının Çin'in anti-empyralist komünist ideolojisinden gelmesi bile, 'Çin tehdidi' algılarını desteklemektedir.

Madalyonun diğer yüzünden bakıldığında, bazı Çinli bilim adamları, Çin'in küresel ekonomi-politik sistemindeki tehdit algısının ABD liderlik krizinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler.¹⁹⁶ Onlara göre, dünya ekonomisi birbirine çok bağlı olduğu için, lidersizlik sürdürülebilir olamaz ve böyle bir durumda dünya ekonomisi için büyük bir çöküş kaçınılmaz olur. ABD liderliğinde ortaya çıkan 2008 Küresel Ekonomik Krizi, dünya ekonomisindeki lidersizliğe ilişkin bu gerçeğin en

¹⁹² Huan Guocang, "China's Open Door Policy, 1978-1984", *Journal of International Affairs* 39, sy 2 (1986): 1; Y. Y. Kueh, "Growth Imperatives, Economic Recentralization, and China's Open-Door Policy", *The Australian Journal of Chinese Affairs* 24 (Temmuz 1990): 93-119, <https://doi.org/10.2307/2158890>; Frank Ninkovich, "Ideology, the Open Door, and Foreign Policy", *Diplomatic History* 6, sy 2 (1982): 185-208; Rosalie L. Tung, Verner Worm, ve Tony Fang, "Sino-Western Business Negotiations Revisited—30 Years after China's Open Door Policy", *Organizational Dynamics* 37, sy 1 (Ocak 2008): 60-74, <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2007.11.005>.

¹⁹³ William Callahan, "China and the Globalisation of IR Theory: discussion of 'Building International Relations Theory with Chinese Characteristics'", *Journal of Contemporary China* 10, sy 26 (2001): 75-88; William A. Callahan, "How to Understand China: The Dangers and Opportunities of Being a Rising Power", *Review of International Studies* 31, sy 04 (07 Ekim 2005): 701, <https://doi.org/10.1017/S0260210505006716>; Chan, "Global Governance with Chinese Characteristics?"; Shoude, "Constructing an International Relations Theory with 'Chinese Characteristics'", 23-39.

¹⁹⁴ Mark Beeson ve Jinghan Zeng, "The BRICS and Global Governance: China's Contradictory Role", *Third World Quarterly* 39, sy 10 (03 Ekim 2018): 1964-65, <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1438186>.

¹⁹⁵ Masaaki Yatsuzuka, "The Conception of China's Open-door Policy in Mao's Era", *Asian Studies* 60, sy 1 (2014): 37.

¹⁹⁶ Zhiyu Shi, *The spirit of Chinese foreign policy: a psychocultural view* (New York, NY: St. Martin's Press, 1990).

etkili göstergesidir. Çin'in yükselişinin de bu liderlik krizi esasında değerlendirilmesi elzemdir. Zhang'ın bahsettiği gibi, Çin üst düzey devlet yönetimine göre, küresel ekonomiye liderlik iddiasının değer temelli liberal uluslararası düzene yönelik bir tehdit olarak değil, dünya siyasetinin Çin'e karşı bir zorunluluğu olarak anlaşılmalıdır.¹⁹⁷ Quinlan'a göre de, Çin'in dünya ekonomisindeki önemini kabul etmemek için, gelişmiş ülkeler 'bu gerçeği inkâr etmeyi ve eski düzeni sürdürmeyi' tercih etmişlerdir.¹⁹⁸ Bu tercihlerine ek olarak gelişmiş ülkeler, mevcut liberal düzeni sürdürmek için Çin'in 'sorumlu bir paydaş' olmaktan uzak durmaması gerektiğini söylemişlerdir. Bununla birlikte, Çin saldırgan bir tepki olarak madalyonu diğer yüzüne döndürmekte ve dünya ekonomisinin sürdürülebilirliği için Çin'in statüsünün kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir.

Bu noktada Çin, 'yükselişi' ve 'tehdidi' hakkındaki uluslararası siyasetteki tutumlara karşı ilginç bir 'tahterevalli stratejisi' uygulamaktadır. Çin, kural-temelli uluslararası sisteme bir tehdit olarak kabul edildiği ve uluslararası sistemde eşit paydaş olarak kabul edilmemesine yönelik çağrılar yükseldiğinde, Çin 'tehdit' suçlamalarını reddederken daha ılımlı söylemler kullanmaktadır. Ancak, uluslararası sistemi sürdürmenin maliyetini üstlenerek sorumluluk almaya çağrıldığında ise, daha sert söylemler kullanarak adeta tehdit olarak görülmesini destekleyen taleplerde bulunmaktadır.

Yong Deng (2008), bu 'tahterevalli' stratejisini 'yükseliş ile küresel siyasetteki konum arasında olumlu yönde etkileşimli bir süreci güvence altına almak için tasarlanmış dengeleme eylemi' olarak adlandırmıştır.¹⁹⁹ Dahası, Xi'nin yeni büyük güç ilişkileri modelindeki karşılıklı yarar, samimiyet, dostluk ve kapsayıcılık çağrısı, küresel ekonomik büyümenin dağılımındaki muhtemel eşitsizliğe karşı Çin'in haklarını koruma çabası olarak değerlendirilmelidir. Bu minvalde, Çin'in tehditkâr olarak algılanan söylem ve politikaları, aslında kendi çıkarlarını koruma çabasıdır.

¹⁹⁷ Schortgen, "China and the Twenty-First-Century Silk Roads", 18.

¹⁹⁸ Joseph P Quinlan, *The Last Economic Superpower: The Retreat of Globalization, the End of American Dominance, and What We Can Do about It* (New York: McGraw-Hill, 2011), 211-40, <http://www.books24x7.com/marc.asp?bookid=40054>.

¹⁹⁹ Deng, *China's struggle for status*, 40.

Sonuç olarak Deng'e göre, 'Çin'in uluslararası sistem tarafından tehdit edildiği için, mevcut uluslararası sistemi tehdit ettiği iddiası ancak haksız ve yanlış bir argümandır'.²⁰⁰

Bu noktada BRI ile tahterevalli stratejisi arasındaki mantıksal ilişkiye değinmek, Çin'in BRI üzerindeki etkisini görmek için faydalı olacaktır. Buradaki soru şudur: BRI'nın ilanından itibaren, Çin'in küresel siyasetle ilişkisindeki bu 'dengeleyici tepki' veya 'tahterevalli stratejisinde' köklü bir değişiklik olmuş mudur veya olacağını düşünmek mümkün müdür? Bu değişikliğin varlığı, 'Çin'in tehdidi teorilerinin' haklı olabileceği anlamına gelir. Bu değişikliğin yokluğu durumunda ise, küresel siyasetteki yükselişine ve BRI'nın sunduğu fırsatlara rağmen Çin'in dengeleyici tepkisindeki sürekliliğin boyutları incelenmelidir. Örneğin Çin, 2000'li yılların ikinci on yılında ABD'nin ticaret savaşıyla ilgili suçlamalarına, 2000'lerin ilk on yılındaki döviz kuru savaşları ile ilgili suçlamalarından daha saldırgan yanıt vermiş gibi görünmektedir. BRI, Çin'in pratikte olduğu kadar söylemde de saldırganlığını artırması için cesaretlendirici bir role sahip olabilir mi?

Örneğin Xi, BRI'yı 'Çin'in dünyaya sağladığı bir kamu malı olarak' tanımlamaktadır.²⁰¹ Xi'nin BRI'yı küresel bir kamu malı olarak tanımlamasına rağmen Çin'in BRI'daki kurucu rolünü hatırlatması, ABD, Rusya, Hindistan ve Japonya gibi diğer büyük güçlerin olası BRI'nın kalkınmacı sonuçlarını sahiplenici tutumlarına karşı bir önlem teşkil etmektedir. Diğer taraftan, BRI rotaları üzerinde kendi etki alanını arttırmak adına Çin için BRI'nın bir jeopolitik araç olarak ele alınmaması gerektiğini vurgulayan Xi, 'dengeleme reaksiyonunu' kontrollü bir şekilde sürdürmektedir. Bu şekilde, bir yandan BRI üzerinde bir kontrol kaybı yaşamamayı ve bir yandan da uluslararası bir baskıyı önlemeyi umuyor gibi gözükmektedir. Bu açıdan bakıldığında Çin, uluslararası baskılara karşı dengeleyici tepkiyi BRI hakkında dahi sürdürmektedir.

²⁰⁰ Deng, 110-14.

²⁰¹ Xinhua, "Full text of President Xi's speech at opening of Belt and Road forum", Xinhua, 14 Mayıs 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm.

Sonuç olarak, tahterevalli stratejisinin sürekliliği, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu tahmin etmek için bir belirsizlik meydana getirmektedir. Bu nedenle, BRI'nın ilanından sonra tahterevalli stratejisini sürdürmek adına Çin hükümetinin söylemsel araçlarını tespit etmek, bu belirsizliği ortadan kaldırmak için gerekli görülmektedir. Bu bölümün sonundaki deneysel çalışmada, Çin'in büyük stratejisinin uygulayıcısı olan yüksek bürokrasisinin söylem analizi, bu gerekliliğin yerine getirilmesine yardımcı olacaktır. Bununla beraber, bu söylem analizinden evvel Çin'in büyük stratejisindeki niyetleri tartışmasına değinmek, söylemlerin hem tarihsel arka planını görmemizi sağlayacaktır, hem de Çin'in söylemsel araçlarını tespiti kolaylaştıracaktır.

3.1.2. Çin'in Niyetleri Tartışmaları

BRI'nın kuruluşundan önce Çin'in yükselişine odaklanan çalışmalar, farklı perspektiflerden 'uluslararası kurallara dayalı liberal düzene karşı Çin tehdidi' sorusunu gündeme almışlardır. Bahsedildiği gibi bazı çalışmalar Çin'in durdurulması gerektiğini, bazıları ise Çin'in uluslararası liberal düzeni sona erdirecek kadar büyük bir güce sahip olmadığını iddia etmiştir. Bu iddiaların savunusunda Çin'in küresel niyetleri gibi, Çin'in iç politikası, bölgesel ilişkileri, tarihsel değişimi gibi birçok farklı alana girmiştir. Katkı sunan alanların çok geniş yelpazeye yayılması da hem Çin çalışmalarında derinleşmeye hem de kapsayıcı bir anlayışın zorlaşmasına sebep olmaktadır. Bu minvalde, tıpkı küreselleşme çalışmalarında olduğu gibi Çin'in niyetleri tartışmalarında da *bir adım geri gidilerek* daha kapsayıcı ve sınıflandırıcı çalışmalara bakılması anlamlı olacaktır. Bu şekilde hem Çin'in niyetleri tartışmasının ana ayrım noktaları görülebilecek hem de bu tartışmanın derinliğinde kaybolmadan BRI üzerinde Çin'in etkisi daha doğru tartışılabilecektir.

Çin'in niyetleri üzerine literatürdeki ana ayrım noktalarını ortaya koyan Legro (2007), BRI öncesi Çin büyük stratejisi ve niyetleri literatüründe var olan farklılıkları şu şekilde izah etmiştir:

“Gerçekten de, kaçınılmaz olarak farklı gelecekler görseler de, Çin hakkındaki tartışmaya hâkim olan iki görüşün iddia ettiği şey bulunmaktadır. İlki, Çin'in gücüne odaklanmakta ve Pekin'in bugün düşündüğüne rağmen Çin'in göreceli yetenekleri arttıkça Çin'in revizyon

arzusunun artacağını iddia etmektedir. Bu görüşe göre, diğer ülkeler yükselen Çin'i kontrol altına almak için ellerinden geleni yapmalıdır çünkü bir noktada Çin, yeni bulduğu gücünü küresel düzene meydan okumak için kullanacaktır. İkinci görüş, Çin'in artan karşılıklı bağımlılığının altını çizmekte ve bu tür bir çatışmanın, Çin'in siyasi liberalleşmesi ve hüküm süren uluslararası sistemin kurallarına uyumu destekleyen iç çıkarlar inşa edecek bir Çin'in angaje olmasının desteklenmesi ile önlenebileceğini savunmaktadır. Her iki cevap da Çin'i şekillendiren köklü güçlerden yararlanmaktadır, ancak her ikisi de Çin politikasının geleceğini uluslararası düzene dair doğrusal projeksiyonu nedeniyle kusurludur."²⁰²

Legro'nun değindiği gibi, BRI öncesi literatürün temel sorusu Çin ile ABD arasında, Çin'in revizyonist politikaları nedeniyle yükselen bir güç ile hegemon arasındaki bir çatışmanın kaçınılmaz olup olmadığıdır. Realist ekol çatışmayı kaçınılmaz olarak görürken, neoliberal ekol çatışmanın önlenebileceğine dair argümanlar ortaya koymaktadır. Kaçınılmazlığı veya önlenebilirliğini destekleyen çalışmalar, fikirlerini bu iki devletin iç ve dış siyasi eğilimlerine dayandırmaktadır. Örneğin Bernstein ve Munro (1998), Çin'in DTÖ üyeliği öncesi dönemde, Çin ile çatışmanın kaçınılmaz olduğu ve Çin'in demokratik bir ülke olması durumunda barışın daha kolay sağlanabileceği konusunda hemfikirdir.²⁰³ Goldstein çatışmanın kaçınılmazlığı argümanını yeterince ikna edici bir argüman olarak gördüğünden, 'Çin'in 1990'ların ortalarına kadar askeri modernizasyon programının hedefinde esas olarak Tayvan Boğazı'ndaki çıkarlarını korumanın ötesinde, bu alanda kontrolü ele almayı hedeflediğini' iddia etmektedir.²⁰⁴ Çin'in yükselişini analiz eden realist geleneğin bir başka örneği de Robert Kaplan, ünlü makalesi 'Çin'in yükselişine karşı savaşmanın nasıl mümkün olduğunu' sorarak göstermiştir. Bununla beraber, bu meşhur makalesinden 5 ay sonra ABD'nin Çin'in yükselişi konusunda paniğe kapılmaması gerektiğini yazmasına rağmen, ABD hükümetine 'tetikte olmasını' tavsiye etmeye devam etmiştir.²⁰⁵

²⁰² Jeffrey W. Legro, "What China Will Want: The Future Intentions of a Rising Power", *Perspectives on Politics* 5, sy 03 (Eylül 2007): 515, <https://doi.org/10.1017/S1537592707071526>.

²⁰³ Richard Bernstein ve Ross H. Munro, *The Coming Conflict with China*, [2. pr.], 1. Vintage ed (New York, NY: Vintage, 1998), 26.

²⁰⁴ Avery Goldstein, *Rising to the challenge: China's grand strategy and international security*, Studies in Asian security (Stanford, Calif: Stanford University Press, 2005).

²⁰⁵ Robert Kaplan, "How We Would Fight China", *The Atlantic Monthly*, Haziran 2005; Robert Kaplan, "Don't Panic About China", *The Atlantic Monthly*, Ekim 2005.

Realist ekolün analizleri ve sonuçlarına göre ABD-Çin çatışmasının kaçınılmazlığı, BRI'nın ve Çin'in küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu etkileyecek önemli faktörlerden birisi olmaktadır. Bir başka ifadeyle, ABD-Çin arasındaki kaçınılmaz çatışma sonucu BRI'nın hedeflerindeki uluslararası işbirliği mekanizmaları işlevsizleşebilecektir. Uluslararası işbirliği mekanizmalarının işlevsizleşmesi ise, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi açısından BRI'nın daha fazla kalkınmacı uca yaklaşmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla, BRI'nın işbirliği mekanizmalarının başarısı daha çok Çin'in uluslararası askeri ve ekonomik gücünü arttırmasına bağlı olacaktır. Buna karşın, BRI'nın CPEC koridorundaki Pakistan işbirliği, Hindistan ile Keşmir sorununu çözmek yerine bir müddettir durulmuş askeri çatışmaları da körükleyen bir rol oynaması, realist ekolün öngörülerini destekler niteliktedir.

Mearsheimer da, Çin ile ABD arasındaki çatışmayı tarihsel deneyimlere dayanarak ABD için kaçınılmaz olarak gören bir başka bilim insanıdır. Allison'dan farklı olarak tarihteki yükselen güç-hegemon güç mücadelesi üzerinden sistemsal bir okuma yerine, ABD'nin hegemonya tecrübesine odaklanmıştır. Mearsheimer, Monroe doktrini ile başlayan Kıta Avrupası'ndan bağımsızlaşma sürecinin Soğuk Savaşın bitişinden sonra küresel bir hegemonyaya dönüşmesi ile sonuçlanması önemli bir örnek oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak, ABD'nin hegemonya tecrübesi bağımsızlaşma mücadelesinin getirdiği askeri ve ekonomik yükselişin hegemonya ile sonuçlanacağı iddiasını ortaya atmıştır. Bu süreçte ise ABD'nin İngiltere hegemonyasına karşı savaşması gibi, Çin de ABD'ye karşı mücadele edecektir. Sonuç olarak Mearsheimer'a göre, tarihi bir kural olarak, bir ülke kendi çıkarlarını koruyacak ve bağımsızlığını sağlayacak yeterli askeri güce ulaştıktan sonra bölgesel hegemonyaya ulaşma hedefini güder. Bölgesel hegemonyaya ulaşan devletler ise güçlerini koruyabilmek için küresel hegemonyaya odaklanacaktır. Çin de bu tarihsel kurala elbet uyacak ve ABD'nin izinden giderek günümüzün hegemonu ABD ile çatışma yoluna gidecektir'.²⁰⁶

²⁰⁶ John J. Mearsheimer, *The tragedy of Great Power politics* (New York: Norton, 2001), 365-88.

Realist ekolün sistemik ya da özel tarihsel okumalarından yola çıkıldığında, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık konumuna yönelik ancak Çin üzerinden bir yorum yapılabilir. Bir başka deyişle, realist ekole göre BRI'nın kaderi Çin'in uluslararası sistemdeki konumlanmasına bağlıdır. Böylece ABD ile savaşın kaçınılmaz olmasından dolayı, BRI küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde kalkınmacılık ucuna yaklaşacaktır ve bu sebeple uzun vadede hayatta kalması pek mümkün olmayacaktır. Zira uluslararası sistemde kalkınmacılık kutbunun baskınlaşması, uluslararası işbirliği mekanizmalarını her zaman ya ortadan kaldıracak ya da konjonktürel kısa vadeli bir forma büründürecektir. Bir başka deyişle, güçler dengesi gibi realist ekol içerisindeki klasik teorilere göre de çıkarları uyan devletler arasında işbirliği mekanizmaları geliştirilebilir. Buna karşın, bu işbirlikleri BRI'nın öngördüğü gibi uzun vadeli ve geniş çaplı işbirliği mekanizmaları olmayacaktır. AB tecrübesinin aksine, BRI bünyesindeki işbirliği mekanizmalarının *ulus-üstü kurum yoksunluğu* da BRI işbirlikleri hakkındaki bu öngörüü destekler niteliktedir.

BRI'nın ikilemdeki konumunu tahmin etmek için realist ekole göre tarihsel deneyimler de önemli ipuçları barındırmaktadır ve Çin'in küresel niyetleri tartışmalarında bir başka ekolü oluşturmaktadır. Özellikle tarihi süreçlerin araştırılması sonucunda, günümüz ekonomi-politiği hakkında analizler ortaya koymaktadır. Örneğin Kissinger, Allison ve meslektaşlarının önemli bir araştırmasına değinmekte ve küresel siyasi tarihi boyunca *yükselen büyük güç ile hegemon* arasındaki on altı durumu analiz etmektedir.²⁰⁷ Allison'ın araştırma sonuçlarına göre, on altı vakanın on ikisi savaşla sonuçlanmıştır ve bu tarihsel istatistik, ABD ile Çin arasındaki çatışmanın da kaçınılmazlığı argümanını desteklemektedir.²⁰⁸ Kissinger, Allison'ın aksine çatışmayı kaçınılmaz görmese de, Allison'ın ekibinin sonuçlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu minvalde, 'güç dengesini Çin-Amerikan ilişkilerinde ortaklık kavramı ile birleştirmenin bir yolunu bulmaya

²⁰⁷ Henry Kissinger, *World Order* (New York, New York: The Penguin Press, 2014), <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=1127395>.

²⁰⁸ Graham T. Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* (Melbourne London: Scribe, 2017).

çalışmak için akıllı bir devlet adamlığını' tavsiye etmektedir.²⁰⁹ Böyle bir kombinasyon yapılmazsa bir savaşın kaçınılmaz olacağını iddia eden Kissinger, bu kombinasyonun kurulma ihtimali hakkında ise pek bir fikir vermemektedir.

Legro'nun değindiği gibi tartışmanın diğer tarafında ise neoliberal ekol bulunmaktadır. BRI öncesi neoliberal ekole göre, Çin'in küresel siyaset ile ilişkisini belirleyen en önemli unsur 'Çin tehdidinin ihtimalidir'. Çin'in küresel ekonomi-politiğe entegrasyon süreci ile savaşın engelleneceği iddiasının ötesinde, Çin'in küresel ekonomi-politik düzenin kurallarını değiştirme arzusunun olmadığını da iddia etmektedir. Dahası BRI öncesindeki neoliberal ekole göre, Çin revizyonist bir güç olmak yerine, aslında bu kurallardan ve ABD güvenlik şemsiyesinden yararlanmak istemektedir. Bu minvalde, realist ekolün Çin'in revizyonist karakterinin göstergesi olarak gördüğü Pekin Uzlaşısı, neoliberal ekole göre Çin'in sadece uluslararası toplum içindeki etkisini artırma çabasının bir ürünüdür.²¹⁰ Dolayısıyla, Pekin Uzlaşısı Vaşington Uzlaşısından farklı değerlere de atıfta bulunmuş olsa da, sonuç olarak neoliberal şemsiyenin altında kalmıştır.

BRI hem Çin'in uluslararası ekonomi-politik sistemle entegrasyonunun bir sonucu hem de bu sistemdeki seviye yükselişinin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu minvalde, Çin ve küresel siyaset arasındaki karşılıklı bağımlılık arttığı için, sistem içindeki büyük güçler arası çıkar uyumsuzluklarının büyüklüğü bir çatışma/savaş ile sonlanmak zorunda değildir. Çin'in gerek Tayvan gerek Hong Kong'un bağımsızlıkları sorunlarında ABD ve diğer büyük güçlere karşı sert bir söylem izlemesine karşın, fiili herhangi bir savaşa girmekten kaçınması neoliberal argümanı destekler niteliktedir. Hindistan ile olan askeri gerginlikler realist ekolü destekler görünse de, bir başka açıdan gerginliklerin savaşa dönüşmemesi üzerinden neoliberal ekolün öngörülerine uygundur. Buna karşın, Çin harici BRI ülkeleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise neoliberal öngörüye aykırı örnekler de gözükmemektedir. BRI güzergâhında olmasına karşın Azerbaycan-Ermenistan arasındaki 2020 yılı Dağlık

²⁰⁹ Kissinger, *World Order*, 2014.

²¹⁰ Ramo, *The Beijing Consensus*, 3.

Karabağ savaşı, Hindistan-Pakistan askeri çatışmalar, Doğu Akdeniz'deki artan askeri gerginlikler gibi örnekler neoliberal argümanların BRI'nın tamamında geçerli olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla neoliberal ekole göre de, BRI günümüzde Çin özelinde Çin'in küresel siyaset ile ilişkisi doğrultusunda okunması gereken bir yapıya sahiptir.

Küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi açısından bakıldığında ise, neoliberal ekol BRI hakkında işbirliği mekanizmalarına odaklanmasına karşın, realist ekolden farklı bir sonuç göstermemektedir. Özellikle, BRI'nın Çin haricinde farklı ülkeler arasında savaşı engelleyememesi, neoliberal ekole göre de BRI'nın Çin odaklı değerlendirilmesi gerektiği sonucunu göstermektedir. Dolayısıyla, realist ekol gibi neoliberal ekol de BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde kalkınmacılık ucuna daha yakın olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

BRI öncesi literatürde realist ekolün Çin'i, neoliberal ekolün Pekin Uzlaşısını küresel siyaset içerisindeki bir aktör olarak tanımlamalarına karşın, eleştirel ekol bizzat bu tanımın kendisini mercek altına almaktadır. Bunun örneklerinden birisini Dirlik (2006) ortaya koymuştur. Dirlik, 'Pekin Uzlaşısının Vaşington Uzlaşısına alternatif olmadığını, bu alternatiflik söyleminin tamamen Amerikan emperyalizminin muhalifleri tarafından önem atfedilen bir kavram olduğunu' iddia etmektedir. 'Mutabakat kelimesinin büyüyle her şeyin pazarlanabileceği ve fakat herhangi bir çatışmanın zararlarını Vaşington Uzlaşısı taraftarları gibi karşıtlarının da göze alamayacağını' savunmaktadır.²¹¹ Bu nedenle, Dirlik'e göre Pekin Uzlaşısının küresel siyasetteki rolünün ve aktörlük iddiasının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Sonuç itibarıyla eleştirel ekol perspektifinden bakıldığında, Vaşington Uzlaşısı ile Pekin Uzlaşısı birbirini ikame eden unsurlar olmaktan çıkıp, birbirini tamamlayan süreçler olmaya evrilmektedir. Dirlik'in ifadesiyle, 'günümüz çatışmalarının, çatışan ideolojik sistemler arasında değil, küresel kapitalizm alanıyla sınırlı olduğu' açıktır.²¹²

²¹¹ Dirlik, "Beijing Consensus: Beijing 'Gongshi'. Who recognizes whom and to what end?"

²¹² Arif Dirlik, "Neoliberal Socialism/Global Capitalism: Boom and Gloom in China Watching: Review Essay: Boom and Gloom in China Watching", *Development and Change* 48, sy 2 (Mart 2017): 388, <https://doi.org/10.1111/dech.12291>.

Dirlik'te görüldüğü üzere eleştirel ekolün bir dalı, Çin'in yükselişinin uluslararası sistemin neoliberal özelliklerine bir tehdit olarak düşünölemeyeceğini savunmaktadır. Dirlik'in eleştirel argümanına Lo da bir başka açıdan destek vermektedir. Lo'ya göre, realist ekol tarafından neoliberal düzene tehdit olarak değerdendirilen Çin'in Pekin Uzlaşısındaki Beş ilkesi, neoliberal düzenin zeminini oluşturan Westfalyan düzen için yeni bir şey değildir. Bu sebeple, bu beş ilke bir katkı ya da tehdit olarak kabul edilemez. Aksine beş ilkenin tamamı diğer devletlerin egemenliğinin tanınması ile ilgili olduğu için zaten Westfalyan düzenin temel ilkeleridir. Bu nedenle Lo için, 'Çin tehdidine' karşı Çin'in değil, 'yeni statükocu iktidarına adaylık' mekanizmasının incelenmesi gerekmektedir.²¹³

Vaşington Uzlaşısının 'kurucu zihni' Kennedy de, Pekin Uzlaşısının meydan okuma potansiyeli tartışmasında, konuya farklı bir eleştirel bakış açısı meydana getirmektedir. Dirlik'in Pekin Uzlaşısı için yaptığı gibi, Kennedy de Vaşington Uzlaşısının anlamını tartışır ve Vaşington Uzlaşısının Batı hegemonyasına hizmet eden politik bir araç olarak düşünölmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bir başka ifadeyle, Pekin Uzlaşısı gibi Vaşington Uzlaşısının de küresel siyaset için anlamının abartılmamasını desteklemektedir. Zira Vaşington Uzlaşısının, bilinenin aksine, neoliberal demokrasiye dayalı keskin bir ideoloji değildir. Örneğin, Vaşington Uzlaşısının açısından demokratik ilkeler, iyi yönetim hedeflerini gerçekleştirmek için en uygun sistem olarak görölmüştür. Buna karşın, Kennedy Vaşington Uzlaşısı için 'ilkeler' çok önemli bir söylem olsa da, bu ilkelerin nasıl uygulandığının da aynı derecede önemli olduğunu hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, Vaşington Uzlaşısı daha çok kurumların 'adı' ile değil, 'işlevleri' ile ilgilidir ve şartlara göre işlevini yerine getirebilmek için ilkeler de değışimler yapılabilir.²¹⁴ Bu açıdan bakıldığında Vaşington Uzlaşısı, Batı hegemonyasının ilkelere dayalı katı bir uygulaması değil, neoliberal hedeflerin gerçekleşmesini hedefleyen esnek bir konsensüstür.

Kennedy ve Dirlik'in Pekin Uzlaşısının ve Vaşington Uzlaşısının anlamlarına

²¹³ Chang-Fa Lo, "Values to Be Added to an 'Eastphalia Order' by the Emerging China", *International Journal of Global Legal Studies* 17, sy 1 (2010): 13-25.

²¹⁴ Kennedy, "The Myth of the Beijing Consensus", 461-77.

yönelik eleştirel yaklaşımının benzerini, Suzuki de Çin'in niyetleri tartışması için yapmıştır. Suzuki'ye göre, Çin'in liberal düzeni değiştirme gibi bir niyeti olmamasına karşın, bu tartışma Batılı bilim adamlarının 'geleneksel Çin korkusundan' kaynaklanmaktadır. Dahası Suzuki, 'Çinlilerin otokratik bir gelişmenin Pekin Uzlaşısını yaymak için sistematik bir girişimin parçası olduğuna dair çok az kanıt olduğunu' iddia etmektedir. Suzuki'nin araştırmasında, bu iddiayı test etmek için Çin'in BM Barışı Koruma operasyonlarına katkıları inceleme altına alınmıştır. Bu çalışmaya göre, 'geleneksel olarak bu operasyonlar, ev sahibi devleti, otokratik gelişimin sözde Pekin Modeline aykırı görünen liberal demokrasiye dönüştürmeyi hedeflemektedir'.²¹⁵ Dolayısıyla, bir yandan Çin'in bu operasyonlara katılımı hızlanırken, öbür yandan Çin tehdidin arttığı iddiası pek mantıklı değildir. Sonuç olarak Suzuki'ye göre, bu ivmeyi Çinli politika yapıcılarının 'tehdit algısından' kaçınma girişimi olarak görmek en uygunudur. Makalesinin yayınlanmasından on yıl sonra, dünya barış operasyonları önemini ve dünya siyasetindeki etkilerini yitirmiş olsa da, Çin'in Çin Tehdidi korkularını yatıştırma stratejisi konusundaki 'tahterevalli stratejisinin' devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Xi'nin Çin'in uluslararası siyasete müdahale etmeme ilkesine güçlü vurgusu da, bu söylemin devam ettiğine yeterli bir delil teşkil etmektedir.

Analiz-temelli eleştirel ekolün bir başka önemli örneğini Yongjin, uluslararası toplumdaki değişimlere ve Çin'in uluslararası sistemin üzerindeki etkilerine odaklanarak ortaya koymuştur.²¹⁶ Yongjin'in perspektifini tartışırken, uluslararası toplum ile uluslararası sistem arasındaki Hedley Bull tarafından işaret edilen farka dikkat etmek gerekmektedir. Buna göre, 'uluslararası toplum devletlerarası sistemden daha fazlasıdır'.²¹⁷ Buradan yola çıkarak Yongjin, meseleyi sadece Çin tarafından görmememiz gerektiği, çünkü uluslararası toplumun da zamanla değişebileceğini ve hem Çin'in hem de uluslararası sistemin kendilerini uluslararası toplumdaki değişime

²¹⁵ Shogo Suzuki, "Chinese Soft Power, Insecurity Studies, Myopia and Fantasy", *Third World Quarterly* 30, sy 4 (Haziran 2009): 783, <https://doi.org/10.1080/01436590902867300>.

²¹⁶ Zhang Yongjin, "China's Entry into International Society: Beyond the Standard of 'Civilization'", *Review of International Studies* 17, sy 1 (1991): 3.

²¹⁷ Hedley Bull, *The anarchical society: a study of order in world politics*, 3rd ed (Basingstoke: Palgrave, 2002), 308.

adapte etmek zorunda kalabileceğini iddia etmektedir. Sonuç olarak, Yongjin Çin ile dünya siyaseti arasındaki karşılıklı etkileşimin haricinde, her ikisinin de uluslararası toplumdaki değişimden nasıl etkilendiğinin analiz edilmesinin gerekliliğini de hatırlatmaktadır.

Yongjin'in ortaya koyduğu bu ihtiyacı giderebilecek bir çalışmayı Barry Buzan ortaya koymuştur. Buzan, İngiliz Okulu geleneğiyle bağlantılı olarak, Çin'i merkez alan bakış açısından konuya odaklanmıştır. Aynı zamanda, 'amacının Çin'in yükselip yükselmediğini tartışmak değil, aksine, Çin ile uluslararası toplum arasındaki karşılıklı ilişkilere teorik bir gelenek olarak İngiliz Okulu perspektifinden bakmaktır'.²¹⁸ Ana argümanı, Çin'in ABD, Japonya ve uluslararası toplumla ilişkilerinin Çin için fırsatlar ve tehditler getirdiği ve fırsatları değerlendirerek bu etkileşimlerdeki sorunların çözülebileceğidir. Buzan, bu amaçla Çin liderliğinin büyük öneme sahip olduğunu düşünmektedir. Aksi takdirde sorunlar devam edecek ve 'barışçıl yükseliş' imkânsız hale gelecektir.

BRI öncesi Çin'in niyetleri tartışmasındaki realist, neoliberal ve analiz-temelli eleştirel ekollere ilaveten, Çin'in kendi güç potansiyellerini analizi eden bir Çin-eleştirisini ekol de oluşmuştur. Realist, neoliberal ve analiz-temelli eleştirel ekoller, genellikle, yükselen Çin ile uluslararası sistem arasındaki etkileşimlere odaklanırken, Çin-eleştirisini ekolü ise Çin'in yükselişinin sürdürülebilirliğini sorgulamışlardır. Örneğin Suisheng (2010), Çin'in ekonomik ilerleme ile bir süreliğine de olsa, gerçek siyasi istikrar sağlayabileceğini de savunmuştur. BRI öncesi Çin çalışmalarında vurgulanan ekonomik başarı ve siyasi istikrar kombinasyonu, realist ekolün Çin'in Batı modernleşme modelinin yerini alabileceği savını üretmesine neden olmuştur. Aynı kombinasyon, neoliberal düşüncenin de Çin'in yeni statükocu bir güç olacağı savına zemin teşkil etmiştir. Fakat Suisheng, bunun erken bir ön kabul olduğunu, çünkü hiçbir ülkenin siyasi istikrar ve ekonomik ilerlemenin birleşimindeki başarısını sonsuza kadar sürdüremeyeceğini düşünmektedir. Sonuç olarak Suisheng'e göre, uluslararası

²¹⁸ B. Buzan, "China in International Society: Is 'Peaceful Rise' Possible?", *The Chinese Journal of International Politics* 3, sy 1 (01 Mart 2010): 6, <https://doi.org/10.1093/cjip/pop014>.

liberal düzene yönelik potansiyel tehdidi yerine Çin'in yükselişinin sürdürülebilirliğine odaklanmaya öncelik verilmelidir.²¹⁹

Bu sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu BRI öncesi literatürün en fazla odaklandığı konu olmuştur. Liang (2007), Çin'in kendi ekonomik çıkarlarını tartışarak, Çin gerçek bir tehdidin imkânsız olduğunu savunmuştur. Liang, Çin'in revizyonist bir güç değil statükocu bir güç olduğunu, çünkü yüksek ekonomik küreselleşmesinin ulusal politika hedeflerini dönüştürdüğünü iddia etmiştir. Çin ekonomik olarak küreselleştikçe, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ihtiyacı nedeniyle kendi sosyalist özelliklerinden kaçınmaya başlamıştır. İkincisi, küreselleşme kendi doğası gereği Çin'i kendi özelliklerinden kaçınmanın ötesinde demokratik rejimi benimsemeye zorlamaya başlamıştır. Liang'a göre kendi özelliklerinin dönüşümüne karşı Çin karar alma mekanizmalarında ciddi eleştiriler yapılmasına rağmen, bu dönüşümün gerçekleşebilmesinden ötürü bir Çin tehdidinden bahsedilemez. Bununla beraber, Çin liderleri bu dönüşümü ulusal çıkarlarıyla tutarlı gördükleri sürece, Çin'i bir tehdit olarak değil, aksine istekli ve yetenekli bir ortak olarak anlamayı gerekli görmektedir.²²⁰

Buna karşın BRI öncesi literatürde, Çin'in yetenekleri hakkında Çin'in büyümesinin sağlığı en önemli noktalardan birisini teşkil etmektedir. Örneğin, Yue (2008), Çin'in ekonomisi sanayi temelli güçlü ekonomilerin aksine, ucuz işgücü ve yüksek düzeyde katma değersiz ürün üretim kabiliyetine dayandığı için Çin'in büyümesinin sağlıksız olduğunu savunmuştur. Yue, Çin ekonomisinin karlılığı konusunda şüpheli ve "teknolojisiz" sanayileşmenin Çin'in ekonomik büyümesinin sürdürülmesini zorlaştıracakını öne sürmektedir. Bu endişeyi, Çin'in yüksek teknoloji ihracatında yabancı fonlu işletmelerin yüzdesine dayandırmıştır. Zira Yue'ye göre, Çin'deki ucuz işgücünden yararlanarak ve Çin'in yerli endüstrileri üzerinde muazzam bir rekabet baskısı oluşturmuştur. Bu durumda da, çok uluslu firmalar Çin'in küresel

²¹⁹ Suisheng Zhao, "The China Model: Can It Replace the Western Model of Modernization?", *Journal of Contemporary China* 19, sy 65 (Haziran 2010): 419-36, <https://doi.org/10.1080/10670561003666061>.

²²⁰ Wei Liang, "China: Globalization and the emergence of a new status quo power?", *Asian Perspective* 31, sy 4 (2007): 125-49.

ekonomiye entegrasyonundan optimum düzeyde faydalanmıştır.²²¹ Buradan yola çıkarak Yue, Çin'in ekonomik büyümesini sürdürmek istiyorsa yüksek teknoloji ihracatında çokuluslu firmalara ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla, Çin'in ekonomik büyümesi, küresel sistem ile entegrasyonuna bağımlı olmaktadır.²²² Yue'nin 2007 yılındaki bu savı, BRI'nın kurulduğu 2013 yılının istatistiklerine bakıldığında da desteklenmektedir. 2007 yılında çokuluslu firmaların Çin'in yüksek teknoloji ihracatındaki payı % 58,5 iken, 2013 yılında bu oran %69,1'e yükselmiştir. Bu yükselişe dayanarak, mantıksal açıdan çokuluslu firmaların ÇKP'nin karar alma mekanizmaları üzerindeki etkisinin arttığı düşünülebilir. Bununla beraber, derinlikli bir araştırma yapmadan bu sonucu doğru kabul etmek metodolojik bir hata olacağından, bu sorunsal bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Ekonomik sürdürülebilirlik tartışmasındaki çok önemli olan bir başka boyut ise Çin karar alma mekanizmalarıdır. Bu siyasi boyutu ekleyerek sürdürülebilirlik tartışmasına önemli bir katkıda bulunan Feng (2012), Çin'in siyasi algılarının değişimini incelemiştir. ÇKP'nin 1990'lı ve 2000'li yıllardaki parti kongrelerini analiz ettiği çalışmasında, Liang'ın sonucunu destekleyen sonuçlara ulaşmıştır. Feng'in araştırmasına göre, 1990'lı yıllardaki 14. ve 15. parti kongrelerinde çoklu kutuplaşma (multipolarism) ve ekonomik küreselleşmenin ayrı konular olarak ele alınmıştır. Ancak 2000'li yıllardaki 16. ve 17. kongrelerinde bu iki konu birbirini tamamlayan iki kavram olarak görülmüş ve Çin'in çıkarları lehine ele alınmıştır.²²³ Xi hükümetinin *yönetimde Çin komünist karakterlerine* daha fazla vurgulamasından dolayı Çin'in stratejik zihninin dönüşümü hakkında hem Liang'ın hem de Feng'in çalışmaları yeniden analiz edilmelidir. Zira Xi hükümetinin özellikle 2016 yılındaki anayasa değişikliği sonrasında ülkenin yönetimindeki artan gücü, Feng'in demokrasi ve Çin hakkındaki argümanını yanlışlar niteliktedir.

²²¹ Jianyong Yue, "Peaceful Rise of China: Myth or Reality?", *International Politics* 45, sy 4 (Temmuz 2008): 443, <https://doi.org/10.1057/ip.2008.13>.

²²² Yue, 439.

²²³ Zhang Feng, "Rethinking China's Grand Strategy: Beijing's Evolving National Interests and Strategic Ideas in the Reform Era", *International Politics* 49, sy 3 (Mayıs 2012): 331, <https://doi.org/10.1057/ip.2012.5>.

Breslin (2010) ise, Çin'in meydan okuma potansiyellerinin değil, bizzat meydan okumasının sürdürülebilirliğini gündemine almıştır. Breslin, meydan okumasının kaçınılmazlığı fikrine katılsa da, Çin'in bu meydan okumayı muhtemel çatışmalı durumlara neden olacak politikalarla yapmayacağını öne sürmektedir. Zira bu meydan okumadan kaynaklı muhtemel çatışmalı durumlar, 'Çin'in kendi istikrarına ve ekonomik büyüme düzeylerini sürdürme yeteneğine de zarar verecektir'.²²⁴ Bu durum, ekonomik büyümesinin ve siyasi etkisinin sürdürülebilirliğini sağlasa dahi, Çin'in meydan okuyuşunu belirli bir düzeyde tutmasına sebep olacaktır. Aynı zamanda ekonomik nedenlere ek olarak, Breslin'e göre Çin mevcut küresel düzene karşı askeri bir tehdit potansiyeli de taşımamaktadır. Zira kendisini 'küresel bir askeri güç' konumuna getirecek bir zihniyete sahip olmaktan çok uzaktır. Çin'in temel amacı, kendi kalkınma hedefleri için uluslararası topluma dâhil olmaktır ve bu amacın işbirliği eylemleri olmadan gerçekleştirilemeyeceğini bilmektedir.

Breslin, Obama'nın askeri destek anlaşmaları yapmak üzere 2010 yılındaki Tayvan'a yaptığı ziyaretini, Çin'in askeri gücüne yönelik iddiasına destek olarak göstermektedir. Breslin'e göre Çin, yeterli askeri gücü olmaması sebebiyle bu anlaşmayı en azından engellemeye bile çalışmamıştır. Bu anlaşmadan bu yana Çin, ABD'ye yanıt olarak bölgesel komşularıyla işbirliğine dayalı ilişkilerini geliştirmektedir. Sonuç olarak Breslin'e göre, Çin'in henüz diğer ülkeleri, hatta komşularını bile Pekin'in çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlama gücüne sahip olmadığı aşikâr hale gelmiştir.²²⁵ Buna karşın, Tayvan'ı gerekirse askeri operasyonla Çin'e katacağına yönelik Xi'nin Ekim 2021 tarihinde yaptığı açıklaması, Breslin'in bu iddiasını gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Bu gözden geçirme ise, Çin'in askeri gücünün ne kadar arttığı üzerine olmalıdır.

Görüldüğü üzere, BRI öncesi literatürdeki Çin'in niyetleri tartışmasında realist, neoliberal, analiz-temelli eleştirel ve Çin-temelli eleştirel ekoller mevzu bahistir. Bu ekoller Çin'in küresel siyasetle ilişkisindeki niyetine yönelik ortak bir sonuca

²²⁴ Shaun Breslin, "China's Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power", *Politics* 30, sy 1 (2010): 52.

²²⁵ Breslin, 59.

varamamasına karşın, Legro'nun değindiği gibi ana ayırım noktasını Çin'in küresel siyaset içerisinde oynadığı rol ve politikalarının tutarlılığı oluşturmaktadır. Bu ana ayırımdan yola çıkan Johnston (2003), Çin liderlerinin ne ölçüde statükocu veya revizyonist dış politika izledikleri konusundaki çalışmasına marjinal bir soru ile başlamıştır: 21. yüzyılda revizyonizmin ve statükonun tanımları. Herhangi bir kavramın veya terimin yeniden tanımlanması, sosyal bilimlerdeki herhangi bir iddiaya dair en önemli eleştirel bakış açısı sunan bir metodolojinin oluşmasına zemin hazırlar. Johnston da revizyonizminin ve statükonun anlamlarındaki belirsizlikler ve yetersiz kuramsallaşmaları nedeniyle böyle bir yeniden tanımlamaya ihtiyaç olduğunu iddia etmiştir. Johnston'a göre, Organski ve Kugler'in iktidar geçiş teorileri revizyonizm ve statüko kavramlarını yeniden tanımlamış ve bu kavramları bir devletin uluslararası toplumdaki konumundan memnuniyeti ile ilişkilendirmiştir. Buna karşın, iktidar geçiş teorileri politika yapıcıların devletlerinin uluslararası siyasetteki konumlarını belirlemek için ne tür göstergeleri kullandıklarına dair herhangi bir fikir vermemiştir.²²⁶

Devletlerin konumlarını görebilmek için *gösterge* ihtiyacına vurgu yaparken, bu göstergeler arasında *işlevsel geçiş mekanizmasının* gerekliliği de göz ardı edilmemelidir. Zira devletlerin uluslararası siyasetteki konumlarının değişimini, *göstergelerden* kopmadan anlamak, teorik bütünlük ve sürekliliği sağlayacaktır. Bu minvalde, Johnston'a yapılabilecek en önemli eleştiri bu tür göstergeleri tanımlarken, bu göstergeler arasındaki işlevsel mekanizmaları irdelememiş olmasıdır. Bir başka ifadeyle, sadece indikatör tespiti ve tanımlı yapmak statik bir ekonomi-politik sistem ortaya koymaktadır. Buna karşın, salt tespit ve tanımlı yapmak sistem içerisindeki değişimleri aynı indikatörler üzerinden okunmasına imkân vermemektedir. Dolayısıyla, aynı göstergeler arasındaki dinamik ilişki mekanizmalarının da ortaya konulması gerekir. Bununla birlikte bu eleştiri sadece Johnston'ın çalışmasına yönelik değil, aynı zamanda BRI öncesine yönelik değinilen realist, neoliberal ve eleştirel ekollerinin geneli için geçerlidir. Dolayısıyla, BRI öncesi literatürdeki bu eleştiriye

²²⁶ Alastair Iain Johnston, "Is China a Status Quo Power?", *International Security* 27, sy 4 (2003): 10.

yönelik bir önerme ortaya koymak bu çalışmanın bir sonraki aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada bu çalışma, Silove'nin büyük strateji çerçevesini Johnston'ın göstergeleri arası ilişkisel mekanizma için elverişli bir zemin olarak değerlendirmektedir. Silove'nin çerçevesi Çin'in büyük stratejisindeki değişimi anlamayı kolaylaştırarak, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki yerine etkisini görmek için gerekli olan altyapıyı da oluşturacaktır.

3.1.3. Silove'nin Büyük Strateji Çerçevesi

Küreselleşme kavramı gibi, büyük strateji kavramı da hem kapsamı hem de tanımı üzerine geniş bir literatüre sahiptir. Nina Silove bir araştırmasında, büyük strateji kavramına yönelik birçok farklı tanımlama girişimine yer vermiştir. Buna göre, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının etkisi altında büyük strateji kavramı genel olarak askeri konularla üzerinden tanımlanmıştır. Örneğin Mead ve diğerleri (2014), büyük stratejiyi 'ulusun politikalarını ve silahlarını savaşa girmeyi gereksizce erteleyecek ya da maksimum zafer şansıya savaşa girecek şekilde birleştiren strateji' olarak tanımlamıştır.²²⁷ Bununla beraber Hart'a (1974) göre, büyük strateji savaşın sonucuna yönelik değil, aksine savaşın sonucunun sonucuna odaklanarak tanımlanmalıdır.²²⁸ Tanımların zamanla farklılaşmasından yola çıkarak, Popescu (2019) büyük strateji literatürünün birbirine zıt paradigmalardan karşılaştırılmasından ziyade daha köklü sorulara yönelmesi gerektiğini iddia etmiştir.²²⁹ Bu gereklilik ise, ancak farklılaşan tanımlamaların ortak noktası olan bir devletin büyük strateji oluşturmak için ana motivasyon kaynağını tespit ederek giderilebilir.

BRI öncesi literatürdeki Çin'in büyük stratejisi hakkında yapılan tartışmaların da aynı tanım farklılıklarından etkilendiği gözükmektedir. Çin'in büyük stratejisindeki temel motivasyon kaynakları arasında ideolojik temeller ve ulusal çıkarlar öne

²²⁷ Paul Kennedy, *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, çev. Ahmet Fethi, 1. bs (İstanbul: Totem Yayıncılık, 2014); Peter Paret, Gordon Alexander Craig, ve Felix Gilbert, ed., *Makers of modern strategy: from Machiavelli to the nuclear age*, Princeton paperbacks (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1986).

²²⁸ Liddle Hart, *Strategy* (United States, 1974), <https://www.ebay.com/itm/STRATEGY-BY-B-H-LIDDELL-HART-1974-VINTAGE-SIGNET-MILITARY-HISTORY-PB/392269125470#rpdCntId>.

²²⁹ Ionut Popescu, "American Grand Strategy and the Rise of Offensive Realism", *Political Science Quarterly* 134, sy 3 (Eylül 2019): 378, <https://doi.org/10.1002/polq.12960>.

çıkılmaktadır. Dış politika kararlarında ideolojinin mi yoksa ulusal çıkarların mı daha etkili olduğu uzun süredir tartışılmaktadır. Bununla birlikte, dış politika belirlenmesinde ulusal çıkarların ideolojiye karşı bir üstünlüğünün olduğuna dair fikir birliği var gibi durmaktadır. Diğer bir deyişle Çin, ulusal çıkarları ile ideolojisinin temelleri çatışırken, genellikle ulusal çıkarlarına göre davranmayı tercih etmektedir. Örneğin, Çin tarihi boyunca Çin anakarasının birliği en önemli öncelik olmuştur ve tarihteki tüm hanedanlar ve hükümetler anakaranın güvenliğini sağlamaya odaklanmıştır.²³⁰ Bununla birlikte Mao Zedong, 1917-1949 arasındaki İç Savaş sırasında anakaranın birliği yerine, kontrol ettiği toprağın güvenliğini daha fazla önemsemiştir. Zira Mao'ya göre, onun kontrolü altındaki toprağın çıkarları, en azından birleşmeye kadar anakarayı birleştirme idealinden önce gelmiştir.²³¹

Başka bir örnek Deng Xiaoping'den verilebilir. Sosyalizm, Çin anayasasının 1. maddesinde genel ilke olarak belirlenmiş ve örgütler tarafından herhangi bir şekilde sabote edilmesi yasaklanmıştır. Ek olarak, anayasa sosyalizmi işçi sınıfının demokratik diktatörlüğü altındaki sistem olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla sosyalizm bir ideoloji olmanın ötesinde, aynı zamanda bir kanundur. Aynı zamanda, Çin'in anayasasındaki ideolojik çerçevesine göre, işçi sınıfı hâkimiyetinin ihlali nedeniyle bu tür kararlar alınması mümkün değildir. Bununla birlikte, Deng'in yönetiminden başlayarak Çin, işçi sınıfı diktatörlüğünü doğal olarak bitiren sınırlı liberal ekonomi politikalarını giderek daha fazla benimsemiş ve dünya ekonomisi için ucuz emeğin merkezi haline gelmiştir. Ülkenin ekonomik olarak büyümesi gerekliliği sebebiyle Deng, anayasanın ideolojik karakterine rağmen kontrollü liberalleşme politikalarını uygulamaktan vazgeçmemiştir.

Mao ve Deng'in seçimlerine bakıldığında, Çin'in hükümet politikalarında, bilinçli ya da bilinçsiz, ortak bir tavır ortaya çıktığı gözükmemektedir. Bu ortak tavrın oluşmasında, hiç şüphesiz, geleneksel Çin yönetim öğretileri önemli bir yer teşkil etmektedir. Sun-Tzu ve Konfüçyüs'e kadar dayandırılabilir geleneksel Çin yönetim

²³⁰ Khan, *Haunted by chaos*.

²³¹ Khan.

öğretilerinde de, ulusal çıkarların ideolojik hedeflerin önüne geçmesi mümkündür. Örneğin Sun Tzu, Orta Krallık imparatorlarına verimli koşullar oluşmadıkça büyük hedeflerini netleştirmemelerini tavsiye etmiştir. Bu anlamda, ulusal çıkarların ideolojik hedeflerden bir adım önde olması, sadece konjonktürel bir politik manevra olarak değil, aynı zamanda Çin yönetim doktrininin bir boyutu olarak da düşünülmelidir. Bununla birlikte, Sun Tzu'nun 'The Art of War–Savaş Sanatı' isimli ünlü eseri, sadece askeri stratejistler tarafından değil, aynı zamanda işletme yönetimi, sektörel stratejiler, siber güvenlik stratejileri gibi farklı disiplinler tarafından da bir başvuru kaynağı olarak alınmıştır.²³²

Çin tarihinde ulusal çıkarları ideolojik hedeflerin önüne alan hükümetler de, net olmayan hedefler için uygun koşulları oluşturmaya çalıştıklarını söylemişlerdir. Mao'nun 'büyük Çin'i kurabilmek için küçük Çin'lerin koruma altına alınmasının öncelenmesi' stratejisi tam olarak uygun koşulları oluşturma mantığına dayalıdır.²³³ Deng aynı mantığa dayanarak, sosyalizmden feragat ederek kapitalist ekonomiye angaje olmasını eleştiren muhaliflerine yanıt olarak, 'fareleri yakaladığı müddetçe kedinin renginin önemli olmadığını' ifade etmiştir.²³⁴ Eski tarihlere dayanan bu tip felsefi öğretiler, kısa vadede ulusal çıkarları ideolojik amaçların önüne alan hükümetlerin temel ideolojik dayanak noktası olarak ele alınabilir.²³⁵

²³² Emerson M. S. Niou ve Peter C. Ordeshook, "A Game-Theoretic Interpretation of Sun Tzu's The Art of War", *Journal of Peace Research* 31, sy 2 (1994): 161-74; Wang Ping, "Lessons on the power of knowledge for cyber defense from Sun Tzu's the art of war", *Issues in Information Systems* 21, sy 3 (2020): 105-16; Hans Stokking ve Rudolf Strijkers, "Sun Tzu's Art of War for telecom", içinde *2012 16th International Conference on Intelligence in Next Generation Networks* (2012 16th International Conference on Intelligence in Next Generation Networks (ICIN): Realising the Power of the Network, Berlin, Germany: IEEE, 2012), 43-49, <https://doi.org/10.1109/ICIN.2012.6376032>; Affan Yasin vd., "Understanding Social Engineers Strategies from the Perspective of Sun-Tzu Philosophy", içinde *2020 IEEE 44th Annual Computers, Software, and Applications Conference (COMPSAC)* (2020 IEEE 44th Annual Computers, Software, and Applications Conference (COMPSAC), Madrid, Spain: IEEE, 2020), 1773-76, <https://doi.org/10.1109/COMPSAC48688.2020.00045>; Man Zhang vd., "Institutional Effect on Born Global Firms in China: The Role of Sun Tzu's *The Art of War* Strategies", *Journal of Asia Business Studies* 10, sy 1 (04 Ocak 2016): 1-19, <https://doi.org/10.1108/JABS-11-2014-0084>.

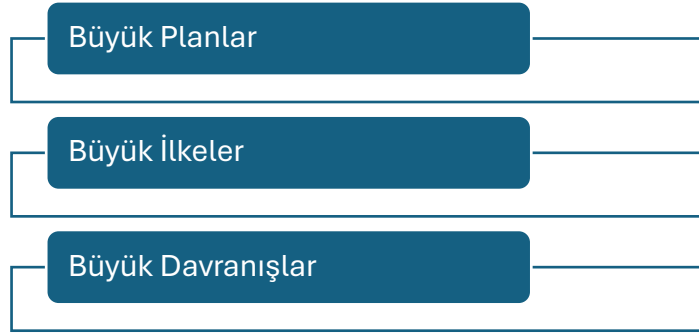
²³³ Khan, *Haunted by chaos*, 9.

²³⁴ Jennifer Speake, ed., *The Oxford dictionary of proverbs*, 5th ed, Oxford paperback reference (Oxford: Oxford University Press, 2008).

²³⁵ Tilman Pradt, *China's New Foreign Policy: Military Modernisation, Multilateralism and the "China Threat"*, 1st ed. 2016 (Cham: Springer International Publishing : Imprint: Palgrave Macmillan, 2016), 202, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-33295-6>.

Bununla beraber, ideolojik hedeflerle bezenmiş Çin dış politik zihniyetinin ulusal çıkarları ideolojik hedeflere üstün tutabilmeye dahi imkân tanınması, Çin'in büyük stratejisini sistematize etmeyi zorlaştırmaktadır. Bunun da ötesinde, BRI'nın Çin büyük stratejisi ile ilişkisini tespit etmek de bu zıt seçenekler içerisinde pek mümkün değildir. Zira sürekli değişen konjonktüre göre hareket edebilme kabiliyeti, BRI gibi dinamik bir projenin dinamik bir dış politik zihniyetteki sabit anlamını bulmanın önüne set çekmektedir. Bu setti aşmak için de, Johnston'ın '*indikatörler*' önerisine ek olarak bahsedildiği gibi, indikatörler arası işlevsel ve kavramsal mekanizmaya ihtiyaç vardır. Silove'nin büyük strateji kavramını alt sınıflara ayıran etkileyici çalışması, bu ihtiyacı giderecek türdendir, zira alt sınıflandırmaların hiçbirisi birbirinden bağımsız değildir. Aksine, aynı hükümetin aynı dönem içerisinde aynı büyük stratejinin bir parçası olan farklı sınıflarda politikaları mevzu bahistir. Aynı zamanda, farklı hükümetlerin farklı dönemlerde izledikleri aynı türden politikaları da birbiri ile bağdaştırabilmeyi mümkün kılan bir kategorizasyon kurmaktadır.

Bu minvalde, Mao'dan Xi'ye Çin'in büyük strateji tarihine dair genel bir okuma yapılacaktır. Bu okuma ise, Silove'nin kavramsal çerçevesi ışığında, Çin'in büyük stratejisindeki süreklilikler ve değişimler hakkında kısa bir karşılaştırmalı tartışma yapılacaktır. Bu tartışma sonucunda, BRI'nın hangi özellikleri ile Çin'in büyük stratejisinin bir parçası olduğu anlaşılabilecektir. Aynı zamanda, Çin'in büyük stratejisi doğrultusunda BRI'nın hangi özelliklerine etki ederek BRI'yı küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumuna etki ettiği de daha rahat görülebilecektir. Bunun için öncelikle, Silove'nin kavramsal çerçevesi kısaca tanıtılacak; ardından Mao'dan Xi'ye Çin'in büyük stratejisinin süreklilikleri ve değişimleri üzerine ilgili okuma yapılacak ve son olarak da BRI'nın konumuna Çin'in etkisi tartışılacaktır.

Şekil 9. Silove'nin Büyük Strateji Çerçevesi

Silove, Şekil 9'da da görüldüğü gibi, büyük strateji kavramını anlamları ve kullanımları birbirinden çok farklı olan "büyük planlar", "büyük ilkeler" ve "büyük davranış" olarak üç alt kategoriye ayırmıştır. Bu kategoriler, aslında, büyük stratejinin üç farklı anlamını ortaya koymaktadır. Kısaca, *büyük planlar* 'hükümetler tarafından tasarlanan, daha kısa vadeli hedefler belirleyen ve bunun için gerekli politika setleri hazırlayan ayrıntılı dönemsel planlara' atıfta bulunmaktadır. Bu minvalde, büyük planlar hükümetten hükümete değişebilecek mahiyettedir ve uzun vadeli süreklilikleri açıklayamayacaktır. *Büyük ilkeler*, büyük planlardan daha bağımsız olarak belirlenen hedeflere ulaşmak için yapılan eylemlere rehberlik eden düzenleme ilkeleri' anlamına gelmektedir. Büyük ilkelerin daha kurumsal düzey ile irtibatlı olduğu ve kurumsal kültürü oluşturduğu düşünülebilir. Bu minvalde, büyük planlara göre daha uzun ömürlü olduğu söylenebilir. *Büyük davranış* ise, daha bireysel odaklıdır ve bireylerin kültürünü belirlediği için büyük stratejinin en uzun vadeli anlamına tekabül etmektedir. Buna göre, her ne kadar farklı hükümetlerin farklı dünya görüşleri nedeniyle farklı planları olsa da, toplumların ve kurumların kimi alışkanlıkları ve zihni yapıları sebebiyle büyük davranışlar meydana gelmektedir.²³⁶

Bu anlamlar doğrultusunda bu sınıflama, bir ülkenin dış politikasındaki süreklilikler ve değişimler hakkındaki takibi kolay bir çerçeve sunmaktadır. Buna göre Silove, bir tartışmada analiz düzeyi olarak büyük planlara geçildikçe dış politikada daha fazla değişiklikler ile ilgilenileceğini, sürekliliklerle ise daha çok büyük davranış

²³⁶ Nina Silove, "Beyond the Buzzword: The Three Meanings of 'Grand Strategy'", *Security Studies* 27, sy 1 (02 Ocak 2018): 23, <https://doi.org/10.1080/09636412.2017.1360073>.

sınıflandırmasının altında karşılaşılabileceğini söylemiştir. Başka bir deyişle, bir araştırmacı büyük stratejiyi büyük planlar düzeyinde incelerse, büyük olasılıkla üzerinde çalıştığı ülkenin genel stratejisinde hükümet değişikçe daha fazla değişiklikle karşılaşacaktır. Dolayısıyla bu çalışma, o ülkenin dış ilişkilerinde istikrarsızlık sonucuna varabilir. Diğer taraftan, aynı araştırmacı aynı ülkenin genel stratejisine o ülkenin genel davranışları düzeyinde odaklanırsa, bu sefer o ülkenin uzun süredir devam eden ve çok esnek olmayan bir büyük stratejiye sahip olduğu sonucuna varacaktır.

Çin'in büyük stratejisi ile doğrudan bağlantılı olan Çin'in niyetleri literatüründe dahi bu karmaşıklık yaşanmaktadır. Stuart Harris, 'Çin hakkındaki literatürün, bilinçli veya bilinçsiz, Çin hükümetlerinin uluslararası ve yerel siyasetteki kendi savunmasızlığı hakkındaki algısını hafife alma eğilimindedir' diye belirtmiştir.²³⁷ Bu eğilim, Çin hakkındaki çalışmalarda *büyük* davranışları gözden kaçırma sonucunu doğurabilmektedir. Bu durum da Çin büyük stratejisindeki süreklilik unsurlarına değinmeyen veya daha kısa süreli süreklilikleri büyük strateji olarak gören bir literatür doğmasına neden olmaktadır. Örneğin, yalnızca Xi hükümetinin dış politikasındaki saldırgan tutumuna bakıldığında, Jintao ve Zemin dönemlerine nazaran tamamen zıt bir Çin algılanacaktır. Bu algı da, araştırmacıları Çin büyük stratejisinde neden büyük değişimlerin yaşandığı sorusuna yönlendirecektir. Bu durum, Silove'nin çerçevesinde büyük planlara odaklanmaya tekabül etmektedir. Buna karşın, geleneksel felsefi öğretisindeki 'zamanı gelmeden açığa çıkmamak' fikri üzerinden değerlendirildiğinde, bu zıtlık aynı yolun iki durağı olarak değerlendirilebilecektir. Bu minvalde de, araştırmacılar Çin büyük stratejisinde bir değişikliğe değil, aksine sürekliliğe yoğunlaşacaktır.

Legro'nun belirttiği Çin literatüründeki revizyonist/statükocu ayrımı da aynı eksikliğin bir sonucu olsa gerektir. Zira salt farklı dönemlerdeki hükümetlerin

²³⁷ Stuart Harris, *China's Foreign Policy*, China Today Series (Cambridge: Polity Press, 2014); Sadık Ünay, "Diyalogdan Rekabete: Küresel Ekonomi Politik Sistem İçinde Çin", içinde *Doğu Asya'nın politik ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore'de kalkınma, siyaset ve jeostrateji*, ed. K. Ali Akkemik vd., 2015.

politikalarına odaklanarak Çin dış politikasını anlamaya çalışmak Çin dış politikasındaki revizyonist/statükocu ikilemini ortadan kaldıracak kimi süreklilik unsurlarını görmeye engel olmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma Çin niyetleri literatürünün gözden kaçırdığı bu süreklilik unsurlarını tespit ederek, BRI gibi uzun vadeli ilan edilmiş bir projeyi Çin'in hangi saiklerle yönlendireceğini anlamaya çalışacaktır. Bu cihetle, Mao'dan Xi'ye kadarki dönemde Çin büyük stratejisindeki *büyük davranışlara* odaklanılacak ve BRI'nın bu büyük davranışlarla bağlantısı irdelenecektir. Böylece, BRI'ya sadece Xi hükümetinin bir projesi olarak değil, aynı zamanda, Çin'in küresel siyasetteki serüveninin bir parçası olarak bakılacaktır.

Afyon savaşlarında yaşadığı ağır mağlubiyet ve ardından baş gösteren derin ekonomik kriz, Çin iç siyasetinde derin siyasi kutuplaşmalara neden olmuştur. Bu sebeple Çin uzun süre Afyon Savaşı öncesi özgüvenini dahi geri kazanamamıştır. Qing hanedanlığının (1644-1911) düşüşünden sonra farklı ideolojik kamplar arasındaki çetin savaşlar, bütün anakaraya hâkim bir Çin devletini kurma fikrine çok zarar vermiştir.²³⁸ Bu zarardan dolayı, birleşik bir Çin oluşmadığı gibi, Çin iç savaşının tarafları da Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı ile İkinci Dünya Savaşı'nın sonu arasındaki dönemde küresel ekonomi-politik sistemde kendini kanıtlayamamıştır. Mao bu gerçeğin farkında olarak *büyük planını*, bu kutuplaşmayı ortadan kaldırma ve Çin anakarasını yeniden birleştirme hedefine göre şekillendirmiştir. Bu kutuplaşmada en büyük iki kampı olan Çin milliyetçileri ve komünistleri arasındaki savaşlar, emperyal yabancı askeri ve siyasi istilalara da zemin hazırlamış ya da bu istilalara karşı direnç noktalarını zafiyete uğratmıştır. Aynı zamanda emperyal istilalar, Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) 5 Eylül 1949'da kurulmasına kadar, Mao'nun hedeflediği yeniden birleşme hedefinin başarısına engel olacak her türlü müdahaleyi gerçekleştirmiştir.

Buna karşın Mao, yeniden birleşme hedefine ulaşılabilmek için, Çin-içi ideolojik kamplar arası diplomasiyi göz ardı edip, önce anakaranın birleşmesi adına

²³⁸ Paul S. Ropp, *China in world history*, The new Oxford world history (New York: Oxford University Press, 2010), 106.

yeterli askeri gücü toplamayı amaçlamıştır. Bu hedefi hayata geçirirken, Mao'nun dikkat ettiği farklı iki önceliği olmuştur: '1. Anakaranın tamamına yönelik gelecekteki muhtemel işgal tehditlerini bertaraf etmek ve 2. Anakaranın birleşmesini geciktiren mevcut iç tehditlerin daha fazla büyümesini önlemek.' Bu açıdan, Mao'nun büyük planını, gelecekteki dış tehditler ile mevcut iç tehditler arasında yaşadığı bir ikilem içerisinde hayata geçirmeye çalıştığı söylenebilir. Bunun için, kimi zaman iç tehditleri bitirmek için dış tehditlerle karşı karşıya gelmemeye çalışmıştır; kimi zamanda dış tehditleri bertaraf etmek için iç tehditlerle ittifaklar kurmuştur. Bu minvalde, Mao'nun Xi dönemi dâhil olmak üzere kendisinden sonraki hükümetlerle ortak noktası olarak 'tahterevalli stratejisi' görülebilir.

Mao dönemi, Çin'i uluslararası sistem içerisinde önemli bir aktör konumuna getirme hedefini gerçekleştirme çabası içerisinde geçmiştir. 'Teminatsız, sıfır faizli ya da düşük faizli ve esnek yeniden yapılandırılabilir dış yatırımlar, Üçüncü Dünya Teorisi gibi fikirler ile ideolojik aidiyetler kurma' gibi faaliyetler bu amacı gerçekleştirecek araçlar olarak kullanılmıştır.²³⁹ Buna karşın, 1970'li yılların ikinci yarısındaki Vietnam-Kamboçya-Çin arasındaki savaşlar, Kolombiya ve Peru'daki gibi dünya üzerindeki diğer Maoist silahlı mücadelelerin başarısız olması ile birlikte, Üçüncü Dünya Teorisi de fikri zeminini kaybetmiştir. Bu durumun özellikle Komünist Çin üzerinde oluşturduğu politik, ekonomik ve psikolojik maliyetler, Çin'in de Maoist ideolojinin hedeflerinden vazgeçmesine sebep olmuştur.

Mao sonrasında Çin'in *büyük plan* düzeyinde yaşadığı dönüşüm rağmen, *büyük ilkeler* düzeyinde bir süreklilikten bahsetmek mümkündür. Çin ekonomik sisteminin hükümetler arasındaki karşılaştırması da bu hususta önemli ipuçları verebilmektedir. Örneğin, Çin'in ekonomik planlamalarına yönelik yapılan tarihsel değerlendirmelerde, ülkenin ekonomik yapısının Mao sonrasında merkezi planlamadan kontrollü bir piyasa ekonomisine doğru evrildiği hakkında yaygın bir algı vardır. Çin'in ekonomi politikalarında yaşanan bu sert değişim nedeniyle, Deng döneminin tutarsızlıklar

²³⁹ Victor Carneiro Corrêa Vieira, "From Third World Theory to Belt and Road Initiative: International Aid as a Chinese Foreign Policy Tool", *Contexto Internacional* 41, sy 3 (Aralık 2019): 532, <https://doi.org/10.1590/s0102-8529.2019410300003>.

getirdiği ve bu nedenle Deng döneminde ekonomik büyüme hedefinden başka büyük bir stratejiden söz etmenin mümkün olmadığı kabul görmüştür. Bununla birlikte, Khan bu kabulün tersi bir okuma ortaya koymaktadır. Khan'a göre, Mao döneminde bile Çin pazarında kapitalizmin tohumlarını bulmak mümkündür. Mao, 'ideolojinin içinde bulunduğu koşullara uyması gerektiğini' söylemiştir. İlaveten, 'Çin'in de ekonomik sorumluluklarını yerine getirmek için kapitalizmi geliştirmesi gerektiği, ancak bunun karmaşık bir denge olduğu" sonucuna varmıştır. Buradan yola çıkarak Khan, Deng döneminde uygulanan kapitalist dönüşümün tohumlarının Mao döneminde bulunabileceğini ortaya koymaktadır.²⁴⁰

Mao bu 'karmaşık dengeyi', alt sınıf ve orta sınıf köylüler arasında bulunmuştur. Başka bir deyişle, Mao toprak reformunu uygulayarak köylülerin siyasi rejimle sıkı bağlar kurmak zorunda kalmadan da zenginleşebilmelerini sağlamıştır. Fakat uyguladığı reform alt sınıf ve orta sınıf köylüler arasında eşitsizliklerin doğmasına yol açmıştır. Bu eşitsizlikler sebebiyle, Çin'de komünist hedeflerde bile kapitalist sistemin uygulandığı endişesini ortaya çıkararak kaotik bir ortam tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bu tehlike aynı zamanda, Çin'in siyasi istikrarına ve Çin ekonomik sisteminin temeli olan tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine de zarar verme potansiyeli taşımıştır. Nitekim Deng dönemindeki benzeri politikalar sonucu 1989 Tiananmen olayları yaşanmış ve benzer zararın somut bir örneği meydana gelmiştir. Mao toprak reformu sonucunda kendi döneminde oluşabilecek bu tür bir sosyal zararı ise uyguladığı sistemin kapitalizm değil, 'sadece demokratik bir ekonomi' diye adlandırarak engellemeye çalışmıştır. Bu minvalde, Mao 'tahterevalli stratejisini' sadece iç savaş döneminde askeri politikalarında değil aynı zamanda, anakaranın toprak bütünlüğünü sağladıktan sonra ekonomi politikalarında da uygulamıştır.

Mao dönemindeki büyük stratejinin, kendisinden sonraki hükümetlerin stratejileri ile bir başka süreklilik unsuru dış politika anlayışında bulunabilir. Mao Çin'in kuruluşunun akabinde, Çin'in muhtemel dış tehditlerden kaçınmak için özellikle komşularıyla iyi dostluk ilişkileri kurmaya çalışmıştır. Mao'nun dış

²⁴⁰ Khan, *Haunted by chaos*, 32.

politikadaki önemli kurmaylarından Zhou Enlai de, bu minvalde Güney Asya ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştirme çabasına girmiştir. Diğer taraftan, iyi ilişkiler kurulamayan durumlarda bile askeri seçenekten uzak durulmuş ve komşularla sorunlar en azından diplomatik yollarla istikrarlı hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu istikrarlılaştırma çalışmalarına, Mao'nun Sovyet Rusya ve Hindistan ilişkilerinden yola çıkılarak iki önemli örnek verilebilir.

İlk olarak Mao, Sovyet Rusya'ya sosyalist ülkeler arasında uygulanacak beş ilke tavsiye etmiştir: toprak bütünlüğüne ve egemenliğine karşılıklı saygı, karşılıklı müdahale etmeme, karşılıklı eşitlik ve fayda, saldırmazlık ve barış içinde bir arada yaşama. Bu *Beş İlke* günümüzde Xi hükümeti tarafından Batı barış projelerine alternatif bir model olarak sunulmaktadır.²⁴¹ Bu ilkelerin uygulanmasındaki temel amaç, en azından sosyalist ülkeler arasında barışçıl bir ortam sağlamak olmuştur.²⁴² İkinci olarak Çin, Hindistan ile Çin-Hindistan ilişkilerini düzeltmek için 1954'te bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmanın önemli özelliği, SSCB'ye tavsiye edilen beş ilkenin ilk uygulaması olmasıdır.

Sosyalist Blok üzerindeki etki alanını azaltma olasılığı nedeniyle SSCB'nin reddettiği bu *Beş İlke*, uluslararası ilişkiler kuramları açısından da ilginç bir resim ortaya koymaktadır. Nitekim Çin, tam olarak alternatif bir demokratik barış teorisi modeli sunmuştur. Kısaca açıklamak gerekirse, Michael Doyle ve diğer demokratik barış teorisyenleri, demokratik rejimlerin dünya siyasetindeki barışa içkin eğilimleri nedeniyle demokratik ülkeler arasında barışın sağlanabileceğini savunmuştur.²⁴³ Onlara göre, kalıcı dünya barışının sağlanabilmesi için demokratik cumhuriyetin daha fazla ülke tarafından resmi hükümet rejimi olarak kabul edilmesi gerekir. Demokrasi ne kadar içselleştirilirse, tüm dünyada o kadar çok barış sağlanabilir. Ancak Çin önerdiği beş ilkenin bu iddiaya alternatif teşkil edeceğini düşünmektedir. Bu ilkelerin sosyalist ülkeler tarafından uygulanması sonucunda, demokratik bir hükümet rejimine

²⁴¹ Tabak ve Kahraman, "Perpetual Hostilities? Agents and Structures of Cooperation in Central Eurasia", 7-13.

²⁴² Khan, *Haunted by chaos*, 68-70.

²⁴³ Michael Doyle, "Liberalism and World Politics", *The American Political Science Review* 80, sy 4 (1986): 1151-69.

sahip olmayan sosyalist ülkeler arasında da kalıcı barışı sağlamak mümkündür. Sun Tzu'nun yönetim öğretilerinde de kendini bulması sebebiyle, Çin anakarası ve ulusal güvenliğine tehdit oluşmadığı müddetçe, *mümkün olduğu kadar* Çin'in dostluk ağını genişletmek Çin'in *büyük davranışlarına* bir başka örnektir.

Diğer taraftan, tarım politikalarındaki alt sınıf ve orta sınıf köylüler arasındaki Mao'nun dengesine benzer bir büyük planı da, Deng Xiaoping tarafından alt sınıf inşaat işçileri ile orta sınıf inşaat işçileri arasında uygulamıştır. Benzeri şekilde, Xi Jinping de teknoloji sektöründe bir denge oluşturmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, Xi döneminin Deng döneminden farkı, Deng döneminin Mao döneminden farkı gibi yine sadece sektörden ibarettir. Sonuç olarak, büyük planlar farklı sektörlerde uygulansa dahi, nihayetleri açısından birbirlerine çok benzemekte ve bu benzerlik Çin'in büyük stratejisindeki büyük davranışın temelini ortaya koymaktadır. Büyük planların hangi sektörde uygulanacağı Çin ekonomisinin konjonktürel ihtiyaçları ve beklentileri tarafından belirlenmiştir.

Çin büyük stratejisindeki büyük planların değişimleri ve büyük davranışların süreklilikleri, dış politika ve ekonomi haricinde Çin'in küresel siyasetindeki söyleminde de görülebilir. Biraz daha detaylı değerlendirmek gerekirse, Mao'nun ve sonraki hükümetlerin iç politikadaki büyük planı tek bir kavramla adlandırılabilir: Birleşik ve Yeniden Büyük Çin.²⁴⁴ Harding (1984) ve Shi'ye (1990) göre, Çinli seçkinler küresel politikayı hegemonik güçlerin yükseliş ve düşüşlerinden ibaret görmektedir.²⁴⁵ Buna göre, büyük güçler küresel hegemonya elde etmeyi hedeflemekte, ardından hegemonya kapasitelerini aşır düşüşlerine neden olan pasif bir konuma geçmektedir. Dolayısıyla, bir büyük gücün yapması gereken en önemli şey hiçbir zaman pasif konuma düşmemektedir. Bu mantıkla yola çıkarak, Çin uluslararası sistem içerisinde kendini Mao döneminde anti-emperyalizm, Deng döneminde ekonomik açıdan güçlü komünizm, Zemin ve Jintao dönemlerinde adaptasyon süreci ve Xi döneminde de 'eşit büyük güç' olarak tanımlamak suretiyle hep aktif konumda

²⁴⁴ Khan, *Haunted by chaos*, 10.

²⁴⁵ Harry Harding, "China's Changing Roles in the Contemporary World", içinde *China's Foreign Relations in the 1980s*, ed. Harry Harding (New Haven: Yale University Press, 1984), 137-223.

tutmaya çalışmıştır. Bununla beraber, bütün bu farklı tanımların ortak noktası Çin'in küresel sistemi değiştirmek gibi bir amacı olmamasına karşın, küresel siyaset de etik üstünlüğü elde etmek istemesidir. Dolayısıyla, her hükümetin aktif konumda kalmak için büyük planı farklı olmasına karşın, hepsinin büyük davranışı aktif konumda kalmak olmuştur.

Çin'in ekonomik, dış politika, küresel söylem gibi alanlarda var olan büyük davranışlarındaki süreklilik unsurları, Çin'in BRI'yı küreselcilik/kalkınmacılık ekseninde nasıl yönlendirmek isteyebileceği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Kısaca açıklamak gerekirse, Çin'in küresel siyaset içerisindeki tahterevalli stratejisi ve Çin anarşisinin güvenliğine dair yürüttüğü büyük davranışları, Çin'i BRI üzerinde daha kontrollü olmaya itmektedir. Bir başka deyişle, Çin BRI'nın küreselci bir doğaya bürünmesini engellemeyi veya BRI'yı daha kontrollü bir şekilde büyütmeyi önceleyeceği tahmin edilebilir. Buna karşın, dördüncü ve beşinci bölümlerde ele alınacak olan BRI'nın katılımcı ülkelerinin işbirliği ihtiyaçları, kontrollü büyüyen BRI'nın sınırlarını göstermektedir.

Görüldüğü üzere, Mao-Deng-Jiang-Hu-Xi hükümetlerinin büyük stratejilerinde çeşitli değişim ve süreklilik unsurları bulunmaktadır. Bu gerçeğe rağmen, literatürdeki Çin'in büyük stratejisi tartışmalarının odak noktasında genellikle Çin'in dış politikası yer almıştır. Hâlbuki Hills'in de değindiği gibi, 'büyük strateji 1980'li yıllara kadar dış politika bağlamında ele alınmış' ve fakat Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük stratejinin daha çok değişkenden etkilendiği kabul edilmiştir.²⁴⁶ Bu sebeple, son dönem kavramsal çalışmalarda 'büyük strateji' kavramı daha geniş bir çerçevede ele alınmaya çalışılmaktadır.²⁴⁷ Dış politikanın, iç politikanın, ekonomik ve politik araçların iç içe geçtiği günümüz küresel ekonomi-politik sisteminde, devletlerin büyük stratejilerini incelemek için de daha geniş çerçevelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyaca rağmen, özellikle ABD'nin büyük stratejisi üzerine

²⁴⁶ Charles Hill, "The U.S. Search for Grand Strategy", *Orbis* 48, sy 4 (Eylül 2004): 732, <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2004.07.011>.

²⁴⁷ Steven Lobell, *The Challenge of Hegemony: Grand Strategy, Trade, and Domestic Politics* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2003), <https://doi.org/10.3998/mpub.17825>.

yapılan çalışmaların etkisi sebebiyle, Çin'in büyük stratejisi üzerine yapılan çalışmalarda da, *dış politika* önemini korumaktadır. Bu minvalde bu çalışmanın temel argümanının mevcut tartışmalara da uygulayabilmek için, Xi dönemi ve özellikle BRI sonrası dış politikanın seyrine yönelik bir söylem analizi yapmak faydalı olacaktır.

3.2. Çin'in Büyük Stratejisi ve BRI Sonrası Çin Dış Politikası

Çin'in geleneksel uluslararası sistem anlayışının Çin'in çağdaş dış politika karar alma sürecine yansımalarının değerlendirilmesi, söylem analizi üzerine eleştirel bir tartışma için iyi bir başlangıç olacaktır. Böyle bir tartışmanın beklentisi, BRI Öncesi ve Sonrası Çin dış politika davranışındaki benzerlikleri bulmaktır. Çin, genel olarak, BRI'dan önce tahterevalli stratejisinin bir gereği olarak dış politika söylemlerinde ılımlı ve sert söylemleri dengeli kullanmaya meyilli olduğu görülmüştür. Aynı meylin BRI sonrasında da devam edip etmediği söylem analizinin sonucunda görülmeye çalışılacaktır.

Mao'dan Xi'ye kadar geçen dönemlerde Çin'in büyük stratejisindeki değişim ve süreklilik unsurları gibi, Çin'in BRI politikasında geleneksel dış politik tavrının etkili olduğunu da düşünmek gerekmektedir. Sun Tzu ve Konfüçyüs başta olmak üzere Çin geleneksel öğretilerini incelediği çalışmasında Shi, geleneksel Çin öğretilerinde dış politika davranışı hakkında çok önemli bir noktaya değinmektedir:

“Kişiler arası ilişkilerin normları, devletler-arası ilişkilerin anlaşılmasına ve yönetilmesine uygulanır. Dolayısıyla, uluslararası sistem bir hiyerarşi olarak görülürse, baba-oğul veya öğretmen-öğrenci karmaşıklığı ortaya çıkacaktır. Uluslararası sistem birçok eşitten oluşmuş olarak görülüyorsa, o zaman "dostça" ya da "kardeşçe karmaşık" ortaya çıkacaktır. Uluslararası sistem, güçsüzleri sömüren güçlü, kahramanın, kitlelerin ve hegemonun 'devrimci kompleksi' olarak görülür.”²⁴⁸

BRI öncesi literatürde görüldüğü gibi, Mao'dan bu yana, Çin hükümetlerinin her üç görüşün de örneklerini gösteren birçok açıklamasına rastlamak mümkündür. Örneğin Mao için uluslararası sistem sömürülen halklardan ve sömürge güçlerinden ibarettir. Deng, uluslararası sistemin hiyerarşik ilişkiler içinde işlediğini düşünmüştür

²⁴⁸ Shi, *The spirit of Chinese foreign policy*, 190.

ve oyunu kurallarına göre oynamıştır. Xi hükümetinin dış politika anlayışına yönelik de çözümleyici birçok çalışma yapılmıştır. Ancak, bu çalışmanın kapsamına hitap edebilmesi için, Xi hükümetinin genel söylemlerinin BRI özelindeki değerlendirmelerinin de yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, Xi'nin hükümetinin zihninde Shi'nın ifadesindeki davranış geleneklerinden hangisinin baskın olduğunu ve bu perspektifin BRI'ya nasıl yansıdığını, Çinli yetkililerin konuşmaları üzerine yapılan bir söylem analizi ile belirlemek mümkündür.

Bu bölüm küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde BRI'nın konumunu anlamak için Çin'in etkisini tartışmaktadır. Bu aşamaya kadar, BRI öncesindeki literatürden yola çıkılarak Çin'in BRI'yı ilan etmesinin altyapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu aşamada ise BRI sonrasındaki Çin-küresel siyaset ilişkisinin gidişatı analiz edilecektir. Henüz, literatürün belli bir zemine kavuşmamış olmasından dolayı, bu analiz literatür bağlamında değil, Çin dışişlerinin konuşmalarının incelenmesi ile yapılacaktır. Öncelikle söylem analizinin metodolojisi anlatılacak ve sonrasında sonuçlarından bahsedilecektir.

3.2.1. İçerik Analizinin Metodolojisi

Bu çalışmanın içerik analizine bir giriş olarak, çalışmanın iç tutarlılığına yönelik olası bir metodolojik karışıklığı netleştirmek için bazı önemli noktalara değinmek gerekmektedir. Bu çalışma, BRI üzerine analitik yöntem olarak ekonomi-politik metodu kullanır ve dolayısıyla, esas olarak, pozitivist ontolojik varsayımlara dayanmaktadır. Bununla birlikte Tay'ın (2019) ifade ettiği gibi içerik analizi, pozitivist metodolojinin aksine, 'dil kullanımına odaklanıp söylem değişikliğinin sosyal [ve siyasi] değişiklikleri yansıtmasına bakarak' irdelenmektedir.²⁴⁹ Bu nedenle içerik analizi, pozitivist ontolojilere uygun bir tercih olarak görünmemektedir. Dolayısıyla, pozitivist metodolojiyi benimsemiş ekonomi-politik bir analizde içerik analizinin tercih edilmesi bir karmaşıklık olarak görülmektedir.

Bu çalışmanın metodolojik yaklaşımı açısından açıklık getirilmesi gereken

²⁴⁹ Dennis Tay, *Time series analysis of discourse: method and case studies*, Routledge studies in linguistics 19 (New York ; London: Routledge, 2019).

nokta ise, pozitivist metodolojiyi benimseyen çalışmalarda içerik analizinin kullanılmasının herhangi bir tutarsızlığa neden olmayabileceğidir. Tay'a göre, içerik analizlerindeki en büyük sorunun iki aşaması bulunmaktadır: 1- Dil ve söylem değişikliğinin sosyal [ve politik] değişimlere etkisi veya 2- Sosyal [ve politik] değişikliklerin dil kullanımına etkisi.²⁵⁰ Genel kabul olarak, pozitivist ontolojik varsayımların aksine, bir topluluğun söylemi, o topluluğun geleceği üzerinde dönüştürücü ve değiştirici etkilere sahiptir. Buna karşın, pozitivist ontoloji ile bağlantılı olarak, içerik analizi yalnızca sosyal [politik] değişimin sonuçlarını da yansıtabilir. Sonuç olarak, dil kullanımı sosyal [politik] değişimin bir sonucu olabilirken aynı zamanda nedeni de olabilir. Bu nedenle Tay'e göre, herhangi bir argümantasyonda içerik analizini kullanmanın iki farklı yolu mümkündür. Bu çalışmada, Tay'in bu fikrine dayanarak içerik analizini dünya siyaseti ve Çin'in iç siyasetindeki değişimlerin sonuçlarının bir yansıması olarak almaktadır. Bu nedenle, Çin'in bu çalışmadaki dış politika içerik analizi, BRI sonrası dönemde Çin'in küresel siyasetinin yönü hakkında birçok fikir verecektir. Çin'in yönü, aynı zamanda BRI'yı nasıl yönlendirme isteğinde bulunacağı hakkında da önemli ipuçları ortaya koyacaktır.

Bu kısımda yapılan içerik analizi, MAXQDA Yazılımında bazı anahtar kelimelerin Çin yüksek bürokrasisinin konuşmalarındaki frekansı kontrol edilerek yapılmıştır. Çin Dışişleri Bakanlığının internet sitesinde var olan Xi ve yüksek bürokrasinin 2012'den 2019'a kadarki konuşmaları derinlemesine bir karşılaştırmalı analizi ortaya koyamamaktadır. Ancak bu veriler, Xi hükümetinin genel dış politika tercihini görmek ve bunun BRI üzerinde nasıl etkisi olabileceğini tartışmak açısından yeterlidir. BRI'nın küreselcilik yanlısı özelliklerine ilişkin Çin söyleminin durumu hakkında net bir resim varsa, o zaman frekans analizi ile birlikte bu görünebilecektir. Anahtar kelimeler şunlar olacaktır: Beş İlke; Barışçıl Bir Arada Yaşama; Karşılıklı yarar; Karşılıklı saygı; Karşılıklı; karşılıklılık; saldırmazlık; müdahale etmeme; eşitlik; İşbirliği; Geliştirme; huzurlu; eşit; karşılıklı güven; saygı; güven; karşılıklı yatırım; yatırım; ortak fayda, karşılıklı saldırmazlık, karşılıklılık, proaktivite, küreselleşme,

²⁵⁰ Tay, 2.

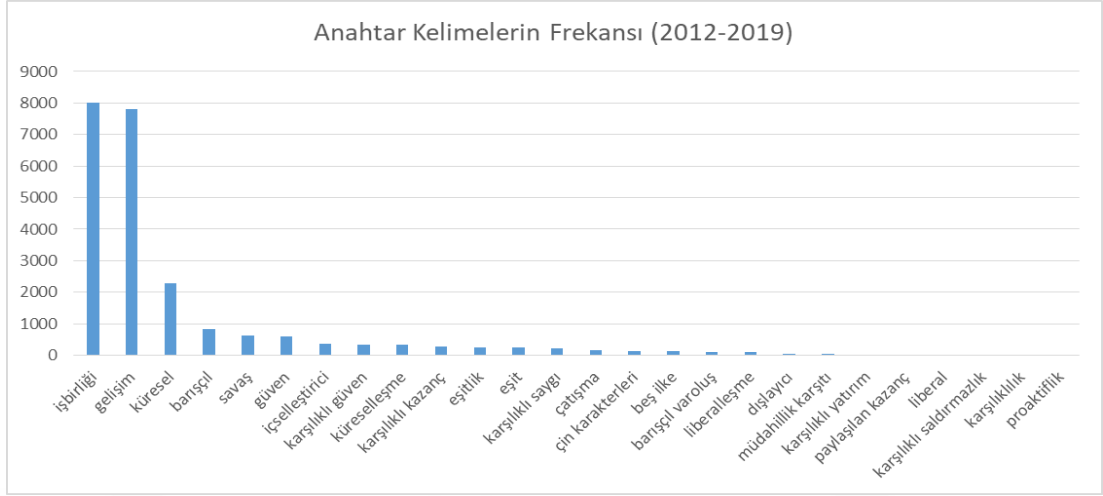
küresel, liberalleşme, liberal ve Çin özellikleri. Diğer taraftan, kullanılan anahtar kelimelerin sonuçlarında netlik olmaması durumunda, kelime kombinasyonu veya etkileşimli kelime ağacı gibi daha derin analizlere ihtiyaç duyulacaktır.

3.2.2. İçerik Analizinin Sonuçları

Mevzu bahis anahtar sözcükler, BRI işbirliklerinin kurulması açısından Çin için önemleri nedeniyle seçilmiştir. Örneğin, Çin'in Arap Politika Belgesi'nde 'Çin ile Arap ülkeleri arasındaki dostluğun çok eski zamanlara ve tarihin uzun dönemlerine dayandığı' söylenmiştir. Aynı zamanda, bu ilişkilerde 'barış ve işbirliğine, açıklık ve kapsayıcılığa, birbirlerinden öğrenme, karşılıklı fayda ve Kazan-kazan sonuçları her zaman Çin ve Arap ülkeleri arasındaki alışverişlerin ana teması olmuştur'.²⁵¹ BRI'nın kara ve deniz koridorlarında kritik konumdaki Arap ve Ortadoğu coğrafyasına dair Çin'in politik tutumunu belirleyen bir belgede, seçilen kavramlara yapılan atıflar söylem analizindeki anahtar kelimelerin isabetle seçildiğine işaret etmektedir.

Bu söylem analizinde beklenen sonuç, Çin dış politika stratejilerindeki 'dengeleyici tepkinin' sürekliliğidir. İçerik analizinde bu sonuca ulaşılması halinde, Çin'in hegemonik hedeflerine rağmen hegemonik bir mücadele için mevcut sistem güçleriyle yüzleşmeye hazır hissetmediği anlamına gelecektir. Bu nedenle Çin, BRI'yı söylemde hegemonik bir proje olarak konumlandırmayı hedeflemeyecek; ancak, kendisini mevcut sistem güçlerinin herhangi bir beklenmedik hegemonik etkilerinden korumak için BRI'yı Çin özelliklerine sahip bir girişim olarak tutmaya çalışacaktır. Bu minvalde, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin kalkınmacılık ucuna daha yakın tutmaya çalışacaktır.

²⁵¹ Ministry of Foreign Affairs of China, "China's Arab Policy Paper", 13 Ocak 2016, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1331683.shtml.

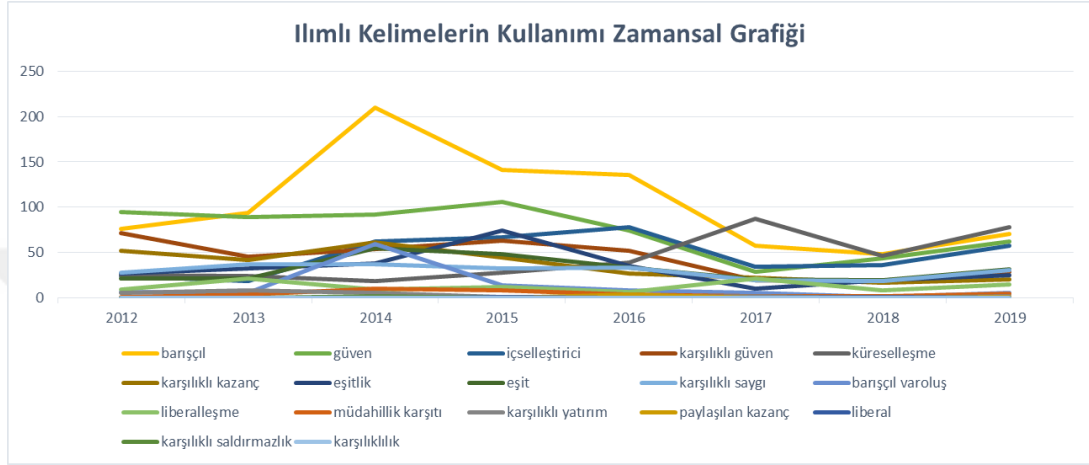

Şekil 10. Kelime Frekans Analizi

İçerik analizinin metodolojik detayları ortaya konulduktan sonra, analizin sonuçlarına geçilebilir. Şekil 10'da, Çin hükümet yetkililerinin konuşmalarındaki anahtar kelime listesinin kullanımına ilişkin genel bir tablo verilmiştir. Bu tabloya göre, işbirliği ve geliştirme gibi ılımlı anahtar kelimelerin hâkimiyeti çok açık görülmektedir. Çin yüksek bürokrasisi 2012'den 2019'a kadar 8017 kez işbirliği ve 7818 kez geliştirme kullanmıştır. En çok kullanılan üçüncü anahtar kelime olan 'küreselin' yaklaşık 3,5 katı kadar kullanılmıştır. Bu hâkimiyetin Çin hükümetinin dış politikası için en büyük önemi, diğer ülkeleri kalkınma hedefi etrafında işbirliğine dayalı ilişkiler kurmaya ikna etme çabasından kaynaklanmaktadır. İşbirliği ve geliştirme dışında en çok kullanılan anahtar sözcükler küresel savaştır. Sonuç olarak, Çin dış politika söyleminin ılımlı tarafı, sert tarafını gizler gibi görünmektedir. Diğer taraftan, 'küresel' anahtar kelimesinin ılımlılık ve sertlik arasındaki dengeli özellikleri göz önüne alındığında, Çin'in BRI sonrası dış politika söyleminin dengeleyici özellikleri daha net ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte elbette, bu tablo 'dengeleyici' stratejinin sürekliliği hakkında her şeyi söylememektedir. Şekil 11, 2012'den 2019'a kadar her bir anahtar kelimenin kullanım miktarını göstererek süreklilik hakkında daha detaylı bir fikir vermektedir. Şekil 11'e göre, 'işbirliği ve geliştirme' anahtar kelimeleri 2012'den sonra da diğer anahtar kelimelere göre baskınlığını sürdürmüş, ancak ciddi bir düşüş de yaşamıştır. Örneğin, 2015 yılında en çok kullanılan üçüncü anahtar kelime olan 'işbirliği',

‘küreselden’ dört kat daha fazla kullanılmıştır. Ancak aynı oran, sadece iki yıl sonra, 2017’de iki kat düşmüştür. Dış politika konuşmalarındaki ılımlı kelimelerdeki bu önemli düşüş, Çin hükümetinin özellikle 2018 yılına kadar dış politikada ılımlı duruşu bırakmasının sinyali olarak kabul edilebilir.

Şekil 11. Kelime Frekans Analizi - Zamansal

Güney Çin Denizi'ndeki gerginliğin artması, Tayvan'a askeri operasyon, ABD ile birçok konuda yaşanan gerginlik, başta Sincan-Uygur bölgesi olmak üzere insan hakları ihlalleri hakkındaki Çin'e yönelik eleştirilerin dozundaki artış, Hong Kong'daki Çin karşıtı iç karışıklıklar gibi gelişmeler Çin'i ılımlı siyasetten sert siyasete odaklanmaya zorlamış olabilir. Bu nedenle, Şekil 11'deki zaman çizelgesi haritası Çin dış politikası için BRI'nın öneminde bir azalmanın işareti veya BRI üzerindeki Çin'in söylemini değiştirmenin işareti olarak düşünülebilir. Ancak, ılımlı anahtar kelimelerdeki düşüşün Tayvan, Hong Kong, ticari ilişkilerdeki gibi çevresel etkilere yanıt olarak da düşünülebilir. Ek olarak, ılımlı kelimelere kıyasla 'sert' kelimelerin göreceli kullanımındaki artış, Çin'in dış politika karar verme mekanizmasındaki dengeleyici tepkinin devam ettiğinin bir işareti olarak da değerlendirilebilir.

Beklendiği gibi, Çin hükümeti dış politikasında dengeleyici tepkiyi sürdürmekte ve bu devamlılık, BRI'yı kalkınmacı bir girişim olarak tutma stratejisini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, BRI'nın küreselcilğe meyleden doğal yapısına karşılık Çin'in BRI'yı kalkınmacı uçta tutma girişimi, Çin'in dış politikasındaki BRI ülkeleri ile yeni uyumsuzluk noktaları oluşturabilir. Bu açıdan bakıldığında, Çin'in

önümüzdeki süreçte BRI ülkelerine karşı tutumunu nasıl şekillendireceği ayrıca önem arz etmektedir. Uyumsuzluk noktalarının bertaraf edilmesi de Çin için önümüzdeki süreçte büyük önem arz edecektir. Aksi takdirde, Çin'in BRI bünyesindeki hem dış yatırımlarının geri dönüşü tehlikeye girebilecek hem de Çin için yeni ekonomik maliyet sahaları oluşabilecektir.

3.3. Sonuç

BRI'nın, parçası olduğu küreselleşme hareketlerinin mevcut neoliberalizm-demokrasi kopmasından etkilenerek, doğası gereği küreselci bir inisiyatif olmaya doğru ilerlediği birinci bölümün sonuç kısmında belirtilmiştir. Her ne kadar Çin'den bağımsız olarak incelendiğinde bu sonuca varılsa da, ikinci bölümde incelenen BRI'nın arka planı Çin'in de BRI üzerinde önemli bir belirleyiciliğinin olduğunu göstermiştir. Bu bölümde de, bu sonucun bir gereği olarak Çin'in BRI'dan bağımsız olarak geliştirdiği küresel siyasetinin BRI öncesi ve sonrasındaki durumu gözlenmiştir.

Çin'in yükselişi ve niyetleri literatürünün incelenmesi sonucunda, Çin ile küresel siyaset arasındaki ilişkinin nasıl bir seyri olduğuna dair ortak bir sonuç ortaya koymadığı kanısına varılmıştır. Diğer taraftan, küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi bağlamında değerlendirildiğinde; Çin'in kalkınmacılık ucuna daha yakın durmaya devam ettiği net bir şekilde ortadadır. Özellikle geleneksel Çin öğretilerindeki tahterevalli stratejisinin devam etmesi, Çin'in uluslararası işbirlikleri ile kendi ulusal çıkarları arasında her zaman kendi lehine bir denge kurmaktan yana olacağını göstermektedir. Bu dengeyi kurarken, tabiri caizse tahterevalliyi kırmamak adına da, her zaman dış politikasında ılımlılık-sertlik dengesi gözettiği de BRI öncesi literatürün ortaya koyduğu bir gerçektir. Bununla beraber, BRI sonrasında bu davranışta da herhangi farklı bir sonuca varılmamıştır. Silove'nin büyük strateji kategorizasyonundaki *büyük davranış* kavramı da, BRI öncesi ve sonrasındaki bu sürekliliği günümüz küresel ekonomi-politik sisteminde anlamlandırabilmeyi sağlamaktadır.

Çin dışişlerinin açıklamalarının söylem analizinde de bu sonuç desteklenmiştir. Her ne kadar BRI'nın Çin dış politikasını kökten değiştirdiği iddia edilse de, BRI

sonrasındaki açıklamalarda da BRI öncesi literatürün gösterdiği tahterevalli stratejisi izlenmiştir. Bir yandan işbirliği kavramlarını sık kullanırken, bir yandan da özellikle bölgesel konularda sert ve saldırgan tutumunu devam ettirmiştir. Aynı zamanda BRI bünyesinde kendisinin de tabi olduğu bir uluslararası hukuk mekanizmasının kurulmasına yönelik adım atmaması, Çin'in BRI'nın kontrolünü korumaya çalıştığı sonucunu getirmiştir. Söylem analizindeki sert ve saldırgan boyutla bu sonuç birleştirildiğinde, Çin'in BRI'yı kalkınmacılık ucuna daha yakın tutmaya çalıştığı sonucuna varılmaktadır.

Bu noktadaki en önemli soru olarak ise Çin'in kontrolünde olan ve tamamen Çin tarafından yönlendirilen BRI'nın bu ilkesinin, Çin'in muhatabı olan ülkeler bazında nasıl karşılanacağıdır. Bu noktada, bir ilkenin farklı taraflarca nasıl benimsendiğini modelleştiren Vangeli'nin Temel Yayılma Modeline başvurulabilir. Vangeli (2019), 'BRI aracılığıyla Çin'in, dış yaklaşımını iş temelli ilişkilerden devlet düzeyinde bir işbirliğine, politika çerçeveleri ve devlet kapitalizmine dayanan yönetim ilkelerine ilişkin normatif varsayımlar dizisine dönüştürebileceğini' öne sürmüştür.²⁵² Temel yayılma modelini BRI çalışmalarına entegre ederek, 'BRI sadece Çin ve/veya katılımcı ülkeleri için acil bir ekonomik ve politik kazanç değil, aynı zamanda dünya düzenini ince, göze çarpmayan şekillerde yeniden şekillendirdiğini' de belirtmiştir.

BRI'nın eşitler arası bir girişim olarak gösterilmesi, Çin'in BRI için istediği tahterevallideki denge konumu ile de uyumludur. Xi hükümeti, büyük güçler arasındaki 'yeni ilişkilerin' 'eşitler-arası bir ilişki modeline' dayanması gerektiğini defaten dile getirmiştir. Xi hükümetinin, özellikle Dünya Bankası gibi çeşitli uluslararası örgütlerin yapısında istediği değişikliklerde sürekli vurgu yaptığı ilke 'eşitler-arası ilişki modelidir.' Bu minvalde, uluslararası politikada kendisi için istediği bir ilkeyi, aynı zamanda BRI bünyesinde diğer ülkeler için de uygulamakta olduğu izlenimi oluşturmaktadır. Bu algıyı oluşturmak, hem ilkesel dış politik tutum

²⁵² Vangeli, "A Framework for the Study of the One Belt One Road Initiative as a Medium of Principle Diffusion", 59.

sergileme konusunda kendisine yapılabilecek eleştirileri bertaraf etme imkânı tanımakta hem de kendisinin başta ABD olmak üzere büyük güçlere eleştiri yapabilme fırsatı vermektedir. İlâveten, mevzu bahis kavramlar üzerinden oluşturulan algı Xi hükümetinin ‘tahterevalli stratejisini’ sürdürebilmesine de zemin hazırlamaktadır. Her ne kadar Xi hükümetinin ilkesel tutumundaki tutarlılığı, eleştirdiği uluslararası kurumlara dair yaptığı seçimler üzerinden tartışılabilir olsa da, bu konu çalışmamızın konusu dışında olduğundan dolayı burada değinilmemekte ve başka araştırmalara bırakılmaktadır.

Ek olarak, kendi tarihsel değerleriyle uyumsuzluk, Çinli yetkililer için 'itibar kaybı' anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Çin'in dış politika davranışındaki herhangi bir süreksizlik belirtisi, Xi hükümeti için istenmeyen bir durumdur. Shi'nın işaret ettiği Çin diplomasisinin tarihsel davranış ekolünde görüleceği üzere, BRI'daki birçok eşitlikten kaynaklanan ilişkiler 'dostça' veya 'kardeşçe karmaşık' olarak sürdürülmelidir, çünkü BRI eşitler arasında bir girişimdir.²⁵³ Bu karmaşıklığın işbirliği hedefine zarar vermesini önlemek adına Xi katılımcı ülkeleri, BRI'nın sonuçlarına ve önceliklerine odaklanmaya çağırmıştır. Bu nedenle, Çin'in ilk aşamada yaymak istediği tek fikir, BRI ülkelerinin yalnızca BRI önceliklerini uygulayarak uzun vadeli kalkınma ve politik faydalarını maksimize edebilecekleri düşüncesi olarak gözükmektedir. Katılımcı ülkeler BRI'nın önceliklerinin gerekliliği fikrini içselleştirmeden, tek başına Çin'in yönlendirmeleri ile BRI'nın sürdürülebilirliğinin sağlanması ise mümkün gözükmemektedir.

Bu çalışma, Vangeli'nin önerisinin sadece uzun vadede bir olasılık olduğunu savunmaktadır. Kısa vadede durumu görmek için, bu çalışma, Çin'in BRI katılımcısı ülkelerin mevcut durumunun uluslararası işbirliğine ne kadar açık oldukları sorusunu soracaktır. Başka bir deyişle, BRI katılımcısı ülkelerin BRI'nın işbirliği önceliği hususundaki mevcut politika ve yaklaşımlarının durumları nedir? Dördüncü ve beşinci bölümler bu soruya, Xi'nin odaklandığı iki önceliğe odaklanarak yanıt vermeye çalışacaktır: Dördüncü Bölümde finansal entegrasyon ve Beşinci Bölümde ticari

²⁵³ Shi, *The spirit of Chinese foreign policy*, 190.

entegrasyon önceliklerine dair BRI ülkelerinin iştiyakları irdelenecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FINANSAL ENTEGRASYON AÇISINDAN BRI

Çin'in küresel siyasette aktif konumda kalabilmek için BRI'yı geliştirmeye, BRI'yı geliştirebilmek için de diğer ülkelerin işbirliğine ihtiyacı olduğu muhakkaktır. Dolayısıyla, bu çalışma açısından BRI'nın gelişiminde küreselleşme hareketlerinin ve Çin'in belirleyici rolüyle birlikte farklı bir başka belirsizlik unsuru daha ortaya çıkmaktadır: katılımcı ülkelerin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumları. Tommy Koh, Çin dışındaki katılımcı ülkelerin korkularının oluşturduğu belirsizliklerden kaçınmak için, BRI'nın bir Çin projesi olmaktan çıkıp bir bölge projesi olarak algılanması ve kabul görmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁵⁴ Çalışmanın bu ve beşinci bölümleri, Koh'un bu argümanını temel alarak diğer katılımcı ülkelerin mevzu bahis ikilemdeki konumlarını anlamaya ve anlamlandırmaya çalışacaktır. Zira Çin BRI'yı olumsuz etkileyecek belirsizlikleri ne kadar ortadan kaldırmaya çalışırsa çalışsın, katılımcı ülkeler tarafından desteklenmediği müddetçe, BRI'nın geleceğinin menfi etkilenmesi kaçınılmazdır. Sonuç itibarıyla, BRI'nın katılımcı ülkelerinin de küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumlarını tartışmak, bu çalışma için elzem olmaktadır.

Bu bölümün yapısı şu şekilde özetlenebilir. İlk olarak, finansal entegrasyon kavramı tanıtılacak ve BRI'nın finansal entegrasyon önceliği ile literatürün finansal entegrasyon kavramları kısaca karşılaştırılacaktır. İkinci olarak, Zürih Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından hazırlanan bir veri tabanı olan KOF Küreselleşme Endeksi-2019 ve BRI analizinde nasıl takip edilebileceği irdelenecektir. Üçüncü olarak, BRI'nın ekonomik koridorları boyunca finansal entegrasyon açısından ülkelerin performanslarına ilişkin endeks sonuçları verilecektir. Bu bölümde temel iki beklenti

²⁵⁴ Tommy Koh, "21st Century Maritime Silk Road", *The Straits Times*, 04 Ağustos 2015, <https://www.straitstimes.com/opinion/21st-century-maritime-silk-road>.

bulunmaktadır. Birincisi, Çin'in BRI'yı geliştirmeye çalışırken karşısına çıkabilecek problem alanlarının tespitidir. İkincisi, BRI'nın mevcut ve öncekilerden ne kadar farklı bir girişim olduğunu görmektir. Bu nedenle, bu bölüm, Liu ve Huang'ın da değindiği gibi, BRI'nın küreselleşmeyi teşvik etme açısından öncüllerinden farklı olduğu iddiasını test eden bir rol de üstlenecektir.²⁵⁵

4.1. BRI Öncesi Finansal Entegrasyon

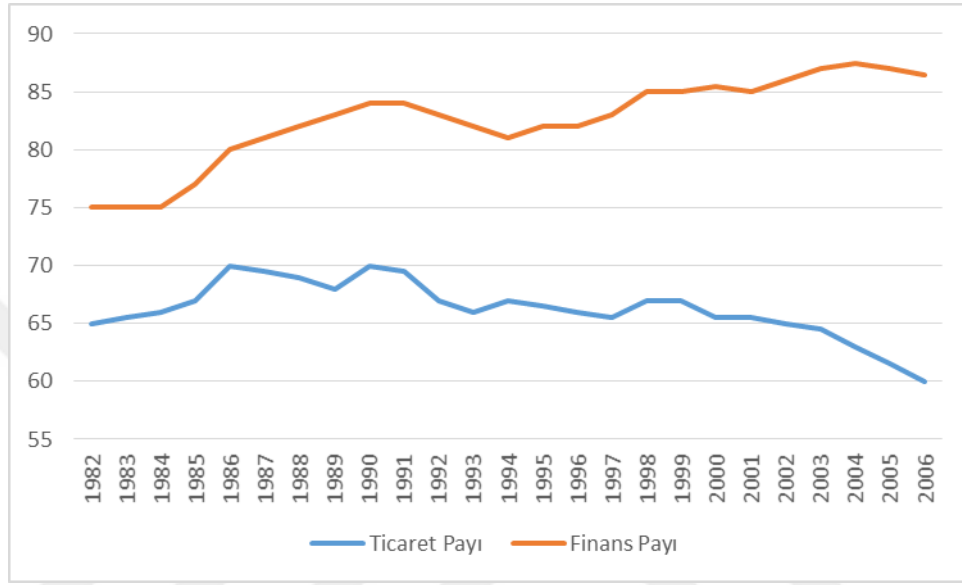
Finansal entegrasyon, genel olarak, farklı ülkeler arasındaki sermaye akışlarının serbestleşmesi, hızlanması ve yatırım finansman koşullarının da ülkeler arası yakınsaması olarak tanımlanmaktadır. 'Geniş kapsamlı uluslararası finansal regülasyonların yeşil ekonomi hedeflerini de desteklediği' gibi fikirler, finansal entegrasyonun ulaşılması gereken bir hedef olduğu düşüncesini desteklemektedir. Genel kabul görmüş çalışmalara göre, piyasaların efektif çalışması finansal entegrasyon hedefinin başarısı için bir önkoşuldur. Aynı zamanda finansal entegrasyon, devletten ziyade piyasa odaklı bir mekanizmayla geliştirilebilir. Dolayısıyla, finansal entegrasyonun gerçekleşmesi için piyasa mekanizmasını daha özgür bırakan sistemler kurulması gereklidir. Diğer taraftan, 2008 Küresel Ekonomik Krizinden sonra dünya finans piyasalarının devletleri bir kurtarıcı olarak görmesi sonucunda, finansal entegrasyon idealinin gerçekleşmesinde devletlerin ağırlığı arttırmıştır. Bu durum da, doğal olarak, finansal entegrasyon hedefini piyasa kapitalizmi ile devlet kapitalizmi arasında bir ikilemde bırakmaktadır.

Bu ikilemin tarihsel gelişimine dair Lane&Milessi (2008) önemli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Lane&Milessi, gelişmiş ekonomilerin küresel ekonomideki payına odaklanmış ve Şekil 12'de olduğu gibi, gelişmiş ekonomilerin ticaretteki payının azaldığını ve fakat 1982'den 2016'ya kadar finans alanındaki paylarının arttığını göstermişlerdir.²⁵⁶ Şekil 12'teki bu eğilim, aynı zamanda, gelişmiş

²⁵⁵ Huang, "Understanding China's Belt & Road Initiative", 314-21; Weidong Liu, "Scientific Understanding of the Belt and Road Initiative of China and related research themes", *Progress in Geography* 34, sy 5 (2015): 538-44.

²⁵⁶ Philip R Lane ve Gian Maria Milesi-Ferretti, "The Drivers of Financial Globalization", *American Economic Review* 98, sy 2 (Nisan 2008): 328, <https://doi.org/10.1257/aer.98.2.327>.

Ülkelerin ticaretteki azalan paylarına karşın küresel ekonomik faaliyetteki devam eden hâkimiyetini göstermektedir.²⁵⁷ şekil 12 aynı zamanda, küresel ticarete gelişmekte olan ülkelerin pay artışına rağmen, finansal küreselleşmenin lokomotif gücünün hala gelişmiş ülkeler olduğunu göstermektedir.

şekil 12. Gelişmiş lkelerin Dünya Ticaretindeki ve Sınır-tesi Finansal Pozisyonlarındaki Payı

Kaynak: (Lane ve Milesi-Ferretti, 2008) ²⁵⁸

şekil 12’deki eğilimin oluşmasının temel nedeni olarak, gelişmekte olan ülkelerin cari açıklarını finanse etme ihtiyaı gösterilebilir.²⁵⁹ Zira cari açıklarını finanse etmek ve kısa vadede büyümeyi hızlandırmak için birçok büyük yükselen ekonomi daha fazla yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaı karşılayabilmek için bu ülkeler sermaye piyasalarını serbestleştirmiştir. Bu şekilde, yerli paralarını hızlı sermaye girişlerinin oluşturacağı olumsuz etkilerden korumayı ve ayrıca dış varlıklarını artırmayı hedeflemişlerdir. Diğer bir deyişle, gelişmekte olan ülkeler döviz piyasalarını aşırı oynaklıklardan korumaya çalışmış, dış varlıkları

²⁵⁷ Philip R. Lane ve Gian Maria Milesi-Ferretti, “The External Wealth of Nations Revisited: International Financial Integration in the Aftermath of the Global Financial Crisis”, *IMF Economic Review* 66, sy 1 (Mart 2018): 195, <https://doi.org/10.1057/s41308-017-0048-y>.

²⁵⁸ Lane ve Milesi-Ferretti, “The Drivers of Financial Globalization”, 328.

²⁵⁹ Lane ve Milesi-Ferretti, 328.

genişleterek cari açığındaki artışın olumsuz etkilerine karşı önlemler almışlardır. Gelişmekte olan ekonomiler için bu stratejinin göreceli başarısına rağmen, bu hikâyeye, Lane&Milesi'nin (2018) iddia ettiği gibi, Küresel Ekonomik Krize kadar devam etmiştir.

Lane&Milesi Şekil 13'te, finansal entegrasyonun tüm göstergelerinin zaman içindeki gelişimini göstermektedir. Bu şekle göre, gelişmekte olan ekonomilerin net dış varlıkları 1997'deki Asya Ekonomik Krizinden bu yana artmış, ancak Küresel Ekonomik Krizden bu yana ise düşmüştür.²⁶⁰ Bu bozulmanın nedeni ise, finans piyasasındaki gelişmiş ülkelerin egemenliği olabilir. Buna karşın, Akyüz'ün ifade ettiği gibi, 'gelişmekte olan ülkelerin zayıf konumu nedeniyle, küresel mali kriz gelişmekte olan ülkelerin konumlarını keskin bir şekilde olumsuz etkilemiştir'.²⁶¹ Ancak teorik olarak bu, gelişmekte olan ülkelerin bu tür zararlardan korunmak için dış varlıkları genişletmekten ve döviz piyasalarını korumadan avantaj elde etmeleri için finansal entegrasyondan vazgeçmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Bu sebeple, 1997 Asya Finans Krizi ve 2008 Küresel Ekonomik Krizin tecrübelerinden sonra, BRI'nın da aynı finansal entegrasyon hedefini beslemesi, mantıksal açıdan, yanlış değildir.

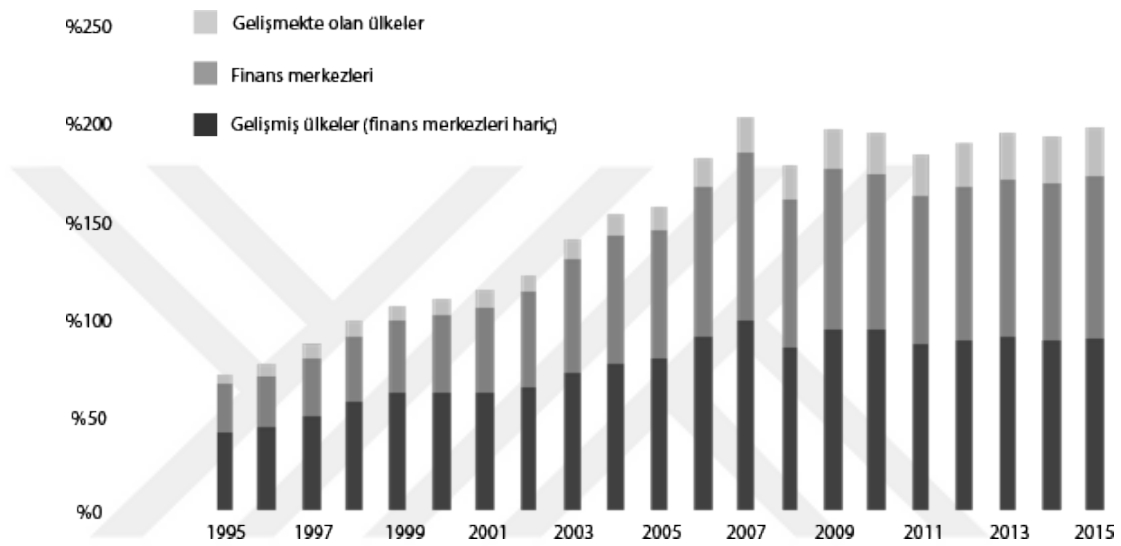
Finansal entegrasyonun bu tarihi seyri, aynı zamanda, teori ve pratik arasındaki ikilemin bir örneğini de göstermektedir. Sachs&Wagner (1995) ile Helleiner&Pagliari (2010) arasındaki finans sektörünün tarihsel seyri hakkında farklı argümanlar ortaya koyan çalışmaları da, bu ikileme dair bir örnek teşkil etmektedir. Sachs&Wagner, uluslararası siyasette otoriter rejimlerin güçlenmesine rağmen, finans sektöründe piyasaya dayalı olma eğiliminin devam ettiğini savunmuştur.²⁶² Sachs&Wagner için, uluslararası ekonomik entegrasyon (finans sektörü dâhil) daha çok açık ticaret ve

²⁶⁰ Lane ve Milesi-Ferretti, "The External Wealth of Nations Revisited", 195.

²⁶¹ Yılmaz Akyüz, *Playing with fire: deepened financial integration and changing vulnerabilities of the global South*, Critical frontiers of theory, research, and policy in international development studies (Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2017), 1.

²⁶² Jeffrey Sachs ve Andrew Warner, "Economic Reform and the Progress of Global Integration" (Harvard - Institute of Economic Research, 1995), <https://EconPapers.repec.org/RePEc:fth:harver:1733>.

uyumlu kurumların düzenlemeleri ile şekillenmektedir. Buna karşın Helleiner&Pagliari, ‘küresel ekonomide gerçekleşen herhangi bir fırtınanın yeni düzenleyici kurumsal çerçevelere yol açacağına dair bu eğilimin küresel ekonomik krizden sonra sona erdiğini’ düşünmektedir.²⁶³ Bu nedenle, küresel ekonomik krizden sonra açık ticaret ve kurumların yeni koşullara uyumlulaştırılması yerine, yeni mali düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

Şekil 13. Küresel Dış Varlıklar (Dünya GSMH Oranı)

Kaynak: (Lane ve Milesi-Ferreti, 2008)²⁶⁴

Sachs&Wagner ile Helleiner&Pagliari’nin finansal kurumlar hakkındaki bu zıt argümanlarında görülen bu ikilem, BRI’nın finansal entegrasyon hedefine yönelik de birçok soru üretmektedir. Bu sorulardan biri, örneğin, gelişmekte olan ülkelerin 2008 Küresel Ekonomik Krizi sonrasında finansal entegrasyona yönelik tepkilerinin BRI üzerine nasıl etki ettiğidir. Finansal krizlerden sonra, gelişmekte olan ülkelerin küresel finansal sistemle olan ilişkilerinin gelişimi bir miktar ipucu vermektedir. Örnek olarak, 1997 Doğu Asya Finans Krizinden sonra Doğu Asya’daki gelişmekte olan ülkeler

²⁶³ Eric Helleiner ve Stefano Pagliari, “Between the storms: patterns in global financial governance, 2001–2007”, içinde *Global financial integration thirty years on: from reform to crisis*, ed. Geoffrey R. D. Underhill, Jasper Blom, ve Daniel Mügge (Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2010), 42-57.

²⁶⁴ Lane ve Milesi-Ferretti, “The Drivers of Financial Globalization”, 195.

yaşadıkları kayıplardan, daha fazla açıklığa ve entegrasyona yönlendiren uluslararası finansal mimari suçlamışlardır. Diğer taraftan, tıpkı ‘uluslararası finans mimarisi gibi’ gelişmekte olan ülkeler için yeni ve alternatif koordinasyon mekanizması olarak sunulan BRI’da daha açık ekonomi ve finansal entegrasyona yönlendirmektedir. Sonuç olarak, BRI’daki muhtemel sorunlu alanları görmek için BRI ülkelerinin ‘açıklık ve finansal entegrasyona’ dair tutumlarının derinlemesine analizi elzemdir.

KOF Küreselleşme Endeksi’ne dayalı ve ülkeler-arası ve zaman serisi temelli derinlemesine analizden önce, son olarak, finansal entegrasyonun tarihi seyri ile bu çalışmadaki teorik yaklaşımın temelindeki küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi ilişkilendirilmelidir. Zira BRI ülkelerinin BRI üzerindeki etkisinin Çin büyük stratejisi ve küreselleşmenin doğasındaki değişim ile aynı çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. ‘1971-2000 döneminde küreselleşmeyle ilgili popüler tartışmalara rağmen’, finansal entegrasyon tanımları esas olarak piyasa temelli serbestleşmeler ve kurumsal mekanizmalar arasındaki uyum temelinde yapılmıştır.²⁶⁵ Bununla beraber, entegrasyonun piyasa ile devlet arasındaki bir ikilem içerisinde tanımlanması bu çalışmadaki küreselcilik/kalkınmacılık ikilemine çok benzemektedir. Piyasa temelli liberalleşme küreselciliğin bir boyutu iken, kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesi kalkınmacılığın bir boyutu olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomi-politik analizlerdeki bu tür ikilemlerin çözülmesi ise teorik çerçeve ile veri arasındaki bağın güçlü olmasına bağlıdır. Bu bağın gücü, teori-veri analizinden elde edilen akademik birikim ile finans sektöründeki gerçekliğin uyumuyla orantılıdır. Bu uyum güçlendikçe, tahminlerin gücü de artmaktadır. Bu uyumun azaldığı durumlarda ise mevzu bahis ikilemler meydana gelmektedir. Bu ikilemin atlatılabilmesi için finansal entegrasyon hedefinin hala gelişmekte olan ülkeler için teorik potansiyeli sebebiyle, BRI’nın finansal entegrasyon hedefinin durumu bu bölümdeki veri analizinin temelini oluşturmaktadır. Lane&Milesi (2008) için finansal küreselleşmenin temel güçlerinden biri olan sınır ötesi holdinglerin faaliyetleri,

²⁶⁵ Anthony Endres, *International Financial Integration: Competing Ideas and Policies in the Post-Bretton Woods Era* (Springer Nature., 2013).

mevcut durumu anlamak için bu çalışmada da takip edilen bir rehber niteliğindedir. KOF Küreselleşme Endeksi-2019, bu rehberi de kapsayarak finansal küreselleşme için çok geniş bir veri kümesi sağlamaktadır. Dolayısıyla, KOF Küreselleşme Endeksinin analiz edilmesi, BRI'nın finansal küreselleşme hedefindeki durumunun ne olduğunu incelemek açısından önemli bir veri seti oluşturmaktadır.

4.2. BRI'nın Finansal Entegrasyon Önceliğine İlişkin Veri Analizi

BRI finansal entegrasyon hedefi üzerinden, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan bağımlılığını sona erdirmeye veya önemli ölçüde azaltma iddiasına sahip olduğundan, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler üzerindeki etkisi kaçınılmaz görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında, KOF Küreselleşme Endeksi 'gelişmekte olan ülkelerin değişen karşılıklı bağımlılık koşullarında geleneksel ve yükselen güçlere karşı tutumlarının BRI-sonrası durumu' sorusuna ilişkin analizler de ortaya koymaktadır.²⁶⁶ Bununla birlikte, dünyadaki sermaye akışları ile BRI arasındaki ilişkiye bakıldığında, BRI gelişmekte olan ülkelerin mevcut mali koşullarıyla tam olarak ve doğrudan ilişkilidir. 2008'deki Küresel Ekonomik Krizin ardından, 'gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinin, 2000'lerin başından beri alışılmış eğilimin aksine keskin bir şekilde azaldığı' görülmüştür.²⁶⁷ Nitekim bu alışılmış eğilim, 1990'lardan beri gelişmekte olan ülkelerin büyümesinin arkasındaki ana dinamiklerden biri olmuştur. Bununla birlikte, sermaye akışlarındaki kesinti, gelişmekte olan ülkeleri, finanse ettikleri sermaye piyasalarının çeşitlendirilmesi için kendilerini teşvik etmeye zorlamaktadır. Devasa BRI yatırımları ve olası yüksek kârlılığı nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere sermaye girişlerini çekebilecek bir kurtarıcı olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler için BRI'nın

²⁶⁶ Steen Fryba ve Xing Li, "Emerging Powers, Emerging Markets, Emerging Societies: Global Responses", içinde *The BRICS and beyond: the international political economy of the emergence of a new world order*, ed. Xing Li, The international political economy of new regionalisms series (Farnham, Surrey, UK ; Burlington, VT: Ashgate, 2014), 12.

²⁶⁷ Philip Lane ve Gian Maria Milesi-Ferretti, "International Financial Integration in the Aftermath of the Global Financial Crisis" (IMF Working Papers: International Monetary Fund, Mayıs 2017), <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/05/10/International-Financial-Integration-in-the-Aftermath-of-the-Global-Financial-Crisis-44906>.

bu getirisinin Çin harici BRI ülkeleri tarafından nasıl karşılandığını anlamak için de KOF Küreselleşme Endeksi önemli ipuçları vermektedir.

Bu tartışmada KOF Küreselleşme Endeksinin bu önemli katkısı sunmasının sebebi, bölgesel işbirliklerinde finansal dalgalanmalara iki tür cevap verilebilmesinden kaynaklanmaktadır. Dieter (2010) için, bu cevapları dört farklı seviyede görmektedir. Bunlar, 'Chiang Mai Girişimi kapsamında döviz takasları ağı, kısa vadeli sermaye akışlarının izlenmesi ve diğer gözetim önlemleri, bölgesel tahvil piyasalarını güçlendirmeye yönelik girişimler ve döviz kurları konusunda işbirliğinin ortaya çıkmasıdır'.²⁶⁸ Normal koşullarda, finansal entegrasyonun sermaye akışlarında bir artış ve farklı ülkelerde işlem gören finansal varlıkların fiyatları ve getirileri için eşitleme eğilimi getirmesi beklenir.²⁶⁹ Diğer bir deyişle, finansal entegrasyon sınır ötesi arbitrajdaki artışların yurt içi finansal piyasalarda fiyatların dış piyasalarla daha uyumlu hareket etmesine neden olduğu süreç olarak anlaşılabilir.²⁷⁰ Bununla birlikte, resmi bir uluslararası anlaşmaya dayanmadan iki ülke arasındaki sınır ötesi sermaye akışları, aralarındaki finansal bütünleşmenin bir parçası olarak görülmemektedir. Bu resmi anlaşma iki unsurdan oluşur: finansal dalgalanmalara koordineli politika tepkileri ve sınır ötesi finansal operasyonlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması.²⁷¹

Tam bu noktada, finansal dalgalanmalar ve kısıtlamalar arasındaki bu ayrım, finansal entegrasyon üzerine bir analiz yapmak için KOF Küreselleşme Endeksi'nin *de facto-de jure* ayrımının isabetli olduğunu da göstermektedir. Dünyadaki finansal entegrasyon konusundaki genel duruma KOF Küreselleşme Endeksi yardımıyla bakıldığında, dünyanın finansal olarak 1970'den beri daha entegre olduğu

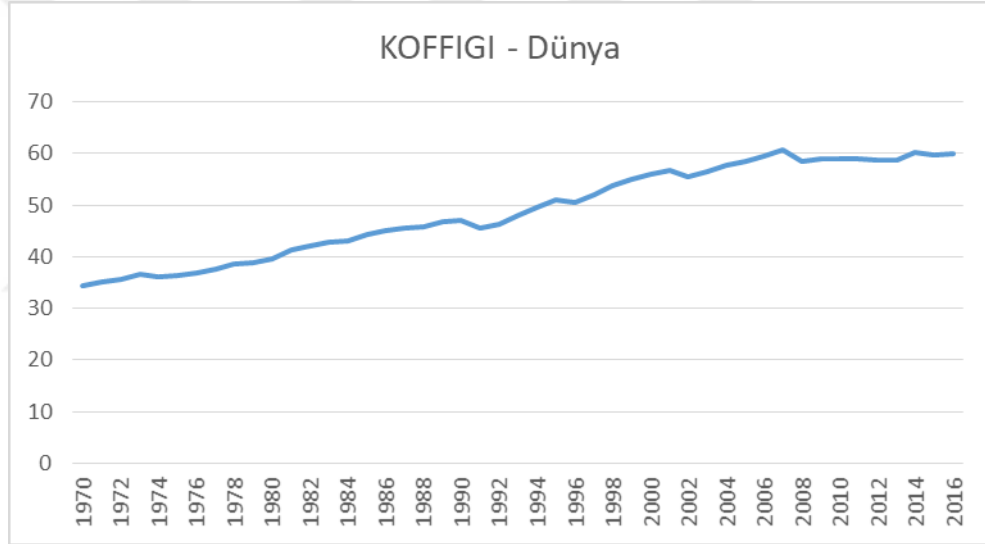
²⁶⁸ Heribert Dieter, "Monetary and financial cooperation in Asia: improving legitimacy and effectiveness?", içinde *Global financial integration thirty years on: from reform to crisis*, ed. Geoffrey R. D. Underhill, Jasper Blom, ve Daniel Mügge (Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2010), 242.

²⁶⁹ G. Brouwer, "Monetary and Financial Integration in Asia: Empirical Evidence and Issues", içinde *Asian Economic Cooperation and Integration: Progress, Prospects, and Challenges*, ed. Asian Development Bank (Manila, 2005).

²⁷⁰ N.W Ho, "Financial Integration: Concepts and Impacts", *Macao Monetary Research Bulletin* 10 (01 Ocak 2009).

²⁷¹ Ho, 71.

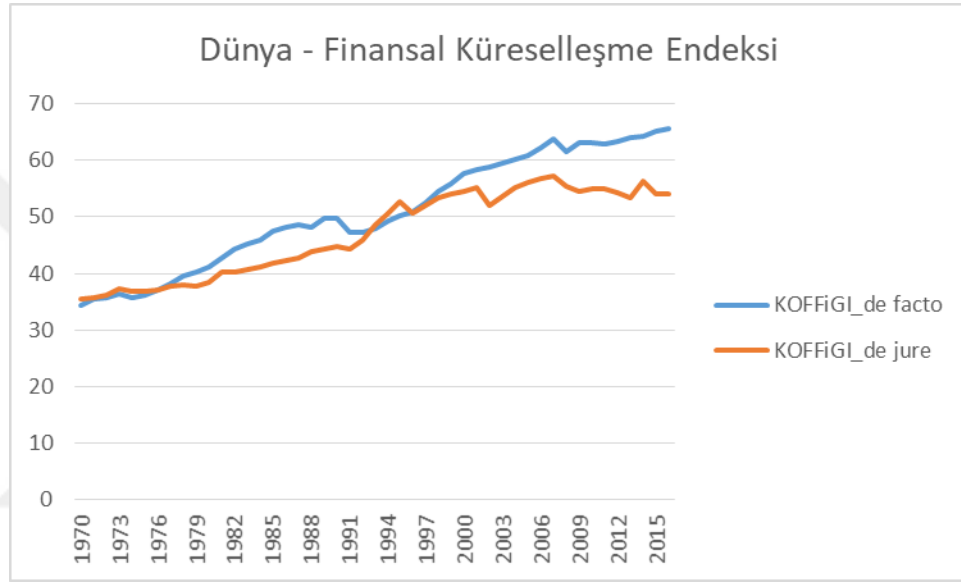
görülmektedir. Şekil 14, 1970'den beri dünyanın KOF Finansal Küreselleşme skoru üzerinden entegrasyon artışını göstermektedir. Ancak, aynı şekle göre finansal küreselleşme özellikle 2000'li yıllardan sonra bir yavaşlama yaşamaktadır. İlk bakışta bunun dünya çapında sermaye akımlarında azalma anlamına geldiği ve bu nedenle finansal entegrasyonun dünya çapında azaldığı düşünülebilir. Buna karşın, KOF finansal küreselleşme endeksinin *de jure* ve *de facto* finansal küreselleşme arasındaki ayrım, 2000'den sonraki süreci daha derinlemesine analiz etmeyi kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda, finansal rahatsızlıklar ile sınır ötesi finansal operasyonlar üzerindeki kısıtlamalar arasındaki ayrıma uygun olduğundan dolayı, literatüre de uygunluk göstermektedir.

Şekil 14. KOF Dünya Toplam Finansal Küreselleşme Endeksi
Zaman Grafiği (1970-2016)

Finansal sermaye hareketlerinin tarihsel gelişim sürecini anlamak için KOF Küreselleşme Endeksi'nin katkısını daha net görmek için endekste *de facto-de jure* ayrımının biraz daha açıklanması yerinde olacaktır. *De jure* finansal küreselleşme, devletlerin finansal açıklığa (financial openness) dair resmi politikalarını ölçümlerken, *de facto* finansal küreselleşme sermaye akışlarını ve yabancı varlık ve borç stokunu

izleyerek gerçekleşen finansal küreselleşmeyi tespit etmeye çalışır.²⁷² *De jure* ve *de facto* finansal küreselleşme üzerine yapılan okumalar, aynı zamanda uluslararası finansal akışlar ile uluslararası finansal sistem arasındaki farklılaşmaya dair önemli ipuçları da vermektedir. Bordo (1993), James (1996), McKinnon (1996a) Endres (2011), IFS kapsamındaki finansal işletim sisteminin Bretten Woods'un ana çerçevesinden çok farklı olduğunu inceleyerek bu farklılaşmayı açıklamışlardır.²⁷³

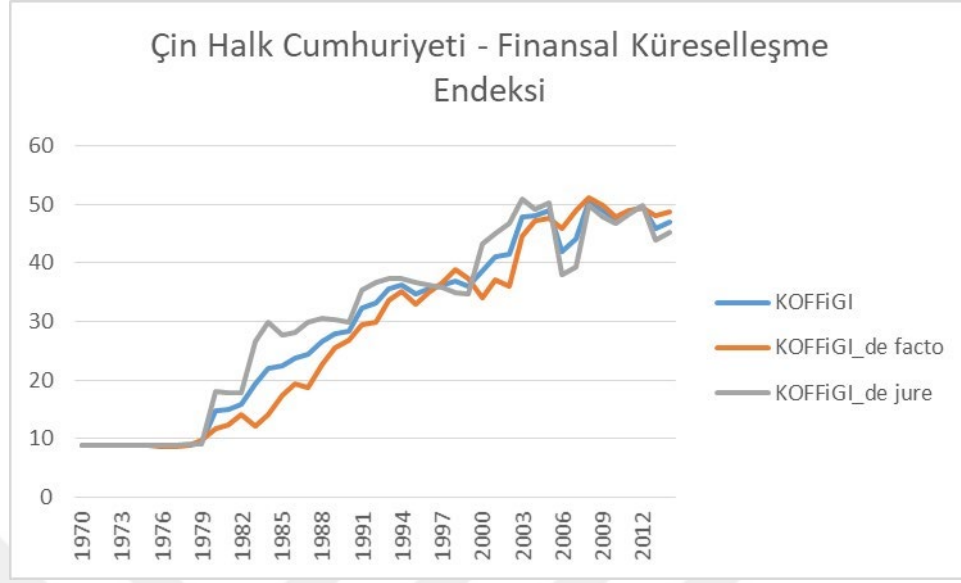
Şekil 15. KOF Dünya Finansal Küreselleşme Endeksi Zaman Grafiği - De facto ve De jure (1970-2016)

²⁷² Savina Gygli vd., “The KOF Globalisation Index – Revisited”, *The Review of International Organizations* 14, sy 3 (Eylül 2019): 543-74, <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>.

²⁷³ Michael D. Bordo, Barry J. Eichengreen, ve National Bureau of Economic Research, ed., *A Retrospective on the Bretton Woods system: lessons for international monetary reform*, A National Bureau of Economic Research project report (Chicago: University of Chicago Press, 1993); Anthony M. Endres, *International Financial Integration: Competing Ideas and Policies in the Post-Bretton Woods Era* (London: Palgrave Macmillan UK, 2011), <https://doi.org/10.1057/9780230294646>; Harold James, *International monetary cooperation since Bretton Woods* (Washington, D.C.: New York: International Monetary Fund; Oxford University Press, 1996); Ronald I. McKinnon, *The rules of the game: international money and exchange rates* (Cambridge, Mass: MIT Press, 1996).

Finansal küreselleşmeyi Şekil 15'teki gibi *de jure* ve *de facto* olarak ayırdığımızda ise, resim daha net görünmektedir. Örneğin, *de facto* finansal küreselleşme 1973'ten 1991'e kadar keskin bir artış gösterirken, *de jure* finansal küreselleşme aynı dönemde bir yavaşlamaya tanık olmuştur. 1973'teki Petrol İhracatçısı Ülkeler Organizasyonu (OPEC) petrol arz krizi ve akabindeki İran-İrak savaşı süresinde bu krizin devam etmesi, *de jure* finansal küreselleşmedeki düşüşün etkenlerinden birisi olabilir. Bununla birlikte, 1990'ların başından itibaren, resim tersine dönmüştür. Bir başka deyişle, 1990'ların başında ise *de jure* finansal küreselleşme artan bir eğilim gösterirken, *de facto* finansal küreselleşme için aynı durumdan bahsedilememektedir. Soğuk Savaşın sona ermesi, *de jure* finansal küreselleşmenin artmasını getiren temel bir gelişme olarak düşünülebilir. Bunun sebebi, Rusya ve diğer komünist blok ülkeleri kendilerini piyasa kapitalizmine açmış ve bu sayede eski SSCB ülkelerini kendi ülkelerine sermaye akışını cazip hale getirmeye gayret etmişlerdir.

Ancak, *de jure* küreselleşmedeki bu artan eğilim 1998 Asya Finansal Krizi'ne kadar devam edebilmiş ve *de jure* finansal küreselleşme, Asya finansal krizlerinin patladığı 1998'den bu yana istikrarlı bir eğilim sergilemiştir. Ayrıca, *de jure* ve *de facto* finansal küreselleşme endeksleri arasındaki ayrışma da 1998'de başlamıştır. Şekil 15'in de gösterdiği gibi, dünyanın finansal küreselleşmesindeki yavaşlama, *de jure* finansal küreselleşmedeki yavaşlamadan kaynaklanmaktadır. Bu, devletlerin sermaye girişlerini/çıkışlarını azaltmaya veya kontrol etmeye çalıştıkları ve farklı düzenlemeler uyguladıkları anlamına gelmektedir. *De jure* ve *de facto* finansal küreselleşme arasındaki ayrışma, BRI'nın finansal entegrasyon hedefi için çeşitli zayıflıklar ve sorun alanlarının oluştuğunu da göstermektedir. Bu noktada, BRI'nın finansal entegrasyonu geliştirme vizyonunun içeriği ve uygulanma usulleri, katılımcı ülkeler için daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle, BRI katılımcı ülkelerin pozisyonlarını KOF finansal küreselleşme endeksi açısından analiz etmek, finansal entegrasyon hedefinin ne ölçüde ilerleyebileceği konusunda bize önemli ipuçları vermektedir.

Şekil 16. Çin Finansal Küreselleşme Endeksi Zaman Grafiği - Toplam, De facto ve De jure (1970-2016)

BRI ekonomik koridorlarının durumlarını analiz etmeden önce, son olarak, BRI'nın liderliğini üstlenen Çin'in finansal entegrasyon durumuna kısaca değinmek, BRI ülkelerinin karşı karşıya olduğu büyük resmin temelini anlamak açısından faydalı olacaktır. Şekil 16'daki Çin'in finansal küreselleşme endeksi incelenirken dikkat çeken nokta, dünyanın genel trendi ile Çin'in finansal küreselleşme endeksleri arasındaki paralelliktir. Bu durum, Çin'in dünyanın geneli gibi 1979-2006 döneminde finansal küreselleşmede artış eğilimi gösterdiği anlamına gelmektedir. Deng Xiaoping'in başkanlığından sonra dünyaya paralel olarak Çin'de yaşanan ekonomik liberalleşmenin bu yükseliş eğiliminde önemli etkisinin olduğu yadsınamaz. Aynı zamanda, bu yükseliş trendi toplam finansal küreselleşme endeksinde de görülebilir.

Dünya ile toplam finansal küreselleşme endeksindeki paralellikle beraber, Çin *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme ayrımı açısından da dünya ile benzer bir görünüm ortaya koymaktadır. Özellikle 1979'dan 1997'ye kadar, yani Deng'in başkanlığından Asya Finansal Krizine kadar, Çin bu iki tür finansal küreselleşmede keskin bir artış yaşamıştır. Fakat özellikle Asya krizinden sonra, kendisini olası kriz dalgalarından korumak için sermaye akışlarını kontrol etmeye başlamıştır. Aynı zamanda, 2000'li yılların başında sermaye akışlarına yeniden esnek kurallar getirmeye

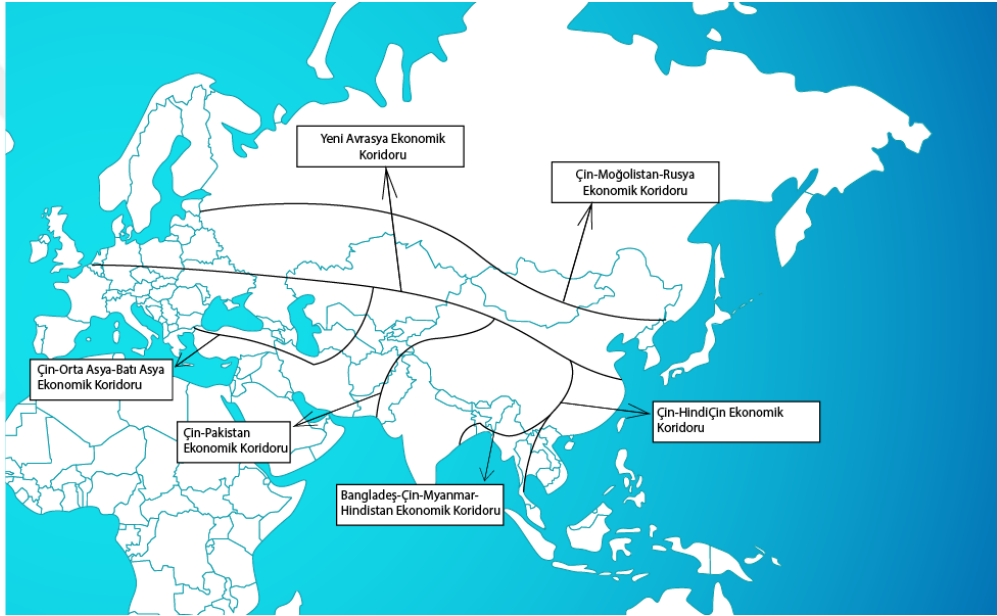
başlamış ve *de jure* finansal küreselleşmenin artışı yeniden başlamıştır. Bununla birlikte, 2008'deki Küresel Mali Krizden sonra, her iki tür mali küreselleşmede de düşüş eğilimi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 2000'li yılların başına kadar sürekli artan finansal küreselleşme eğilimi, Küresel Ekonomik Krizden sonra hem dünyanın genelinde hem de Çin özelinde yavaşlamaya başlamıştır. Bu durum, BRI ülkelerinin finansal küreselleşme açısından elverişsiz bir ortamla karşı karşıya bulundukları anlamına gelmektedir. Mevcut elverişsiz ortam, bir taraftan BRI ülkeleri için çeşitli fırsatları barındırırken, diğer taraftan da bu ülkeleri uluslararası finansal sermaye akışları hakkında tavır geliştirmeye yönlendirmektedir. BRI ülkelerinin elinde bulunan fırsatlar bu bölümün konusu olmamakla birlikte, takındıkları tavır tespit etmek temel amaçtır. Bu tespiti yaparken, *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşmedeki genel eğilimleri ayrı ayrı ve ekonomik koridorlar bazında analiz edilecektir. Bu analiz sonucunda da, BRI ülkelerinin tavırlarının getirdiği sorunlar üzerine tartışılacaktır.

Bununla birlikte, Çin örneğinden yola çıkarak bir başka araştırma konusu daha ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar çalışmanın kapsamı dışında olsa da BRI üzerindeki gelecek çalışmaları da etkileyeceğinden dolayı bu hususa değinmek faydalı olacaktır. Bu husus, *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme endeksleri arasındaki nedensel ilişkidir. Bir başka ifadeyle, *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme arasındaki paralellik, ya bir devletin finansal piyasalar üzerindeki kontrol kabiliyetini ya da piyasaların devlet politikaları üzerindeki belirleyici gücünü gösterebilir. Bu nedensellik ilişkisinin ortaya çıkarılması için, farklı ekonomi-politik çalışmaların yanında yeterli verisetlerinin ışığında zaman serisi ve nedensellik analizlerinin yapılması faydalı ipuçları verecektir. Sonuç olarak, BRI'nın Çin'in bu kapasitesi üzerindeki gelecekteki etkileri, Çin ve BRI'nın geleceği açısından büyük önem taşıyacaktır.

4.2.1. Veri Analizinin Metodolojisi

KOF Küreselleşme endeksi, Zürich Üniversitesi Akademik Kadrosu tarafından 1970'den 2016'ya kadar ülkelerin açıklık düzeyini ölçen zamansal ve mekânsal olarak kapsamlı bir veri setinden üretilmiştir. Bu geniş kapsamı sebebiyle, BRI ülkeleri

hakkındaki analiz için tercih edilmiştir. Zamansal kapsamlılığı nedeniyle, küreselleşme açısından BRI öncesi ve sonrası ülkelerin durumu hakkında bir karşılaştırma yapmak çok kolaydır. Ek olarak mekânsal kapsamı nedeniyle, aynı kriterler üzerinde BRI'nın katılımcı ve katılımcı olmayan ülkeleri arasında genel bir karşılaştırma yapmak da mümkündür. Dolayısıyla KOF Küreselleşme Endeksi, bu çalışmanın 'kapsamlı' ve 'objektif olma' ihtiyacını aynı anda yerine getirmesi için çok önemli bir fırsat sunmaktadır. Bununla birlikte, KOF Küreselleşme Endeksi'nin sayısal metodolojisi anlatılarak Ek-2'de cevaplanmıştır.

Şekil 17. BRI Ekonomik Koridorları

Buna karşın, BRI ülkelerinin küreselleşme konusundaki performans analizinde kullanılması için önemli bir noktaya vurgu yapılmalıdır. Her ne kadar ülkelerin tek tek analizinin yapılması mümkün olsa da, analiz BRI mantığına uygun bir şekilde için ülkeler özelinde değil, BRI koridorları özelinde yapılacaktır. Şekil 17, ülkeleri BRI ekonomik koridorlarında konumlandırabilmek için gerekli olan coğrafi mantığı göstermektedir. Bu minvalde, koridor oluşturabilmek için yeterli sayıda ülke barındırması sebebiyle, beş adet ekonomik koridor ele alınacaktır. Bu koridorlar Yeni Avrasya, Çin-Moğolistan-Rusya, Çin-HindiÇin, Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar ve Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru olacaktır. CPEC'nin ele

alınmamasının sebebi ise, BRI için çok önem arz etse bile bu koridorun Çin haricinde sadece bir tane ülke kapsamıdır. Bu sebeple, CPEC'in yakınsaması veya ayrışması sadece Pakistan'ın iç dinamiklerine ve Çin-Pakistan ilişkilerine bağlıdır. Sonuç olarak, CPEC analiz dışında bırakılmış ve beş adet ekonomik koridor ele alınmıştır.

Mevzu bahis ekonomik koridorlardaki ülkeler arası yakınsama ve ayrışmanın anlamlarının da kısaca açıklanması faydalı olacaktır. BRI'nın odağı dışında bir çatışma yaşayan iki ülkeyi farklı ekonomik koridorlar altında değerlendirerek her iki ülkeyi de BRI'ya dâhil etmeyi ve aralarındaki koordinasyonu geliştirmeyi tercih ettiği varsayılmaktadır. Örneğin Hindistan ve Pakistan'ı aynı altyapı projelerine yatırım yapmaya ikna etmek, aralarındaki Keşmir anlaşmazlığı nedeniyle çok zordur ve bu durum Hindistan ile Çin arasında 2020 yılında askeri gerginliklerin oluşmasına kadar bir süreci tetiklemiştir. Ancak BRI, Hindistan ve Pakistan'ı Keşmir problemini çözerek değil, aynı anda farklı ekonomik koridorlara dâhil ederek sorundan BRI'nın etkilenmemesini amaçlamaktadır. Bu stratejinin Hindistan ve Pakistan üzerindeki ikna edici gücü açısından tartışılabilirliğine bakılmaksızın, girişimin farklı ekonomik koridorlara ayrılması, girişimin durumunu, finansal entegrasyon ve ticari entegrasyon öncelikleri açısından anlamayı kolaylaştırır.

Diğer taraftan, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunda yer alan Kazakistan-Özbekistan gibi taraflar arasındaki siyasi çatışmalara rağmen bu varsayıma elbette uygun olmayan örnekler de mevcuttur. Ayrıca hangi ülkenin hangi ekonomik koridor altında düşünüldüğünün de araştırmayla belirlendiği unutulmamalıdır. Bu tespitite temel kriter olarak, ekonomik koridorlarda ülkenin altyapı ve ulaşım ağına coğrafi yakınlık olduğu varsayılmaktadır çünkü tüm ülkeler BRI lojistik ağına bağlantı için sabit yatırım maliyetini minimuma indirmek için coğrafi olarak en yakın mevcut altyapı ve ulaşım ağına kendini adapte etmeyi tercih etmektedir.

BRI'nın ekonomik koridorları arasındaki bu ayrım, kaçınılmaz olarak aralarında bir karşılaştırma ihtiyacı da doğurmaktadır. BRI'nın geleceğine yönelik herhangi bir projeksiyonda, ülkeler arası karşılaştırma, olası işbirliklerini, çatışmaları, çıkar çatışmalarını ve bunlara yönelik çözümleri, girişimin hangi coğrafi ve sektörel

yönde ilerleyebileceğini ve BRI hedeflerinin ne ölçüde olabileceğini görme/belirleme fırsatı verecektir. Bu analizde ana değerlendirme kriteri, *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme ve ticari küreselleşme endekslerinde tek bir ekonomik koridordaki ülkeler arasında bir yakınsamanın olup olmadığıdır. Tablo 3, yakınsama ve ayrışma açısından analizdeki tespitlerin tüm girişim için ne anlama geldiğini göstermekle beraber BRI'nın sorun alanlarını görmeyi de kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda, hem *de facto* hem *de jure* küreselleşme endeksleri aynı ekonomik koridorlardaki tüm ülkeler için yakınsadığında, BRI'nın o koridorda finansal entegrasyon için verimli bir ortama sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bunun aksine, hem *de facto* hem *de jure* küreselleşme endeksleri aynı ekonomik koridorlardaki tüm ülkeler için ayrıştığında ise, o koridorda finansal entegrasyon için verimli bir ortama sahip olmadığı sonucu oluşmaktadır.

Tablo 3. De facto-De jure Endeksleri Karşılaştırma Tablosu

Kriterler		<i>de facto</i>	
		Yakınsama	Ayrışma
<i>de jure</i>	Yakınsama	Başarılı entegrasyon potansiyeli	Sektörel riskler
	Ayrışma	Politika Koordinasyon riski	Başarısız entegrasyon riski

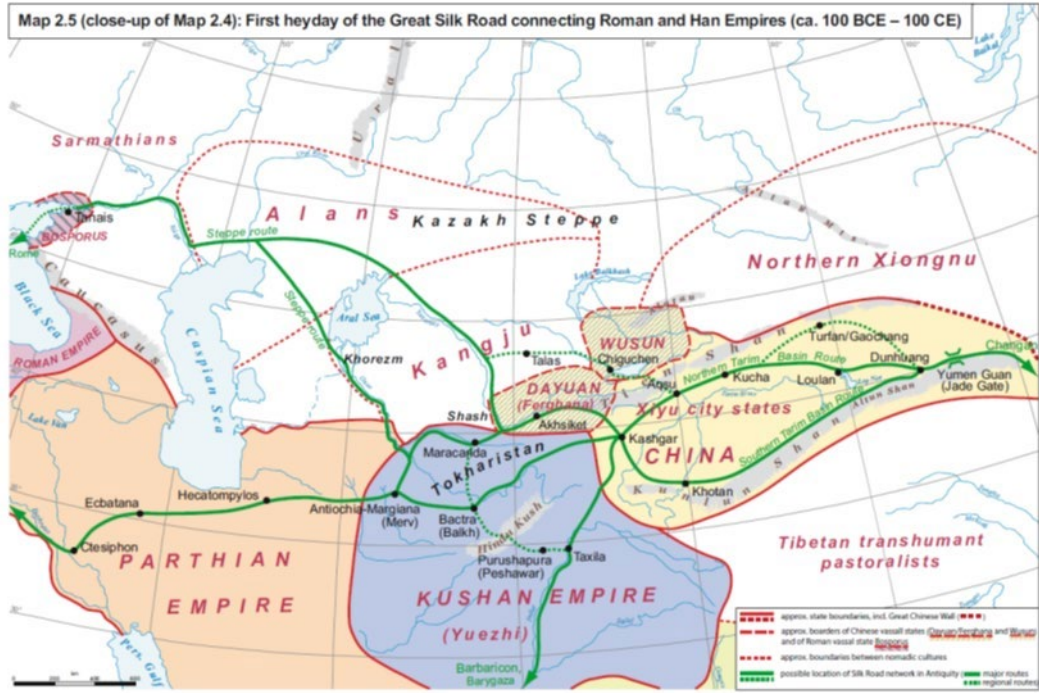
Bununla birlikte, *de jure* eksen yakınsarken *de facto* ekseninde bir sapma varsa, bu durum reel sektöre finansal entegrasyonu geliştirmek için verimli bir zemin vermediği anlamına gelir. Tersî durumda, yani *de jure* sapma ancak *de facto* yakınsama durumunda, finansal entegrasyon, tek bir ekonomik koridorda ilgili devletlerin yasal uygulamalarının finansal entegrasyona uygun olmadığı ama piyasa koşullarının devletleri entegrasyona zorladığını gösterir. Son olarak, hem *de facto* hem *de jure* finansal küreselleşmede yakınsama yerine sapma yaşanması, muhtemelen BRI'nın bu ekonomik koridorda finansal entegrasyonu geliştirememesine neden olabilir. Benzer sonuç tablosu ticari küreselleşme için de geçerlidir. Örneğin, ticari

küreselleşme *de facto* yaklaşırken *de jure* sapma yaşıyorsa, bu durum devletlerin uluslararası ticarete korumacı politikalar uyguladıkları ve fakat bu politikaların piyasa açısından yeterli derecede teşvik edici olmadığı anlamına gelir.

4.2.2. Veri Analizinin Sonuçları

Veri analizinin nasıl ve hangi kriterlere göre yapılacağı ve sonuçlarının nasıl değerlendirileceği hakkındaki kısa girizgahtan sonra, BRI'nın ekonomik koridorlarının her birisi üzerinde değerlendirmelere geçilebilir.

4.2.2.1. Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru

Şekil 18. Tarihi İpek Yolu'nun Birinci Zirve Dönemi

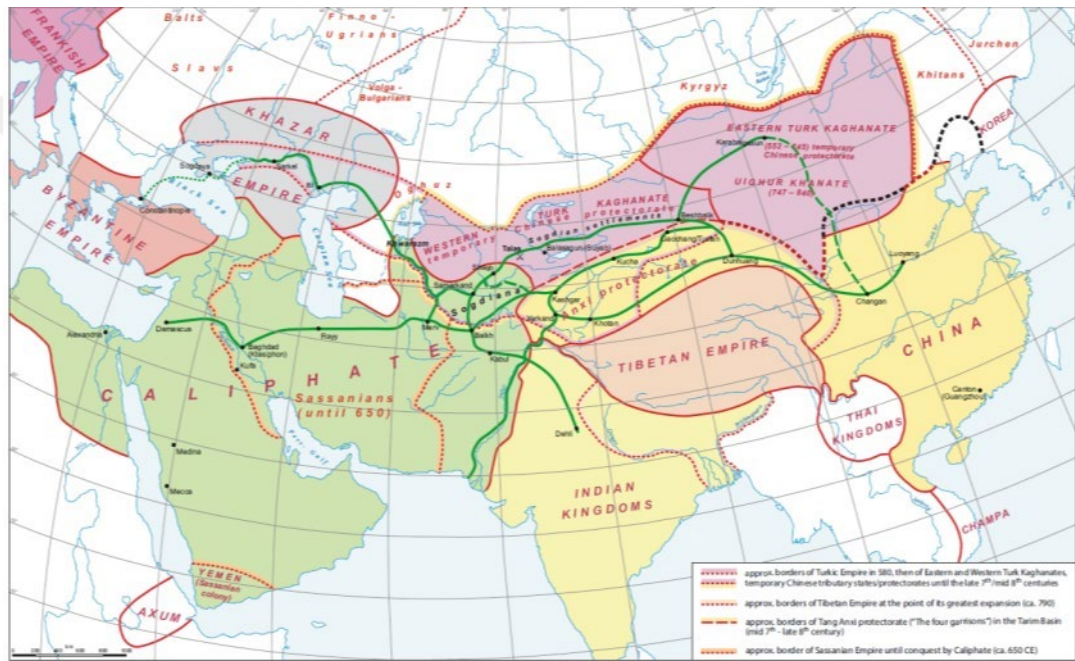
Kaynak: (Barisitz, 2017)²⁷⁴

Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru isminden ve coğrafi rotasından da anlaşılacağı üzere, BRI'nın Tarihi İpek Yolu'nu kapsayan ekonomik koridorudur. 'Çin'den başlayarak Orta Asya ve Akdeniz havzasından geçerek Batı Kıta Avrupası'na

²⁷⁴ Stephan Barisitz, *Central Asia and the Silk Road: Economic Rise and Decline over Several Millennia*, Studies in Economic History (Cham: Springer, 2017), 35.

kadar uzanan Tarihi İpek Yolu'nun' önemli bir kısmı BRI'nın kara rotalarından bir tanesi olarak kabul edilmiştir.²⁷⁵ Literatürde 'tek bir ipek yolu yerine, birçok ipek yolundan bahsedilmesi gerektiği' ve 'tarihin değişik dönemlerinde ipek yolunun rotasının çeşitli doğal afetler ve siyasi krizler sebebiyle değiştiği' vurgulanmıştır. Buna karşın, birçok çalışma da ipek yolunun kabul edilen rotası, bugünkü Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun rotası olmuştur.²⁷⁶

Kaynak: (Barisitz, 2017)²⁷⁷

Şekil 19. Tarihi İpek Yolunun İkinci Zirve Dönemi

Şekil 18, 19 ve 20'nin karşılaştırılmasından da görüleceği üzere, Tarihi İpek Yolunun ana güzergâhı her zaman Orta Asya üzerinden geçmiştir. Dolayısıyla, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun varlığı, BRI'ya Tarihi İpek Yolu ile tarihsel ve kavramsal bağlantılar kurma imkânı vermektedir. Bu sebeple, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun BRI'nın hedefleriyle uyumu, bu bağlantıların korunması,

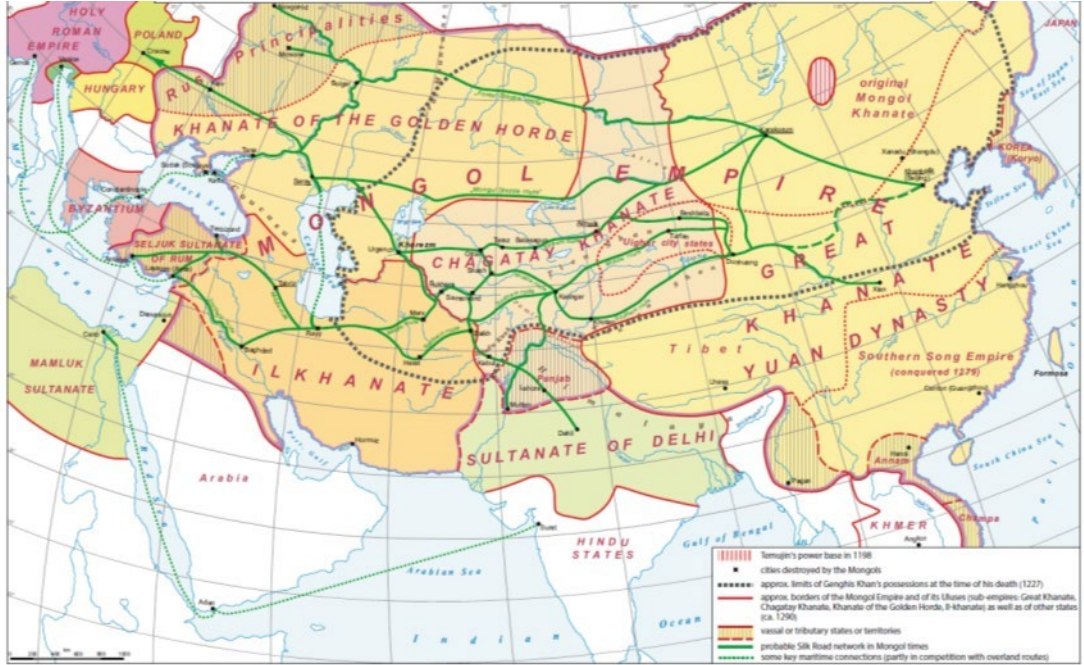
²⁷⁵ Md. Nazrul Islam, "Silk Road to Belt Road: Meeting the Culture", içinde *Silk Road to Belt Road*, ed. Md. Nazrul Islam (Singapore: Springer Singapore, 2019), 5, https://doi.org/10.1007/978-981-13-2998-2_1.

²⁷⁶ Barisitz, *Central Asia and the Silk Road*, 2017.

²⁷⁷ Barisitz.

geliştirilmesi ve güçlendirilmesinin geleceği hakkında önemli ipuçları verebilecektir. Bununla birlikte bir noktayı açıklığa kavuşturmak faydalı olacaktır. BRI'nın tarihsel arkaplanının tartışıldığı bölümdeki Tarihi İpek Yolunun kesin bir rotasından bahsedilememesi gibi, Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru ve diğer koridorlara dair herhangi kesin bir rotadan bahsetmek de mümkün değildir. Dördüncü ve beşinci bölümlerdeki analizler, tamamen BRI hakkındaki genel kabul gören koridor sınıflandırması ve haritasına dayanarak yapılmıştır.

Kaynak: (Barisitz, 2017) ²⁷⁸

Şekil 20. Tarihi İpek Yolunun Üçüncü Zirve Dönemi

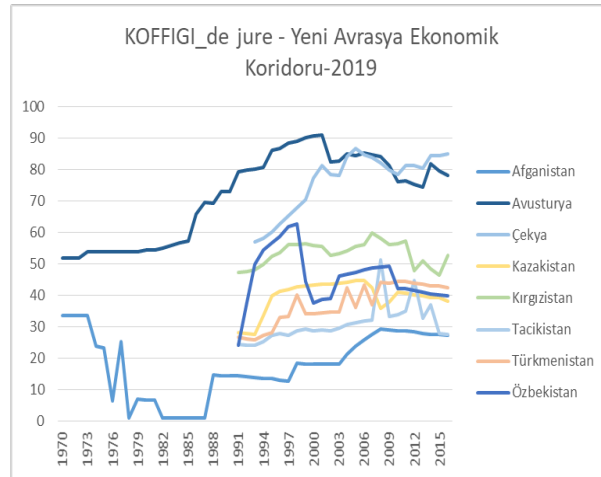
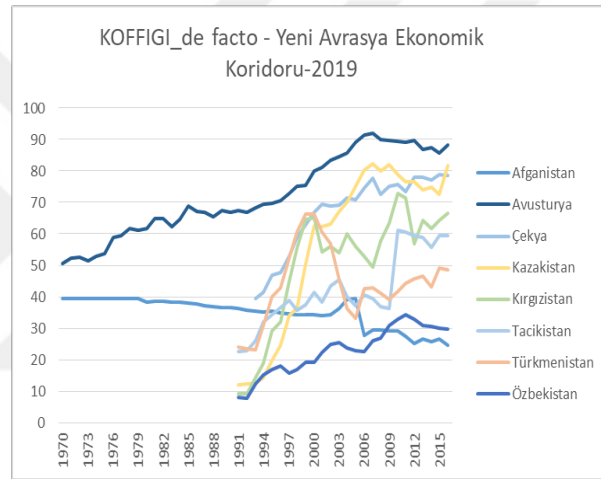
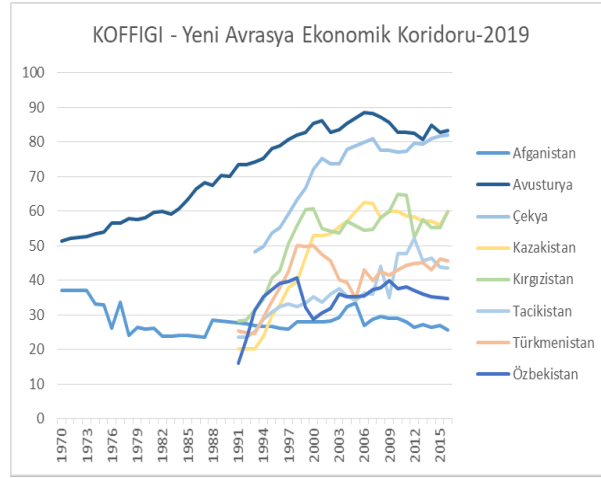
Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru üzerinde kabul edilen ülkelerin genel finansal küreselleşme endeksi incelendiğinde, koridor içerisinde bir ayrışmadan söz etmek gerekmektedir. Şekil 21, bu ekonomik koridordaki devletlerin genel olarak aynı eğilimi paylaşmadığını açıkça göstermektedir. Örneğin, Avusturya'nın finansal küreselleşme skorunda genel bir artış varken, Afganistan için genel bir düşüş vardır. Çekya'nın finansal küreselleşme skoru, 2008'deki küresel ekonomik kriz sırasındaki

²⁷⁸ Barisitz.

ani düşüş haricinde 2003'ten bu yana artmasına karşın, Özbekistan'ın skoru küresel krizden bu yana kendini toparlayamamıştır. Büyük resme bakıldığında çıkarılabilecek genel sonuç, BRI'nın Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunda devletler-arasında herhangi bir yakınsama olmadığıdır.

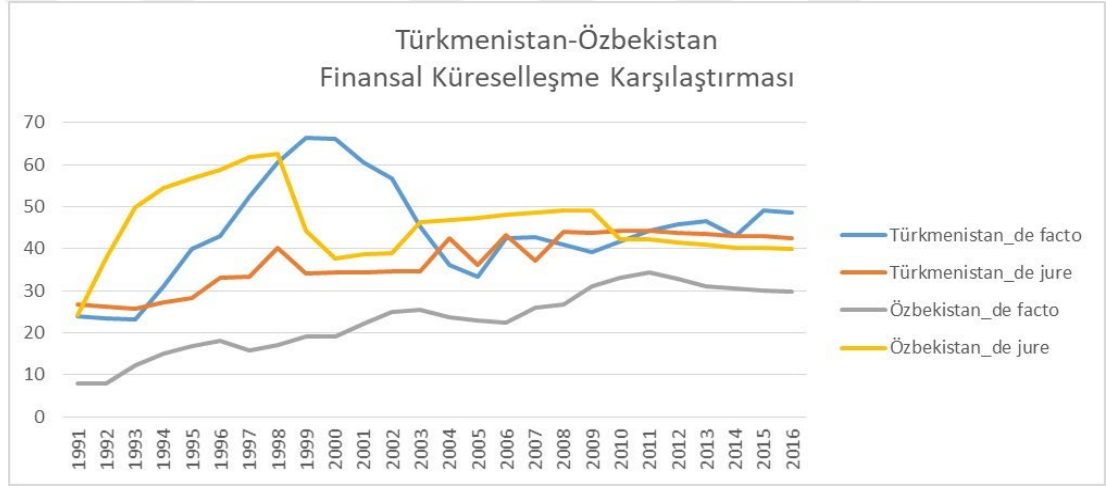
Yeni Avrasya Koridorundaki bu ayrışmanın temel sebebi olarak, ülkelerin finansal sistemlerinin tarihindeki ayrışmalar olduğu düşünülebilir. Soğuk Savaşın bitişi bu açıdan kritik bir gelişme olarak ele alınabilir. Soğuk savaşın bitişini Yeni Avrasya Koridoru açısından kritik yapan gelişme, bağımsızlığını kazanan ülkelerin sermaye hareketlerini serbestleştirerek finans sektörü için hedef pazarlar haline gelmesidir. Devletlerin piyasa ekonomisine geçiş süreçleri sebebiyle, *de jure* finansal küreselleşmede başlangıçtan itibaren hızlı bir artış yaşanmıştır. *De jure* finansal küreselleşmeye ilave olarak, *de facto* finansal küreselleşme de eşzamanlı bir yükseliş gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan, ilerleyen yıllarda hem *de facto* hem de *de jure* finansal küreselleşmedeki artış korunamamıştır. *de jure* finansal küreselleşmedeki nispeten yavaş artış, bağımsızlığını yeni kazanan bazı devletlerin finansal piyasalarını uluslararası sermaye akışlarına açmak istemediklerini de göstermektedir.

Şekil 21'in ilk grafiğinde gösterilen Yeni Avrasya Ekonomik koridorunun genel finansal küreselleşmesi incelendiğinde, ülkelerin herhangi bir yakınsama içerisine girmedikleri net bir sonuç olarak durmaktadır. Avusturya, Çekya, Kazakistan ve Türkmenistan genel bir yükseliş eğilimi gösterirken; Kırgızistan, Tacikistan ve Afganistan genel bir düşüş eğilimi göstermişlerdir. Bu ayrışma incelendiğinde ise, *de facto* finansal küreselleşme açısından aynı ayrışmanın mevzu bahis olduğu, fakat *de jure* finansal küreselleşme skorlarında genel bir yakınsama olduğu söylenebilir. BRI'nın ilan tarihi 2013'den bu yana ise bu gidişatın değişmediğini de ilave etmek faydalı olacaktır. Şekil 20'nin tamamına bakıldığında, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundaki finansal entegrasyon hedefinin gerçekleştirilmesini zorlaştıracak ana faktörün devletlerin farklı politikalar izlemesinden ziyade piyasa koşullarının ülkeler-arası farklılaşmasından kaynaklanacağı iddia edilebilir.

Şekil 21. Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru - Finansal Küreselleşme

Piyasalar arası farklılaşmanın en önemli sebebi olarak, Orta Asya bölgesindeki doğal kaynak zenginliğindeki farklılık gösterilebilir. Zengin doğalgaz rezervlerine sahip olan Türkmenistan'ın ekonomisi daha çok tarıma dayalı olan Özbekistan'a göre daha fazla yabancı doğrudan yatırım ve sermaye akışı çekmesi doğal karşılanabilir. Örneğin, Şekil 22'deki gibi, Türkmenistan'ın KOFFIGI_df skoru (*de facto* finansal küreselleşme) 1991 ile 1999 arasında 23'den 66'a yükselerek %177'lik bir artış kaydederken, aynı dönemde KOFFIGI_dj'deki skoru (*de jure* finansal küreselleşme) 26'dan 34'e sadece %27'lik bir artış gerçekleştirmiştir. Bu artışlara bakıldığında, Türkmenistan'ın daha korumacı finansal politikalar uyguladığı görülmektedir.

Şekil 22. Türkmenistan-Özbekistan Finansal Küreselleşme Karşılaştırması

Diğer taraftan Özbekistan ise, Türkmenistan'ın yaşadığı tecrübenin aksine yabancı sermaye çekmek istemesine rağmen, yeterli sermaye akışını gerçekleştirememiştir. 1991-99 döneminde Özbekistan'ın *de jure* skorundaki artış %58 iken, *de facto* skorundaki artış %28'de kalmıştır. Yabancı sermayenin ister doğrudan ister dolaylı yatırım şeklinde olsun, tarıma dayalı ekonomilere zengin kaynaklara sahip olan ülkelere daha fazla yatırım yapması pek beklenenecek bir gelişme değildir. Bu değişimin gerçekleşmesi için ancak Özbekistan'ın tarıma dayalı ekonomik sistemi içerisinde verimliliği artıran yapısal reformlara gitmesi gerekmektedir. Bunu sağlayacak temel unsur, sadece BRI'nın Özbekistan'a daha fazla yatırım yapması olmayacaktır. Kaldı ki, Çin'den bağımsız bir BRI kurumsal yapısının olmaması da, yatırımlarda karlılık yerine kalkınma odaklılığın geçmesini zorlaştıran

bir başka unsurdur. Sonuç olarak Özbekistan, serbestleştirici politikalarına rağmen daha fazla yabancı sermaye akışı sağlayamamıştır. Bu nedenle, Türkmenistan ile Özbekistan arasında *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme açısından bir yakınsama değil, aksine bir ayrışma bulunmaktadır.

Küresel ekonomik krizden sonra ise, *de jure* finansal küreselleşme endeksleri her iki ülke için de düşüşe geçmiştir. Dolayısıyla, her iki devlet ülkelerindeki sermaye hareketlerini kontrol altına almaya gayret etmiştir. Bir başka ifadeyle, Türkmenistan ve Özbekistan arasında sermaye hareketlerine yönelik politikalar açısından bir yakınsama mevzu bahistir. Ancak aynı yakınsama *de facto* finansal küreselleşme için söylenemez. Özbekistan'ın 2010 yılından itibaren başlayan sermaye hareketliliğindeki azalış trendi, 2013 yılındaki BRI'nın resmi ilanından sonra da değişmemiştir. Buna karşın, Türkmenistan 2013 yılından 2015 yılına kadar artan bir sermaye hareketliliği yaşamasına karşın 2016 yılında bir düşüş yaşamaya başlamıştır. Dolayısıyla, Türkmenistan ile Özbekistan arasında negatif yönde bir yakınsama yaşanmaya başlamıştır. Türkmenistan ve Özbekistan arasındaki genel ayrışma, BRI'nın finansal entegrasyon hedefleri açısından siyasi-ekonomik ortamı daha az verimli hale getirmekte ve Yeni Avrasya ekonomik koridorunda BRI'nın hedeflerinde başarısızlık olasılığını artırmaktadır.

Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun iç dinamikleri açısından bir başka ayrışma konusunun da bölgesel farklılıklar olduğunun belirtilmesi gerekir. Dış bir etmen olarak düşünülebilecek bölgesel faktörler, ülkelerin Yeni Avrasya Ekonomik Koridoruna dair herhangi bir ortak özellik oluşturmamasının en önemli etkenlerinden birisi olarak gözükmemektedir. Örneğin, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun bir parçası olarak görülen Çekya ve Avusturya, diğer koridor ülkelerinin hepsinden sürekli olarak ayrılmıştır. Bu durumun Avusturya ve Çekya'nın Avrupa Birliği üyeliklerinden kaynaklı olduğu çok nettir. AB üyeliği, her iki ülkenin de yabancı sermaye ve yatırım çekmesini kolaylaştırmakta ve aynı zamanda sermaye hareketliliğine müsaade edecek bir hukuki altyapıya sahip olmalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundaki bir yakınsama üzerinde doğal kaynaklar ve iç-yapısal sıkıntılar gibi BRI dışı faktörlerin etkisini de göz ardı etmemek

gerekmektedir.

Sonuç olarak, 2008 Küresel ekonomik krizinden sonra *de jure* grafik Çekya hariç tüm ülkeler için negatif yönde değişmiştir. Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru ülkelerinin *de jure* finansal küreselleşmenin işaret ettiği gibi 2008'deki Küresel ekonomik krizden sonra uluslararası sermaye akışları konusunda daha korumacı politikalar uygulamayı tercih ettikleri bir başka açık gerçektir. Dolayısıyla, Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru ülkelerinin en azından önümüzdeki yıllarda BRI'nın finansal entegrasyon hedefinin hayata geçmesi için elverişli bir ortam sağlayamayacakları söylenebilir. Diğer bir deyişle, Çin'den ve diğer ülkelere gelen yabancı sermaye hareketleri, olası dalgalanmalardan iç piyasaları korumak adına Yeni Avrasya ülkeleri tarafından kısıtlanmaya devam edebilir. Sonuç itibariyle, Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru, BRI'nın finansal entegrasyon hedefi doğrultusunda ciddi problemler oluşturabilecek bir potansiyeli haiz gözükmektedir. Bu koridorda gerçekleşecek olan bir başarısızlık ise, mevzu bahis 'Tarihi İpek Yolunu canlandırma' söylemi ile kavramsal bağlantı sebebiyle, 'Avrasya coğrafyasının müreffeh günlerinin geri gelmesi' söyleminin de başarısızlığı olarak algılanabilir.

4.2.2.2. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru

Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru, BRI bünyesindeki ilk ticari kesintisiz aktarımın gerçekleştiği ulaşım hattı olmasından ötürü, BRI açısından önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, bu koridorun iskeletini oluşturan Çin ile Moğolistan arasındaki ilişkilerin 'sınır tehdidi' algısından çıkarak 'ekonomik ortak' algısına doğru geçiş yapmasında, BRI'nın önemli bir payının olduğu bellidir.²⁷⁹ Şekil 23'teki tren hatlarının gelişimine bakıldığında, bu algı değişiminin devam edeceği düşünülebilir.

²⁷⁹ Sharad K. Soni, "China–Mongolia–Russia Economic Corridor: Opportunities and Challenges", içinde *China's Global Rebalancing and the New Silk Road*, ed. B. R. Deepak (Singapore: Springer Singapore, 2018), 101, https://doi.org/10.1007/978-981-10-5972-8_9.

Şekil 23. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru

Kaynak: <https://www.geopoliticalmonitor.com/fact-sheet-china-mongolia-russia-corridor/>

Zira Pekin’den başlayıp Moğolistan’ın Sainshand şehrinden geçerek Rusya’nın Irkutsk şehrine doğru ilerleyen tren hattının yapımı tamamlanmış ve hizmete başlamıştır. Çin’den Avrupa’ya giden ilk BRI tren hattı da bu raylı sistem üzerinden geçmektedir. İlaveten, güneydeki Sainshand’tan Moğolistan’ın hem kuzeydoğusuna hem de Batısına doğru iki tren hattının, kuzeydeki Erdenet şehrinden de Batıya doğru Kuzey Moğolistan’dan bir tren hattının planlanması, Moğolistan’ın BRI’ya ilgisinin yoğun olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda ‘125 milyon dolarlık yatırım bütçesi ile Asya Kalkınma Bankasının yatırım bütçesinin tamamını karşılaması ve Aralık 2020 itibariyle projeyi sonlandırmayı hedeflemesi’ Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru üzerindeki yatırımların devam ettiğini göstermektedir.²⁸⁰ Dolayısıyla, bu ekonomik koridorun gelişimini devam ettirmesi BRI’nın pratikteki en önemli ayaklarından birisini oluşturmaktadır.

²⁸⁰ Asian Development Bank, “Procurement Plan: Western Regional Road Corridor Investment Program - Tranche 2” (Asian Development Bank, t.y.), <https://www.adb.org/sites/default/files/project-documents/41193/41193-019-pp-en.pdf>.

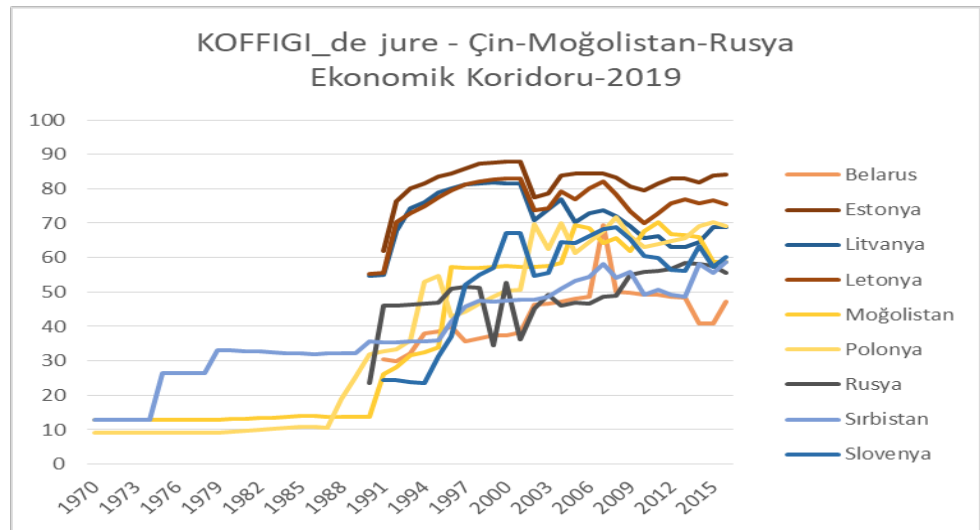
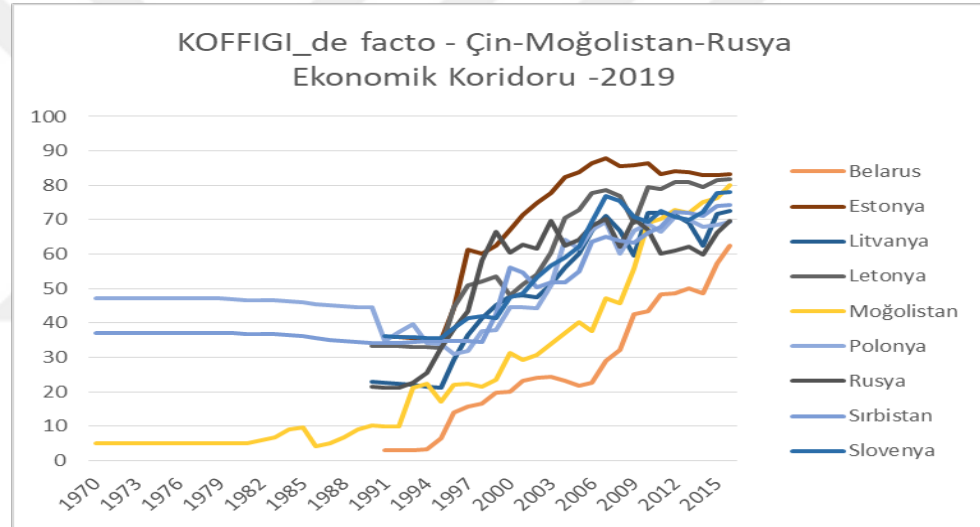
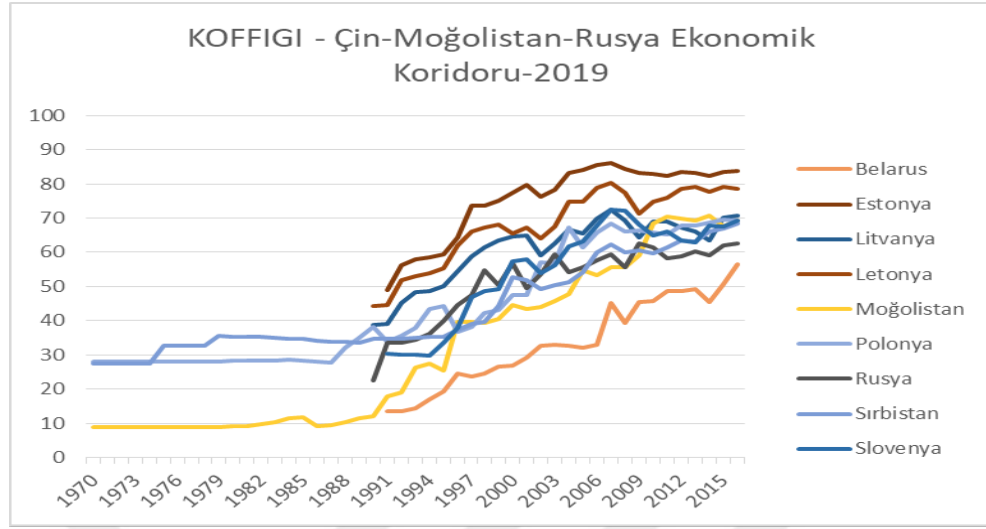
Moğolistan tarafından kalkınma aracı olarak görülen koridor, Rusya açısından ise farklı bir anlam taşımaktadır. Avrasya Ekonomik Birliği üzerinden Avrasya coğrafyasında bir ekonomik işbirliği fikrini geliştirmeye çalışan Rusya, bu koridorun gelişimini destekleyerek eski SSCB ülkeleri ile ilişkilerini genişletmeye çalışmaktadır. Özellikle Gorbaçov döneminde Sovyet hinterlandı ile ilişkilerini yeniden tesis edebilmek adına birçok girişimde bulunan Rusya, Putin döneminde de bu faaliyetlerini farklı şekillerde sürdürmüştür. Rusya, Türkmenistan ve Kazakistan örneklerinde olduğu gibi kimi zaman işbirliği; Gürcistan, Çeçenistan ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi kimi zaman askeri müdahaleler; Afganistan örneğinde olduğu gibi de kimi zaman yumuşak güç unsurlarını kullanarak bölgedeki hâkimiyetini kaybetmemeye çalışmıştır. Bölgeye dair genel politikası ‘eski hinterland’ mantığında dizayn edilen Rusya’nın, Çin himayesindeki BRI’ya destek vermesinin sebebi ise BRI’nın bölgesel geleceğine yönelik beklenti ve küresel sistemik konumlanmasına göre okunmalıdır. Üçüncü bölümde ele alınan kurumsal yapı zafiyeti, çatışma ve anlaşmazlıkların yoğun olduğu siyasi arkaplan, ekonomik belirsizlik gibi unsurlar sebebi ile BRI’nın başarısı hakkında şüphe duyan Rusya’nın, bugünkü desteği sonucunda, post-BRI dönemindeki altyapı ve etkililik elde edeceğini düşünmesi muhtemeldir. Bir başka ifadeyle, hem BRI yatırımları müddetince bölge ilişkilerini soğutmamak hem de BRI sonrası dönemde bölge ülkeleri ile hazır ticaret ağına sahip olabilmek Rusya’nın BRI desteğinin temelini oluşturmaktadır.

Moğolistan ve Rusya için farklı anlamları haiz olan Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorundaki sermaye hareketliliği ise, bu politikaların ne kadar sürdürülebilir olduğuna dair ipuçları barındırdığı için değerlidir. Genel olarak uluslararası işbirliği mekanizmalarının sürdürülebilirliğine bağlı olan BRI’nın başarısı, Çin’in en yakın komşuları olan ve doğrudan Avrupa’ya ulaşması bakımından coğrafi önemi haiz ülkelerin işbirliğine yatkınlığı ile de doğrudan etkilidir. Aynı zamanda, Yeni Avrasya ekonomik koridoru Tarihi İpek Yolu ile kavramsal bağını kurması açısından önem arz ettiği gibi, bu koridor da uluslararası işbirliği mekanizmalarının sürdürülebilirliğini ispat etmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla, bu koridor finansal küreselleşme skorlarının analizi, aynı zamanda BRI’nın sürdürülebilirliği için

de sonuçlar verecektir. Bununla beraber, bu koridorun Avrupa ayağını oluşturan ülkelerin, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundaki gibi dış faktörleri barındırdığı ve BRI'nın geleceğine BRI dışı faktörlerin etkisini taşıdığı gözden kaçırılmamalıdır.

Şekil 23'teki grafiklere bakıldığında, Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridoru, finansal küreselleşmede *de facto* yakınsama ve *de jure* farklılaşma göstermektedir. İlk bakışta, şekildeki birinci grafikte gösterilen genel tablo incelendiğinde, koridorda bulunan ülkelerin finansal küreselleşme skorlarının arttığı ve bu açıdan koridor içinde bir yakınsama var olduğu düşünülebilir. Fakat *de facto* ve *de jure* ayrımına gidildiğinde, bu koridordaki ülkelerin finansal küreselleşme gibi bir istihlalarının bulunmadığı göze çarpmaktadır. Aksine Belarus, Litvanya ve Sırbistan dışında bu koridordaki birçok ülkenin *de jure* finansal küreselleşmesindeki azalma, koridor ülkelerinin özellikle 2008 Küresel Ekonomik Krizinden sonra sermaye akışlarını kontrol etmeye çalıştığını göstermektedir. Bu üç ülke Küresel Ekonomik Krizden önce sermaye piyasalarını uluslararası akışlara açmışlardır. Bununla birlikte, Küresel Ekonomik Krize ilk tepkileri, sermaye akışları üzerindeki kontrolün artması olmuştur. Bu nedenle, genel tablodaki finansal küreselleşmeye yönelik yakınsama, *de facto* finansal küreselleşme skorundaki artışın gösterdiği üzere piyasadaki sermaye hareketliliğinden kaynaklanmıştır.

De facto finansal küreselleşme skorlarına bakıldığında, Estonya dışındaki tüm ülkelerin artan skora sahip olduğu ve bu ülkelerin yasal sistemlerine değil, reel sektör dinamiklerine göre uluslararası sermaye akışlarına uygun oldukları ortaya çıkmaktadır. Finansal küreselleşmenin hukuki altyapısına bakıldığında ise, ülkeler arasında bir ayrışma görülmektedir. Örneğin, Estonya ve Letonya yaklaşık olarak, 2003 yılından beri bir ayrışma yaşamaktadır. Estonya'nın *de jure* endeksi 2000 yılından beri aynı seviyede ilerlerken, Letonya'nın *de jure* endeksi 2003'ten 2009 yılına kadar ciddi bir düşüş yaşamış, ardından 2011 yılından sonra tekrar düşüşe geçmiştir. Belarus ile Slovenya da ayrışmaya dair bir başka örnek teşkil etmektedir. Slovenya 2000 yılından itibaren sürekli sermaye hareketliliğini kontrol altında tutmaya yönelik regülasyonlar geliştirmiş gözükmektedir. Bununla beraber, Belarus 1990'lı yılların başından beri sürekli bir dalgalanma yaşamıştır.

Şekil 24. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme

Genel tablo, Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridorunun yakınsama içerisinde olduğunu ve fakat *de facto* ve *de jure* alt sınıflarına bakıldığında bu yakınsamanın daha çok piyasa koşullarından kaynaklandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Devletlerin sermaye hareketlerine yönelik politikalarının aynı yönde devam etmemesi ise, BRI bünyesinde ortaya çıkacak önemli bir problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu problem alanının etkisini artırması ya da azaltması, BRI Çin'in kontrolünde kaldığı müddetçe Çin'in faaliyetlerine, BRI kurumsal bir yapıya büründürülürse kurumsal yapısının faaliyetlerine bağlı olacaktır.

4.2.2.3. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru

Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru coğrafi olarak, BRI'yı Tarihi İpek Yolu'ndan ayıran koridorlardan bir tanesidir. Bunun en önemli sebebi, BRI'yı Hint Okyanusu üzerinden deniz yollarına açması ve BRI'yı bir Avrasya projesi olmanın ötesine taşımasıdır. Bangladeş-Hindistan-Çin-Myanmar Ekonomik Koridorundaki gibi Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunda da bölgesel işbirliğinin bölgesel çatışmaların gölgesinde kalma ihtimali bulunmaktadır. Özellikle, Güney Çin Denizi'ndeki kıta sahanlığı ve Malakka Boğazı üzerindeki mülkiyet problemleri Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunun hayata geçmesinin önündeki en büyük engel gibi gözükmektedir. Bunun haricinde, bölge üzerindeki başta ABD askeri varlığı olmak üzere bölge-dışı aktörlerin artan etkinliği de, bölge ülkelerinin bir işbirliği çerçevesinde buluşmasını zorlaştırmaktadır.

Şekil 25'te görüldüğü gibi, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru Çin'in Kunming şehrinden başlayan ve bölge ülkelerinin her birisinden bir lojistik yol ağı geçmesi sonucu Hint Okyanusuna bağlanması sonucu oluşmaktadır. Aslına bakıldığında, Çin-HindiÇin adlandırması sadece coğrafi yakınlık sebebiyle bu bölgelerin beraber alınmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru isimlendirmesi sahadaki mevcut bir durumdan kaynaklanmamakta, aksine sadece kâğıt üzerinde bir isimlendirmeden ibaret gözükmektedir. Hint Okyanusuna bağlantı noktaları ise, Vietnam'ın Da Nang başta olmak üzere 3 farklı limanından; Tayland'ın Bangkok modern limanı başta olmak üzere 5 farklı liman işletmesinden;

Malezya'nın Kuala Lumpur'daki Port Klang başta olmak üzere 7 farklı limanı ve Myanmar'ın Yangon limanı üzerinden gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunun Hint Okyanusuna her ülkeden bir çıkış noktası bulunmaktadır. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunda BRI yatırımlarının daha yoğunlaşmaya başladığı bir dönemin geldiği varsayımı altında, bu canlanma koridor ülkeleri arasında bir karşılıklı bağımlılık oluşturmalarının yanında koridor içi rekabetin oluşmasına da yol açabilir. Dolayısıyla, *de facto* ve *de jure* entegrasyon arasındaki bahsedilen ayrışma BRI'nın bu koridor içinde yaşayacağı en önemli sorun alanlarından biri olarak gözükmektedir.

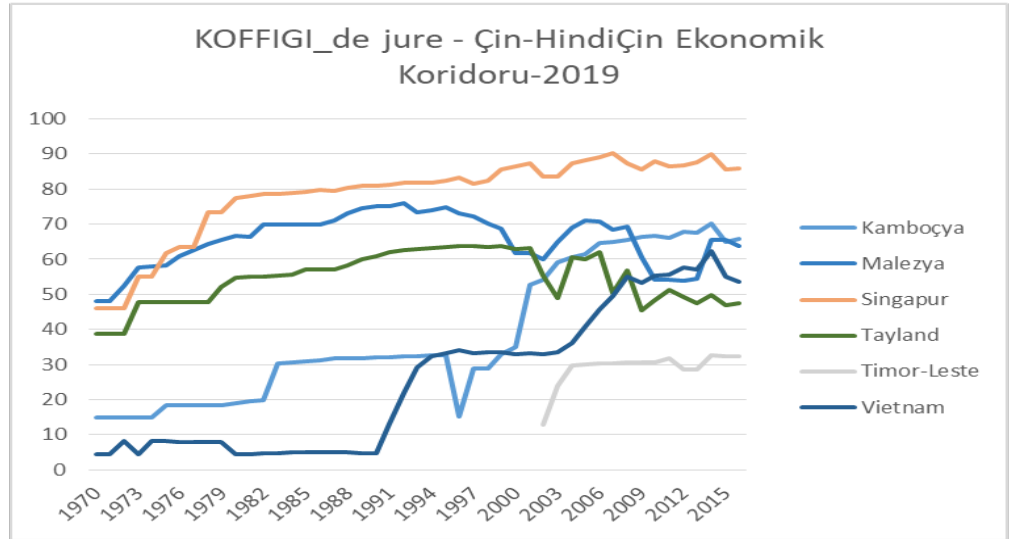
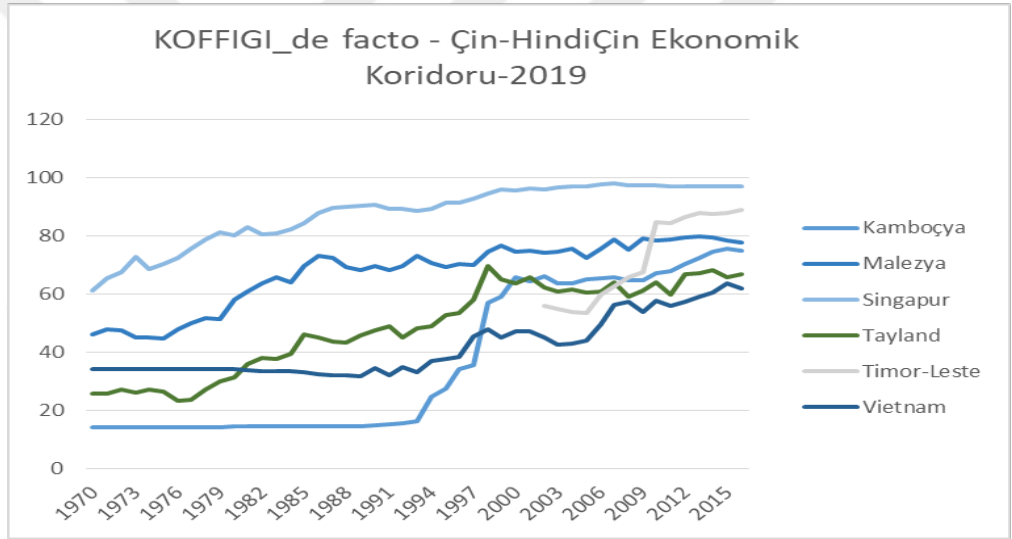
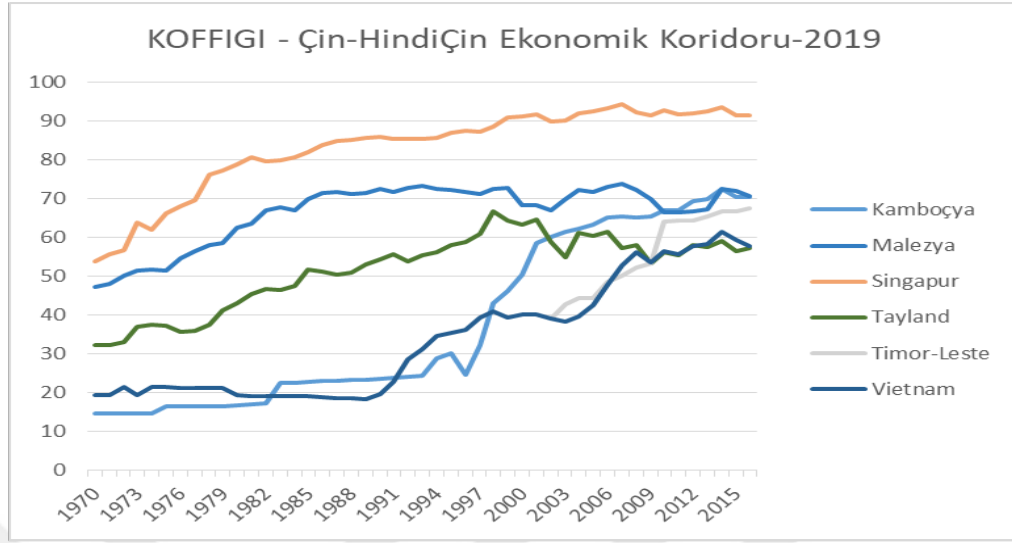
Şekil 25. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru

Kaynak: (Luft, 2016) ²⁸¹

²⁸¹ Gal Luft, "China's One Belt One Road Initiative: An American Response to the New Silk Road" (Institute for the Analysis of Global Security, 2016), 25.

Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunun Şekil 26’da özetlenen genel finansal küreselleşme endeksine bakıldığında, Tayland, Malezya ve Singapur’un 1970 yılından beri devamlı bir yükseliş içerisinde olduğu göze çarpmaktadır. Bunun haricinde, Vietnam, Timor-Leste ve Kamboçya’nın endeks skorlarında 2000’li yılların başından itibaren bir yükseliş görülmektedir. Çin-HindiÇin ekonomik koridorunun genel finansal küreselleşme skorları karşılaştırıldığında bir yakınsamanın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla beraber, 2013 yılından itibaren Malezya, Vietnam ve Tayland’ın endeks skorlarında bir düşüş yaşanmaktadır. Diğer taraftan, Tayland’ın skorundaki düşüşün 1997 Asya Krizinden beri süregeldiğini de ifade etmek gerekir. Bazı konjonktürel artışların haricinde genel eğilim düşüş üzerinedir.

Koridorun *de facto* finansal küreselleşme skorlarına bakıldığında, genel finansal küreselleşme ile paralellik arz ettiği görülmektedir. Tıpkı genel skorlamada olduğu gibi, *de facto* finansal küreselleşmenin lokomotif pozisyonunda Malezya, Singapur ve Tayland bulunmaktadır. Diğer taraftan bu pozisyon, 1997’deki Asya Ekonomik Krizine kadar sürmektedir. Vietnam ve Kamboçya da 1994 yılından itibaren *de facto* finansal küreselleşme endeksinde hızlı bir yükseliş yaşamıştır. Özellikle Japonya ekonomisinin yavaşlayan büyümesi ve 1980’li yılların başından itibaren Asya Kaplanları efsanesinin ortaya çıkması, başta Asya Kaplanlarını, ardından da Asya Kaplanları ile aynı ekonomik modeli benimseyen diğer ülkeleri uluslararası sermaye hareketlerinin bir merkezi haline getirmiştir. 1980’den itibaren bu ekonomilerde yaşanan sermaye hareketliliğindeki bu yükselişin en son Vietnam ve Kamboçya’yı da yükseltmesinden sonra 1997 senesindeki Asya Finans Krizi, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorundaki ülkelerin uluslararası sermaye hareketliliği tarihçesini oluşturan ana çizgidir. Bununla beraber, 2013 senesindeki BRI’nın ilanından itibaren bu koridordaki ülkelerin *de facto* skorlarında önemli bir değişim yaşanmamıştır. Timor-Leste ile Vietnam hariç geri kalan ülkelerdeki istikrarlı seyir devam etmektedir. Bu istikrarlı seyrin sebeplerinin ayrıca araştırılması BRI’nın geleceği açısından önem arz etmektedir.

Şekil 26. Çin-HinduÇin Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme

Koridorda *de jure* finansal küreselleşmenin tarihsel seyri ise, genel ve *de facto* finansal küreselleşmenin seyrinden farklılık arz etmektedir. Bu farklılığı ortaya çıkaran iki ülke, Malezya ve Tayland'dır. *De facto* finansal küreselleşme ekseninde bu iki devlet 1995'li yıllarda konjonktürel artışlar yaşarken, *de jure* finansal küreselleşme açısından aynı yıllarda düşüş yaşamaya başlamıştır. Bir başka ifadeyle, 1995'li yıllarda sermaye hareketlerinde bir istikrarlılaşma yaşanmaya başlarken, aynı yıllarda bu iki ülkenin sermaye hareketliliğini yavaşlatmaya yönelik politikalar geliştirdikleri anlamına gelmektedir. Timor-Leste Endonezya'dan bağımsızlık ilan ettiği 2002 yılından itibaren 2004 yılına kadar, sermaye hareketliliğini kolaylaştıran bir politika sepeti izlerken, 2005 yılından itibaren bu serbestleştirici meylini terk etmiştir. Timor-Leste'nin bu serbestleştirici politikaları *de facto* finansal küreselleşmeyi 2006 yılından itibaren artırmış gözükmektedir.

Buna karşın, Timor-Leste'nin 2009 Küresel Ekonomik Krizinden sonra *de facto* finansal küreselleşmesi ciddi bir artış göstermiştir. Bu durum, Timor-Leste'yi hem Çin-HindiÇin Ekonomik koridorundan hem de dünyanın genelinden ayırmaktadır. Bu sebeple Timor-Leste, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunda bir ayrıştırıcı etki oluşturmaktadır. Timor-Leste'nin yaşamış olduğu *de jure* finansal küreselleşmedeki 'plato' hareketinin benzerini, Vietnam da 1991 yılından itibaren yaşamıştır. Fakat Vietnam'ın plato hareketi 2002 yılında yukarı yönlü bir kırılma yaşamış ve 2007 yılında bu yükseliş trendi yerini daha kısa süreli yeni bir plato hareketine bırakmıştır.

De facto ve *de jure* verileri beraber okunduğunda, bu iki endeksin arasında bir ayrışma olduğu görülmektedir. Timor-Leste, Vietnam ve Malezya *de facto* ve *de jure* endeksleri birbirlerine uyumlu bir seyir izlememiştir. *De facto* ve *de jure* endeksleri aynı seyre sahip olan tek ülke Singapur'dur. Bununla birlikte, Kamboçya'nın endeksleri ise 1997 Asya Krizi hariç genelde aynı seyre sahip olmuştur. *De facto* ve *de jure* endeksleri arasındaki bu farklılık, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunun sermaye piyasaları ile devlet politikaları arasında bir uyumsuzluk olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, BRI'nın Çin-HindiÇin Ekonomik Koridorunda çözmesi gereken en önemli hususlardan bir tanesi, finans sektöründeki piyasa-devlet uyumsuzluğudur. Zira devletlerin sermaye hareketlerini kontrol altında tutmaya gayret

etmesi sonucunda, BRI için elzem olan yatırımların gerçekleştirilememesi ihtimali bulunmaktadır. Ters açıdan, devletlerin sermaye hareketlerini serbestleştirici politikalar uygulamasına karşın piyasaların BRI için gerekli ve yeterli karşılığı vermeme ihtimalleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme endekslerinde ülkelerin yakınsama yaşaması, BRI'nın bu koridorda devletler-arası uyuşmazlıktan kaynaklı bir problem ile karşılaşma ihtimalini azaltmaktadır.

Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar (BCIM) Ekonomik Koridoru

BCIM, Hindistan-Pakistan-Çin üçgenindeki gerginliklerden dolayı, BRI'nın ortak bir koridor olarak düşünülebilecek en zor koludur denilebilir. Çin'in Kunming şehrinden Myanmar ve Bangladeş üzerinden Hindistan'ın Kalküta şehrine ulaşan bir karayolu ve demiryolu ağından oluşmaktadır. Bununla birlikte, Kunming ile Myanmar'ın Sittwe limanını birbirine bağlayan petrol ve doğalgaz boru hatları bulunmaktadır. Bu hat üzerindeki doğalgaz boru hattı üzerinde 2009 yılında Myanmar ile Çin anlaşmaya varmış ve 2013 yılında Çin Enerji Şirketi China National Petroleum Company tarafından 2 milyar ABD doları bedelle inşa edilmiştir. Çin'in Yunnan bölgesinin doğalgaz ve petrol ihtiyacını karşılamak için önemli olan bu hat, aynı zamanda BRI'nın fiili başlangıç tarihi hakkındaki tartışmayı da haklı çıkarmaktadır.

Özellikle 2020 yılı boyunca Çin ile Hindistan arasındaki askeri gerginliklere kadar varan anlaşmazlıklar, bu koridorun hayata geçirilmesinin önündeki en önemli engel olabilir. Çalışmanın başında verilen BRI'nın genel resmine bakıldığında, bu koridorun bulunduğu coğrafyanın en az altyapı gelişmesinin olduğu bölge olması, mevcut şartlar altında bu tespitin doğruluğunu gösterir niteliktedir. Diğer taraftan bu koridorun, Malakka Boğazını ikame edici özelliği sebebiyle, hem Çin için bir çeşitlendirme aracı görecektir, hem de koridor ülkelerinin küresel ticaret içerisindeki önemlerini artıracak bir mahiyeti bulunmaktadır. Dolayısıyla, hem Çin için hem de koridorun diğer ülkeleri için vazgeçilmesi çok zor bir ehemmiyete sahiptir.

Bununla birlikte, BRI'nın Tarihi İpek Yolundan farklılaşmasını sağlayan iki koridorundan bir tanesi de BCIM'dir. Biraz daha açıklamak gerekirse, Yeni Avrasya

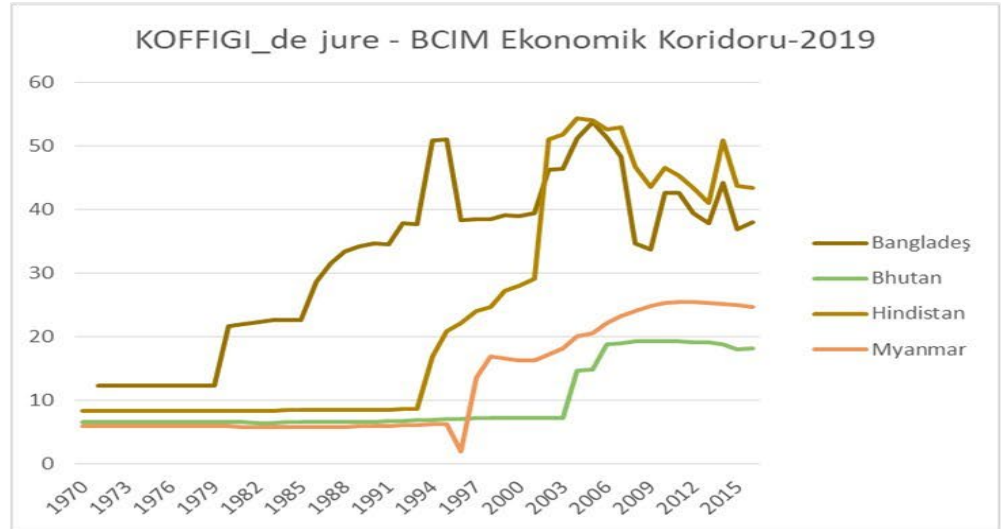
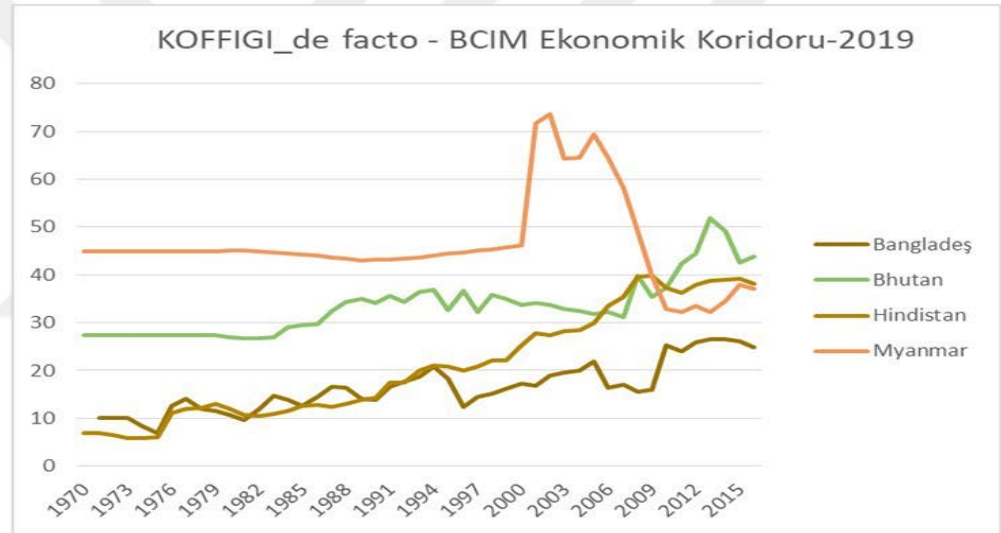
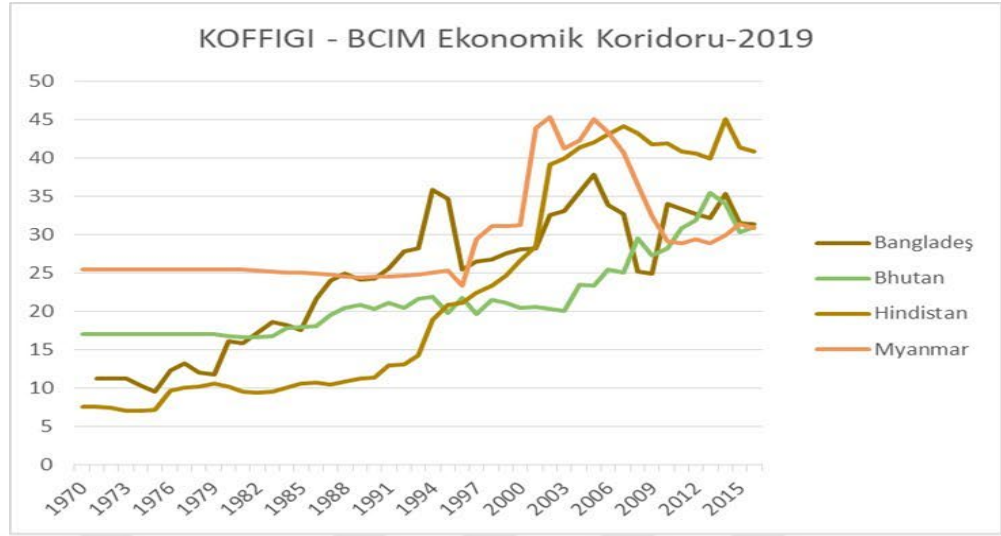
ve Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridorları tamamen Tarihi İpek Yolunun rotası üzerinde bulunmaktadır. Fakat BCIM bu rotanın dışındadır ve tarihi açıdan kıyı rotasının üzerine denk düşmektedir. Dolayısıyla, BCIM koridoru tıpkı Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru gibi BRI'yı bir Avrasya projesi olmaktan çıkarıp küresel bir proje olmaya aday hale getirmektedir. Sonuç olarak, hem Çin hem diğer koridor ülkeleri hem de BRI'nın kendi kimliği için önem arz eden bu koridorun finansal küreselleşme endeksinin tarihsel gelişimi, BRI'nın geleceği açısından ipuçlarını haizdir.

Şekil 27. BCIM Ekonomik Koridoru

Kaynak: (Luft, 2016)²⁸²

²⁸² Luft, "China's One Belt One Road Initiative: An American Response to the New Silk Road".

Şekil 28. Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru Finansal
Küreselleşme Endeksi

Şekil 28, BCIM'nin finansal entegrasyon endeksinin tarihsel seyrini göstermektedir. Buna göre, genel endekste Bangladeş, Hindistan ve Bhutan birbirlerine paralel bir seyir izlerken, Myanmar bu üç ülkeden ayrılmaktadır. Fakat hiçbir ülkenin düzenli bir seyri yoktur. Bütün ülkeler konjonktürel sapmalar yaşamış gözükmemektedir. Örneğin, Myanmar 1997 yılına kadar çok istikrarlı bir finansal küreselleşme endeksine sahipken, bu yıldan itibaren çok hızlı ve sert bir yükseliş yaşamış, ardından 2007 yılında ise sert bir düşüş yaşamış ve 97-öncesi seviyesine yaklaşmıştır. Diğer taraftan, Bangladeş 1970'ten 1995 yılına kadar iniş-çıkışlı da olsa sürekli bir yükseliş trendi yaşamıştır. 1995 yılında ise ani bir düşüş yaşadıktan sonra, 2003'ten 2007 yılına kadar sert bir yükseliş görmüştür. Küresel Ekonomik Krizden sonra ise istikrarlı bir seyir izlemiştir. Bununla birlikte, BRI'nın ilan tarihinden beri Myanmar ve Bhutan yükselen bir finansal küreselleşme endeksine sahipken, Bangladeş ve Hindistan 2013 tarihi haricinde son üç senedir bir düşüş yaşamaktadır.

BCIM'nin *de facto* ve *de jure* ayrımlarına bakıldığında zaman, arada ciddi bir fark görülmektedir. Özellikle Bangladeş ve Hindistan'ın *de jure* endeksleri Bhutan ve Myanmar'a göre çok daha yüksek iken, *de facto* endeksleri daha az seviyelerde seyretmiştir. Bangladeş 1975 yılından beri kademeli bir şekilde sermaye hareketlerini serbestleştirici politikalar izlemişken, bu politikalarını 1995 yılında yavaşlatmış ve Asya Ekonomik Krizinden sonra 1998 yılından itibaren 2003 yılına kadar yeniden arttırmış, ama 2003 yılından itibaren bir düşüş trendi göstermiştir. 2013 yılından itibaren BRI'nın kuruluş tarihine denk gelen kısa süreli bir yükselişin ardından tekrar düşüş yaşamıştır. Benzer bir seyir, Hindistan için 1991 yılından itibaren yaşanmıştır. 1991'den 2003 yılına kadar sert bir yükseliş gösteren Hindistan *de jure* finansal küreselleşme endeksi, 2004 yılından itibaren ciddi bir düşüş yaşamış ve 2008 yılından itibaren inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bununla birlikte, Hindistan ve Bangladeş'in sermaye hareketlerini serbestleştirici politikaları izledikleri 1991-2003 yılları arasında, *de facto* endeksinin gösterdiği üzere sermaye hareketliliği aynı sertlikte artmamıştır.

de facto ve *de jure* endeksi arasındaki ayrışmanın bir benzeri 2006 yılı sonrasında Myanmar için de gerçekleşmiştir. Örneğin, 2006 yılından sonra Myanmar serbestleştirici politikalarına bir ara verirken, sermaye hareketleri 2006 yılından

itibaren sert bir düşüş yaşamıştır. Fakat *de jure* ve *de facto* endeksleri arasında uyumun en net örneği de yine Myanmar da görülmektedir. 1997 yılındaki serbestleştirici politikalar sonrasında 2000 yılından itibaren *de facto* endeksinde görüldüğü gibi sermaye hareketlerinde artış meydana gelmiştir. Her ne kadar *de facto* ve *de jure* endeksleri arasında bir nedensellik ilişkisi henüz kurulmamış olsa da, aralarında bir korelasyonun olmaması nedensellik ilişkisinin de hiç kurulamayacağını anlamını taşımaktadır.

BCIM’de diğer ekonomik koridorlar gibi *de facto* ve *de jure* endeksler arasındaki ayrışmayı yaşamaktadır. Bununla birlikte BCIM, aynı zamanda *de facto* ve *de jure* endekslerinin kendi içlerinde de bir ayrışma yaşamaktadır. Dolayısıyla, hem sermaye hareketlerine yönelik ortak bir politik tavır sergilenmesi hem de sermaye piyasasının davranışlarının takibi açısından önemli bir resim ortaya koymaktadır. Sonuç olarak BCIM, entegrasyon hedefi için sorunlu bir koridor olarak görülmektedir.

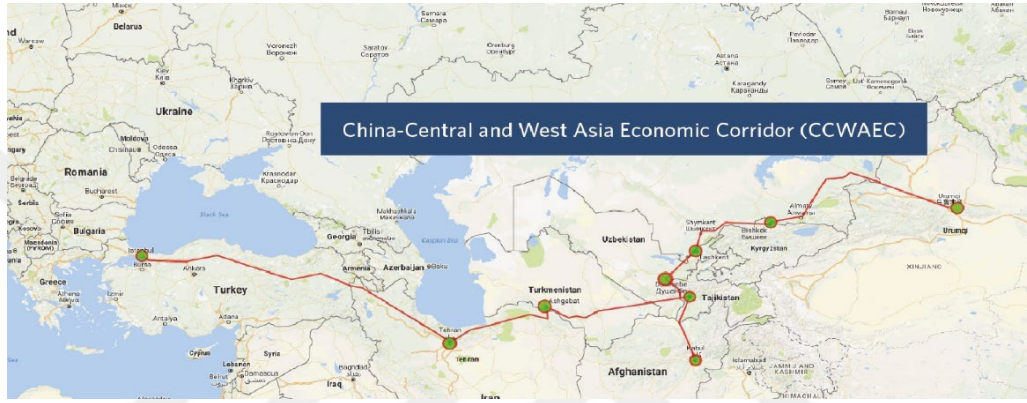
4.2.2.4. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru, BRI’nın Tarihi İpek Yolu ile olan kavramsal ve tarihsel bağına kuran bir diğer ekonomik koridordur. Çin-Moğolistan-Rusya ve Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundan farkı, coğrafi olarak Hazar Denizinin güneyinden geçmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, hem BRI’nın Avrupa’ya uzanan ekonomik koridorları arasında bir çeşitlendirme sonucunu oluşturmakta hem de BRI’nın coğrafi hinterlandını genişletmektedir. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru ile beraber en fazla sayıda ülkeyi kapsayan koridordur.

Bu ekonomik koridorun Şekil 29’da İstanbul’da bittiği gösterilmektedir. Diğer taraftan Mercator Çin Çalışmaları Enstitüsünün haritasına bakıldığında ise, İstanbul’dan sonra Batı Trakya ve Doğu Avrupa üzerinden Batı Kıta Avrupa’sına ulaştığı görülmektedir.²⁸³ İstanbul’dan sonraki Avrupa’ya geçen kısım ise henüz planlama aşamasındadır. Bu sebeple, İstanbul’dan sonrasının *de facto* ve *de jure*

²⁸³ Güncel haritaya ulaşmak için bkz. <https://merics.org/en/tracker/mapping-belt-and-road-initiative-where-we-stand>

finansal küreselleşme analizine dâhil edilmediğinin bilinmesi önem arz etmektedir. Batı Trakya ve Doğu Avrupa coğrafyasındaki ülkelerin finansal küreselleşme endekslerini analize katmak, BRI bünyesindeki yatırım planlamalarının bu coğrafyalarda yaşayabileceği problem alanlarının tespiti için faydalı olabilir. Fakat Bulgaristan ve Bosna Hersek hariç diğer ülkeler, BRI'ya resmi katılımcı bir ülke olmadıkları için analize dâhil edilmemiştir.

Şekil 29. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

Kaynak: (Luft, 2016)²⁸⁴

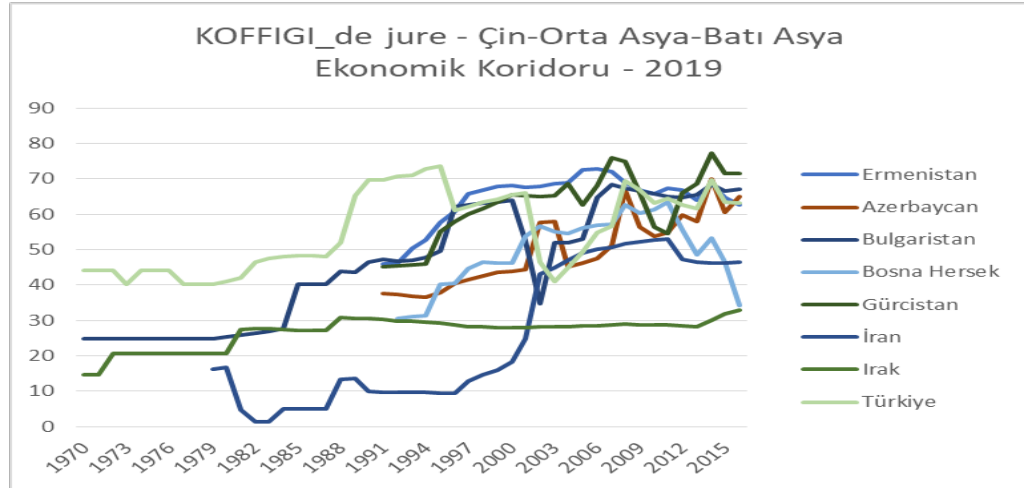
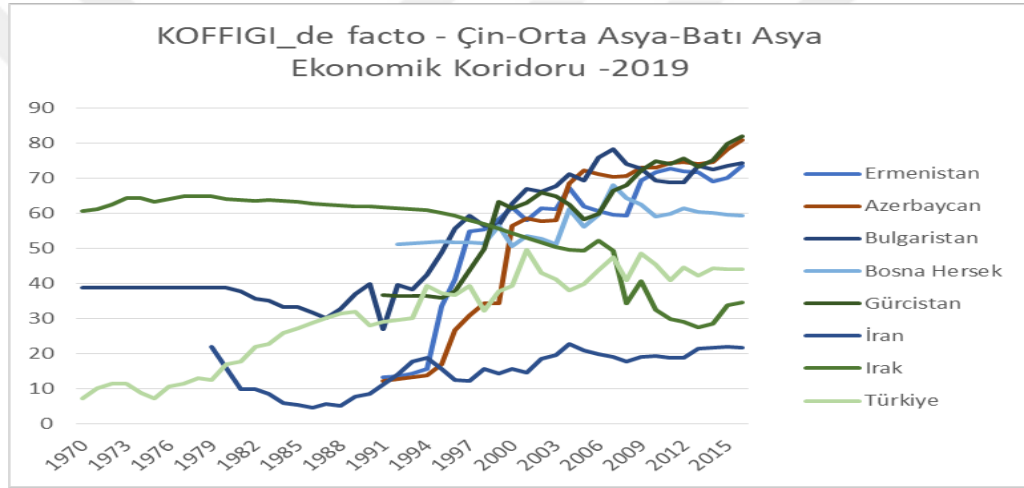
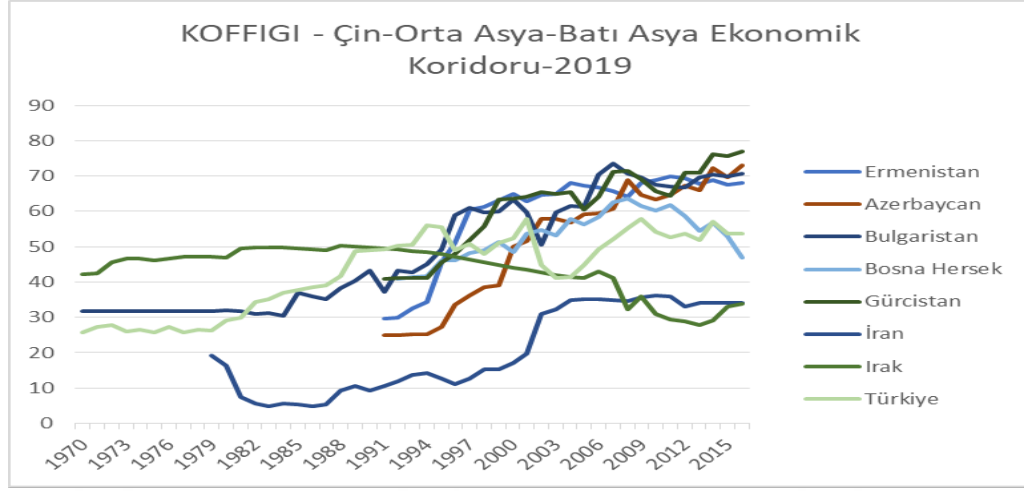
Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridorundaki ülkelerin genel resmine bakıldığında, daha ekonomik zayıflık ve askeri gerginlikler içerisinde olan ülkelerin bu koridor üzerinde oldukları görülmektedir. Örneğin, bu koridor 1980-1988 yılları arasındaki Irak-İran Savaşı, 1989 Körfez Savaşı, 1995 Sırbistan-Bosna Savaşı, 2003 Amerikan Afganistan İşgali, 1985 Sovyet Afganistan İşgali, Ermenistan'ın 1991'den beri süregelen 1991 Dağlık Karabağ İşgali gibi daha birçok savaş, çatışma ve işgaller yaşamıştır. Dolayısıyla, bu ekonomik koridorun siyasi ve ekonomik altyapısı kalkınmaya ve sermaye hareketlerine pek elverişli bir ortam sunamamıştır. Fakat KOF Küreselleşme Endeksinin tarihsel seyrine bakıldığında, diğer ekonomik koridorlar ile çok da farklı skorlara sahip değildir. Dolayısıyla, BRI'nın siyasi arkaplanının tartışıldığı bölümde değinilen askeri gerginlik problemini daha çok barındıran ekonomik koridor Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridorudur. Sonuç olarak, bu

²⁸⁴ Luft.

ekonomik koridorun finansal küreselleşme analizi askeri gerginliklere karşı BRI'nın nasıl bir seyir izleyebileceği hakkında fikir verebilir.

Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridorunun Şekil 30'daki genel finansal küreselleşme endeksinin seyrine bakıldığında, koridor içi önemli düzeyde bir ayrışma göze çarpmaktadır. Azerbaycan, Bulgaristan ve Ermenistan haricinde koridorun geri kalan ülkeleri inişli-çıkışlı bir seyir izlemişler ve sonunda finansal küreselleşme endeksleri düşüş göstermiştir. Türkiye ve İran gibi diğer ülkelere göre daha iyi bir ekonomik duruma sahip olan iki bölgesel güce rağmen, bu ülkelerin yerine daha küçük ekonomili ülkelerin finansal küreselleşme skorlarının yüksek olması ilginç bir durumdur. Bunun sebeplerine bakmak için *de facto* ve *de jure* ayrımının detaylarını incelemek faydalı olacaktır. Bunun haricinde Bosna Hersek, Türkiye, Irak ve İran ise düşüş veya istikrarlı bir seyir göstermektedir. Özellikle Irak'ın İran ile savaşa girdiği 1981 yılından itibaren finansal küreselleşme endeksi sürekli bir düşüş yaşamıştır. Bununla birlikte, 2013 yılından sonra 2016 yılına kadar bir yükseliş yaşadığını ifade etmek gerekmektedir. 2013 yılındaki yükselişin ise doğrudan BRI'nın ilanı ile ilgisinin olduğu iddia edilemez. Aksine Obama başkanlığında ABD'nin Irak'tan çıkış vaadini dillendirmesinin etkili olduğunu düşünmek daha mantıklı gözükmektedir.

Bununla birlikte, KOF Küreselleşme Endeksinin zaman serisi açısından DAES'in Irak'taki etkin olduğu dönemleri kapsamadığını da eklemek gerekir. Türkiye'nin 1994 yılından 2003 yılına kadar düşüş, 2003-2009 arasında yükseliş, 2009-2013 arasında düşüş ve 2013 sonrasında da yükseliş yaşamıştır. İran ise, 2000 yılından beri istikrarlı bir seyir izleyerek bir "plato" hareketi ortaya koymuştur. Bosna Hersek ise, 2006 yılından beri sürekli bir düşüş yaşamıştır. Bütün bu örnekler, Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridorunun içindeki ayrışmanın boyutlarını ortaya koymaktadır. Bununla beraber, *de facto* ve *de jure* ayrımı bu durumun sebepleri hakkında fikir verebilir.

Şekil 30. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru Finansal Küreselleşme

De facto endeksinde Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan genel endeksteği gibi yükseliş trendi göstermişlerdir. Bunun haricinde geri kalan Bosna Hersek, Türkiye, İran ve Irak 2010 yılından itibaren istikrarlı bir seyir izlemiştir. Bu durum, yükselişte olan ülkelerin sermaye hareketlerinde artış yaşadıkları, istikrarlı olan ülkelerin ise sermaye hareketlerinde önemli bir gelişme yaşanmadığını göstermektedir. Fakat Azerbaycan, Ermenistan ve Bulgaristan sermaye hareketlenmeleri açısından ani ve sert bir yükseliş ortaya koymuşlardır. Irak ise genel endeksteği skoruna paralel bir şekilde düşüş yaşamıştır. Irak'ın *de jure* endeksinin 1970'ten beri genel bir istikrarlı seyir izlediği göz önüne alındığında, Irak devletinin kendi ülkesindeki sermaye hareketlenmelerine dair herhangi bir kontrol gücünün olmadığı sonucuna varılabilir. Benzeri bir sonuç İran için de ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2000-2005 dönemi arasında *de jure* endeksinin yükselişinin gösterdiği üzere sermaye hareketlerini kolaylaştıran politikalar izlemesine rağmen *de facto* endeksinin çok düşük düzeyde bir artış gösterip yakın bir yükseliş göstermemiş olması, İran'ın da ülkesindeki sermaye hareketleri üzerinde nispi bir kontrolünün olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, Bosna Hersek ise aynı sonucu ters bir seyir ile ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, Bosna Hersek 2012 yılından itibaren *de jure* endeksinin düşüşünden görüldüğü üzere sermaye hareketlerini kısıtlamaya gayret etmişken *de facto* endeksindeki istikrarlı seyir sebebiyle sermaye piyasaları üzerindeki istediği kontrolü sağlayamamıştır. Piyasaları üzerinde istediği kontrolü sağlayabilme kabiliyetini gösteren ülkeler ise Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Bulgaristan olmuştur. Dolayısıyla, Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridorunda sermaye piyasaları üzerinde kontrol kabiliyeti olmasına karşın, farklı sermaye piyasaları gidişatının olmasından dolayı koridor içinde genel, *de facto* ve *de jure* ayrışma söz konusudur. BRI açısından değerlendirildiğinde ise, üç endekste de ayrışma olması, bu koridoru finansal entegrasyon açısından zor bir örnek haline getirmektedir.

4.3. Sonuç

Doğu Asya ve Avrasya ülkeleri arasında işbirliği, farklı kurumsal çerçeveler altında genellikle farklı zamanlarda gündem teşkil etmiştir. Örneğin, Bayoumi vd.

(2000), ASEAN Ekonomilerinin Avrupa Birliği gibi parasal bütünleşmenin bir sonraki örneği olma potansiyelini incelemiştir.²⁸⁵ Kawai (2007) ayrıca Doğu Asya ülkeleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı tartışmış ve ‘Asya karşılıklı bağımlılığı’ Avrupa’nın parasal karşılıklı bağımlılığı ile karşılaştırmıştır. Bu çalışmasında, Kawai Asya’nın 1990’da finansal açıdan Avrupa kadar entegre olduğunu öne sürmüştür.²⁸⁶ Sonuç olarak, Avrasya’daki finansal entegrasyon, BRI’nın sonucu olarak ortaya çıkan yeni bir konu değildir. Aksine, Çin dışındaki diğer ülkeleri de içeren Asya ekonomilerinin finansal potansiyeli nedeniyle uzun süredir tartışılan bir konudur. Asya ülkelerinin ekonomik potansiyelinin artması, Avrasya entegrasyonuna olan bu ilginin temel motivasyon kaynağı durumundadır. Buradaki en önemli rolü de Avrasya ülkelerinin finansal durumları oynamaktadır. Bu sebeple, bu bölüm Avrasya’daki finansal entegrasyonu incelemiş ve aşağıdaki sonuca ulaşmıştır.

Bölümün başında da ifade edildiği gibi, ekonomik koridorların mevcut finansal entegrasyon durumları BRI’nın mevcut sorun alanlarını ve avantajlı olduğu rotaları belirlemek için önemli sonuçlar içermektedir. Tablo 4, BRI’nın ekonomik koridorlarının finansal entegrasyon analizlerinin sonucunu özetlemektedir. Buna göre, Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru hariç de facto ve de jure endekslerinde bir yakınsama içinde bir ekonomik koridor yoktur. Haricinde, Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridorunda de facto finansal yakınsama yaşanmıştır. Bu durum, BRI’nın öncelik olarak belirlediği finansal entegrasyon hedefine ulaşmaktan uzak olduğunu düşündürmektedir. Tablo 4, finansal entegrasyon önceliğine göre elde edilen temel sonuçların yanında, BRI’nın muhtemel risklerini de özetlemektedir. Bu risklerin çözümüne yönelik adımların nasıl gerçekleştirilebileceği sorunsalı farklı araştırmaların konusu olarak bırakılmıştır.

²⁸⁵ Mr. Tamim Bayoumi ve Mr. Paolo Mauro, *The Suitability of ASEAN for a Regional Currency Arrangement* (International Monetary Fund, 1999).

²⁸⁶ Masahiro Kawai ve Shujiro Urata, “Are Trade and Direct Investment Substitutes or Complements? An Empirical Analysis of Japanese Manufacturing Industries”, içinde *Economic Development and Cooperation in the Pacific Basin: Trade, Investment and Environmental Issues*, ed. Hiro Lee ve David W. Roland-Holst (Cambridge: Cambridge university press, 1998).

Tablo 4. Finansal Küreselleşme Endeksi Analizinin Sonuçları

KORİDOR	TEMEL SONUÇLAR	RİSKLER
Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru	de facto finansal ayrışma, de jure finansal ayrışma	Başarısız entegrasyon riski
Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru	de facto finansal yakınsama, de jure finansal ayrışma	Başarısız politika koordinasyon riski
Çin-HinduÇin Ekonomik Raporu	de facto finansal yakınsama, de jure finansal yakınsama	Başarılı entegrasyon potansiyeli
BCIM	de facto finansal ayrışma de jure finansal ayrışma	Başarısız entegrasyon riski
Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru	de facto finansal ayrışma de jure finansal ayrışma	Başarısız entegrasyon riski

Tablo 4’ün ortaya koyduğu en önemli sonuç, BRI’nın beş koridorunun üçünde başarısız entegrasyon riski olduğudur. Başarısız entegrasyon riski, ekonomik koridor üzerinde bulunan ülkeler arasında hedeflenen işbirliği alanlarının geliştirilememesi ve kalkınma adımlarının atılamaması anlamına gelmektedir. Bununla beraber, kurulan işbirliklerinin de konjonktürel olma ihtimali yüksek olacaktır. Bu durum da, ekonomik liberalleşmenin çeşitli dönemlerde farklı ülkeler tarafından askıya alınması sonucunu doğuracaktır. BRI devletlerinin ya da sektörlerinin aynı yönde hareket etmemesi BRI’daki başarısızlık ihtimalini artırmaktadır. İlaveten, bu ihtimalin üç farklı koridorda da kendini göstermesi, BRI’nın başarısızlık riskini minimize etmeye yönelik ‘ekonomik koridorlaşma’ stratejisinin riski çeşitlendirme açısından da başarısızlık anlamını taşıyacaktır. Buna karşın, sadece Çin-HinduÇin ekonomik koridoru başarılı bir entegrasyon potansiyeli taşımaktadır. Bununla birlikte, Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridoru haricinde, hiçbir koridorda finansal entegrasyon potansiyeli güçlü değildir. Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorunda da devletlerin sermaye piyasalarına yönelik politikalarındaki uyumsuzluklar nedeniyle başarısız bir

entegrasyon riski bulunmaktadır. Hem devlet politikalarının koordinasyonu hem de piyasa dinamiklerinin durumu açısından BRI odaklı bir uluslararası işbirliği kurulmasının ihtimali az gözükmemektedir.

Tablo 4'ün gösterdiği başarısız entegrasyon risklerinin bu çalışmadaki temel teorik çerçeve açısından sonuçları da, gerek küreselleşme formlarındaki değişimin sonuçları gerek Çin'in büyük stratejisinin BRI üzerindeki etkisi ile doğru orantılı gözükmemektedir. BRI koridorlarının finansal işbirliği konusunda belirli oranda bir yakınsama göstermemesi, BRI üzerinde Çin kontrolünün devamını sağlayabilir. Bir başka deyişle, BRI bir Avrasya İşbirliği Platformu olma yolunda ilerlemekten ziyade, bir Çin projesi olarak kalmaya devam edebilir. Bu durumda da, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ekseninde kalkınmacılık kanadına daha yakın durmaya devam edeceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, BRI'nın ikinci önemli önceliği olan ticari entegrasyon hedefinin de finansal entegrasyon hedefi ile aynı analize tabi tutulması, BRI'nın geleceği hakkındaki bir diğer noktayı da açıklığa kavuşturacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TİCARİ ENTEGRASYON AÇISINDAN BRI

BRI'nın ikinci en önemli hedefi olan ticari entegrasyon hedefi, sınırlar arası ticaretin önündeki bürokratik, mali, hukuki, politik vs. her türlü engelin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Uluslararası ticaretin ülke ekonomileri için vazgeçilmezliği düşüncesi, Adam Smith'in gümrük vergilerinin azaltılmasının halkların refah seviyesini artıracığı düşüncesinden başlayarak Ricardo'nun Karşılıklı Üstünlük Teoremiyle birlikte perçinlenmiştir.²⁸⁷ Ekonomik faaliyetlerin önündeki her türlü engelin kaldırılmasına yönelik neoliberal anlayış da, 'uluslararası ticaret' savunusunun temel motivasyon kaynağı olagelmıştır. Bununla beraber, ticari entegrasyon hedefi için küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde finansal entegrasyon analizindeki kadar kesin sonuçlar elde etmek pek mümkün değildir. Zira ticari entegrasyon açısından devlet kapitalizmi ile piyasa kapitalizmi finansal entegrasyondaki kadar birbirinden net çizgilerle ayıramamaktadır. Bunun sebebi, gerek ithalat/ihracat kota ve vergilerini belirlemekteki otoritesi, gerek uluslararası şirketlerdeki çeşitli seviyelerdeki rolü, devletin de bir piyasa aktörü olarak görülmesine yol açmaktadır. Özellikle Çinli, Japon ve Koreli uluslararası şirketlerin kendi devletleri ile olan bağları bu duruma örnektir. Bununla birlikte, istihbarat teşkilatları ile uluslararası şirketler arasındaki derin bağlantılara yönelik algılar ya da olgular, piyasa kapitalizminin piyasalılık derecesini tartışmaya açmaktadır. Buradan yola çıkarak, Irogbe'nin ifade ettiği gibi, 'çok uluslu şirketleri küresel ekonomi-politik için en büyük tehdit' olarak değerlendiren bir görüş dahi ortaya atılmıştır.²⁸⁸

²⁸⁷ Alberto Díaz-Dapena, Tician Grecco Zanon Moura, ve Fernando Rubiera-Morollón, "From the Local Economy to the Global Market. Municipal-Level Spatial Economic Modelling of International Trade for Brazil", *International Regional Science Review*, 25 Ocak 2022, 01600176211056237, <https://doi.org/10.1177/01600176211056237>.

²⁸⁸ Kema Irogbe, "Global Political Economy and the Power of Multinational Corporations", *Journal of Third World Studies* 30, sy 2 (2013): 244.

Bu nedenle, küresel ekonomi-politikteki pratiğinden kaynaklı, ticari entegrasyon hedefinin piyasa kapitalizmi ile devlet kapitalizminin birbirini ikame eden değil; aksine birbirini tamamlayan bir ilişki içerisinde olduğu düşüncesi baskın olmaktadır. Devlet kurumları ile şirketler arasındaki birbirini tamamlayıcılık ilişkisi de, ticari entegrasyonun bir ikilem unsuru olamayacağını düşündürebilir. Buna karşın, hatırlamak gerekirse, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde piyasa kapitalizmi ve devlet kapitalizmi ikilem oluşturan iki uç değildir. Aksine, küreselcilik ve kalkınmacılık uçlarının arasındaki hareketlerinin iki ara formudur. Dolayısıyla, devletler ile şirketler ister birbirini tamamlayıcı isterse ikame edici ilişkilere sahip olmaları, onların küreselcilik/kalkınmacılık ilişkisinin dışında ele alınmasını gerektirmemektedir. Aksine, aynı ikilem içerisindeki ticari aktörler olarak, ticari entegrasyon hedefine katkıları açısından BRI'nın bu ikilemdeki konumunun tahminine yardımcı olacaklardır. Sonuç itibarıyla, ticari entegrasyon hedefi de finansal entegrasyon hedefi gibi küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi içerisinde değerlendirilebilecektir.

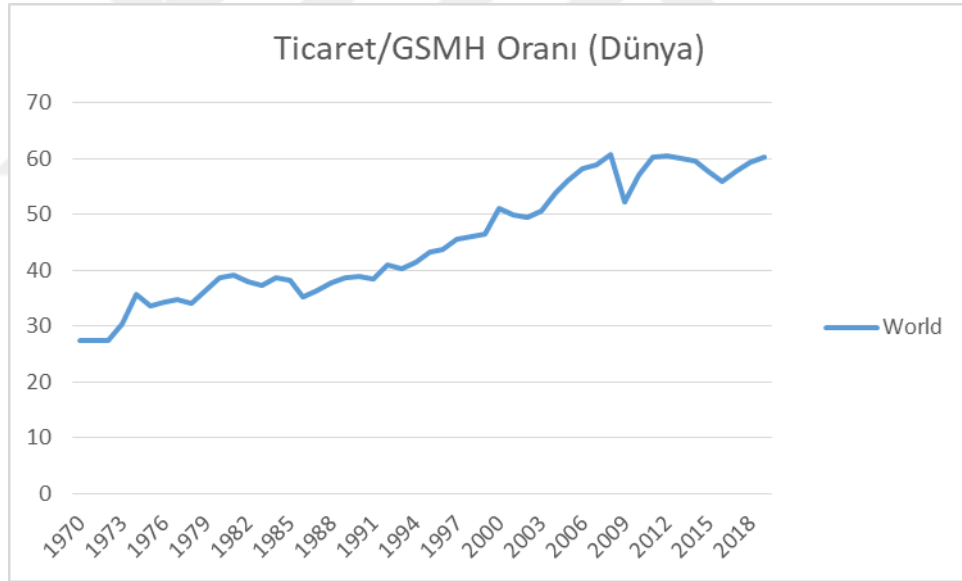
5.1. Ticari Entegrasyon Kavramı ve Ticari entegrasyon

Küresel ticaret, dünya GSMH'nin içerisindeki payını sürekli artırmakta ve bu sebeple küresel ekonomi-politiğin ve refahın sürdürülebilirliği için büyük önem arz etmektedir. 2020 yılının en ciddi gelişmelerinden olan COVID-19 pandemisinin küresel ticarete vurduğu darbe, üretimi durdurma noktasına getirmiş ve bu sebeple tarihte eşi görülmemiş bir kriz yaşanmıştır. Şekil 31'in de gösterdiği gibi, 2008 Küresel Ekonomik Kriz dönemi haricinde ticaretin dünya GSMH'si içindeki payının düştüğü bir dönem olmamıştır. Bunun anlamı, uluslararası ticaretin tarafı olan ülkelerin bu artışın oluşturduğu pazar büyümesinden daha fazla pay almak için uyguladıkları politikaların uluslararası ilişkiler gündeminin içindeki payının da artmasıdır.

Pazar payını artırma hedefinin sonuçları, disiplin içerisinde farklı metotlarla ele alınabilecek olsa da, her metodun değinmek zorunda olduğu bir konu bulunmaktadır. O da ticaretin liberalleşmesidir. Sonuç itibarıyla, BRI gibi dünya ticaretini artırma hedefini güden bir inisiyatif için de bu konunun ele alınmaması mümkün değildir.

BRI'nın 'ticari entegrasyon' ifadesi ile kavramsallaştırdığı bu hedef, felsefi ve metodolojik temeli Adam Smith ve David Ricardo'ya kadar dayanan 'liberal ticaret' tartışmaları ile doğrudan ilintilidir.

Ticarette liberalleşmenin kalkınma açısından vazgeçilmezliği, kadim düşünce ekollerinden beri ifade edilen bir kavramdır. En basit anlatımıyla, ticarette liberalleşme yolu ile iç piyasa dış aktörlerin faaliyet alanı haline getirilerek hem dış tedarik yolu ile iç ihtiyaçların, hem de ihracat yolu ile sermaye ihtiyacının karşılanması sağlanmaktadır. İç pazarın daha çok aktörün faaliyet gösterebildiği bir alan haline getirilmesi anlamına gelecek ticarette liberalleşme yolu ile dış ticaret hacmi artırılmakta ve böylece ülkelerin sermaye ve kaynak güvenliği sağlanmaktadır. Sermaye ve kaynak güvenliğini sağlayan bir araç olarak açıklanabilse de, ticarette liberalleşmenin farklı boyutları da bulunmaktadır.

Şekil 31. Ticaretin Dünya GSMH İçindeki Payının Gelişimi (1970-

Kaynak: Dünya Bankası

Liberalleşmenin kapsayacağı sektörler, dış aktörlerin iç piyasadaki faaliyet sınırları ve usulleri, vergi mevzuatı bu konuların en başında gelmektedir. Bir taraftan iç piyasanın dış pazarlardan faydalanması için sınırların ötesinde serbesti elde etmek temel argüman olurken, diğer taraftan dış aktörlerin iç piyasadaki faaliyetlerini sınırlandırıcı regülasyonlar ile iç piyasayı koruma altına almak, dış ticaret

düzenlemelerinin en ciddi optimizasyon problemlerinden birisini teşkil etmektedir. Bununla birlikte, bu optimizasyon probleminin çok çeşitli versiyonları mevcut olabilmektedir. Örneğin, vergi mevzuatını düzenlerken dış piyasalardaki vergi oranları, vergi ve iç piyasa düzenlemeleri ana değişken haline gelirken, piyasa analizi yapmak için iç piyasa oyuncularının sermaye yapısı ve üretim kapasitesi, dış aktörlerle karşılaştırmalı rekabet potansiyeli, dış piyasaların talep esneklikleri gibi hususlar ana değişkenleri teşkil edebilmektedir.

Bütün değişkenler ele alındığında ise, ticarete liberalleşmenin küresel ekonomi-politik sisteme kesin zarar getirdiğini iddia eden bir çalışma olmadığı söylenebilir. Aksine, özellikle Adam Smith'in Ulusların Zenginliği kitabı ve Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teoreminden bu yana, uluslararası ticaretin liberalleşmesinin küresel ekonominin büyümesi için elzem olduğu savunulmuştur.²⁸⁹ Bu nedenle, modern dönemde uluslararası ticareti artırma hedefi belki de bütün uluslararası inisiyatiflerin başlıca amacını teşkil etmiştir. Bu noktadan bakıldığında, BRI da aynı hedefi ortaya koyarak katılımcı ülkeleri arasında ticari entegrasyon hedefini hayata geçirmeyi vaat etmektedir.

Buna karşın, BRI bünyesinde ticari entegrasyon sadece vergiler ve bürokratik süreçlerin kolaylaştırılması bağlamında ele alınmamaktadır. BRI'nın ticari liberalleşme hedefini muhatap ülkeler açısından cazip hale getiren bir başka unsur olarak, BRI'nın altyapı yatırımlarından da bahsetmek gerekmektedir. Avrasya coğrafi kuşağı üzerinde gerek modernizasyon gerek yeni yatırımlar ile inşa edilecek hızlı raylı sistemler, otoyollar ve limanlar ile lojistik önemli oranda hız kazanacaktır. Örneğin, Alman resmi makamlarının açıklamalarına göre, BRI işbirliğinden sonra Çin menşeli 550 firmanın Hamburg'la yaptığı yıllık ticaret, bütün Avrupa'daki diğer toplam

²⁸⁹ Jagdish Bhagwati, David Greenaway, ve Arvind Panagariya, "Trading Preferentially: Theory and Policy", *The Economic Journal* 108, sy 449 (1998): 1128-48; Sèna Kimm Gnanon, "Multilateral Trade Liberalization and Economic Growth", *Journal of Economic Integration* 33, sy 2 (2018): 1261-1301; Craig R. MacPhee ve Wanasin Sattayanuwat, "Consequence of Regional Trade Agreements to Developing Countries", *Journal of Economic Integration* 29, sy 1 (2014): 64-94; Ramkishan S. Rajan, "Trade liberalization and the new regionalism in the Asia-Pacific: taking stock of recent events", *International Relations of the Asia-Pacific* 5, sy 2 (2005): 217-33.

limanların toplam ticaretinden daha fazladır.²⁹⁰ Dolayısıyla, BRI bünyesinde ticari entegrasyonu sağlayabilmek için gerekli olan altyapı yatırımları için finans desteği sağlanması da katılımcı ülkelerin kendi kalkınmalarına destek bağlamında bir teşvik oluşturmaktadır.

BRI'nın ticari işbirliği için bir başka motivasyon kaynağı ise lojistik zamanındaki ve lojistik maliyetlerindeki kayda değer düşüştür. De Soyres ve diğerlerinin (2018) Dünya Bankası için hazırladıkları raporun sonuçlarına göre, BRI katılımcı ülkeleri için lojistik süreci ve ticari maliyetleri yüzde 3,2 ila 2,8 oranında düşmektedir.²⁹¹ Bu oran küresel ticaret için de yüzde 2,2 ila 2,5 arasında bir maliyet düşüşüne tekabül etmektedir. Ticaret maliyetleri, gümrük vergileri ve lojistik süresi bazındaki bu gelişim, birçok ülke için BRI bünyesindeki ticari projelerin tarafı olmayı cazipleştirmektedir. Sonuç olarak, BRI'nın ticari entegrasyon hedefinin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi sadece Çin için değil, aynı zamanda BRI'nın muhatap ülkeleri açısından da büyük önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, uluslararası ticaret teorilerinin temel değişkenlerinin içeriğinde, büyüklüklerinde ve önemlerinde çeşitli dönemlerde değişimler yaşanmıştır. Özellikle uluslararası ticarete işbirliği usullerinin gelişmesi ve genişlemesi sonucunda Ricardo'nun teorisinin ortaya koyduğu üstünlüğe sahip olan birimlerin tanımı ve içeriğinde de değişimler yaşanmaya başlanmıştır.²⁹² Örnek olarak, Ricardo'nun teorisinde devletler ve ülkeler temel aktörler olarak ele alınırken, entegrasyon teorileri ve bölgesel çalışmalarda çoklu işbirliği örgütleri (multilateral cooperation organizations) devreye girmektedir. Tarihsel olarak, ulus-devletlerden çoklu işbirliği örgütlerine doğru yaşanan değişimin öncülüğünü Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

²⁹⁰ Xinhua, "BRI boosts Hamburg's logistics role", *china.org.cn*, 27 Ağustos 2019, http://www.china.org.cn/business/2019-08/27/content_75141752.htm.

²⁹¹ François de Soyres vd., "How much will the Belt and Road Initiative reduce costs?", Policy Research Working Paper (Dünya Bankası, Ekim 2018), <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30582/WPS8614.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

²⁹² Sunanda Sen, "International Trade Theory and Policy: A Review of the Literature", *Levy Economics Institute of Bard College*, 2010, https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_635.pdf.

(1951) oluşturmasına rağmen, günümüzdeki ticaret odaklı çoklu işbirliği örgütlenmelerinin ana sürükleyicisi 1995 yılında kurulan DT  olmuştur. Aynı zamanda, bölgesel işbirliği mekanizmaları ve küresel işbirliği mekanizmaları da zamanla içerik değişikliğine uğramıştır. Bu kapsam ve içerik farklılıklarına göre işbirliği mekanizmaları da kendi içerisinde ayrılabilir. Özellikle katılımcı ülkeler üzerinde hukuki yaptırım gücüne sahip işbirliği mekanizmaları ile bu güce sahip olmayanlar arasındaki ayırım, bu kapsam ve içerik farklılıklarının temel eksenini oluşturmuştur.

Günümüz uluslararası ticaret ortamındaki ana ayırımın çoklu işbirliği örgütlerinin yapısı üzerinde oluştuğu iddia edilebilir. Özellikle korumacı politikaların ağırlığını artırmaya başlaması, devletlerin uluslararası ticarete yeniden büyük aktör olmaya başlamasını beraberinde getirmektedir. Chen, 1981-2014 yılları arasında 64 ülkede özelleştirilen 574 adet şirketin ticari kredibilitelerinin seyrini analiz etmiş ve bu şirketlerde devletin payı azaldıkça bu şirketlerin ticari kredibilitelerinin de azaldığını ortaya koymuştur.²⁹³ Bu sebeple, özel sektörün varlığını devam ettirebilmesi için devletin varlığına daha fazla ihtiyaç duymaya başladığı anlaşılmaktadır. Bu durum da, devlet serbest piyasa ekonomisi anlayışının günümüz dünyasında daha fazla yer bulamaması anlamına gelmekte ve liberal ekonomi anlayışına devletin de katılması mecburiyetini doğurmaktadır. ‘Devletlerin geri dönüşü’, uluslararası işbirliği örgütlerinin yapılarında bir reformasyona sebep olmasa da, işbirliği usullerinin değişimine sebep olmaktadır ²⁹⁴. Usullerdeki değişimin doğal sonucu olarak da, uluslararası işbirliği mekanizmalarının uluslararası ticaretteki etkinliği de değişmektedir. Korumacı politikaların uluslararası işbirliği mekanizmalarının hukuki yaptırım kabiliyetini azaltması da, hukuki yaptırım kabiliyetine sahip olmayan uluslararası işbirliklerinin daha tercih edilir hale gelmesine

²⁹³ Ruiyuan Chen vd., ‘‘International Evidence on State Ownership and Trade Credit: Opportunities and Motivations’’, *Journal of International Business Studies*, 04 Mart 2021, 15, <https://doi.org/10.1057/s41267-021-00406-5>.

²⁹⁴ Clyde W. Barrow, ‘‘The Return of the State: Globalization, State Theory, and the New Imperialism *’’, *New Political Science* 27, sy 2 (01 Haziran 2005): 123-45, <https://doi.org/10.1080/07393140500098235>.

sebeplerden biridir.

BRI'nın hukuki altyapısının anlatıldığı üçüncü bölümde kısaca değinilen bu konunun, BRI'nın ticari entegrasyon önceliğinin daha hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi için müspet bir katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle, BRI'nın herhangi bir hukuki yaptırım kabiliyetinin olmaması, BRI'yı devletler için tercih edilir bir işbirliği mekanizması haline getirmektedir. Bir taraftan, Allee ve Scalera'nın (2012) deneysel bir teste de tabi tuttıkları teorik iddiaları doğrultusunda, BRI'nın tercih edilmemesi gibi bir sonuç ortaya çıkması gerekmektedir. Zira Allee ve Scalera'ya göre, 'bir devletin uluslararası bir organizasyona katılım için ne kadar büyük bir politika değişikliği gerekiyorsa, o devletin o organizasyona üyeliğinden elde edeceği katkı o kadar büyük olacaktır'.²⁹⁵ Bu minvalde, BRI'ya katılım neredeyse herhangi bir politika değişikliği gerektirmediğinden katılımcı ülkeleri için herhangi bir katkı da doğmayacaktır.

Bununla beraber, Allee ve Scalera'nın bu genelleştirmeci yaklaşımı, sadece DTÖ üyelik süreçleri açısından incelenmiştir. Yaptırım hakkına sahip olan bir uluslararası kurum için yapılmış olan bu incelemenin BRI için geçerli olmayabileceğini düşünmek gerekmektedir. İlâveten, DTÖ Uyuşmazlıkları Çözme mekanizmasına (arbitration) yönelik eleştirilerin yoğunlaşması da devletlerin yaptırım mekanizmalarından kaçınmasına yönelik bir kapı açmaktadır. Dolayısıyla, BRI'nın yaptırım mekanizmasına sahip olmayan yapısı, devletlerin daha hızlı sermaye elde etmenin yanında doğrudan yabancı yatırım bulabilmek için bu inisiyatifin kaynaklarına yönelmelerini sağlamaktadır.

BRI hukuki yaptırımı olmayan bir yapıya sahip olmakla beraber, işbirliği mekanizmaları açısından yeni kurumlar kurmak yerine, mevcutta var olan uluslararası işbirliği kurumlarını bir araya getirmeyi tercih etmektedir. Örneğin, ASEAN, ŞİÖ, Asya'da İşbirliği ve Güven Artıcı Önlemler Konferansı gibi uluslararası örgütler

²⁹⁵ Todd L. Allee ve Jamie E. Scalera, "The Divergent Effects of Joining International Organizations: Trade Gains and the Rigors of WTO Accession", *International Organization* 66, sy 2 (01 Nisan 2012): 244.

BRI'nın işbirliği mekanizmaları arasında anılmaktadır.²⁹⁶ Mevcut kurumları bir araya getirme çabası, BRI'nın ticari liberalleşme hedefini gerçekleştirmek için bir düzeyde kurumsal mirasa sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, BRI'nın herhangi bir kurumsal kimliğinin bulunmaması, bu mirasın ve BRI kurumu olarak anılmalarını bir bakıma anlamsız kılmaktadır. Hukuki anlamdaki bu anlamsızlık ise, BRI'nın ticari liberalleşme hedefinin de anlamsız olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Çin'in uluslararası yatırım profili ve pazar büyüklüğü BRI'yı muhatap ülkeler açısından cazip kılmaktadır.

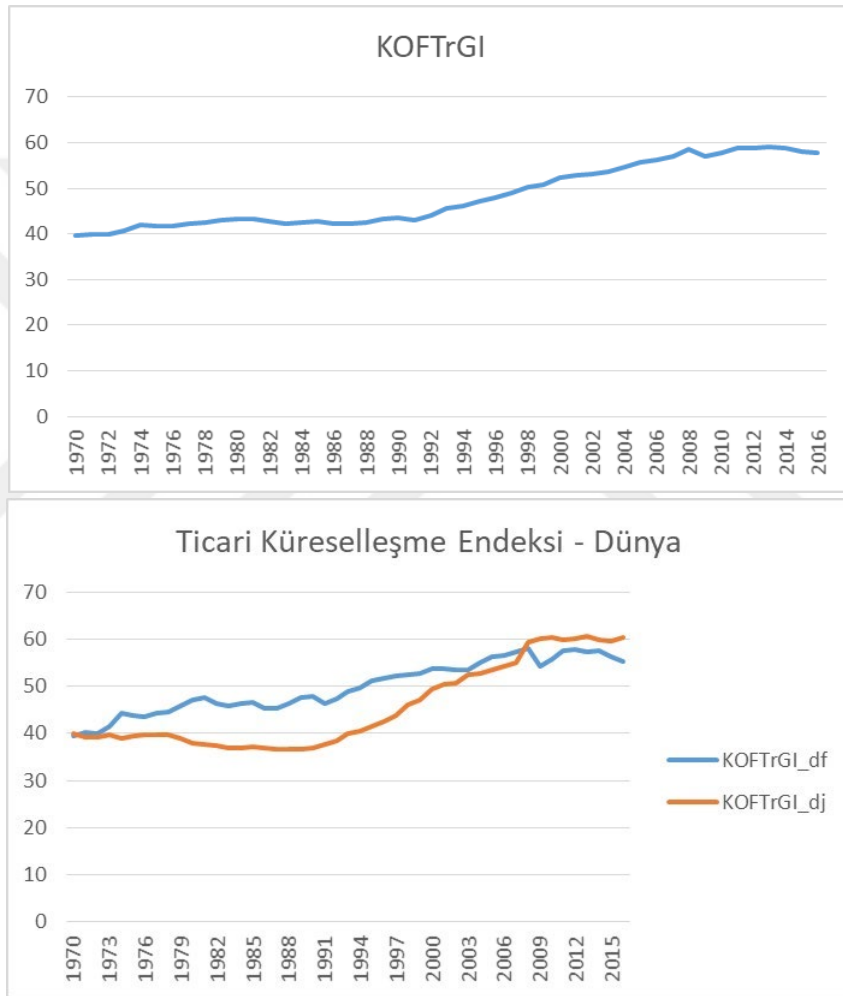
Ticaretin kalkınma açısından önemi, DTÖ gibi yaptırım mekanizmalarına yönelik artan eleştiriler ve BRI'nın yaptırımsız sunduğu avantajlar, BRI'nın ticari entegrasyon hedefinin gerçekleşmesi açısından teorik bir engel olmadığını göstermektedir. Bu sebeplerden dolayı, Çin'in BRI'yı gerçekleştirmek için önemli avantajlar elde ettiği iddiası ortaya konulabilecek olsa da, finansal entegrasyon gibi ticari entegrasyon hedefi için de bu iddianın test edilmesi gerekmektedir. KOF Küreselleşme Endeksi ticari entegrasyon hedefi ile ilgili BRI katılımcısı ülkelerin nasıl bir tavır takındıklarını ölçmek konusunda da önemli ipuçları vermektedir. Bu bölümde de, finansal entegrasyon hedefi için yapıldığı gibi, KOF Küreselleşme Endeksinin ticari küreselleşme endeksi incelenecek, ardından BRI'nın her bir koridoru için ayrı ayrı analizler yapılacaktır.

5.2. BRI'da Ticari Entegrasyon Önceliğine İlişkin Veri Analizi

Şekil 32'deki birinci grafiğe bakıldığında, dünyanın genel ticari küreselleşme endeksine bakıldığı zaman dört ana dönem göze çarpmaktadır. 1970'ten 1980'e kadar sınırlı bir yükseliş, 1980'den 1990'a kadar sınırlı bir düşüş, 1990'dan 2008'e kadar hızlı bir yükseliş ve 2008'den sonra 2016'ya kadar istikrarlı bir seyir dönemleri yaşanmıştır. 1990 yılındaki SSCB'nin çöküşü ve eski SSCB devletlerinin bağımsızlıklarını ilanının bu hızlı yükseliş üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

²⁹⁶ World Bank, “Shaping the Belt and Road Initiative: Policies and Institutions”, içinde *Belt and Road Economics: Opportunities and Risks of Transport Corridors* (The World Bank, 2019), <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1392-4>.

İlaveten, sosyalist bloğunun dağılması sonucunda başta Doğu Almanya olmak üzere birçok devletin Avrupa ekonomisine entegrasyon hedefinin de bu yükselişin gerçekleşmesinde payı olduğu iddia edilebilir. Bununla beraber, genel ticari küreselleşme endeksindeki yükselişin alt bileşenlerine bakıldığında ise, *de facto* ve *de jure* ayrımının ülkelerin ticari entegrasyon fikrine yönelik geçmişi daha net görülebilmektedir.

Şekil 32. Ticari Küreselleşme Endeksi Genel Görünüm - Dünya

Şekil 32'deki ikinci grafik *de facto* ve *de jure* ayrımına göre ülkelerin ticari küreselleşme endeksinin seyrini göstermektedir. Buna göre, genel küreselleşme endeksindeki dönemlendirme *de facto* ve *de jure* endeksleri için yapılamamaktadır.

Bir başka ifadeyle, genel küreselleşme endeksinin alt bileşenleri, genel endeks ile paralel bir seyir izlememiştir. *De facto* endeksi 1970'ten 2015'e kadar sürekli bir yükseliş eğilimi içindeyken, bazı dönemlerde istikrarlı bir seyre geçmiştir. 1982'den 1991'e kadar yaşanan istikrarlı seyir bu duruma bir örnektir. Bunun haricinde, *de facto* endeksinde tek önemli düşüş 2008 Küresel Ekonomik Krizde yaşanmış ve fakat 2010 yılında bu düşüş hemen toparlanmıştır. Bununla birlikte, 2013 yılından beri ise sürekli hale gelme tehlikesi barındıran bir düşüş seyri olduğunu belirtmek gerekmektedir. Küresel *de facto* endeksindeki düşüşte dünya üzerindeki korumacı politikaların artmasının etkisinin olduğunu düşünmek ise gayet anlamlıdır. Aynı şekilde, *de jure* ticari küreselleşme endeksinin de 2008 Küresel Ekonomik Krizin ardından istikrarlı bir seyir izliyor olması korumacı politikaların dünya üzerindeki etkisinin bir başka göstergesidir.

Bununla birlikte, *de facto* ve *de jure* endeksler arasında 2008 Küresel Ekonomik Krizinden sonra paralel bir seyir ortaya çıkmıştır. 1970 yılından 2008 yılına kadar ise *de facto* ve *de jure* ticari küreselleşme endeksleri birbirinden farklı seyirlere sahiptir. *De facto* endeksinin tersine *de jure* endeksi 1970'den 1991 yılına kadar genel bir düşüş yaşamıştır. Akabinde ise, 1991 yılından 2008 yılına kadar hızlı bir yükseliş yaşanmıştır. Fakat bu yükseliş *de facto* endeksindeki yükselişten daha fazladır. 2008 Küresel Ekonomik Krizinden sonra ise istikrarlı bir seyre geçmiştir ve 2016 yılına kadar bu seyir devam etmiştir.

De facto ve de jure endeksi ayrımı, devlet politikaları ile reel sektör arasındaki ilişkinin seyri hakkında da fikir vermektedir. 1970 yılından 2008 Küresel Ekonomik Krize kadar devlet-reel sektörün küreselleşmeci tavırları çok uyumlu değildir. 1970-80 döneminde piyasa küreselleşmeci bir tavır ortaya koyarken, devletler ticari mobilizasyon üzerindeki kontrolünü artırmaya yönelmiştir. Bununla birlikte, 1980-90 arasında ise reel sektör içinde düşük mobilizasyondan yana daha fazla ağırlık mevzu bahistir. Fakat 1970-90 arasında devletler reel sektör mobilizasyonunu daha fazla kontrol altına almaya çalışmıştır. 1990-2008 yılına kadar hem reel sektör hem de devletler daha serbestleştirme yanlısı tavır takınmışlardır. Fakat reel sektörün mobilizasyon motivasyonunun devletlerin serbestleştirici politikalar izleme

motivasyonundan daha düşük olduğu görülmektedir. 2008 Küresel Ekonomik Krizi ile birlikte hem devletler hem de reel sektör ticari açıdan daha az mobilize olmaya başlamıştır. Finansal küreselleşme endeksinin aksine, ticari küreselleşme endeksi devletlerin daha açık politikalar izlediği ve fakat reel sektörün daha temkinli bir tavır izlediğini göstermektedir. Genel finansal küreselleşme endeksine bakıldığında ise, aksine, daha fazla mobilizasyondan yana olan piyasa aktörlerini devletlerin daha kontrol altında tutmaya çalıştığı bir manzara ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, finansal ve ticari küreselleşme endeksleri beraber incelendiğinde, *de facto* ve *de jure* ayrımı önemli farkları ortaya koymaktadır.

BRI'nın ticari entegrasyon önceliğini geliştirmeye çalışması, genel endekse bakıldığında Küresel Ekonomik Krizden beri yaşanan durağanlığın bitmesi sonucunu ortaya çıkarmaya aday olmuş gözükmemektedir. Bununla beraber, BRI'nın resmi ilan tarihi olan 2013 yılından sonrasının derinlemesine incelenmesi yerinde olacaktır. Sonuç olarak, bu bölümde finansal entegrasyon analizinde yapıldığı gibi, BRI'nın ticari küreselleşme endeksleri ekonomik koridorlar özelinde incelenecek ve ardından bütün koridorların sonuçları beraber analiz edilecektir.

5.2.1. Veri Analizinin Metodolojisi

KOF Küreselleşme Endeksi, dördüncü bölümde ifade edildiği üzere toplam 43 alt indikatörle ilgili ölçümlerden elde edilmektedir. Bu 43 alt indikatör ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme olmak üzere toplam 3 üst başlık altında toplanır. Ekonomik küreselleşme kendi içinde de ticari ve finansal küreselleşme olarak ikiye ayrılmıştır. Dördüncü bölümde finansal küreselleşme endeksi incelenmişken, bu bölümde de ticari küreselleşme endeksi aynı metotla ele alınacak ve BRI'nın ticari entegrasyon hedefi için ekonomik koridorların mevcut durumunun ne kadar elverişli olduğu tartışılacaktır. Buna karşın, dördüncü bölümde yapıldığı için, koridorlar bu bölümde derinlemesine tanıtılmayacak, sadece veri analizinin sonuçları verilecektir.

Tablo 5. Ticari Küreselleşme Endeksi İndikatörleri

Küreselleşme Endeksi, <i>de facto</i>	Ağırlık	Küreselleşme Endeksi, <i>de jure</i>	Ağırlık
Ticari Küreselleşme, <i>de facto</i>	50.0	Ticari Küreselleşme, <i>de jure</i>	50.0
Mal Ticareti	38.8	Ticaret regülasyonları	26.8
Hizmet Ticareti	44.7	Ticari Vergiler	24.4
Ticari Partner Çeşitliliği	16.5	Gümrük Tarifeleri	25.6
		Ticaret Anlaşmaları	23.2

Kaynak: Gyli vd. (2019)

Bununla birlikte, Tablo 3’te gösterilen KOF ticari küreselleşme endeksinin ölçüm kriterlerine de değinmek yerinde olacaktır. Buna göre, *de facto* ticari küreselleşme endeksi üç indikatörle ölçülmektedir. Bunlar, mal ticareti, hizmet ticareti ve ticari ortak çeşitliliğidir. Bununla birlikte, *de jure* ticari küreselleşme endeksi regülasyonlar, ticaret vergileri, dış ticaret tarifeleri ve ticaret anlaşmalarını içermektedir. Tablo 3’te görüldüğü gibi, her indikatör eşit bir ağırlıkta ele alınmamıştır. Örnek olarak, mal ticareti *de facto* ticari küreselleşme içinde %38,8’lik bir ağırlığa sahipken, hizmet ticareti ise %44,7’lik bir ağırlığa sahiptir. İndikatörler arasındaki farklılıklar, her indikatördeki değişimin *de facto* ve *de jure* ticari küreselleşme endeksleri üzerinde eşit bir etkiye sahip olmayacağı anlamına gelmektedir. Örneğin, koridorlardaki yakınsamaları ölçmeye tekabül eden *de facto* indikatörü ticari ortak çeşitliliği (trade partner diversity) ve *de jure* indikatörü ticari anlaşmalar toplam küreselleşme endeksi içerisinde %20’lik bir ağırlığa sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, analizin metodolojisi açısından finansal entegrasyon hedefindeki gibi, ticari entegrasyon hedefi analizin de BRI’nın koridorları düzeyinde yapılması mantıklı gözükmemektedir.

5.2.2. Veri Analizinin Sonuçları

5.2.2.1. *Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru*

Dördüncü bölümde detaylı bir şekilde incelendiği gibi, Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru Tarihi İpek Yolunun ana güzergâhı olması ve BRI'nın Tarihi İpek Yolu ile olan tarihsel ve kavramsal bağını ortaya koyması sebebiyle, BRI'nın en göz önünde olabilecek koridoru durumundadır. Bu açıdan, bu koridordaki ticari küreselleşmedeki yakınsama durumu, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu söylemsel düzeyde etkileme potansiyeline sahiptir. Ayrıca diğer koridorlara göre en çok sayıda ülke bu koridorda bulunmaktadır. Fazla sayıda ülke arasında entegrasyon sağlanabilmesi ise, diğer ülkeler açısından bir teşvik mekanizması ortaya koyacağından dolayı, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundaki ticari entegrasyon potansiyeli BRI'nın bütün başarısı için de bir motivasyon aracı vazifesi görecektir.

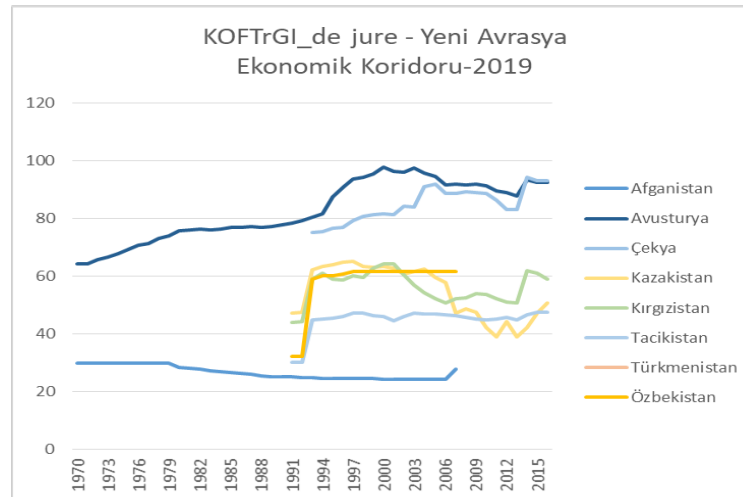
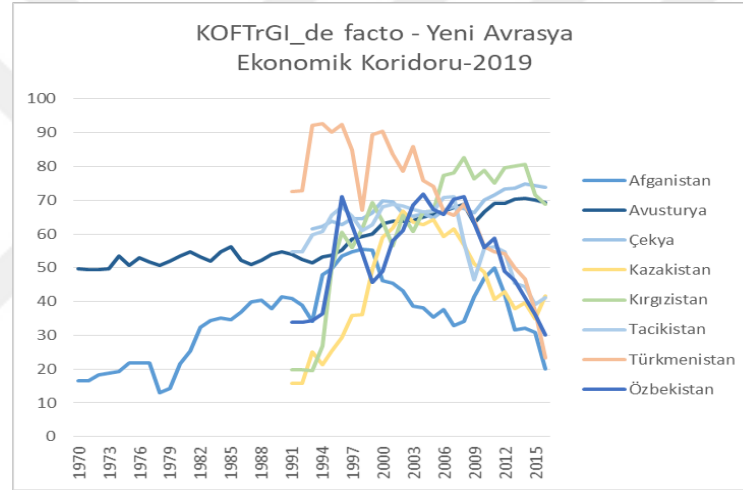
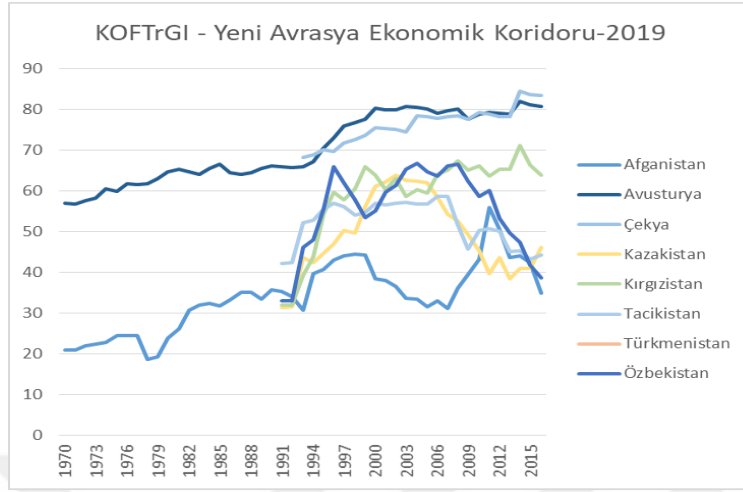
Buna karşın, Şekil 33 incelendiğinde, Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru açısından ticari küreselleşme endeksinde de bir ayrışma mevcut gözükmemektedir. Çekya ve Avusturya endeks skorları açısından 1991 yılından beri bir yükseliş trendi içine girmişler ve 2016 yılına kadar genel seviyelerini korumuşlardır. Bir başka ifadeyle, 2006 yılından beri yaşadıkları istikrarlı seyre rağmen herhangi bir düşüş trendi tecrübe etmemişlerdir. Kırgızistan da 2014 yılında başlayan kısa bir hızlı düşüş haricinde, 1997 Asya Ekonomik Krizi öncesindeki ticari küreselleşme endeksi seviyesini korumuştur. Buna mukabil, Özbekistan 1991 yılındaki kuruluşundan itibaren 1997 yılındaki Asya Ekonomik Krizi dönemi hariç 2007 Küresel Ekonomik Krize kadar ticari küreselleşme seyrini sürdürmüştür. Bununla birlikte, kriz sonrasında ciddi bir düşüş yaşamış ve yaklaşık kuruluş dönemi endeks seviyelerine geri dönmüştür. Benzeri bir yükseliş ve düşüş trendini Afganistan da yaşamıştır. ABD tarafından işgalinden itibaren 2001-2005 arası sürekli bir düşüş, ardından 2006-2008 arası hızlı bir yükseliş, 2009-2014 arası ise yeniden ciddi bir düşüş yaşamıştır. Bununla beraber, Tacikistan ve Kazakistan 2003 yılından beri ticari küreselleşme endekslerinde sürekli bir düşüş yaşamışlardır. Tacikistan bu düşüşü sadece 2004-2006 yılları arasında kırmış ve fakat

2006 yılından sonra düşüş trendine geri dönmüştür.

BRI ülkelerinin genel ticari küreselleşme endekslerindeki bu seyir farklılıkları, koridor içinde önemli bir ayrışma meydana getirmektedir. Özellikle, finansal küreselleşme için bahsedilen bölgesel ayrışma, ticari küreselleşme endeksi için de vuku bulmuştur. Özellikle Avrupa Birliği üyesi olan Çekya ve Avusturya, koridorun Avrasya coğrafyasında kalan diğer ülkelerden önemli düzeyde ayrılmıştır. Bu durum da finansal entegrasyon hedefinde olduğu gibi, BRI bünyesinde anılan Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun sadece kâğıt üstündeki bir koridor olarak kalmasına sebep olmaktadır.

Genel endekste bu ayrışmanın nedenlerini görmek üzere Şekil 33'ün alt iki grafiği incelendiğinde ise, ayrışmanın reel sektörün her ülkede farklı bir seyir izlemesinden kaynaklandığı görülmektedir. Kırgızistan, Avusturya ve Çekya haricinde geri kalan koridor ülkelerinin tamamı *de facto* küreselleşme endekslerinde yaklaşık 2006 yılından itibaren çok hızlı ve sert düşüş yaşamıştır. Bununla birlikte, *de jure* endekse bakıldığında ise, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundaki ülkelerin genel olarak yatay bir seyir izlediği görülmektedir. Bir başka ifadeyle, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorundaki devletlerin reel sektörün uluslararası entegrasyonunu serbestleştirmeye yönelik politikalarında ciddi bir değişim yaşanmamıştır. Tacikistan, Özbekistan ve Afganistan'ın endekslerinde bu değişmezliğin örnekleri çok rahatlıkla görülebilir. Üçünün de başlangıç endeksleri ile sonuç endeksleri arasında hiçbir fark olmamakla beraber, grafikleri sürekli düz bir seyir izlemektedir.

Diğer taraftan, başlangıç endeksi ile sonuç endeksi arasındaki süreçte değişim yaşayan Kazakistan ve Kırgızistan düşüşler yaşamışlar ve fakat 2005 yılından itibaren bir yükseliş trendine girerek, ticari entegrasyonlarını artıracak regülasyonlar geliştirme yolunu tercih etmişlerdir. Diğer taraftan, bölgesel ayrışma *de jure* endeksi için de geçerlidir. *De facto* ve genel endeksteği gibi Çekya ve Avusturya koridor ülkelerinden pozitif ayrılmışlar ve 2014-2016 arası hariç sürekli yükseliş trendi göstermişlerdir.

Şekil 33. Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru - Ticari Küreselleşme Endeksi

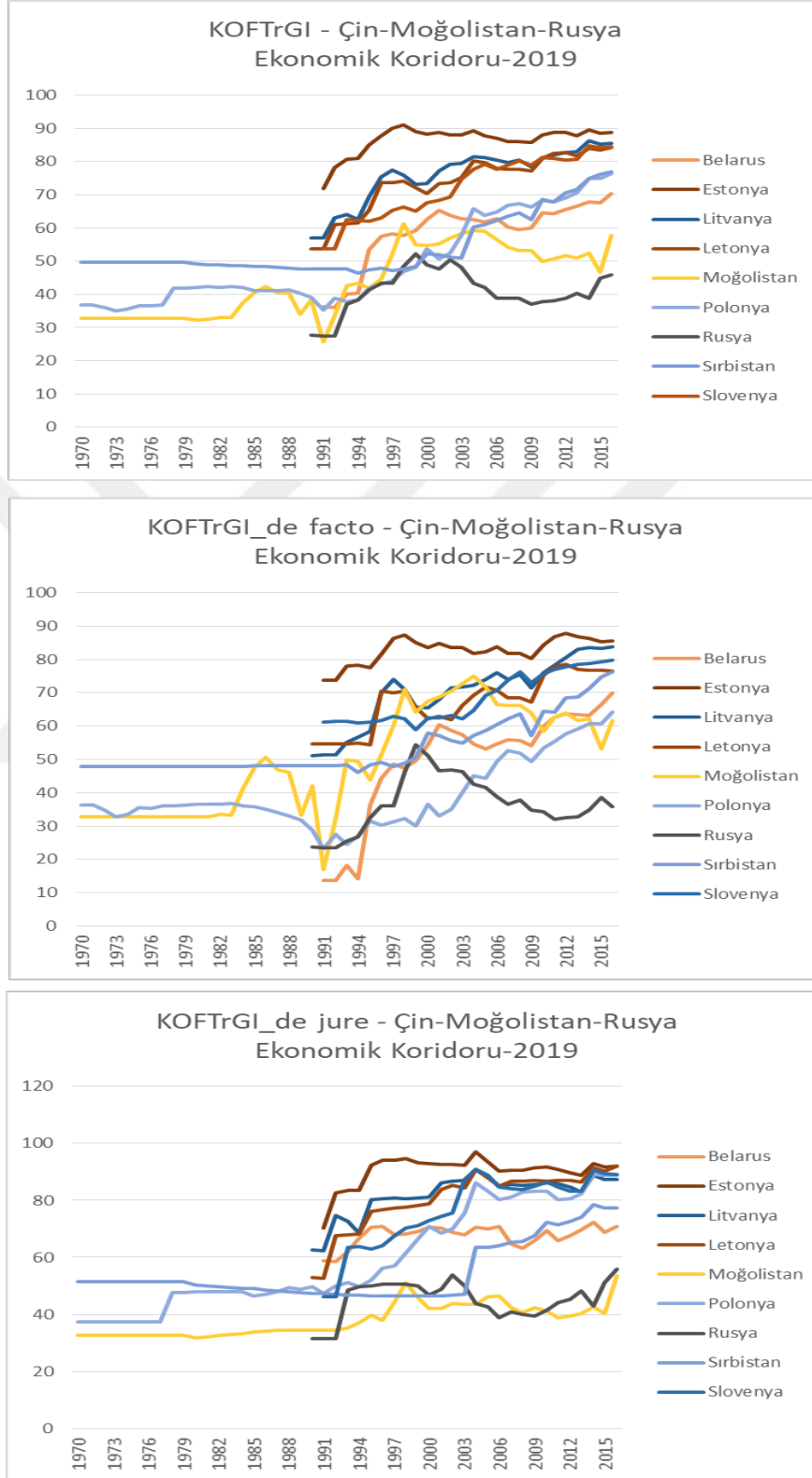
Her ne kadar Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru *de jure* endeks açısından bir yakınsama içerisinde gibi gözükse de, reel sektör ile devlet politikaları arasındaki uyumsuz gidişat, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunu BRI için sorunlu bir konuma taşımaktadır. Bir başka ifadeyle, Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunun *de facto* ve *de jure* endeksleri incelendiğinde, temel problemin daha çok reel sektörün dengelerinden kaynaklandığı sonucuna varılabilir. Reel sektörün aynı koridor üzerindeki farklı ülkelerde farklı dinamikler göstermesi, bu ülkeler arasında bir koridorlaşma hareketinin ortaya çıkmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, BRI için önümüzdeki dönemde Yeni Avrasya Ekonomik Koridorunu ticari entegrasyon önceliği için de bir problem alanı haline getirecek gibi gözükmektedir.

5.2.2.2. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru

Rusya'nın toprak bütünlüğü sebebiyle coğrafi sorunlar yaşanmayan Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik koridoru, genel ticari küreselleşme endeksinde bazı kısa dönemli kırılmalara rağmen, Şekil 34'te görüldüğü gibi, genel bir yakınsama yaşamaktadır. Pozitif yönlü yakınsamayı kıran iki ülke ise Rusya ve Moğolistan'dır. 2002-2012 döneminde yılından itibaren, bir düşüş süreci, 2013'ten itibaren ise bir yükseliş içine girmişlerdir. Estonya ise 1999 senesinden itibaren istikrarlı bir seyir izlemesine karşın, ticari küreselleşme endeksi en yüksek ülke olmuştur. Sonuç olarak, genel küreselleşme endeksi yükselen bir grafik göstermektedir.

De facto ticari küreselleşme endeksine bakıldığında, öncelikli göze çarpan husus endeksin başlangıç tarihidir. Polonya, Sırbistan ve Moğolistan hariç diğer bütün ülkelerin endeks başlangıç tarihi 1991'dir. Sırbistan'ın başlangıç tarihinin 1970'den itibaren başlamasının sebebi ise, eski Yugoslavya'nın ticari bilgilerinin Sırbistan'ın geçmiş verisi olarak kabul edilmesidir. Bununla beraber, bu üç ülkenin *de facto* endeksinin yükseliş seyri de 1991'den itibaren başlamaktadır. Rusya'nın ticari küreselleşme endeksi Asya Ekonomik Krizinden itibaren sürekli bir düşüş yaşamıştır. Bu düşüş trendinden sadece 2012-2015 arasında meydana gelmiş ve fakat 2015'ten sonra tekrar düşüş trendi oluşmuştur. Moğolistan da 2004 senesinden itibaren kademeli bir düşüş trendine girmiştir. Bununla birlikte, bu düşüş trendinden 2014

senesinden sonra yükselişe geçmiştir.

Şekil 34. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme

De jure ticari küreselleşme endeksinde ise, *de facto* endeksinden farklı olarak istikrarlı bir seyir görülmektedir. Sırbistan, Polonya, Rusya ve Moğolistan bu istikrarlı seyirden bir dönem çıkmış olsa da, 2013 yılından itibaren Rusya ve Moğolistan hariç kalan ülkeler bu istikrarlı seyrin bir parçası olmuşlardır. Bununla birlikte, SSCB'nin dağılmasından sonra eski sosyalist blok ülkelerinde 1994 yılına kadar hızlı bir yükseliş yaşanmıştır. Fakat 1994 senesinden sonra bu yükseliş ani bir kesilme yaşamış ve istikrarlı seyrine başlamıştır. Yükselişte yakınsama yaşayan *de facto* endeks ile birlikte değerlendirildiğinde, Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridorundaki devletlerin küreselleşme karşıtı bir politika geliştirmemiş ise de, küreselleşmeyi destekleyen bir politika içinde olmadıkları; buna rağmen reel sektörün piyasayı engelsiz ticari bir ortam oluşturmaya doğru yönelttiği ortaya çıkmaktadır.

Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorundaki *de facto* ve *de jure* yakınsamanın en önemli sebeplerinden birisi enerji sektörü olarak gözükmektedir. Çin ile Rusya arasındaki doğalgaz boru hatlarının yapımı bilinen ve son zamanlarda üzerine birçok analizin ve tartışmanın yapıldığı konulardan bir tanesidir. Buna mukabil, her ne kadar koridorun adında sadece Asya ülkelerinin adı yer alsa da, Doğu Avrupa ülkelerinin varlığının da unutulmaması gerekmektedir. Doğu Avrupa ülkelerinin en önemli özelliği ise, Avrupa'nın enerji talebinin karşılanacağı güzergâh üzerinde olmalarıdır. Dolayısıyla, Rusya ile enerji anlaşmalarının en birincil muhatabı Sırbistan, Slovenya, Belarus ve Polonya gibi Doğu Avrupa ülkeleri olmaktadır.

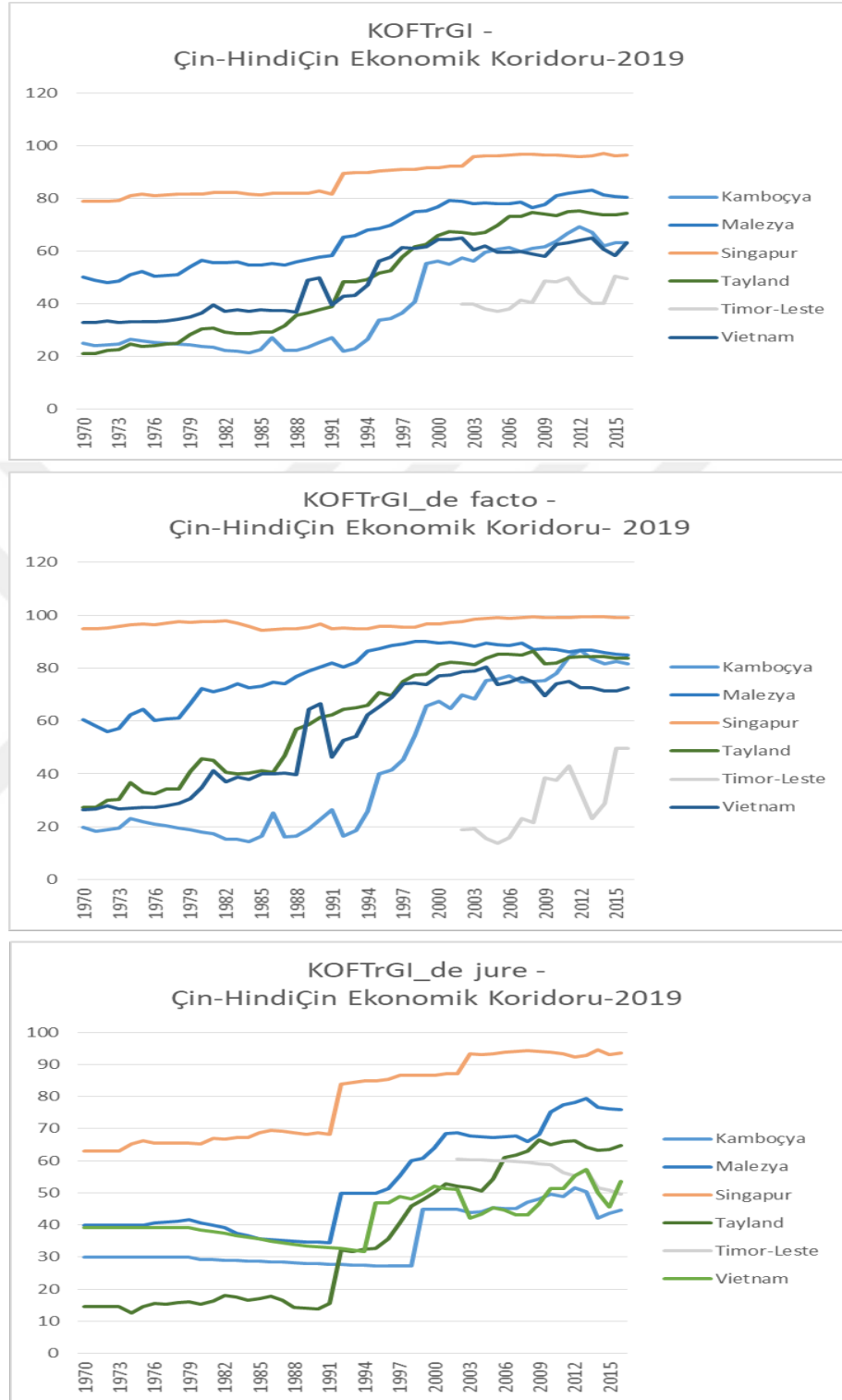
Buna karşın, *de jure* ticari küreselleşmedeki Doğu Avrupa ülkelerinin endekslerindeki artışı sadece BRI'nın dinamikleri ile açıklamak da doğru değildir. Özellikle Belarus'un AB'ye olan coğrafi yakınlığı ve Belarus hariç bu koridordaki diğer bütün Doğu Avrupa ülkelerinin AB üyelikleri, ticari küreselleşme endeksini doğrudan artıran bir faktör olduğu muhakkaktır. Bununla beraber, Estonya'nın ticareti kolaylaştırma ve ticaret bürokrasisini ortadan kaldırmaya yönelik politikaları da, yüksek *de facto* sonuçlarını etkileyen ülkelerin BRI harici kendi dinamiklerine örnek niteliğindedir. Sonuç olarak, Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorunda genel ticari küreselleşme endeksi açısından bir artan yönde bir yakınsama olduğu görülmektedir. Bu yakınsamanın artış yönünde olmasında ise, devlet politikaları

arasındaki uyumdan ziyade reel sektörün dinamiklerinin etkili olduğunu söylemek daha doğru gibi gözükmemektedir.

5.2.2.3. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru

Çin-HindiÇin ekonomik koridorunun genel endeksi, Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridoru gibi birkaç dönem hariç yakınsama göstermektedir. Malezya, Kamboçya ve Tayland 1994'ten 2003 yılına kadar ciddi bir yükseliş yaşamıştır. Aynı dönemde, Vietnam da bir yükseliş trendi içinde olmuş ve fakat 91-94 ve 97-98 yılları arasında istikrarlı seyri içindedir. Bunun haricinde, Timor-Leste 2002 yılından itibaren düşüşler yaşamış olsa da, genellikle yükseliş içerisinde olmuştur. Genel endekste ki görülen yakınsama, Çin-HindiÇin koridorunun ticari entegrasyon hedefine yönelik verimli bir ortam sağlayacağı sonucuna varılabilir. Bununla beraber diğer ekonomik koridorlarda yapıldığı gibi, bu yakınsamanın temel kaynağını tespit edebilmek için *de facto* ve *de jure* endeksleri incelenmelidir. Genel yakınsamanın devlet politikalarından mı yoksa piyasa aktörlerinden mi kaynaklanmaktadır sorusunun cevabı, ancak bu inceleme ile mümkün olmaktadır.

Malezya'nın, Tayland'ın, Kamboçya'nın ve Vietnam'ın 1994'ten 2006'ya kadar süreç, hızlı ve ciddi bir yükselişten kaynaklı piyasa aktörlerinin bu coğrafyayı küreselleştirici rol oynadığı bir dönem olmuştur. Bununla beraber, Singapur 1970'den beri sürekli bir istikrarlılaşma yaşamıştır. Bu istikrarlılaşmaya rağmen, Singapur'daki reel sektör oyuncularının diğer bütün ülkelerden daha küreselleştirici bir pozisyona sahip olduğu görülmektedir. Timor-Leste ise 2012 yılı hariç, 2002 yılından itibaren genel endeksindeki gibi bir yükseliş trendi yaşamıştır. Buna karşın, özellikle 2007 Küresel Ekonomik Krizinden sonra ise, istikrarlılaşma seyri koridora hâkim olmuştur. Sonuç olarak, piyasa faktörleri ve reel sektör oyuncuları istikrarlı küreselleştirici bir seyir izlemiştir. *De facto* endeksin istikrarlı seyirdeki yakınsamaya karşılık, *de jure* endeks bir ayrışmaya sahne olmuştur.

Şekil 35. Çin-HindiÇin Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi

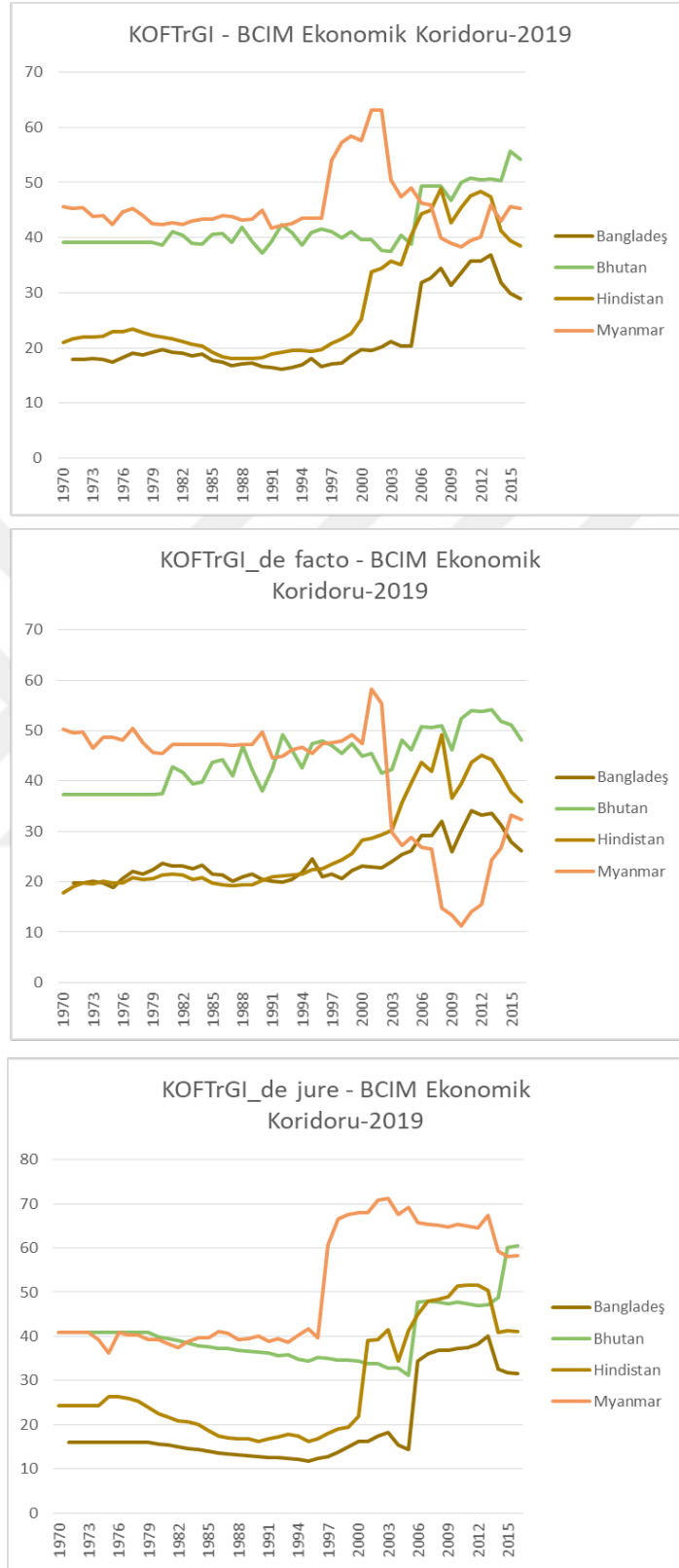
Singapur, Malezya ve Tayland 1970'den beri kademeli bir yükseliş yaşarken,

Vietnam ve Kamboçya 1997'ye kadar istikrarlı, 1997'den 2015'e kadar ise inişli-çıkışlı bir süreç yaşamışlardır. Timor-Leste ise 2002'den beri sürekli bir düşüş yaşamıştır. Dolayısıyla, Singapur, Malezya ve Tayland sürekli olarak ticari entegrasyondan yana bir tavır takınmış olmasına karşın, Vietnam, Kamboçya ve Timor-Leste konjonktürel engelsizlikten yana politikalar yürütmüştür.

De facto ve *de jure* endeksler bir arada değerlendirildiğinde, özellikle Malezya'nın ve Tayland'ın küreselleştirici piyasa faktörleri ve devlet politikaları sayesinde Çin-HindiÇin ekonomik koridoru genel bir küreselleştirici yakınsama içerisinde gözükmetedir. Bununla beraber, Timor-Leste'nin, Vietnam ve Kamboçya'nın devlet regülasyonları sebebiyle, bir ayrışma ihtimali de göz önünde bulunmaktadır. *De facto* yakınsamanın istikrarlı seyir üzerinde olduğunu ve negatif yönlü bir seyre dönme ihtimalinin göz önünde olması gerektiği de ayrıca ifade edilmelidir.

5.2.2.4. *Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru*

BCIM, BRI'nın Hint okyanusuna açılan alternatif kapılarından biri olmasının yanı sıra, CPEC'teki politik çıkmazlara karşı da bir balans ayarı yapabilmek için önemli bir vazife görmektedir. Her ne kadar Çin-Hindistan askeri gerilimlerinden ciddi düzeyde olumsuz etkilense de, özellikle Myanmar üzerinden Hint okyanusuna alternatif çıkış vazifesini icra etme potansiyelini devam ettirmektedir. İlaveten, Malakka Boğazı'na alternatif güzergâh teşkil etmesi açısından da uluslararası ticaret rotaları için büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu alternatif güzergâh olması, sadece Asya'dan Hint okyanusuna giriş için değil, aynı zamanda Hint okyanusundan Asya'ya giriş açısından da geçerlidir. Alternatif güzergâh olma özelliği sebebiyle, bu koridor üzerinde gerçekleşecek bir ticari entegrasyon durumu, BRI'nın başarı göstergelerinden bir başkası olacaktır.

Şekil 36. Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi

BCIM ekonomik koridoru, diğer koridorlara nazaran daha az ülkeden oluştuğundan, BCIM'nin seyrinin daha az sapma gösterdiği söylenebilir. Bir başka ifadeyle, BCIM de diğer koridorlardaki gibi fazla ülke sayısından kaynaklı bir yakınsama veya ayrışmadan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla, bu ekonomik koridorun başarısı aslında sadece üç devletin politikalarına ve piyasalarının durumlarına bağlıdır. Bu minvalde, genel bir kural olarak, BCIM bünyesindeki yakınsamalar veya ayrışmalar bir o kadar dalgalanmalara da şahitlik edebilir.

Genel endekse bakıldığında, koridor bünyesinde net bir ayrışma olduğu görülmektedir. Bangladeş ve Hindistan 2012 yılından beri genel küreselleşme endeksi bağlamında bir düşüş yaşarken, Bhutan ve Myanmar 2013'ten sonra önce yükseliş sonra istikrarlaşma sürecine şahit olmuşlardır. 2013 öncesine bakıldığında ise, dört ülkenin de yaklaşık 2000 yılına kadar sürekli bir istikrarlı seyir izlediği görülmektedir. 1997 yılına kadar Myanmar ve Bhutan'ın ticari entegrasyon hedefine Hindistan ve Bangladeş'ten daha yakın olduğu gözükmemektedir. 1997 yılından sonra hem Hindistan'ın hem de Bangladeş'in endekslerinde yükseliş gerçekleşmiş ve Myanmar ve Bhutan'ın endekslerindeki düşüş ile beraber koridor boyunca aynı noktada buluşmaları sonucunu doğurmuştur.

Buna mukabil, *de facto* endekste Bhutan, Bangladeş ve Hindistan arasında yakınsama yaşanırken, Myanmar bu üç ülkeden ciddi derecede ayrılmıştır. *De jure* endeksi ise, Bangladeş ve Hindistan açısından *de facto* ve genel endekse benzer bir seyir ortaya çıkmaktadır. 2003 yılına kadar Hindistan ve Bangladeş için istikrarlı ve fakat aynı düzeyde bir seyir görülmekte iken, 2003 senesinden sonra ciddi bir artış trendi kendini göstermiştir. Bir başka ifadeyle, Hindistan ve Bangladeş piyasaları daha serbestleştirici regülasyonlar yapmışlardır. Örneğin, Hindistan'daki Bharatiya Janata Partisi (BJP) hükümetinin 1991 yılında başlatılan ve fakat 1997 Asya Finansal Krizi ile akamete uğrama tehlikesi yaşayan finansal liberalizasyon hareketini 1999 yılında ticari liberalizasyon hareketi ile desteklemiştir. BJP hükümetinin devam ettiği finansal ve ticari liberalizasyon hareketi, 2011 yılına kadar Hindistan'a %51 oranında doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Bu durum her ne kadar beklenmeyen bir politika olsa da, Hindistan'ın *de jure* endeksindeki artışı açıklar niteliktedir. Bununla beraber, *de facto*

endeksi ile beraber değerlendirildiğinde, Hindistan ve Bangladeş'in ürettiği serbestleştirici politikaların, piyasalar üzerinde aynı düzeyde bir etki oluşturmadığı görülmektedir. Bu etkisizlikle bağlantılı olabilecek şekilde bir sene içinde de serbestleştirici regülasyonları hayata geçirme trendi yavaşlamıştır. Buna karşın, *de jure* endekste bu yavaşlamaya rağmen, *de facto* endeks yavaşlama ya da düşüş trendine geçmemiştir.

Bununla birlikte, Myanmar ve Bhutan serbestleştirici regülasyonlar üretme açısından Bangladeş ve Hindistan'dan farklı bir seyir izlemişlerdir. Örneğin, Bhutan 1970 yılından 2005 yılına kadar sürekli bir düşüş yaşamış, Myanmar ise 1970-1994 arasında istikrarlı bir seyirden sonra 1998 yılında sert bir yükseliş ile piyasasını daha serbestleştirici bir formata büründürmeye çalışmıştır. Bununla beraber, *de jure* endeks içerisinde Hindistan ve Bangladeş ile paralel bir seyre sahipken, *de facto* endeks üzerinden regülasyonların piyasalar üzerindeki etkisi açısından değerlendirildiğinde tam ters bir etki göstermiştir. Bir diğer deyişle, Hindistan ve Bangladeş'teki serbestleştirici regülasyonlar piyasalarda bir miktar *de facto* artış sonucunu doğursa da, Myanmar için tersine *de facto* daralma meydana gelmiştir.

Sonuç olarak, BCIM endeksi *de facto* ve *de jure* endeksleri kendi içinde bir ayrışma yaşarken, *de facto* ve *de jure* endeksleri arasında da bir ayrışma meydana gelmektedir. Bununla beraber, Bangladeş ve Hindistan'ın kendi aralarında her endeks için bir yakınsama yaşadıkları da not edilmelidir. Buna karşın, Myanmar'ın Bangladeş ile Hindistan'dan her iki endekste de ayrışıyor olması bu ekonomik koridorun bir koridor kimliği kazanmasına engel teşkil edebilir, zira coğrafi açıdan Bangladeş ve Hindistan'ın Çin ile bağlantısını sağlayan ülke Myanmar'dır. Sonuç itibarıyla, koridor açısından Myanmar ile yaşanan genel ayrışma BRI'nın BCIM'deki karşılaştığı en büyük sorun alanı haline gelmiştir.

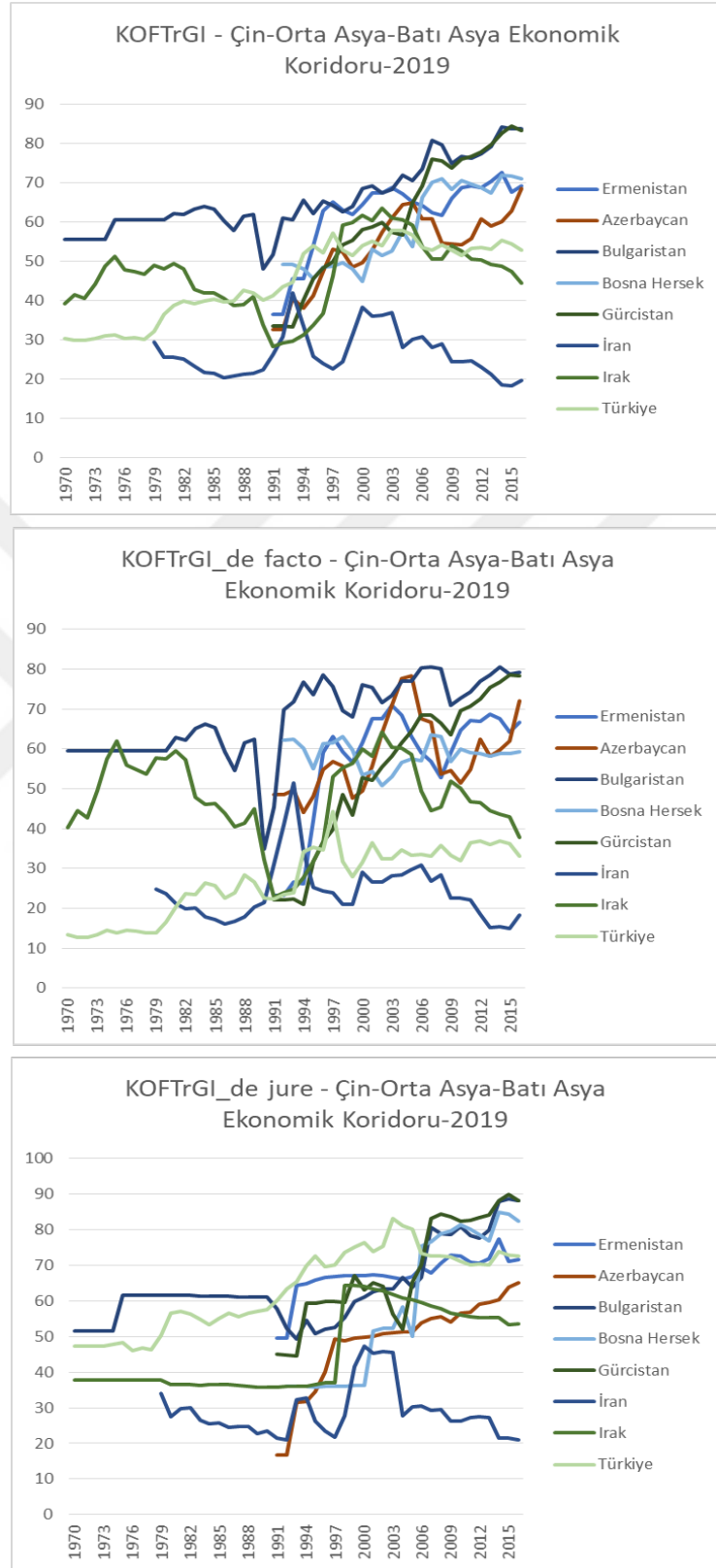
5.2.2.5. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomik koridorunun genel endeksine bakıldığında, yükseliş, istikrarlı ve düşüş seyirlerinin hepsini bir arada yaşadığı görülmektedir. Azerbaycan yükseliş seyir izlemiş; Türkiye, Bosna Hersek, Ermenistan, Gürcistan ve Bulgaristan istikrarlılaşma içinde olmuş; Irak ve İran ise düşüş yaşamıştır. Bununla

beraber, bu ayrışmanın 2003 yılından itibaren başladığının altını çizmek gerekir. Önceki dönemde ise, ülkeler arasında bir yakınsama bulunmaktadır. Örneğin, 1970'ten 1990'lı yıllara kadar verisi bulunan Türkiye, Bulgaristan ve Irak arasında bir istikrarlılık açısından bir yakınsama vardır. 1979 tarihindeki devrimden sonraki dönemde, İran'ın verilerinin girilmesinin akabinde İran'ın genel endeksinin düşüş seyrine girmesi ile birlikte bu yakınsama bozulmuştur. Buna karşın, 1991 yılında eski Sovyet ülkeleri ve sosyalist bloğu ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanması ile birlikte Türkiye, Irak ve Bulgaristan ile beraber yükseliş trendi kendini göstermiş ve yükseliş seyrinde bir yakınsama yaşanmıştır.

Bununla birlikte, 2003 senesinde kadar devam eden bu yükseliş trendi, 2003 senesinden itibaren bazı ülkeler için tersine dönmüş ve pozitif yakınsama durumu bozularak ayrışma meydana çıkmıştır. Bu ayrışmanın temel sebebi olarak elbette ABD'nin Irak ve Afganistan işgalleri ve İran ambargosu gelmektedir, zira savaş dönemlerinin ülkeler açısından farklı sonuçlar doğurması genel kabul görür. Bu yüzden, Irak ve Afganistan işgalleri ve İran ambargosu bu ayrışmanın yaşanmasının bir sebebi olarak düşünülse bile, bu genelleme 1991 yılındaki Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ın endeksindeki yükselişi açıklayamayacaktır. Dolayısıyla, genel endekste ki seyirlerin sebeplerine dair ipuçları bulabilmek için, diğer koridorlarda olduğu gibi, *de facto* ve *de jure* endekslerinin de incelenmesi gerekmektedir.

De facto endekse bakıldığında zaman, genel endekste ki gibi yükselen, istikrarlı ve düşen ülkeler manzarası aynı şekilde durmaktadır. Buna göre Gürcistan, Bulgaristan ve Azerbaycan yükselen bir grafik ortaya koyarken, Irak ve İran düşüş bir seyir ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Türkiye ve Bosna Hersek istikrarlı hareketlerini *de facto* endekste de sürdürmüştür. Bununla birlikte, *de facto* endeksinde bütün ülkelerin yükseliş trendinde olduğu, 1994-2005 yılları arasında ise genel endeksten daha fazla varyasyon sergilediği görülmektedir. Diğer taraftan, Irak ve İran ise bu yükseliş trendinin dışında kalmıştır.

Şekil 37. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru Ticari Küreselleşme Endeksi

De jure endeks, *de facto* endeksin aksine herhangi bir istikrarlı hareketi barındırmamaktadır. Azerbaycan, Ermenistan, Bulgaristan ve Bosna Hersek yaklaşık 2003 senesinden itibaren sürekli bir yükseliş trendi içinde olmuştur. Türkiye ise 1970 senesinden beri göstermiş olduğu serbestleştirici regülasyonlar düzenleme tavrını 2001 yılından sonra azaltmış gözükmektedir. 2012 yılından itibaren ise, bu azaltma tercihini bırakmış ve yükseliş trendine geçmiştir. Irak ve İran ise *de facto* ve genel endeksteği gibi düşüş yaşamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomik koridorunda ticareti serbestleştirici regülasyonlar geliştirme konusunda bir ayrışma yaşanmaktadır. İlâveten, özellikle ‘Çin’in daha yakın coğrafyalardaki enerji piyasalarından enerji talep etmesinin Çin için daha mantıklı olması’, Çin’e yakın devletlerin enerji sektöründe daha serbestleştirici politikalar izlerken, daha uzak coğrafyalardaki devletlerin aynı politikaları izlememesine sebep olmaktadır.²⁹⁷ Sonuç olarak, Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomik koridorunda *de facto* ve *de jure* endekslerin her ikisinde de ayrışma yaşanmıştır.

5.3. Sonuç

Tablo 4, BRI ekonomik koridorlarının ticari küreselleşme analizlerinin genel sonuçlarını göstermektedir. Buna göre, başarılı ticari entegrasyon potansiyeli olan tek koridor Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridorudur. Bir başka ifadeyle, Çin-Moğolistan-Rusya ekonomik koridoru, hem reel sektörün ticaret dinamikleri hem de devletlerin serbestleştirici ticari politikaları açısından bir koridorlaşma işareti göstermektedir. Bu koridorlaşma, Çin’den Doğu Avrupa’ya kadar uzanan bir hat üzerinde işbirliğini daha sürdürülebilir kılmaktadır. Bunun haricinde, Yeni Avrasya ve Çin-HindîÇin ekonomik koridorları ya reel sektör dinamikleri açısından ya da devletin serbestleştirici politikaları açısından riskler barındırmaktadır. Buna göre, Yeni Avrasya ekonomik koridoru sektörel risklere karşı önleyici politikalar geliştirilmesini gerekli kılarken, Çin-HindîÇin ekonomik koridoru politika koordinasyon eksikliği risklerine karşılık devletlerin serbestleştirici politikalar izlemelerine yönelik çalışmalar öncelikli olmalıdır.

²⁹⁷ Ehsan Rasoulnezhad, “Energy Trade and Economic Integration between the Commonwealth Independent States and China”, *Journal of Economic Integration* 35, sy 1 (2020): 184.

Diğer taraftan, hem devlet politikaları arasındaki koordinasyon ortamının oluşamaması hem de piyasa dinamiklerinin farklılaşması sebebiyle, BCIM ve Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomik koridorları BRI için başarısız ticari entegrasyon ihtimalinin yüksek olduğu koridorlardır. BRI'nın hem Çin'in dış politikası ve büyük stratejisine katkısı hem de kurumsallaşabilme kabiliyeti açısından koridorların kendi içerisinde ülkeler arası koordinasyon ortamının da gelişmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, başarılı ticari entegrasyon potansiyeli olan koridor sayısının sadece birde kalmasından dolayı, BRI'nın ticari entegrasyon önceliğinin hayata geçirilmesinin pek kolay olmayabileceği düşünülebilir.

Tablo 6. Ticari Küreselleşme Endeksi Analizinin Sonuçları

KORİDOR	TEMEL SONUÇLAR	RİSKLER
Yeni Avrasya Ekonomik Koridoru	<i>de facto</i> ticari ayrışma; <i>de jure</i> ticari yakınsama	Başarısız sektörel riskler
Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru	<i>de facto</i> ticari yakınsama; <i>de jure</i> ticari yakınsama	Başarılı ticari entegrasyon potansiyeli
Çin-HinduÇin Ekonomik Koridoru	<i>de facto</i> ticari yakınsama; <i>de jure</i> ticari ayrışma	Başarısız politika koordinasyon riski
BCIM	<i>de facto</i> ticari ayrışma; <i>de jure</i> ticari ayrışma	Başarısız entegrasyon riski
Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru	<i>de facto</i> ticari ayrışma; <i>de jure</i> ticari ayrışma	Başarısız entegrasyon riski

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, BRI'nın finansal ve ticari entegrasyon hedeflerinin başarı potansiyelinin düşük olduğu sonucuna varmak mümkündür. Dördüncü ve beşinci bölümlerinin sonuçlarını gösteren Tablo 5, bunu net bir şekilde

ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre, finansal ve ticari entegrasyon potansiyeli en yüksek olan koridor Çin-Moğolistan-Rusya ve Çin-HindiÇin ekonomik koridorlarıdır. Çin-Moğolistan-Rusya koridoru ticari küreselleşme alanında de facto ve de jure yakınsama içerisinde iken, finansal küreselleşme de sadece de jure ayrışma yaşamaktadır. Her ne kadar bu koridor içerisindeki devletlerin finansal politikaları itibariyle aynı rotayı izlemedikleri anlamına gelse de, de facto finansal yakınsama durumu, bu devletleri politika değiştirmeye zorlayabilir. Bununla birlikte, aynı durumu Çin-HindiÇin koridoru için ticari entegrasyon açısından mevcuttur. Çin-HindiÇin koridoru finansal açısından de facto ve de jure yakınsama yaşarken, ticari entegrasyon açısından de jure bir ayrışma yaşamaktadır. Bu da, Çin-HindiÇin koridorundaki devletlerin uluslararası ticaret politikalarında bir rota farklılığı yaşadığını göstermektedir. Bir başka açıdan bakıldığında, entegrasyon başarı ihtimali yüksek olan kuzey koridorunda finansal ayrışma, güney koridorunda ise ticari ayrışma göze çarpmaktadır.

Bununla birlikte, beş koridorun diğer üçünde başarısız entegrasyon riski daha büyüktür. Yeni Avrasya koridoru sadece de jure ticari yakınsama yaşarken, BCIM ve Çin-Orta Asya-Batı Asya koridoru hem finansal hem de ticari açıdan *de facto* ve *de jure* ayrışma içindedir. Bir başka ifadeyle, bu üç koridorda da hem devletler hem de reel sektör aktörleri aynı rotayı izlememektedir. Aynı zamanda, Yeni Avrasya koridorundaki yakınsamanın da sadece *de jure* yaşandığını düşündüğümüzde, reel sektörün desteklemediği bir yakınsamanın ne kadar gerçekçi sonuçlar ortaya koyacağı da tartışmalı olmaktadır. Dolayısıyla, Çin-Orta Asya-Batı Asya ekonomik koridorunda da önemli düzeyde bir başarısız entegrasyon riski mevzu bahistir. Bir başka ifadeyle, kara endeksli koridorlarda (Yeni Avrasya, Çin-Moğolistan-Rusya, Çin-Orta Asya-Batı Asya) başarısızlık riski yüksektir. Deniz endeksli koridorlarda ise (BCIM ve Çin-HindiÇin) başarısızlık potansiyeli yarı yarıya gözükmektedir. Öbür taraftan, KOF Küreselleşme Endeksinin bittiği 2016 yılı sonrasında Çin-HindiÇin koridorunda yaşanan politik ve dahi askeri gerginlikler de, başarısızlık riskini artırma ihtimalini getirmektedir.

BRI'nın küreselcilik-kalkınmacılık ikileminde nerede konumlanacağı bu

Çalışmanın temel sorusunu teşkil etmektedir ve bu bölümde de Çin harici ülkelerin bu sorunsaldaki rolü anlaşılmaya çalışılmıştır. Koridorların analizlerinden sonra sorulacak genel soru şudur: Başarısız entegrasyon riski, BRI'nın karakterinde küreselciliği mi artırır yoksa kalkınmacılığı mı? Bu sorunun cevabı, BRI'yı kendi kontrolü altında geliştirmek isteyen Çin'in BRI rotası üzerinde yaşayabileceği sorun alanlarını görmeyi sağlayacaktır. Küreselcilik karakterinin artması, BRI üzerindeki uluslararası yatırımlara açık ve uluslararası yatırımlar tarafından tercih edilir bir ekonomi-politik yerel yapının oluşması anlamına gelecektir. Bu durum da, Çin için olumlu bir ortam meydana getirecek ve BRI bağlamındaki yatırımlarını daha uzun vadeli ve daha hızlı bir şekilde gerçekleştirebilecektir. Buna karşın, kalkınmacılık karakterinin artması ise, BRI üzerindeki yerel aktörlerin daha güçlü ve kontrol sahibi olması anlamına geleceğinden Çin'in BRI stratejileri daha esnek ve kırılğan olmaya aday olacaktır. Her ne kadar, kalkınmacı model 'Çin efsanesinin' kaynağı olarak bilinse de, Çin harici ülkelerde bu modelin uygulanması Çin'in uluslararası yatırımlarında da zorluklarla karşılaşabileceği sonucunu doğurabilir. Zira diğer ülkeler de kalkınma modellerinde kendi otoritelerini merkeze alarak hareket edecekler ve Çin yatırımlarını doğrudan kabul etmek yerine daha fazla pazarlık payı elde etmeye çalışacaklardır.

Tablo 7. Finansal ve Ticari Küreselleşme Endeksleri Sonuçları Özet Tablosu

KORİDOR	FİNANSAL KÜRESELLEŞME ENDEKSİ				TİCARİ KÜRESELLEŞME ENDEKSİ			
	<i>DE FACTO</i>		<i>DE JURE</i>		<i>DE FACTO</i>		<i>DE JURE</i>	
	Yakınsama	Ayrışma	Yakınsama	Ayrışma	Yakınsama	Ayrışma	Yakınsama	Ayrışma
Yeni Avrasya		√		√		√	√	
Çin-Moğolistan-Rusya	√			√	√		√	
Çin-HindiÇin	√		√		√			√
BCIM		√		√		√		√
Çin-Orta Asya-Batı Asya		√		√		√		√

Sonuç olarak, pazarlık payını artırma girişimleri doğal olarak Çin ile BRI katılımcısı diğer ülkeler arasında konjonktürel siyasi ve ekonomik anlaşmazlıkların yaşanmasını muhtemel kılmaktadır. Gerek devletler arasındaki gerginliklerin azalmaması, gerek Avrasya kuşağındaki reel sektörler arası uyumsuzlukların devam etmesi düşünüldüğünde, küreselcilik karakterinin artması pek söz konusu gözükmemektedir. BCIM ve Çin-Orta Asya-Batı Asya koridorlarındaki başarısız entegrasyon riski de bu tür gerginliklerin bir sonucu olarak düşünülebilir. Tablo 5 Çin harici BRI ülkelerinin BRI'nın küreselcilik-kalkıncılık ikileminde kalkıncı uca daha yakınlaştırmaktadır. Bu anlamda, üçüncü bölümde Çin'in büyük stratejisi hakkında varılan sonuç desteklenmektedir. Buna göre, Çin BRI'yı kendi kontrolü altında tutmayı tercih ederek BRI'nın kalkıncı uca daha yakın olmasını sağlamaya çalışırken, Çin-harici BRI katılımcısı ülkelerin mevcut durumları da Çin'in bu tercihi destekler nitelikte görülmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

BRI VE ALTERNATİF OKUMALAR

BRI, küresel ekonomi-politik sistemi etkileme potansiyeline sahip olduğu gibi, aynı zamanda, küresel ekonomi-politik sistemden etkilenme ihtimalini de taşımaktadır. Literatürde genel olarak BRI'nın birinci potansiyeli üzerinde durulurken, başında da ifade edildiği gibi, bu çalışma ikinci ihtimali de görmek gerektiğini savunmaktadır. Aslında hem literatürde hem de bu çalışmadaki analizler sonucunda Çin'in baskınlığı sebebiyle BRI'nın kalkınmacılık tarafına daha yakın konumlandığı değerlendirilmiştir. Bu durum da, BRI'nın küresel ekonomi-politikten etkilenme katsayısının daha düşük olacağı sonucuna ulaştırmaktadır.

Bununla beraber, gerek literatür gerek bu çalışmanın metodolojisi, bu sonuca ulaşırken, BRI'yı uzun dönemli ve küresel ekonomi-politik sistem ile doğrudan etkileşim içerisinde siyasi derinliği olan bir ekonomik proje olarak görmektedir. Buna karşın, bu varsayımı reddeden ve BRI'yı daha konjonktürel savrulmalardan etkilenen ve Çin'in dış politikasında kullandığı bir siyasi söylem olarak gören alternatif okumalar yapılabileceğini düşünülmelidir. Bu çalışmanın temel sorunsalı ve buna dair araştırma sonuçları ilk beş bölümde ortaya konduktan sonra, alternatif okumalara değinmek de, bu çalışmanın bir kritiğini ortaya koymak adına faydalı olacaktır. Bu minvalde, alternatif okumalar BRI katılımcısı büyük güçlerin stratejileri, BRI katılımcısı olmayan büyük güçlerin stratejileri, Çin'in ekonomi modelindeki değişimler ve COVID-19 sonrası küresel ekonomi-politik sistem olarak dört ana sınıfa ayrılabilir.

6.1. BRI Katılımcısı Olan ve Olmayan Büyük Güçlerin Stratejileri

6.1.1. Çin: Maksimum fayda, paylaşılan maliyet

Bu alternatif okuma modelinin temel argümanları, bu çalışmada BRI'nın arkaplanları ve Çin'in Büyük stratejisi bölümlerinde ele alınan argümanlarla yakından

irtibatlıdır. İlgili olan argümanları kısaca özetlemek, bu alternatif okumayı izah etmek açısından faydalı olabilir. Bu okumaya göre Çin, BRI'nın kurucusu ve lider devletidir. Çin'in liderliği sadece felsefi değil, aynı zamanda Xi'nin Çin'deki yönetimiyle uyumlu ekonomik, politik ve finansal boyutlara da sahiptir. Bu projenin kuruluş yılı Xi'nin Komünist Parti 19. Kongresi'nde yaptığı konuşmasında andığı için 2013 yılı olarak kabul edilse de, iki nedenden dolayı bu kabul bir yanılgıdır.

Birincisi, bu proje tarihsel olarak ilk olarak 1950 yılında bir Sovyet Bakanı tarafından “Tarihi İpek Yolu'nu yeniden canlandırmak” fikri ile duyurulmuş ve Batı Bloğu kapitalizminin Avrasya topraklarına yayılmasına karşı bir karşı hareket olarak algılanmıştır. O günden bu yana, Avrasya reel politiği Çin-Sovyet, Çin-ABD ve ABD-Sovyet rekabetinde kendini gösterdiği için, bu proje gerçekleştirilememiştir. Diğer taraftan, Sovyetler Birliği'nin farklı önceliklerine ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Doğu gibi farklı bölgelerdeki siyasi müdahaleye 1970'li yıllarda ilgi göstermemesine rağmen, İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması her zaman bir kavram olarak gündemde tutulmuştur.²⁹⁸ Dolayısıyla, tarihi arkaplanında da anlatılan Japon, Sovyet, Rusya ve Hindistan gibi diğer tarihi tecrübelerden yola çıkarak, BRI'nın çıkış noktası itibariyle konjonktürel dalgalanmalara müsait bir fikri altyapısı olduğu düşünülebilir.

İkincisi ise, Hillary Clinton'ın Xi'nin konuşmasından önce ‘tarihi ipek yolunu canlandırma’ için yaptığı çağrıdır. Clinton, ABD müttefiklerini BRI benzeri bir girişimi Avrasya üzerinden başlatmaya çağırmıştır. Bu nedenle, BRI'nın Çin'in hegemonik hedeflerinin bir sonucu olduğu argümanının gerçeği yansıtmadığı düşünülebilir. Buna göre, her ne kadar Çin'in liderliği altında gelişse de, BRI Çin'in ABD'ye Avrasya'daki bir cevabı olarak ortaya çıkmıştır ve bu sebeple reaksiyoner bir karakter taşıdığı iddia edilebilir. Dolayısıyla, BRI'nın geleceği ve kapsamı Çin'in ABD ile olan ilişkilerine fazlasıyla bağımlıdır ve konjonktürel olarak çok kaygan bir zeminde üzerinde durması muhtemeldir.

²⁹⁸ John Calabrese, *China's changing relations with the Middle East* (London ; New York: Pinter Publishers, 1991).

Ek olarak, BRI'nın gerçek kazanının kim olduğu sorunsalı da bu alternatif okumanın temel dayanak noktalarından birisini teşkil edebilir. Örneğin ABD şirketleri bu girişimden hiçbir şekilde kazanç sağlamazsa, ABD ile Çin arasındaki hegemonik çatışmaya ilişkin argümanlar öne sürmek geçerli olacaktır. Ancak Batılı şirketler bu projeden kâr ederlerse, Batı hegemonyasının kaybına ilişkin tartışmalar yalnızca bir yanılsama olarak kalacaktır. Bu soruyla ilgili çeşitli çalışmalar olmasına rağmen, az sayıdadır ve daha geniş bir bilgi üzerine inşa edilmesi gerekmektedir.

Bu tartışmaların ötesinde, Çin'in Avrasya stratejisinin ana hatlarını çizmek için Çin'in kendi liderliğine ilişkin algıları da gözden geçirilmelidir. Çin'in dış politikasındaki niyetleri üzerine literatür, Çin'in farklı bölgelerde aktif olmakla bu bölgelerdeki devletler tarafından yanlış algılanmak arasında bir ikilem içinde olduğunu göstermiştir. Çin için, Deng'in başkanlığıyla başlayan ekonomik ilerlemesini sürdürmek için farklı bölgelerde, en azından ekonomik olarak proaktif olmak yadsınamaz bir şekilde gereklidir. Özellikle petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarına bağımlılığı, Çin'i Orta Asya ve Orta Doğu gibi kaynak zengini bölgelerle ilişkilerini sürdürülebilir kılmaya ve bu sürekliliği koruyacak mekanizmaları kurmaya zorlamaktadır. Bu noktada Çin'in Dışişleri Bakanlığı'nın internet sitesinde resmi olarak Ortadoğu'ya 'Batı Asya' dediğini belirtmekte fayda vardır. Eleştirel teoriler bağlamında bakılırsa, dünyanın bölgelerinin adlandırılması Batı hegemonyasına ilişkin ünlü tartışmanın bir parçasıdır.

Çin dış politikasındaki ikilemin, Çin akademiasının okumaları için de geçerli olduğu açıktır. Örneğin Suzuki, Çin'in Birleşmiş Milletler barışı koruma operasyonlarına katılım yoluyla yumuşak güç konuşturmasının 'Batı'yı hedefleyen ve Çin tehdidinin korkularını yatıştırmak için tasarlanmış yatıştırıcı stratejisinin yalnızca bir bileşeni' olduğunu savunmuştur.²⁹⁹ Çin'in uluslararası arenadaki yükselişine ilişkin bu tür bir savunuculuk, proaktivite ile yanlış algılamalardan kaçınma arasındaki ikilemi açıkça göstermektedir. Dahası Ramo'ya göre, 'Çin'in

²⁹⁹ Suzuki, "Chinese Soft Power, Insecurity Studies, Myopia and Fantasy", 779-93.

sorunu, ulusal imajının 'iyi' veya 'kötü' olup olmadığından daha karmaşık, ancak daha zor bir bilmeceye dayanmaktadır: Çin'in kendisi ve diğer ulusların onun hakkındaki görüşleri uyumsuzdur'.³⁰⁰

Literatür içerisindeki birçok çalışma ve bu çalışma da Çin'in BRI'ya uzun vadeli bir strateji olarak baktığını savunmasına rağmen, Çin'in bu ikilemi, aynı zamanda, kısa vadeli bir perspektifle tanımlanabilir. Bu tanımlamanın özünde de, uluslararası işbirliği söyleminde daha pragmatik bir zihin dünyası bulunmaktadır. Bu zihin dünyası da 'maksimum fayda, paylaşılan maliyet' şeklinde özetlenebilir. Bu bakış açısının gerek literatüre gerek bu çalışmaya yönelik ortaya koyabileceği temel argüman ise, BRI'nın Çin için bile uzun vadeli bir perspektifin ürünü değil, sadece kısa vadeli bir ekonomik ve politik manevra olduğudur. Bu okuma ise, BRI üzerine derin analizlerin yapılmasını gereksiz kılacaktır. Buna karşın, bu çalışma bu okumanın kimi anlamlı bir görüşler ortaya koysa da, anlamlı bir argümantasyonu olmadığını düşünmektedir. Zira salt ekonomik ve politik bir manevra işlevi gören bir proje için yüklü miktarda ekonomik ve politik bir yatırım yapılması anlamsız olacaktır.

6.1.2. Hindistan: Tereddütlü Entegrasyon

Dördüncü ve beşinci bölümlerdeki finansal ve ticari entegrasyon için yapılan koridor analizlerinde, BRI için en önemli ülkelerden bir tanesi olarak Hindistan görülmektedir. Hindistan'ın BRI'ya yapabileceği katkı ise önemli düzeyde olacaktır. Aynı zamanda, BCIM koridorunun ana limanlarından bir tanesine sahip olduğu için, BRI'nın oluşturacağı ticari mobilizasyondan önemli oranda faydalanacaktır. Bu sebeple, konjonktürel gerginliklerden etkilense de, bu çalışmanın da katıldığı literatürdeki genel görüşe göre BRI Hindistan'ın gündeminde daima önemli bir yer edinecektir.

Buna karşın, alternatif okumaya göre Hindistan'ın BRI ile ilişkisi ticari pragmatizm değil, siyasi endişeler tarafından yönlendirilmektedir. Örneğin, Hindistan CPEC nezdinde Çin'in Pakistan ile yakın işbirliği nedeniyle 2017'de BRI Forumunu

³⁰⁰ Yu, "Public Opinions on the Belt and Road Initiative: A Cross-Cultural Study".

boykot etmiştir. Zira Hindistan, CPEC'in Keşmir'e yönelik egemenlik iddialarını fiziksel olarak ihlal ettiğini düşündüğünü açıklamıştır. Bu nedenle Hindistan, 2017'deki BRI Forumu'na katılmayı reddetmiştir. Bu ekonomik koridor, Hint şirketlerinin yeni pazarlar açmaları ve işlerini büyütmeleri için birçok fırsat oluştursa da, Hindistan ticari çıkarlardan ziyade siyasi algılara öncelik vermekte ve BRI'nın gelişmesine ve genişlemesine katkıda bulunmayı reddetmektedir.

Hindistan'ın BRI ile ilgili siyasi endişesi, Hindistan hükümetinin BRI Forumunu boykot etme konusundaki bir soruya verdiği resmi yanıtta açıkça görülmektedir. Hindistan, foruma katılmama sebebi olarak Çin'in BRI bünyesinde 'evrensel olarak tanınan uluslararası normlar' ile bağlantılı bir liderlik organı kurmamış olmasını göstermiştir. Hindistan'a göre, Çin'in CPEC için verdiği destek sonucu Pakistan ile Hindistan arasında Keşmir anlaşmalarını ihlal ederek uluslararası normlardan da ayrılmıştır. Bu nedenle, 'diğer ülkelerle ortak olarak Hindistan, egemenlik ve toprak bütünlüğü konusundaki temel endişelerini görmezden gelen bir bağlantı projesini' kabul etmemiştir.³⁰¹ Buna karşın, 'forumu küresel ve üst düzey katılım, Hindistan'ın bu argümanda yalnız kaldığını göstermiştir'.³⁰²

Diğer taraftan, Hindistan'ın reddi Avrasya kuşağı içerisinde Kuzey-Güney işbirliği için başka bir perspektiften de yorumlanabilir. Bu perspektif Hindistan'ın Avrasya kuşağında kendisine biçtiği rol ile ilgilidir. Hindistan Avrasya kuşağında öncü bir rol üstlenmiş ve Hindistan vatandaşları için 72 saatlik vizesiz geçiş için Kazakistan ile bazı anlaşmalar yapmıştır. İlaveten Moğolistan hükümeti, Hindistan tarafından finanse edilen ve Moğolistan'ın ilk petrol rafinerisinin inşaatına Nisan 2015'te başladığını duyurmuştur. Bu minvalde, Hindistan Avrasya kuşağında kendisinin

³⁰¹ Ministry of External Affairs of India, "Official Spokesperson's response to a query on participation of India in OBOR/BRI Forum" (Ministry of External Affairs of India, 13 Mayıs 2017), https://mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/28463/Official_Spokespersons_response_to_a_query_on_participation_of_India_in_OBORBRI_Forum.

³⁰² Alyssa Ayres, "India Objects to China's One Belt and One Road Initiative -- And it has a Point", *Forbes*, 15 Mayıs 2017, <https://www.forbes.com/sites/alyssaayres/2017/05/15/india-objects-to-chinas-one-belt-and-road-initiative-and-it-has-a-point/#2292bc9cb262>.

liderlik ettiği başka bir işbirliği vizyonuna sahip olduğu için, Çin'in liderlik ettiği bir projeye destek vermemektedir. Hem Hindistan hem de Çin, Orta Asya'da kesişen bir işbirliği ortamı oluşturmak açısından aynı hedefe sahip olsa da, dünyanın en büyük nüfusuna sahip bu iki ülke arasında 'liderlik rekabeti' başka çatışmaları tetikleme riskini taşımaktadır. Bu, BRI'nın amacına ve vaadine ulaşmanın mümkün olmayabileceği şeklinde de değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu büyük güçler arasındaki 'liderlik rekabeti' göz ardı edilmediğinde, alternatif diğer okuma kendini göstermektedir. Üstelik bu rekabet her iki tarafın işbirliği taraftarı söylemlerinin gölgesinde yaşanmaktadır. Örneğin, Çin'in Hindistan büyükelçisi 2017'de yaptığı bir konuşmada 'Çin, CPEC'in adını değiştirebilir ve Hindistan'ın endişelerini gidermek için alternatif bir koridor oluşturabilir' demiştir.³⁰³ Büyükelçinin bu iyi niyet beyanına ek olarak, Çin Dışışleri Bakan Yardımcısı Kong Xuanyou da benzer bir açıklama yaparak 'Çin'in Hindistan'ı BRI konusunda zorlamayacağını açıklamıştır.³⁰⁴ Diğer taraftan, bu açıklamalardan sadece birkaç ay sonra Pekin, 'Hindistan'ın gelecekte BRI'ya katılmaya karar verirse [teklif edilenden] daha küçük bir role sahip olacağını' ifade etmiştir.³⁰⁵ Çin'in bu açıklamasına yanıt olarak, Hindistan Başbakanı Narendra Modi, Çin'in BRI için Hindistan'ın desteğini alamadığını açıklamıştır. İlaveten, daha sonra Hindistan, Asya Pasifik bölgesinde BRI'ya bir alternatif oluşturmak için Avustralya, Japonya ve ABD arasında bir toplantıya öncülük etmiştir.³⁰⁶ Bu zirvede, ABD Dışışleri Bakanlığı'ndan bir yetkili, 'hiç kimsenin Çin'in bir altyapı inşa etmemesini söylemediğini, ancak altyapısı ekonomik olarak uygun değilse, ekonomik olarak uygun bir altyapı inşa

³⁰³ Moneycontrol, "China offers to rename CPEC if India joins OBOR".

³⁰⁴ Times of India, "China will not push India on BRI: Vice Foreign Minister", *Times of India*, 28 Nisan 2018, https://m.timesofindia.com/india/china-will-not-push-india-on-bri-vice-foreign-minister/amp_articles/63952474.cms.

³⁰⁵ The Economic Times, "No big role for India if it decides to join OBOR in future, says China", *The Economic Times*, 13 Temmuz 2018, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/no-big-role-for-india-if-it-decides-to-join-obor-in-future-says-china/articleshow/58679656.cms>.

³⁰⁶ Indian Express, "India Does Not Approve of China's OBOR: Union Minister VK Singh", *Indian Express*, 07 Mayıs 2018, <http://www.newindianexpress.com/states/tehrangana/2018/may/07/india-does-not-approve-of-chinas-obor-union-minister-vk-singh-1811168.html>.

edileceğini' ifade etmiştir.³⁰⁷ Ayrıca, Haziran 2018'de Modi, Hindistan liderliğindeki SECURE projesini duyurmuştur. Projenin kapsayıcılığını açıklamak için de ismindeki kısaltmanın anlamını açıklamıştır. Buna göre vatandaşlar için güvenlik için 'S', ekonomik kalkınma için 'E', bölgedeki işbirliği için 'C', birlik, egemenlik ve bütünlüğe saygı için 'R' ve çevrenin korunması için 'E' harfleri kullanılmıştır.³⁰⁸

Son olarak Hindistan'ın BRI hakkındaki söylemi, BRI'nın uluslararası bürokratik elitleri arasında çeşitli anlaşmazlıkları tetikleyebilir. Buna karşın, farklı ülkelerin bürokratları arasındaki gerginliklerin ülkeler arasında büyük çatışmalara dönüşmeyeceği de göz ardı edilmemelidir. Örneğin Modi, 5 Mayıs 2017 itibarıyla Hindistan'da en az 875 milyon dolara mal olan 23 proje için, Çin'in Hindistan'ın desteğini alamadığını, buna karşın BRI'dan fon aradığını ilan etmiştir.³⁰⁹ Diğer taraftan Hindistan'ın BRI'nın en önemli finans kuruluşu olan Asya Yatırım ve Altyapı Bankası'nın da kurucusu olması, Çin'in Hindistan'ın desteğini mutlaka aramak zorunda kalacağını gösterebilir. Aynı tür iç içe geçmiş dinamikler, bürokratik seçkinlerin başka bir ülkeye karşı politika benimseme yeteneklerinin sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Aynı sınırlandırılma ile Hindistan'ın da karşı karşıya olması sebebiyle, Hindistan'ın BRI stratejileri, BRI'nın bir parçası olmakla BRI bünyesinde Çin tarafından domine edilmemek arasında bir ikilem içindedir.³¹⁰

6.1.3. Rusya: Bölgesel rekabet, sınırlı işbirliği

Rusya'nın BRI stratejisinin özetini Başkan Vladimir Putin, 2017'de BRI zirvesinde yaptığı konuşma da ortaya koymuştur. Bu konuşmadaki ana argümanı üç kısımdan oluşmaktadır: 1. İşbirliği, Avrasya'yı güvenli ve zengin bir bölge olarak inşa etmenin tek yoludur; 2. Rusya bu tür girişimleri memnuniyetle karşılamaktadır; 3. BRI

³⁰⁷ Moneycontrol, "India, US, Australia and Japan in talks to establish OBOR Initiative: Report", *Moneycontrol*, 20 Şubat 2018, <https://www.moneycontrol.com/news/india/india-us-australia-and-japan-in-talks-to-establish-obor-alternative-report-2511749.html>.

³⁰⁸ The Pioneer, "India frowns on OBOR, PM calls for SECURE", *The Pioneer*, 11 Haziran 2018, <https://www.dailypioneer.com/2018/page1/india-frowns-on-obor-pm-calls-for-secure.html>.

³⁰⁹ The Hong Kong Trade Development Council, "Country Profile: India" (Belt and Road Initiative), erişim 01 Nisan 2022, <https://beltandroad.hktdc.com/en/country-profiles/india>.

³¹⁰ Jacob Shapiro, "India's One Belt, One Road-Block", *Geopolitical Futures*, 26 Ocak 2018, <https://geopoliticalfutures.com/indias-one-belt-one-road-block/>.

bu girişimlerden yalnızca biridir ve Rusya, Avrasya Ekonomik Birliği (EEU) adı verilen bu tür başka bir girişime zaten başkanlık etmektedir. Başkan Putin'in Avrasya'da BRI ile benzer hedefleri olan çeşitli girişimler üzerindeki güçlü vurgusu, herhangi bir devletin bu girişimlerden herhangi biri üzerindeki hâkimiyeti Rusya'nın endişesinin açık bir işaretidir.³¹¹ İlaveten Rusya, herhangi bir girişimin diğer girişimler üzerindeki hâkimiyetine de karşı çıkmaktadır. Bu nedenle, BRI 2017 zirvesinde Çin tarafından önerilen gündeme EEU, BRI, ŞİÖ ve ASEAN gibi tüm entegrasyon formatlarının potansiyelini bir araya getirecek bir yaklaşımın uygulanması gerektiğini belirtmiştir.³¹²

Putin'in konuşmasında açıkça görülebileceği gibi, Rusya da Hindistan gibi BRI'ya yönelik ihtiyatlı bir yaklaşım içindedir. Örneğin Rusya, kendisini Sovyet mirasının bir parçası olarak gördüğü Orta Asya'nın bölgesel gücü olarak konumlandırmaktadır. Rusya'nın, bölgesel güç iddiasında bulunduğu bir bölgede BRI'nın Amerika'nın Rusya'ya karşı uyguladığı çevreleme politikası ile çok benzer yanları olduğunu düşünmesi muhtemeldir. Bu nedenle Rus akademisyenler, 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'nin Rusya'yı uzun vadeli kontrol altına alma fikriyle aynı amaca sahip olduğunu belirtmişlerdir.³¹³ Bu bağlamda, Rusya'nın BRI'ya yönelik itirazları, yeni bir 'sınırlanma-kaygısının' yansımaları olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, Rusya BRI'yı 'kontrol altına alınacak veya kontrol edilemeyecek' bir proje olarak gördüğü iddia edilebilir.

Diğer taraftan, Alknis'e göre Rusya BRI'nın muhtemel başarısından büyük faydalar elde edebilecekken, başarısızlığında herhangi bir zararı olmayacaktır.³¹⁴

³¹¹ Artyom Lukin, "Putin's Silk Road gamble", *Washington Post*, 08 Şubat 2018, https://www.washingtonpost.com/news/theworldpost/wp/2018/02/08/putin-china/?noredirect=on&utm_term=.62a0811fcca0.

³¹² Vladimir Putin, "Speech at the One Belt One Road International Forum" (President of Russia, 14 Mayıs 2017), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/54491>.

³¹³ Larisa Smirnova, "Ambivalent Perception of China's 'One Belt One Road' in Russia: 'United Eurasia' Dream or 'Metallic Band' of Containment?", içinde *Communicating National Image through Development and Diplomacy*, ed. James Pamment ve Karin Gwinn Wilkins (Cham: Springer International Publishing, 2018), 241-60, https://doi.org/10.1007/978-3-319-76759-8_11.

³¹⁴ Sputniknews, "One Belt One Road, Why Russia Benefits most from China's Flagship Project", *Sputniknews*, 15 Mayıs 2017, <https://sputniknews.com/politics/201705151053627206-russia-china->

Başarısı halinde Rusya, BRI'ya verdiği destek nedeniyle BRI'nın başarısının ortağı olacaktır. Ancak, başarısızlık halinde, Rusya sorumlu olmayacaktır çünkü Rusya, amaçları bakımından BRI'dan farklı olan AEB'ye liderlik etmektedir. Sonuç olarak, kendi ikilemiyle ilişkilendirilen bir Rus stratejisi, bu fırsatlara ve tehditlere karşı dengeli bir Rus tepkisine yol açabilir.

Bununla birlikte, durum Alknis'in açıkladığı kadar basit olmayabilir. Kazak sosyologlarının yaptığı bir ankete göre, 2007'de Orta Asya'da ankete katılan yerel halkın yüzde 18'inin Çinli göçmenlere karşı olumsuz duyguları olduğu tespit edilmiştir. Bu oran 2012'de ise, yüzde 33'e yükselmiş, ardından 2017'de yüzde 46'nın üstüne çıkmıştır. Bununla birlikte, Orta Asya ülkelerinde hükümetin göçmen politikalarına karşı protestolar yapılmıştır. İlk bakışta, bu protestoların Çin'in Orta Asya'da müspet karşılık bulmasının önüne geçtiği düşünülebilir. Buna karşın, aynı protestoların örneğin Kazakistan'da muhtemel sosyal ve ekonomik sorunlar oluşturması sonucu, Rusya'nın yardımına başvurmuş ve bu durum da Rusya'nın üzerine ekonomik bir yük getirmektedir.

Çin, Hindistan ve Rusya örneklerinde görüldüğü gibi, Avrasya kuşağındaki katılımcı büyük devletlerin BRI stratejilerinde, ikilemlerin ve ihtiyatlı politikaların hâkimiyeti göz önüne çıkmaktadır. Avrasya'nın tüm büyük güçleri BRI için kırmızı çizgilerini oluşturan konulara odaklanarak destek beyan etmişlerdir. Bu tespitin bu çalışma için iki sonucu vardır. Birincisi, Avrasya içinde bölgesel ve dahası bölgeler-arası işbirliği ve entegrasyon inşa etme girişimlerinde başarısızlık olasılığıdır. İkincisi, BRI'nın teorik açıdan küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde kalkınmacı tarafa yakın olmasının sadece Çin'den kaynaklı olmadığıdır. Aksine, katılımcı diğer büyük güçlerin de BRI'yı sahiplenmek açısından çok istekli olmadıkları görülmektedir.

6.1.4. Büyük Britanya: Konjonktürel işbirliği?

Büyük Britanya'nın BRI'daki konumu ile ilgili olarak, üç olası yaklaşım vardır. İlki, Büyük Britanya'nın sürekli olarak geleneksel konumunu koruduğunu

varsaymaktadır. Diğer bir deyişle, Büyük Britanya tarihte güç dengesini korumak için hareket ettiği gibi BRI hakkında da aynı politikayı izleyecektir. Ticaret savaşlarının açıkça gösterdiği gibi, küresel siyasette daha etkili hale gelen kutuplaşmalar birinci yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bu minvalde, Kissinger'ın çağdaş dünya siyasetini Westfalyan dünya düzenine benzetmesi ve bu durumu "Küresel Westfalyan Sistem" olarak adlandırması daha anlamlı hale gelmektedir.³¹⁵ Kissinger'ın bu iddiası üzerinden yapılacak Büyük Britanya'nın BRI politikasına dair bir okuma, birinci yaklaşıma dair isabetli bir örnek teşkil edebilir. Büyük Britanya, ulusal çıkarlarını sürdürmek için her zaman bir "güç dengesi" stratejisi izlemiştir. Örneğin güç dengesi teorisinin öne sürdüğü gibi İngiltere, hegemon (ABD) karşısında yükselen güç (Çin) ile bir pozisyon almaktadır. Bu nedenle, ABD'nin muhalefetine rağmen Çin'in büyük projesi olan BRI'yı desteklemiştir. Diğer taraftan, güç dengesi teorisi, İngiltere'nin Çin'e verdiği desteğin de sınırlarının olmasını gerektirir. Ancak, bu tür sınırların nerede belirlendiği İngiltere'nin Kuşak ve Yolla ilgili dış politikası için en büyük soru olabilir.

İkinci yaklaşım, Brexit'in Büyük Britanya tarihinde çok önemli bir rol oynadığını ve küresel siyasete yönelik stratejilerinin Brexit öncesi ve sonrası olarak okunması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, Büyük Britanya'nın BRI'yı Brexit sonrası dönem için bir fırsat olarak değerlendirdiğini, çünkü uluslararası ilişkilerde her zaman bir ortağa ihtiyacı olduğunu ve Çin'in bu potansiyele sahip olduğunu öne sürmektedir. İkinci yaklaşıma göre, İngiltere'nin gelecekteki dış politikasının ana hatlarını tasavvur etmek için Brexit'in İngiltere'nin dış politika tarihi üzerindeki etkisine dikkat edilmelidir. Brexit, Avrupa barış idealinin kurucularından birinin geri çekilmesi anlamına gelmektedir. Brexit süreci, aynı zamanda küresel siyasette İngiltere'nin yeni bir ortak bulmasını zorunlu kılmaktadır ve Çin önemli bir alternatif gibi görünmektedir. Bu yaklaşıma göre, Küresel Ekonomik Krizi sonrasında Avrupa Birliği'nin yaşadığı borç krizinden de etkilenen Büyük Britanya'nın gerek finansal açıdan güçlü gerek büyük bir pazar niteliği taşıyan Çin ile ortak hareket etmesi anlaşılır

³¹⁵ Kissinger, *World Order*, 2014.

bir manevra olmaktadır. İlâveten, ABD'nin TTIP'ten çekilmesi de Büyük Britanya için ihtiyacı olduğu pazar açılımlarını yapmasının önüne geçmiş görünmektedir. Dolayısıyla, BRI ortaklığı ve dahi kuruculuğu Büyük Britanya için hem bir tercih hem de bir zorunluluk teşkil etmektedir. Bu zorunlulukla karşı karşıya olan Büyük Britanya'nın BRI stratejisini klasik güç dengesi kavramı içerisinde okumak doğru olmayacaktır. Zira güç dengesi izleyen Büyük Britanya'nın küresel siyaset ve ekonomideki gücü ile günümüzdeki gücü arasında önemli farklar bulunmaktadır.

Üçüncü yaklaşım ise, Büyük Britanya'nın BRI stratejisini olumlu değil, aksine olumsuz bir perspektiften değerlendirmektedir. Buna göre, Büyük Britanya, BRI'nın gelecekte uluslararası politikanın önemli bir unsuru olacağına inanmamaktadır. Aksine, Büyük Britanya için BRI ancak Çin dışındaki ülkelerle ilişkiler üzerinde önemli bir etkisi olmayan geçici bir sorun olabilir. Dolayısıyla üçüncü yaklaşıma göre Büyük Britanya, BRI hakkında konjonktürel politikalar geliştirmek ve geçici ittifaklarla maksimum faydayı elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım İngiltere'nin BRI konusundaki pozisyonuna dair şüpheleri ortaya çıkarmaktadır ve iki farklı konuya dayanmaktadır: 1. Çin'in niyetleri; 2. BRI'nın geleceği. Diğer birçok devlet gibi İngiltere de Çin'in ne yapmak istediğine dair endişelere sahip. Çin, bir sonraki hegemon olmak istiyorsa, İngiltere muhtemelen ihtiyatlı bir tutum sergileyecektir. Diğer taraftan, Çin bu hedeften uzak durduğu ve küreselleşmiş, liberal bir uluslararası sisteme adaptasyon girişimlerini sürdürdüğü sürece, İngiltere'nin BRI'ya karşı ihtiyatlı tavrını sürdürmesi beklenmektedir. Ek olarak, BRI'nın geleceği İngiltere'nin tavrı üzerinde etkili olacaktır. Yukarıda belirtildiği gibi, BRI'nın geleceği, Çin'in önümüzdeki otuz yılda ekonomik ve finansal başarısının sürdürülebilirliğine bağlıdır. İngiltere, şüphelerin Çin'deki borç artışına ilişkin beklentilerini paylaştığı takdirde, İngiltere'nin politikaları ihtiyatlı bir konumda tutulacaktır.

6.1.5. Amerika Birleşik Devletleri (ABD): Kontrollü Faydalanma

BRI katılımcısı büyük güçler gibi, katılımcı olmayan büyük güçlerin BRI stratejileri de, BRI hakkındaki alternatif bir okuma ortaya koyma potansiyelini haizdir. BRI katılımcısı olmayan ve Çin ile de ilişkileri giderek gerginleşen ABD, BRI

üzerindeki etkisinin analiz edilmesi açısından ilk akla gelen büyük güç olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, BRI katılımcısı ülkeler gibi ABD'nin de BRI stratejisini BRI ötesi hedefleri ve ulusal çıkarları yönlendirmektedir.

Buna karşın, küresel ekonomi-politik sistemdeki yerini tehdit edip etmediği de ABD'nin BRI stratejisini yönlendiren temel konulardandır. Giderek artan bir şekilde 'gerileyen bir hegemon' olarak nitelendirilen ABD'nin artan agresifleşmesi sebebiyle, BRI'ya karşı bir duruşa sahip olduğu düşünülmektedir. Schweller ise bu fikre karşı çıkmakta ve Çin ile ABD'nin çıkarlarının zıt da olsa birbiriyle uyumlu olduğunu öne sürmektedir. Schweller, Çin'in 21. yüzyılda iddialı olabileceğini düşünmekte ve ancak bunun ABD çıkarlarına aykırı olmadığını iddia etmektedir. Zira 'Çin'in daha fazla küresel nüfuz istemesi, ABD küresel nüfuzunun da korunması anlamına gelmektedir. Zira Sovyet örneğinde olduğu gibi Çin'in yükselişi de diğer taraftan ABD'yi desteklemektedir'.³¹⁶ Bu bağlamda BRI, ABD çıkarlarına zarar veren bir gelişme olarak değerlendirilmemelidir ve bu nedenle ABD'nin BRI'ya karşı bir tutum alması gerektiği fikri yanlıştır. Diğer taraftan, Trump yönetiminin 'Yeniden Büyük Amerika' söylemi ve Ulusal Strateji Belgesi'nde Çin'i çevreleme ihtiyacına vurgusu yapması, Schweller'in argümanını desteklemektedir. Biden'ın yönetime geldikten sonra Çin politikasında herhangi bir değişikliğe gitmemesi de, Schweller'in argümanının Trump sonrası dönemde de geçerliliğini sürdürdüğünü göstermektedir.

Çin'e karşı politikası yanında, ABD'nin TTIP'ten çekilme kararı, BRI-sonrası küresel siyaset açısından çok önemli bir gelişmedir. Hem Bush hem de Obama yönetimleri bu ortaklığı geliştirmek için birçok önemli adım atmışken, Trump Yönetimi BRI'nın Atlantik versiyonu olarak adlandırılabilir TTIP'e son vermiştir. Ardından ABD, Çin'in stratejik ürünleri için gümrük tarifelerinde artışlar yapmaya ve Amerikan şirketlerine fabrikalarını ve yatırımlarını Çin'den çıkarıp, yeniden ABD'ye taşımaları çağrısında bulunmuştur. Bu durum, Çin ekonomisi için önemli bir maliyet

³¹⁶ Randall Schweller, "Opposite but Compatible Nationalisms: A Neoclassical Realist Approach to the Future of US-China Relations", *The Chinese Journal of International Politics* 11, sy 1 (01 Mart 2018): 23-48, <https://doi.org/10.1093/cjip/poy003>.

getirmiş ve Çin'in ekonomik büyümesinin an kaynağını ihracat fazlası ve tasarruflar olmaktan çıkarıp iç tüketim yapmaya başlamıştır. Zira artık Çin ekonomisinin yapısında iç tüketimde önemli bir yer edinmektedir. Çin ekonomisinin bu maliyetin altından kalkıp kalkamayacağı belirsizliğini korumasına karşılık, basit bir gerçekliği de göstermektedir: ABD, istediği sonucu almasından bağımsız olarak, başkalarının ekonomik durumuna zarar verebilecek önlemler alabilir. Bu gözlem, Türkiye ve Arjantin gibi gelişmekte olan ülkelerde yaşanan döviz kuru krizleriyle de desteklenmektedir.

ABD'nin TTIP'ten çekilmesinin BRI siyaseti için de çeşitli etkileri olmuştur. Örneğin ABD'nin TTIP'ten çekilmesinden sonra Çin, ABD'yi BRI'ya katılmaya davet etmiştir. Bu minvalde, Çin'in ABD Büyükelçisi Cui Tiankai, 'BRI'nın bir coğrafi bölgeyle sınırlı olmadığını, aksine tüm [dünyaya] açık olduğunu, her iki ülkenin de BRI bünyesinde pratik işbirliği fırsatlarına sahip olduğunu' belirterek, BRI'ya katılma davetini yinelemiştir.³¹⁷ Bu davete Başkan Trump, 2017'de BRI Zirvesine bir temsilci grubu göndererek karşılık vermiştir. Bu şekilde, BRI'nın ABD tarafından doğrudan küresel bir proje olarak kabul edildiğini ve bu projeye desteğinin bir zaman mümkün olabileceğini göstermiştir. Buna karşın, Çin'e çeşitli ticari ambargolar uygulaması ile ABD'nin BRI'ya karşı bu olumlu tutumu çok uzun sürmemiştir. Aynı zamanda, Hindistan ve Avustralya'ya BRI alternatifi kurmak için girdikleri mücadelede destek vermektedir. Dolayısıyla ABD'nin BRI stratejisinde ABD'nin kendi iç politikasındaki önemli iki zıt tutum olan müdahalecilik ile izolasyonculuğun karşılığı bulunmaktadır.

Son olarak, ABD'de BRI'daki katılımcı büyük güçlerin izlediği gibi bir ikilem içerisinde strateji izlediği söylenebilir. Buna karşın, diğerlerinden farklı olarak ABD'nin ikileminin kaynağı konjoktürlerle veya BRI'ya bağlı olarak oluşmamıştır. Aksine, kendi iç politikasında her zaman var olan temel ikilemin bir yansımasıdır. Bir başka ifadeyle ABD'nin, müdahalecilik ve izolasyonculuk arasındaki kendi geleneksel

³¹⁷ The Hindustan Times, "China, US will have some practical cooperation on OBOR, says envoy", *The Hindustan Times*, 13 Ekim 2017, <https://www.hindustantimes.com/world-news/china-us-will-have-some-practical-cooperation-on-obor-says-envoy/story-aGkboSxIEiXauDUr9ibhwL.html>.

ikilemi doğrultusunda hareket ettiği düşünülebilir. Bu minvalde, ABD'nin BRI stratejisi sadece küresel hegemonyasında zayıflama yaşamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmamış, aksine BRI'nın durumundan bağımsız olarak kendi geleneksel ikileminin bir ürünü olarak oluşmuştur. Bu, ABD'nin BRI'ya karşı alternatif okumayı ortaya koymaktadır.

6.1.6. Almanya: Oyunun dışı mı, hâkimiyeti mi?

Gerek AB ekonomisi içerisindeki önemi gerek önemli bir pazar ve üretim üssü olması, Almanya'nın stratejisini BRI açısından önemli hale getirmektedir. Küresel ekonomi-politik sistem ile ilişkilerinin geçmişi açısından 'Çin tehdidi' algısının benzerini yaşamış olması hasebiyle de, Almanya'nın tutumu BRI'nın geleceğine yön vermek açısından dikkate şayandır. Zira AB'nin siyasetine yön verme kabiliyeti sebebiyle küresel siyasette ABD'nin hegemonyasına halen bir tehdit olarak görülebilmektedir. Özellikle 'Trump hükümetinin Transatlantik siyasetinde oluşturduğu güven krizinin derinliği, ABD-Almanya ilişkilerinin de görünmez bir krizin içerisine sürüklemiştir'.³¹⁸ Dolayısıyla, BRI'da Çin'in yanında durması halinde, ABD karşıtı bloğa önemli bir destek teşkil edecek ve bu blokla önemli bir tecrübe paylaşımı yapabilecektir. Diğer taraftan, Çin'in katma değerli üretim potansiyeline karşı da, mevcut katma değerli üretim gücü sebebiyle Çin'e karşı önemli bir alternatif oluşturmaktadır. Bu açıdan da, Almanya'nın kendisini Çin karşıtı olarak bloklandırması, bu bloğa önemli bir rekabet gücü sağlayacaktır. Bu sebeple, Almanya'nın BRI stratejisi, BRI'yı kalkınmacı uca yakın tutmayı hedefleyen Çin'e destek vermesi ya da karşı olması, BRI'nın küreselcilik-kalkınmacılık ikilemindeki konumunu etkileyecektir.

Kısaca formulize etmek gerekirse, Almanya'nın ana endişesi güzergâh boyunca ticaretin nasıl yürütüleceği ve Çin dışındaki ülkeler için refah haklarının ne olacağı üzerine yoğunlaşmaktadır. Örneğin, 2017'deki BRI Zirvesi'nde Brigitte Zypries, Almanya'nın Çin pazarlarının Alman şirketleri de dâhil olmak üzere yabancı

³¹⁸ Kristian L. Nielsen ve Anna Dimitrova, "Trump, Trust and the Transatlantic Relationship", *Policy Studies* 42, sy 5-6 (02 Kasım 2021): 699-719, <https://doi.org/10.1080/01442872.2021.1979501>.

şirketlerin operasyonlarına açık olmasını istediğini açıklamıştır. Bu şeffaf ortam sağlanmadığı takdirde, Almanya'nın BRI'ya katılımının risk altında olacağını da vurgulamıştır. Zira şeffaflığın olmaması diğer ülkelerin şirketlerini Çin şirketlerine kıyasla daha az rekabet edebilir hale getirecektir.³¹⁹ Bu nedenle, Almanya'nın birinci önceliğinin Çin'in BRI yoluyla küresel sistemdeki muhtemel dominasyonunu engellemek olarak görünmektedir.

Buna karşın, Almanya BRI'nın dışında kalmak da istememektedir. 'Almanya'nın sadece beş projeyi Xi'nin yönetiminden çok önce inşa edilmiş mevcut demiryollarına bağlayarak BRI'ya katılımını sınırlandırması', kendisinin katkısı sınırlıda olsa, BRI'nın dışında kalmak da istemediğinin göstergesidir.³²⁰ Her ne kadar Almanya'nın katılmaması BRI'nın çok önemli bir finansal tedarikçiyi kaybedeceği anlamına gelse de, aynı zamanda Almanya'nın da önemli bir ticari ve finansal pazarda zayıflaması anlamına gelebilir. Bununla beraber, Çin'in BRI'yı da sadece bir ticari ve finansal kalkınma projesi olarak sunması ve herhangi bir siyasi arkaplanının olmadığı iddiası, Almanya'nın siyasi bir pozisyon almadan ekonomik bir çerçevede ele almasını kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte, sadece ekonomik bir perspektiften görse dahi, Almanya'nın BRI'yı karşılıklı kazan-kazan oyunu olarak düşünmediği de görülmektedir. Örneğin, Almanya Xi'nin 2013 yılındaki BRI ilanını olumlu karşılamıştır. Özellikle, BRI sayesinde Almanya'nın çok büyük bir büyüme potansiyeline sahip olan Doğu Asya pazarlarına erişiminin devamı sağlanacaktır. Ancak zamanla Almanya, Çin'in bu büyük ölçekli proje üzerindeki hâkimiyeti nedeniyle daha şüpheli hale gelmiştir. Bu nedenle, Almanya'nın büyük bir yatırımcı, büyük bir pazar ve önemli bir üretici olarak projeye dâhil olması riske girmiş gibi görünmektedir. Bu risk, Almanya'nın BRI'dan

³¹⁹ Reuters, "Germany demands more free trade guarantees on China Silk Road plan: minister", *Reuters*, 14 Mayıs 2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-germany/german-firms-willing-to-help-on-chinas-silk-road-cost-transparency-needed-minister-idUSKCN18A0AG>.

³²⁰ The Diplomat, "Germany Wants Europe to Help Shape China's Belt and Road Initiative", *The Diplomat*, 17 Aralık 2016, <https://thediplomat.com/2016/12/germany-wants-europe-to-help-shape-chinas-belt-and-road-initiative/>.

hedeflediği ekonomik getiriye elde edememe olasılığı Almanya'nın olumlu tavrını değiştirmektedir. İlâveten, COVID-19 pandemisinin dünya ticaretinde oluşturduğu büyük krizden Çin'in diğer ülkelere kıyasla daha az bir ekonomik zarar görmesi, COVID-19 sonrası dönemde Çin için önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Her ne kadar Çin'in dünya üretim merkezi olmaktan çıkması ihtimali diğer devletler için ihracat odaklı büyüme açısından önemli bir fırsat ortaya çıkarsa da, ortaya çıkan küresel enflasyonist ortam devletler açısından önemli bir problem alanı doğurmaktadır. Almanya dahi, 'büyümesini olumsuz etkileyecek şartlardan' dolayı enflasyonist ortamın zararlarından uzak kalmaya çalışmaktadır.³²¹ Bu sebeple, bir yandan BRI'nın sağladığı uluslararası ticaret fırsatlarından optimize faydalanmaya çalışırken, diğer yandan Çin merkezli oluşan küresel ekonomik rüzgârlardan korunmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, BRI'ya katılmak ile katılmamanın fırsat maliyetleri sebebiyle, Almanya'nın 'oyunun dışında olmak veya ona hükmetmek' arasında bir ikilem içinde olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, bu çalışmada da BRI'nın nihai olarak bir işbirliği platformu olduğu varsayımı kabul edilmesine karşın, BRI katılımcısı olan ve olmayan büyük güçlere yönelik alternatif okumalar incelendiğinde farklı senaryolar da meydana gelebilmektedir. Katılımcı olan ve olmayan devletlerin endişeleri ve ikilemleri, BRI'nın kendi güzergâhı boyunca işbirliğini hızlandırmak için bir araç olmasına karşın, büyük güçler arasındaki çıkar çatışmalarını tetikleyen bir sebep olmasına da yol açmaktadır. Bu çalışma, özellikle Çin'in uluslararası ticareti domine edici politikaları sebebiyle, katılımcı olan ve olmayan ülkelerini de BRI'yı işbirliği aracı olarak görmekten ziyade çıkar çatışmalarının bir parçası olarak görmeye ittiğini düşünmektedir. Dolayısıyla, Çin harici büyük ülkelerin BRI'yı bir işbirliği platformu olarak görmemesi, küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde BRI'yı küreselci uçtan uzaklaştırma potansiyeli taşımaktadır.

³²¹ Jürgen Wandel, "Challenges in Sustaining Germany's Export-Oriented Economic Model", 2021, 109-32.

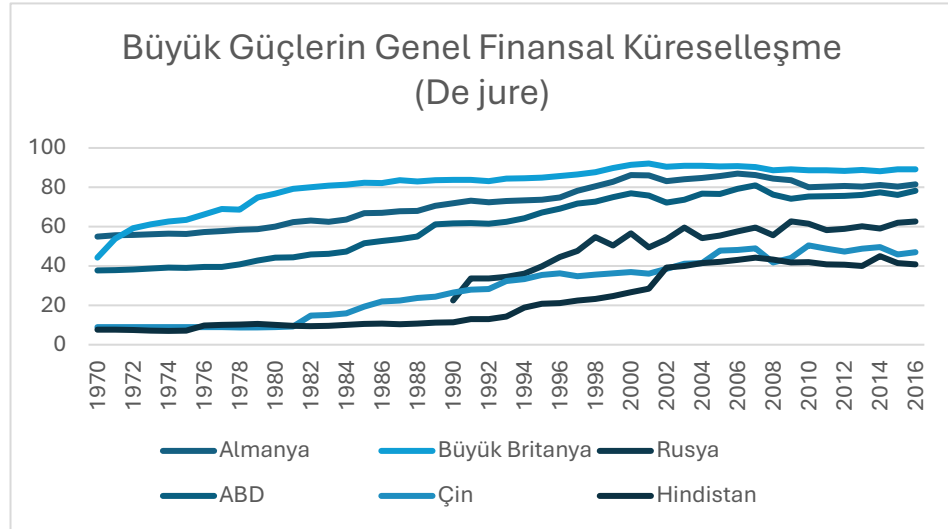
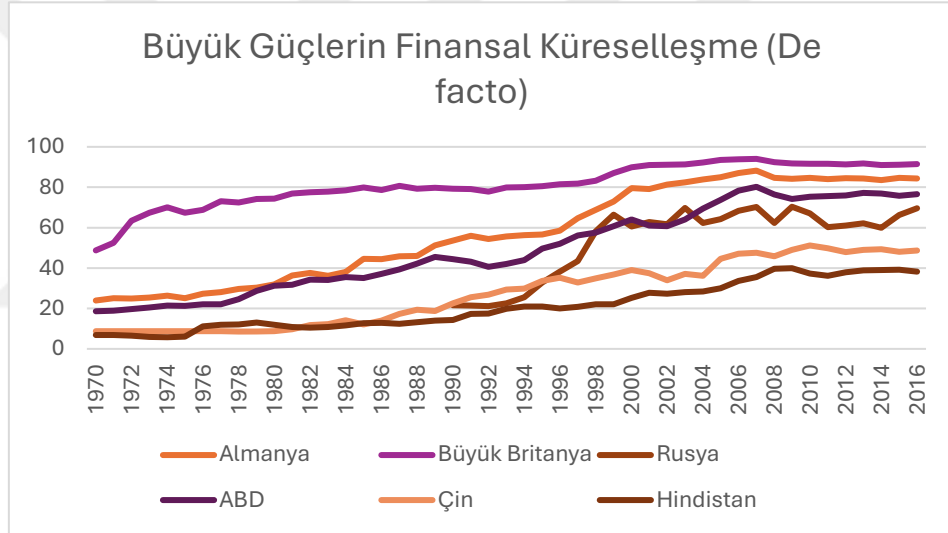
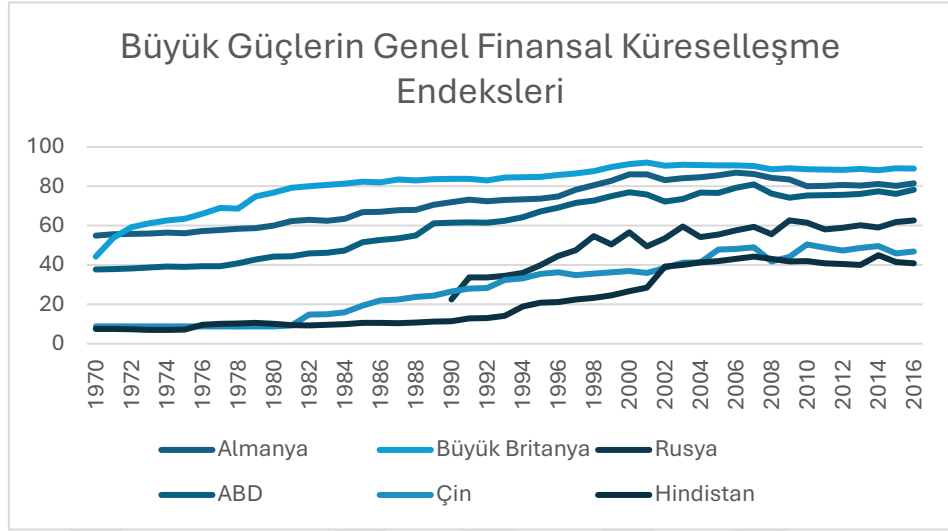
Büyük güçlerin BRI'ya dair tutumlarının yanında, finansal ve ticari küreselleşme endekslerine de ayrıca bakmak faydalı olacaktır. Zira birinci bölümde de belirtildiği gibi BRI bu çalışma da bağımsız değişken olarak değil, aksine bağımlı değişken olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, BRI sadece Çin merkezli bir proje olarak değil, aynı zamanda Çin'den bağımsız bir yapı olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla, büyük güçlerin Çin ile olan ilişkilerinin yanında, büyük güçlerin küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumlarından da etkilenebilecektir. Her ne kadar, büyük güçlerin BRI üzerindeki etkisi Çin'in ve diğer BRI katılımcısı ülkelerin konumları kadar büyük olmasa da, hiç yok olarak da kabul edilmemelidir. Zira Hindistan, ABD ve Rusya, ele alındığı gibi, BRI'ya alternatif projeler üretmektedir ve bu durum BRI'nın karakteristiğini de etkileyebilecektir. Buna karşın, katılımcı ülkeler gibi doğrudan bir etki değil, sadece küresel ekonomi-politik sistem içerisinde küreselcilik ve kalkınmacılık ekollerinin göreceli gücü üzerinden dolaylı bir etkiye sahip olacaktır. Muhtemel etkilere finansal ve ticari entegrasyon başlıklarında kısaca değinilecektir.

Şekil 38, büyük güçlerin finansal küreselleşme endekslerinin tarihi seyrini göstermektedir. Genel, finansal ve ticari küreselleşme endekslerinin gösterdiği net bir tablo bulunmaktadır. Bu tabloya göre, büyük güçlerin bütün büyük güçlerin finansal küreselleşme eğilimlerinde ortak bir seyir vardır. Büyük güçler arasındaki finansal yakınsama olarak da okunabilecek bu durum, finans sektöründe aynı doğrultuda hareket ettikleri sonucunu göstermektedir. Vaşington Uzlaşısının mimarları olan ABD ve Büyük Britanya'nın ve önemli bir finans merkezi olan Almanya'nın finansal küreselleşme endekslerinde benzer seyir izlemeleri normal olarak görülebilir. İlaveten, ABD, Büyük Britanya ve Almanya'daki finans merkezlerinin tarihi arkaplanları bu üç ülkenin finansal küreselleşme endekslerindeki istikrarlı artışın da önemli bir sebebi olarak görünmektedir. Buna karşın, bu istikrarlı artış az bir düzeyde gözükmüşken, Hindistan, Rusya ve Çin'in finansal küreselleşme endeksleri farklı dönemlerde ABD, Almanya ve Büyük Britanya'ya nazaran hızlı bir artış göstermiştir. Bu hızlı artışlar ise, tıpkı ABD, Almanya ve Büyük Britanya gibi daha düz bir seyre dönmüştür.

Finansal küreselleşme endeksindeki 2000'e kadar artış 2000'den sonra

durgunluk seyri, küresel ekonomi-politik sistemdeki küreselcilik/kalkınmacılık ikileminin seyri hakkında da fikir vermektedir. 2000'e kadar yaşanan artış, küreselcilik ucunun küresel ekonomi-politik sistemde ağırlığını artırmasına tekabül ederken, 2000'den sonraki durgunluk kalkınmacılık ucunun kendini hissettirmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, BRI öncesi dönemde kalkınmacılık tarafından yana bir zemin olduğu net bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir.

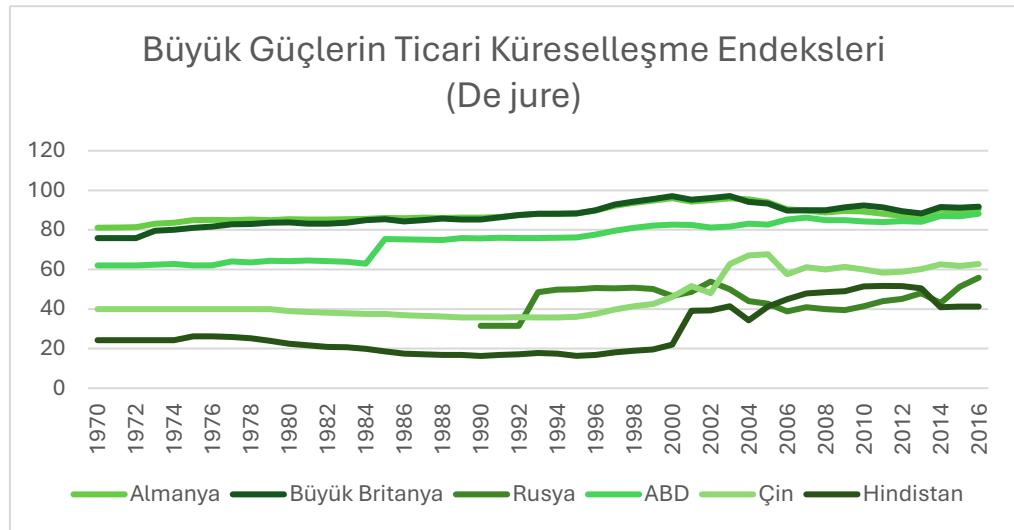
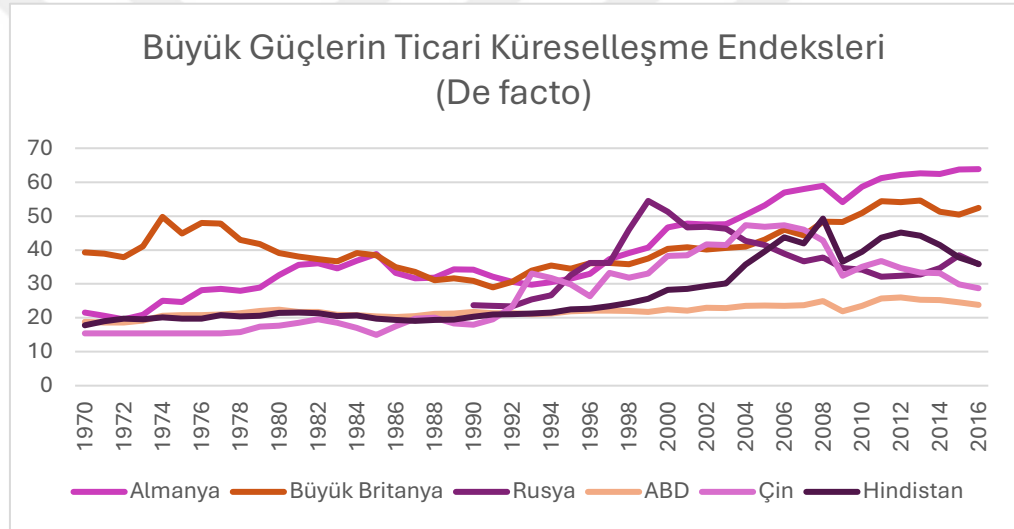
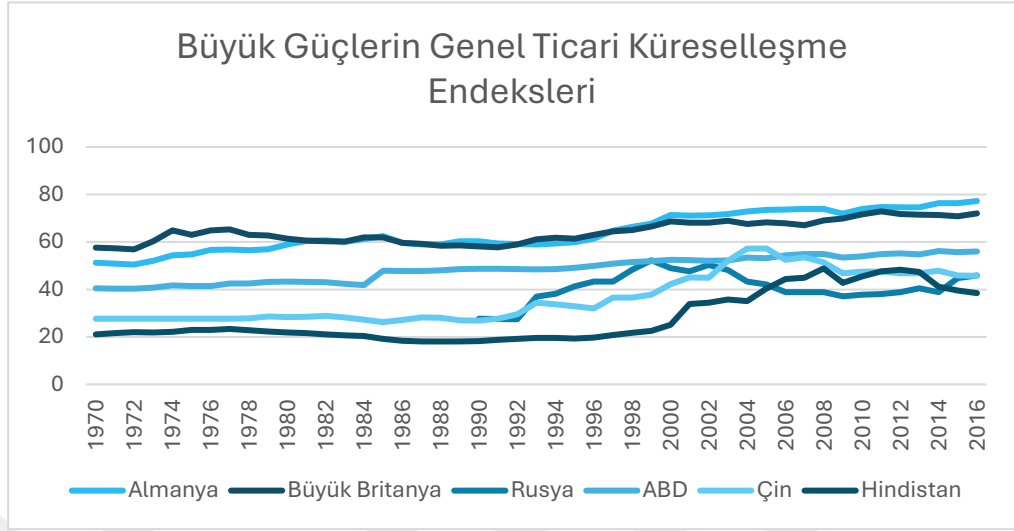
Bu durum da, BRI'yı kalkınmacılık ucuna yakın tutmak isteyen Çin'in aynı zamanda tercih edeceği bir durumdur. Buna karşın, her ne kadar durgunluk seyri üçüncü bölümde açıklanan Çin'in BRI'nın kontrolünü elinde tutma stratejisine uygun olsa da, büyük güçlerin tamamının uzun vadeli küreselci seyri, Çin'in bu stratejisine bir tehdit niteliği de taşımaktadır.

Şekil 38. Büyük Güçlerin Küreselleşme Endeksleri (Genel - De facto - De jure)

Bununla beraber, *de jure* finansal küreselleşme endeksinin gösteren grafiklerle beraber değerlendirildiğinde, büyük güçlerin devlet politikaları ile finans sektörü aktörlerinin uyumlu bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Bu durum, BRI katılımcısı olan ülkelerin durumları ile karşılaştırıldığında farklı bir örnek teşkil ettiği ortadadır. Zira BRI koridorlarının birçoğunda *de facto* ve *de jure* finansal küreselleşme endekslerinin birlikte hareket etmediği ve dolayısıyla devlet politikaları ile reel sektör stratejileri arasında bir uyum olmadığı değerlendirilmiştir. Koridorlar düzeyinde BRI katılımcısı ülkeler-arası yakınsamamaya ilaveten, devlet ve reel sektör uyumsuzluğu da BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumunu etkileyecek bir başka unsur olarak görülmüştür. Sonuç olarak, BRI katılımcısı ülkelerin devlet-reel sektör uyumsuzluğuna ilaveten büyük güçlerin devlet-reel sektör uyumu, büyük güçlerin BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikilemindeki konumuna etki katsayısını artıracak niteliktedir.

Şekil 39 ise, büyük güçlerin ticari küreselleşme endekslerinin tarihi seyirlerini göstermektedir. Göze çarpan en önemli sonuç, uzun vadede değerlendirilen altı büyük güç de küreselleşme yanlısı bir geçmişe sahipken, kısa vadeli analizlerde küreselleşme akımlarının aynı dönemlerde gerçekleşmemiş olmasıdır. Bir başka ifadeyle, büyük güçlerin uzun vadeli ile kısa vadeli küreselleşme eğilimleri arasında farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık genel küreselleşme eğilimlerine bakıldığında pek görülmesine de, özellikle *de facto* küreselleşme eğilimlerinde meydana çıkmaktadır. Buna göre, büyük güçlerin reel sektör aktörleri ticari hareketlerinde uluslararası işbirliğini çeşitli dönemlerde desteklemiş, kimi zaman ise işbirliğinden uzak durmayı tercih etmiştir.

Şekil 39. Büyük Güçlerin Ticari Küreselleşme Endeksleri (Genel – De facto – De jure)

Buradaki en açık örneği Rusya yansıtmaktadır. Özellikle 1997-2000 yılları arasında *de facto* ticari küreselleşme endeksi çok hızlı artmış iken, 2000 sonrası dönemde ise önemli oranda bir düşüş yaşamıştır. Yeltsin dönemindeki enerji sektörü özelleştirmelerine ve doğrudan yabancı yatırımın artması, 1997-2000 arasındaki ticari küreselleşme endeksinin artışına önemli bir sebep teşkil ettiği söylenebilir. Buna karşın, 1999 yılında Putin'in başkan olmasının ardından enerjideki millileşme politikası sonrasında yabancı yatırımcıların ülkeden çıkması 2000 sonrasındaki düşüşün en önemli sebebi olarak görülebilir. Aynı zamanda, *de jure* ticari küreselleşme endeksinde bakıldığında, Rusya'nın uluslararası işbirliklerini destekleyen bir devlet politikasının olmadığı da görülmektedir.

Bununla birlikte en dikkat çekici örneklerden birisi de, Büyük Britanya'dır. Özellikle 1974 yılından sonra *de facto* ticari küreselleşme endeksinde gözükten uzun vadeli ve sert düşüş, Büyük Britanya'nın reel sektörünün ciddi oranda uluslararası yapısını kaybetmeye başladığının tezahürüdür. Finansal küreselleşme endeksi ile beraber değerlendirildiğinde, Büyük Britanya'nın küresel ticaretten ziyade küresel finans faaliyetlerine daha önem verdiği düşünülebilir. Buna karşın, 1992 yılında Sterlin'in değerini serbest bırakması ile sonuçlanan Soros spekülasyonu, Büyük Britanya'nın finans sektörü odaklı ekonomik yaklaşımında uluslararası ticarete de tekrar yer vermesine sebep olmuş olabilir.

Rusya ve Büyük Britanya örneklerinin yanında Şekil 39 bir bütün olarak değerlendirildiğinde, büyük güçlerin reel sektörlerinin ticari küreselleşme hakkında dalgalı bir stratejiye sahip olmasına karşın, devlet politikalarının pek değişken olmadığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak finansal küreselleşme endeksinin aksine, ticari küreselleşme endeksinde büyük devletlerin devlet politikaları ve reel sektör stratejileri arasında bir uyumsuzluk mevzu bahistir. Büyük güçler nezdindeki hem devlet-reel sektör arasındaki uyumsuzluk hem de ticari küreselleşme endeksinin dalgalılığı, BRI'nın ticari küreselleşme düzeyinde küreselci uçta olmaktan bir miktar uzak olması ihtimalini güçlendirmekte ve kalkınmacı uca yaklaşımının önünü açmaktadır.

Sonuç olarak, hem finansal küreselleşme endeksindeki durgunluk seyri hem de ticari küreselleşme endeksindeki dalgalılık büyük güçlerin BRI üzerindeki etkisini gösterir niteliktedir. Buna göre, kendilerinin BRI stratejilerine ilaveten, büyük güçler BRI'nın karakteristiği üzerinde de küreselci uçtan uzaklaşma ve kalkınmacı ucun gelişmesine zemin hazırlama şeklinde etkiye sahip gözükmektedir.

6.2. Çin'in Ekonomik Büyümesinin Sürdürülebilirliği

Çin'in niyetleri ve büyük stratejisi literatüründe olduğu gibi, Çin'in ekonomik potansiyeli üzerinde de farklı görüşler mevcuttur. Bu literatürün bir ucu, Çin'in küresel siyaset üzerinde çok büyük ve temel etkileri olabilecek BRI gibi büyük bir projeyi inşa etmek için maddi yeteneklerini hafife almaktadır. Bu uçtaki çalışmaların ana önerisi, Çin'in yalnızca bölgesel bir güç olacak kadar kaynaklara sahip olmasıdır. Zira Çin küresel düzeydeki yatırımlarının güvenliğini sağlayabilecek kadar büyük bir askeri varlığa sahip değildir. Aynı zamanda, Çin mucizesi halka yansması ile değil, bütünüyle makroekonomik düzeydeki başarıları ile ifade edilebilmektedir. Bu durum, bu araştırmaların Çin'i gerçek bir ekonomik mucize olarak okumamalarına sebep olmaktadır. Küresel bir güç olarak düşünülmesi içinse, kişi başına ekonomik göstergelerinin ABD gibi diğer küresel güçlere daha yakın olması gerekmektedir. Bu tür nedenlerden dolayı, literatürün bu ucu, popülist veya bilim dışı argümanlarla, Çin'in yükselişinin abartıldığını savunmaktadır.

Ancak literatürün diğer ucu, Çin'in yükselişini küçümseyen bu tür argümanların dünya siyasetindeki bazı gerçekleri yakalayamayacağını iddia etmektedir. Örneğin bu çalışmalar, kişi başına düşen GSYH'nin herhangi bir devletin ulusal gücünü anlamak için yeterli bir gösterge olamayacağını savunmuştur. Dolayısıyla, sadece kişi başına GSYİH verilerine bakılarak Çin'in yükselişinin reddedilmesi mümkün değildir, çünkü 'Çin'in ekonomik büyümesi birkaç yıldır yatırım yerine iç tüketime dayalı olarak sürdürülmektedir' ve bu da kişi başına düşen GSYH'nin büyüdüğünü ve Çin'in küresel politikadaki yükselişinin reddedilemezliğini göstermektedir.³²²

³²² Martin Wolf, "Consumption to replace investment as key to China growth", *Financial Times*, 30

Çin'in ekonomik potansiyelini incelerken önemli bir başka soru, BRI'nın lider ülkesi olan Çin'in büyümesiyle ilgili olabilir. Tyers ve Zhou (2019) bu soruya cevap ararken Çin'in ekonomik mucizesini iki dönem içerisinde incelemiştir. Birincisi, 1979'dan itibaren açık kapı politikalarıyla başlamıştır. İkincisi ise, 1994 yılından uygulanan vergi reformları ile başlamıştır. İki dönem arasında bir karşılaştırma yapıldığında, ilk dönemde Çin küresel ekonominin yalnızca yüzde ikisi kadar katkıda bulunmuşken, 2000 yılına gelindiğinde bu katkı yüzde ona yaklaşmıştır.³²³ Çin'in küresel ekonomi içerisindeki payının artırmasının bir sonucu olarak bu payını korumak adına BRI'yı kurmuştur. Dolayısıyla, bu uca göre BRI Çin'in gelecekte finanse etmesi gereken bir proje olmaktan daha çok, geçmişte küresel ekonomi içerisinde kazandığı payı koruma ihtiyacının bir sonucudur.

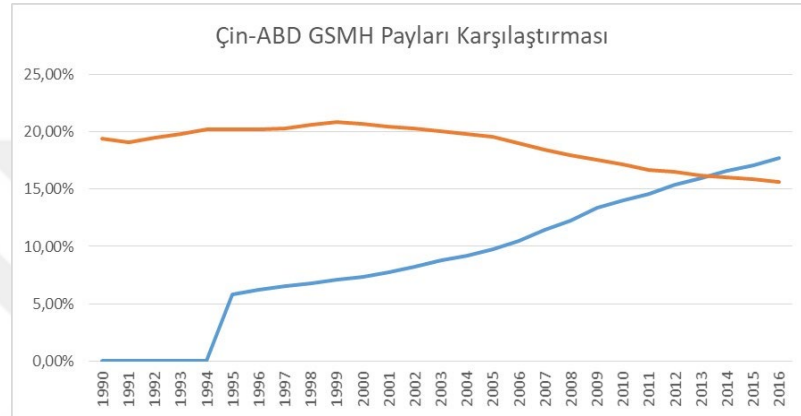
Literatürdeki bu iki ucun argümanlarını değerlendirmek adına kısa bir analiz yapmak için, 2011 yılında sabit dolar cinsinden gayri safi milli gelir satın alma gücü paritesine (SAGP) bakılabilir. Zira SAGP uluslararası ekonomik karşılaştırmaları daha verimli ve adil hale getirdiği düşünülmektedir. Şekil 39, 1990 ile 2016 yılları arasında ABD ve Çin'in dünya GSMH sabit 2011 dolarlarındaki paylarını karşılaştırmaktadır. Bu rakam, Çin'in sürekli büyüdüğünü ve son yıllarda ABD'yi aşarak dünyanın en güçlü ekonomisi haline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Çin'in yükselişinin literatürün ikinci ucunu destekleyerek, Çin'in büyümesinin göz ardı edilemez olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Bununla birlikte, Şekil 40'ta ise, Çin'in küresel GSYİH içindeki payının büyüme oranına bakıldığında tablo değişmektedir. Bu grafiğe göre, Çin'in küresel GSMH ÜFE içindeki payının büyüme hızının azalmaktadır ve bu durum Çin'in yükselişinin azalarak devam ettiğini çok açık bir şekilde göstermektedir. Çin ABD'yi büyük ölçüde aşarken, büyüme kapasitesinin son on yılda azaldığı görülmektedir. Ayrıca, bu grafiğe göre aynı seyri devam ederse, Çin'in aynı büyüme performansını

Mayıs 2018, <https://www.ft.com/content/627ab75c-4256-11e8-97ce-ea0c2bf34a0b>.

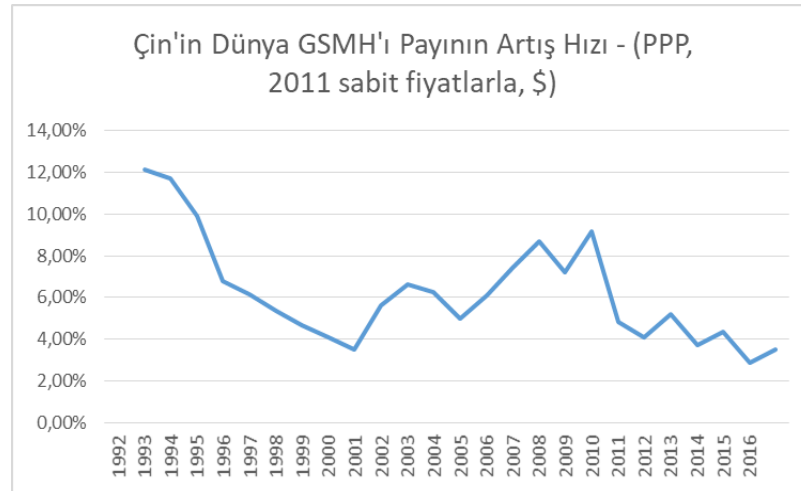
³²³ Rod Tyers ve Yixiao Zhou, "Financial Integration and the Global Effects of China's Growth Surge" (Centre for Applied Macroeconomic Analysis, 2019), https://cama.crawford.anu.edu.au/sites/default/files/publication/cama_crawford_anu_edu_au/2019-01/9_2019_tyers_zhou.pdf.

önümüzdeki yıllarda gösteremeyeceğini iddia etmektedir. Dolayısıyla, Tyers ve Zhou'nun değindiği gibi, 'Çin'in mucizesinin temeli olan büyüme dalgalanması, aynı zamanda varlık fiyatlarında artışa, getirilerde düşüşe ve deflasyonist baskılarda artışa neden olduğundan, Çin için bir kriz ihtimali de doğurmaktadır'.³²⁴ Buradan yola çıkılarak, Çin'in ekonomik büyüme serüvenini mevcut koşullar altında sürdürmemeye ihtimaline karşılık BRI'nın bir çözüm ümidiyle kurulduğu düşünülebilir.

Şekil 40. Çin-ABD GSMH Oranları Karşılaştırması (PPP, 2011 sabit fiyatlarla, \$) (1990-2016)

Kaynak: Dünya Bankası

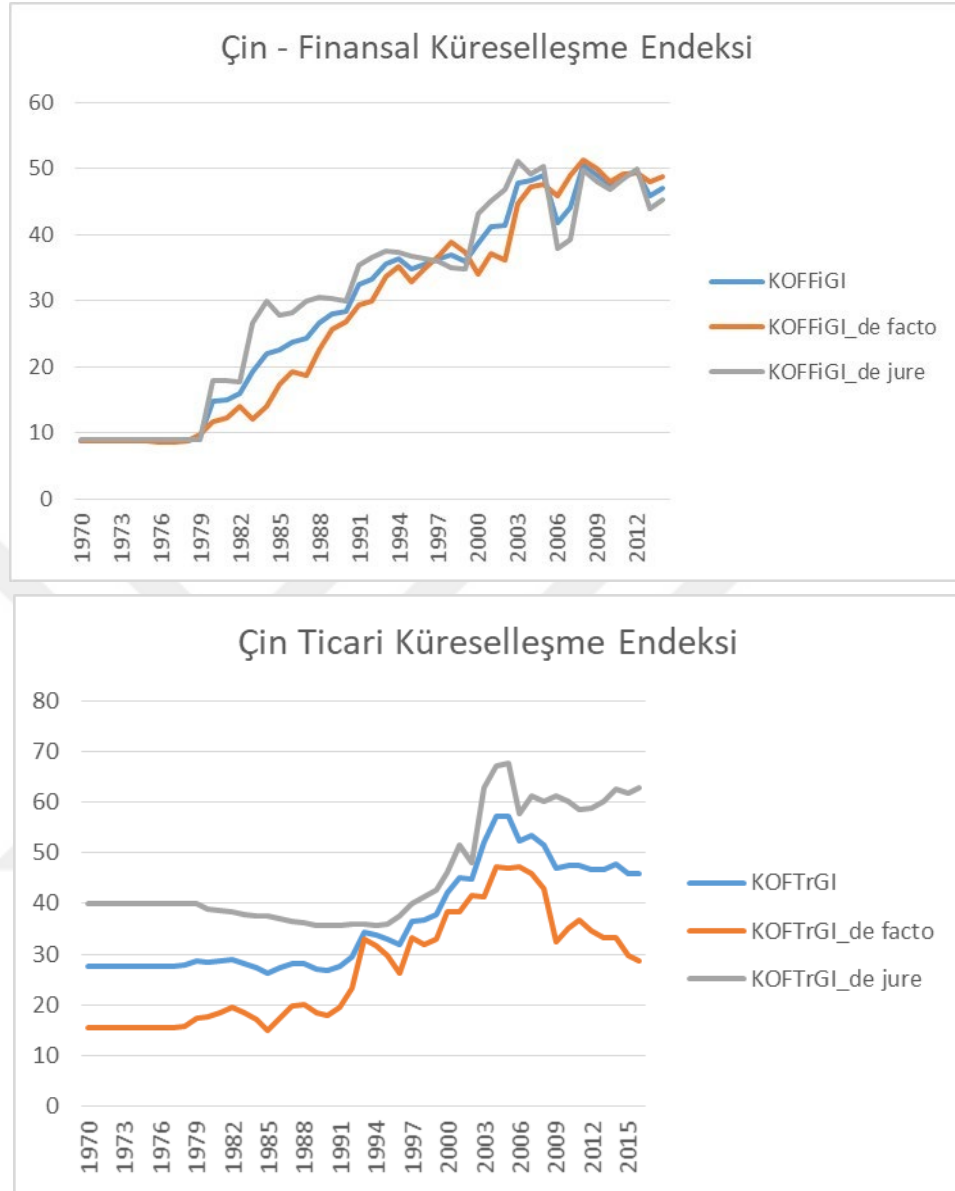
Şekil 41. Çin'in Dünya GSMH'sı Payının Artış Hızı (PPP, 2011 sabit fiyatlarla, \$) (1992-2016)

Kaynak: Dünya Bankası

³²⁴ Tyers ve Zhou, 2.

Sonuç olarak BRI, Çin'in muhtemel sorunlarını çözmek için Deng Xiaoping'den bu yana ve Sun Tzu'nun pragmatizm ilkesinin ışığında Çin'in alışkın olduğu optimum açılım politikalarının günümüz versiyonu olarak değerlendirilebilir. Kiely'nin de belirttiği gibi, 'Çin'deki üretimin yükselişi, sadece doğrudan yabancı yatırımdan kaynaklanmamakta, aynı zamanda yerli üretimin ve yerel sermayenin bu küresel ağlara entegrasyonu ile da doğrudan bağlantılıdır'.³²⁵ Örnek olarak Çin, Şekil 42'de *de jure* finansal küreselleşme endeksinde görüldüğü gibi, 1991'de kendisini sınır ötesi finansal akırlara açarak 1990'larda Japonya'daki borç krizinin etkilerini aşabilmiştir. Bu nedenle, Çin'in finans sektörünün küresel finans ağlarına entegrasyonu Çin'in mucizesi için kilometre taşı olarak iddia edilebilir. Buradaki alternatif okumaya göre, aynı kilometre taşına 2008 Küresel Ekonomik Krizinden sonra da ihtiyaç duyulmuş olabilir. Dolayısıyla BRI, 2000'li yıllardaki dengesiz büyüme dalgalanması nedeniyle ortaya çıkan 2008'den sonraki borç riskine karşı yeni bir açılım politikası uygulama ihtiyacı olarak algılanabilir. Bir başka ifadeyle, BRI Çin'in yükselişinin değil, emniyet kemeri ihtiyacının bir sonucu olabilir.

³²⁵ Kiely, *The BRICs, US "decline" and Global Transformations*, 68.

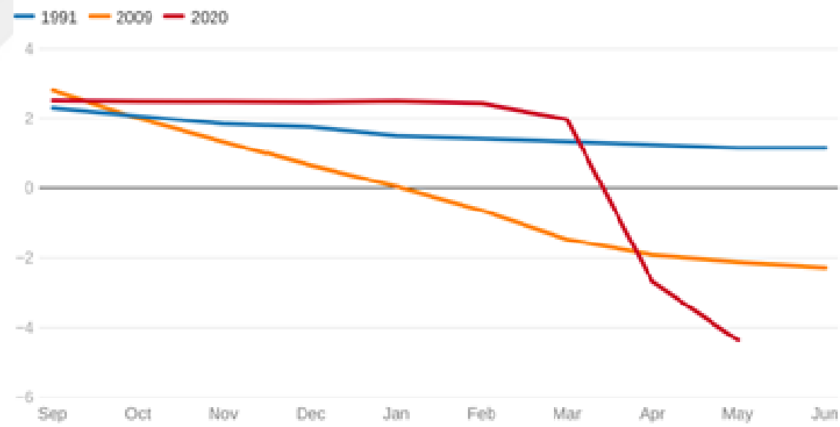
Şekil 42. Çin Finansal ve Ticari Küreselleşme Endeksi

6.3. COVID-19 Sonrası BRI Tartışmalarındaki Temel Değişiklikler

BRI'nın dünya ekonomi politliğini temelden değiştireceği savı, genellikle, 1990'lı yıllardan itibaren dünyanın üretim ve finans merkezinin değişmesi gibi, dünyanın politik merkezinde de Çin merkezli Asya-Pasifik dominasyonuna doğru evrilme yaşanacağı argümanına dayanmaktaydı. Bu değişikliğin ana sebebi, BRI bünyesinde %90 oranında Çin tarafından finanse edilen altyapı yatırımlarının uluslararası yeni ittifaklara neden olacağını düşüncesine dayanmaktadır. Bu düşünceye

göre, katılımcı ülkelerdeki Çin tarafından finanse edilen altyapı yatırımları katılımcı ülkeleri Çin'e borçlu hale getirecek ve Çin'in bu ülkeler üzerindeki etkisi artacaktır. Özellikle Malezya, Sri Lanka ve Afrika'daki kimi ülkelerin Çin'e olan borçları ile ilgili açıklamaları bu savı destekleyen verilerdir. Diğer taraftan, bu argümanın 2018 yılında Trump yönetiminin Çin'e uyguladığı ambargolardan sonra, BRI üzerindeki tartışmaların eksenini 'Çin'in artacak politik etki gücünden politik etki kabiliyetine' doğru bir evrim geçirmeye başlamıştır. Bununla beraber, bu tartışmalarda genel olarak Çin'e yapılan ambargolar ve dış politikadaki çevreleme stratejisi sayesinde Çin'in gücünün kırılacağı ve yükselişinin duracağını iddia edenler ile bu ambargo ve çevrelemenin gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere Çin merkezli bir uluslararası kutbun doğmasına neden olacağı iddiaları arasındaki bir ikilemde cereyan etmektedir.³²⁶

19990'dan beri yaşanan küresel durgunluk dönemlerindeki büyüme projeksiyonlarının en hızlı ve sert düşüşlü olanı COVID-19 durgunluğu döneminde yaşandı.

Eylülden Aralığa kadar olan dönem bir önceki yıla göre yapılan tahminlerdir, Ocaktan Hazirana kadar olan veriler ilgili yılın içindeki verileri yansıtır. 1991'in verileri, veri mevcudiyetinden dolayı sadece gelişmiş ekonomilere aittir.

Şekil 43. Küresel ekonomik durgunluklardaki ekonomik büyüme oranlarının karşılaştırması (1991-2009-2020)

Kaynak: Dünya Bankası, 2021

³²⁶ Harris, *China's Foreign Policy*, 24.

Fakat COVID-19 pandemisi bu ikilemin doğasını da değiştirmiştir. Şubat 2020 ile Haziran 2020 arasında ekonomik olarak dünyayı durma noktasına getiren COVID-19 pandemisi, sağlık sistemlerini çökertmiş, işsizlik rakamlarını tarihin en yüksek seviyelerine çıkarmış, istisnasız bütün ülkelere yıllık ve dönemlik bazda tarihin en büyük küçülmelerini yaşatmış, kamu bütçelerine en yüksek açıkları verdirmeye namzet, uluslararası taşımacılığını istisnasız bütün yollarda durma noktasına getirmiştir. Tarihin en ciddi ekonomik ve politik riskleri ile karşı karşıya kalan birçok devlet, dışa dönük stratejilerinin tamamından vazgeçerek içe dönük ekonomi politikaları ve savunma reflekslerine dayalı dış politikalara yönelmek zorunda kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Şekil 42, 1991, 2009 ve 2020 yıllarındaki küresel GSMH büyüme oranının yıl içerisindeki seyrini karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Bu grafiğe göre, 2020 yılı, COVID-19 pandemisine kadar 1991 ve 2009 senesinden daha iyi bir seyir izlerken, pandeminin başladığı Mart ayını takiben 2 ay kadar kısa bir süre içerisinde 2009 senesinden dahi daha kötü bir seviyeye düşmüştür. İlaveten, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) tahminlerine göre, 2020'nin ilk üç çeyreğindeki küresel düzeyde çalışma ücretlerinde 2019'un aynı dönemine göre yüzde 10,7'lik bir düşüş yaşanmıştır. Bu oran orta-gelir düzeyindeki ülkelerde 15,1'e kadar yükselmektedir.³²⁷ Dünya Bankasına göre, birçok gelişmekte olan ekonomi pandemi öncesinde de zayıf büyüme rakamlarına sahip iken, pandemi sonrasında daha zayıf büyüme oranları yaşayacaklardır.³²⁸ Bu minvalde, Harris'in Çin dış politikasını etkileyen önemli uluslararası gelişmelere COVID-19 pandemisi de eklenebilir. Bu noktada, COVID-19 pandemisi BRI üzerindeki alternatif okumalardan bir tanesini oluşturma potansiyeline sahiptir.

COVID-19 pandemisi, öncelikli olarak uluslararası ticareti ve taşımacılığı sıfırlanma noktasına getirdiği için, BRI'nın temel hedeflerini gerçekleştirme ihtimalini

³²⁷ ILO, "ILO Monitor: COVID-19 and the world of work" (International Labour Organization, 23 Eylül 2020), https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf.

³²⁸ Dünya Bankası, "The Global Economic Outlook During the COVID-19 Pandemic: A Changed World" (Dünya Bankası, 08 Haziran 2020), <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during-the-covid-19-pandemic-a-changed-world>.

de sıfırlama potansiyeli göstermektedir. Öyle ki, ekseri bir kesim tarafından Çin'in ekonomik olarak içe dönük politikalar geliştirmeye yönelmesi ve dış yatırımlara verilen kredilerin durdurulması, BRI'nın bittiği savını destekleyen veriler olarak gösterilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu çalışmanın ana sorusu olan 'Çin'in neoliberal liderlik iddiasına BRI'nın katkısı' sorusuna 'COVID-19 sonrasında BRI bitmiştir' şeklinde bir cevap verilebilir. Bir başka ifadeyle, bu alternatif okuma için COVID-19 sonrası dönemde BRI'nın etkileri değil, varlığı tartışılmalıdır.

BRI'nın varlığını tartışmak için, COVID-19 salgınının ekonomi üzerindeki etkileri kadar, salgın ekonomisinin sürekliliğinin ve şüpheli-savunma refleksi dış politikanın sürdürülebilirliğinin tartışılması elzemdir. Özellikle Çin'in dış yatırımlara kredi musluğunu kapatması gibi elimizdeki mevcut veriler ışığında BRI'nın devamlılığı hakkında müspet fikirler üretmek pek mümkün gözükmemektedir. Buna karşın, tarihte yaşanmış büyük ve küresel krizler sonrasında uluslararası projelerin geleceğinin şekillenmesi, COVID-19 pandemisi sonrasındaki uluslararası işbirliği fikirlerinin nasıl gelişebileceği üzerine de fikir verebilir. Otuz yıl savaşlarından sonra Westfalya Barış Konferansı kurulmuştur. 1. Dünya Savaşı sonrası savaşın tarafları arasında Avrupa Birliği'nin temelleri atılmıştır. 1929 Büyük Ekonomik Buhranı sonrası IMF ve Dünya Bankası kurulmuştur. Kırk yıl süren iç savaş sonrası Çin Halk Cumhuriyeti kurulabilmiştir. Bu örneklerden yola çıkarak, ülkelerin büyük krizlerden içe kapalı ve şüpheli-savunma reflekslerine dayalı stratejilerle çıkamayacakları noktaya geldiklerinde ve krizin etkilerinden çıkabilmek için uluslararası işbirliklerine yeniden ihtiyaç duydukları sonucu çıkarılabilir. Bu ihtiyaç, uluslararası işbirliğinin kriz sonrası yeni formatlarının bulunmasına göre karşılanmaya başlanır. Bu zamanı belirleyen ana unsur ise elbette krizin ne kadar süre dünyanın çoğunluğunu etkisi altında bıraktığıdır.

Henüz, COVID-19 ile başlayan ve muhtemel diğer salgınlar ile devam edebileceği öngörülen salgın ekonomi-politiğinin ne kadar süreceği üzerine bir tahmin yapmak mümkün değildir. Buna karşın, BRI'nın COVID-19 sonrası varlığını belirleyecek temel husus, COVID-19 sonrası uluslararası işbirliği formatlarının bulunmasıdır. Bu minvalde, BRI'nın COVID-19 ile bittiği iddiası, tarihi tecrübeler

ışığında reddedilebilir. Dolayısıyla BRI, COVID-19 pandemisi sebebiyle sekteye uğramış olsa da, pandemi sonrası dünyada yeniden gündeme gelip hayata geçme potansiyelini taşımaktadır. COVID-19 ile beraber BRI'nın bittiği savının tartışılabilceği bir başka alan da, BRI'nın kapsama alanıdır. Üçüncü bölümde de aktardığımız üzere, BRI'nın belirsiz bir kurumsal yapılanma üzerine inşa edilmesi, BRI'ya geniş ve esnek bir hareket alanı sunmaktadır. Aynı zamanda, BRI bünyesindeki beş hedef içerisinde altyapı ve finansman haricindeki politik koordinasyon hedefi de, BRI'nın pandemi koşulları altında dahi devam edebilmesini sağlayacak bir alandır. Çin'in pandemi önlemleri ve aşı çalışmalarında uluslararası işbirliğine gitmesi ve uluslararası yardımları da, BRI'nın altyapı projeleri ve finansal yardımlar yerine uluslararası politika koordinasyonu ilkesini merkeze alarak devam ettiği savını güçlendirici niteliktedir. Çin Devlet Başkanı Xi'nin Mart 2020 G-20 zirvesinde pandemiye karşı uluslararası işbirliğini güçlendirmeye yönelik çağrısı ve Çin'in Brezilya Büyükelçisi Qu Yuhui'nin Mayıs 2020 yılında Brezilya Uluslararası İlişkiler Merkezi'nde verdiği mülakatı Çin'in pandemi döneminde uluslararası politika koordinasyonu hedefine vurgu yapmaya başladığının ipuçlarını barındırmaktadır.

Qu mülakatında, pandemi sürecinde uluslararası işbirliği ve koordinasyonunun geç de olsa sağlanmaya çalışılmasını dünyanın geleceği açısından önemli bir adım olarak gördüğünü belirtmiştir. Bu açıklamanın Çin'in resmi bir yetkilisi tarafından yapılması, Çin'in dünya genelinde 'politika koordinasyonu' kavramına vurgu yapmaya devam edeceğinin göstergesidir.³²⁹ Her ne kadar ne Xi ne de Qu tarafından koordinasyon kelimesi doğrudan BRI ile bağlantılı olarak kullanılmışsa da, bu durumun sürekli olacağını düşünmemek gerekir. Nitekim pandeminin etkisini azaltmaya başladığı ve Çin'in kendini ekonomik olarak toparlamaya başladığı üçüncü dalganın son zamanlarında doğrudan bağlantının Çinli resmi makamlar tarafından kurulmaya başlanması bunun göstergesidir.³³⁰ Bununla birlikte, Çin'in uluslararası

³²⁹ Evelyn Cheng, "Xi calls for coordinated response to coronavirus at G-20 meeting", *CNBC*, 26 Mart 2020, <https://www.cnbc.com/2020/03/27/xi-calls-for-coordinated-global-response-to-coronavirus-at-g20-meeting.html>.

³³⁰ Xinhua, "China highlights cooperation on COVID-19 in Belt and Road projects", *Xinhua*, 17 Ağustos 2020, http://www.xinhuanet.com/english/2020-08/17/c_139297296.htm.

koordinasyona vurgu yapmasının, uluslararası baskı mekanizmalarının pandemi sonrası süreçteki muhtemel suçlamalara karşı önleyici bir manevra olduğu da düşünülebilir. Buna karşın, bu durum Çin'in bu manevrayı BRI'nın bir formu olarak kullanabileceği gerçeğini değiştirmedikinden, BRI'nın bittiği savını da desteklememektedir.

Sonuç olarak, COVID-19 sonrası süreçte BRI'nın geleceğini tartışmanın birçok farklı değişkeni barındırması, bu tartışmada bir eksen değişikliğini görmemize de engel değildir. Bu çalışmaya göre, COVID-19 sonrası süreçte BRI tartışmalarının odak noktası, beş ilkesinin hangisinin merkeze alındığına göre değişecektir. Sonuç olarak, BRI'ya yönelik COVID-19 sonrası süreç merkezli alternatif okuma, bir miktar abartılı sonuçlara varma potansiyeli de taşımaktadır.

SONUÇ

BRI, 2013 yılındaki ilanından itibaren küresel ekonomi-politik sistem içerisinde kendisine gerek fiili gerek söylemsel açıdan önemli bir yer edinmiştir. Söylemler düzeyinde devletlerin dış politikalarında kendisine yer bulmasına karşın, pratikte karayolları, demiryolları ve limanlar başta olmak üzere birçok farklı yatırım alanında gelişme göstermektedir. Temel olarak, koridorlaşma mantığı dâhilinde devletler-arası lojistik ağını genişletmeye ve bağlantıları güçlendirmeye çalışan yatırımlarla beraber, ülkelerin kalkınma amaçlarını destekleyen yatırımlar da yapılmıştır. Dolayısıyla, BRI'nın kapsamı lojistik sektöründen genişleyerek kalkınmaya doğru birçok alanı kapsamaya başlamıştır. Bu kapsam genişlemesi BRI bünyesinde değerlendirilebilecek ülke sayısını da arttırırken, aynı zamanda BRI ülkeleri arasındaki ilişkileri de çeşitlendirmektedir.

BRI ülkeleri arası ilişkilerin çeşitlenmesi ve kompleksleşmesi, BRI'nın Tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması amacından farklı bir boyuta ulaşmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple, BRI sadece lojistik modelleri ve uluslararası ticaret teorilerinin bünyesinde değerlendirilemez. Böylece BRI uluslararası ticaret ve iktisat disiplinlerinin yanında uluslararası ilişkiler disiplininin de bir araştırma konusu haline gelmektedir. Normal şartlarda, uluslararası ilişkilerde güvenlik, güç ilişkileri, çatışma çözümleri gibi meselelerde vaka analizlerine konu olabilecekken, ilişkilerin çeşitlenmesi ve kompleksleşmesi, BRI'yı aynı zamanda teorik tartışmaların da bir parçası haline getirmektedir. Bunun da ötesinde, bu çalışma BRI'yı teorik tartışmalar içerisinde ele almayı disiplinin bir ihtiyacı olarak görmektedir. Bu çalışma, bu ihtiyacı küreselleşme teorileri bağlamında giderme girişimidir.

Son dönemde artan korumacı politikalar, popülizm, anokrasi ve güvenlik kaygıları, küreselleşme teorilerinde de birçok tartışmanın çıkmasına sebep olmaktadır. Küreselleşmenin sonuna gelinip gelinmediği gibi popüler tartışmaların yanında, küreselleşmenin formlarının değişmesi de bu tartışma konularına bir örnektir. Her ne kadar küreselleşme formlarındaki değişim asıl olarak küresel ekonomik krizden

kaynaklansa da, bu durum BRI'nın bu tartışmalardan etkilenmeyeceğini ve bu tartışmaları etkilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Sonuç itibariyle, BRI'yı bu teorik tartışmalarının bir parçası haline getirmek, aynı zamanda BRI üzerindeki argümantasyon kısırlaşmasının da önüne geçecek yeni bir kapı açma potansiyeline sahiptir.

Bu çalışma, bu teorik tartışmaların içinde BRI'nın bütününe yönelik en ilgili olanı küreselleşme teorileri olarak görmektedir. Bunun temel sebebi hem Çin'in küresel ekonomiye liderlik iddiası hem de bizzat küreselleşme formlarının temel bir değişim yaşamasıdır. İkinci bölümde derinlemesine tartışılan bu değişimin başlangıç noktası olarak Küresel ekonomik kriz görülmüştür. Kısaca özetlemek gerekirse, küresel ekonomik krizden itibaren devletlerin krizden çıkabilmek için daha fazla rol üstlenmesi, devletleri ekonomik aktivitelerin daha merkezine taşınmasından ötürü, kriz öncesine göre devlet politikalarının piyasanın yönünü belirleme gücünü artırmıştır. Piyasayı belirleme gücündeki bu artış, devletlerin üzerindeki yükü de aynı zamanda artırmıştır. Bu yük artışı ise, devletlerin daha korumacı politikalar izlemesine ve gerekli gördüklerinde korumacılığın seviyesini artırmalarına yol açmıştır. Korumacı politikadaki artış ve sertleşme, uluslararası ticari savaşların artması gibi gelişmeler, neoliberal ekonomi-politik sistemde aksama algısının ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

Her ne kadar bu çalışma bu algının aslında bir olgu olduğu savını yanlışlayacak bir delil bulamasa da, bu olgunun küreselleşmeyi ortadan kaldırmasını değil, aksine küreselleşmenin yapısında değişime neden olduğu düşünmektedir. Bu düşünce de bu çalışmanın temel teorik zemini olan küreselcilik/kalkınmacılık ikilemini meydana çıkarmıştır. Bu çalışma, küreselleşme formlarının küreselcilik/kalkınmacılık ikilemi içerisinde gerçekleştiğini iddia etmektedir. Bu ikilemin kaynağındaki temel sorunsal, Küresel Ekonomik Krizden sonra gittikçe büyüyen ve çeşitli dönemlerde dünyanın farklı coğrafyalarında kendini gösteren borç krizlerinden doğan maliyetlerin devletler tarafından karşılanıp karşılanamayacağıdır. Kimi çevreler korumacı politikalar aracılığıyla devletlerin rolünün artırılmasını savunurken, kimi çevreler de bu maliyetlerin devletler-üstü mekanizmalar tarafından paylaşılması gerektiğini

savunmaktadır. Küresel Ekonomik Krizden beri bu iki taraf arasındaki tartışmalar, küreselleşmenin yapısında küreselleşme/ulus-devlet ikileminden küreselcilik/kalkıncılık ikilemine doğru bir yapı değişiminin zeminini hazırlamıştır.

BRI, her ne kadar devletler-üstü bir paylaşım mekanizması meydana getirmese de, devletler-arası bir işbirliği mekanizması kurmayı hedeflemekle bu ikilemin bir parçası olmaktadır. Bu ikilemde zaman içerisinde küreselcilik kutbuna da kalkıncılık kutbuna da yaklaşabilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, BRI'nın mevcut yapısının ve mevcut verileri ışığında, bu ikilemdeki konumunun tespiti, Çin'in küresel ekonomik liderliği iddiasına katkısının sınırlarını da gösterecektir. BRI'nın konumunun tespit için de bu çalışma, BRI'nın konumuna etki edebilecek Çin'in büyük stratejisini ve BRI ülkelerinin uluslararası işbirliği ihtiyaçlarını incelemiştir. Bu minvalde, BRI'nın hem failinin hem de muhataplarının BRI üzerinde etki sahibi olabileceği kabul edilerek daha gerçekçi bir perspektif kurulması amaçlanmıştır.

Bu perspektiften elde edilen sonuçlar ise şu şekilde özetlenebilir:

Birinci Sonuç: Tıpkı küreselleşme formlarındaki gibi Çin büyük stratejisinde de bir değişim yaşanmaktadır. Özellikle Deng'in 1979 döneminde Çin devlet başkanı olmasından sonra izlenen açık kapı politikasından bu yana, Çin akademik olarak mercek altına alınmış ve Çin'in yüksek büyüme oranları ve dış yatırımları dikkatli bir şekilde izlenmiştir. SSCB'nin dağılmasına kadar, SSCB'ye karşı Batı dünyası ile Çin'in muhtemel işbirliği alanlarına yoğunlaşılırken, SSCB dağıldıktan sonra Çin'e karşı alınması gereken önlemler daha yoğun tartışılmaya başlanmıştır. Bununla beraber, Çin'in uluslararası ekonomi-politik sisteme entegre edilmesinin yollarını arayan çalışmalarda olmuştur. Özellikle Hu ve Jiang hükümetlerinin izlediği siyaseten ürkütmeden ekonomik büyüme odaklı devlet politikalarının izlenmesi Çin hakkındaki bu endişelerin bir miktar azalmasına ya da Çin hakkındaki hüsn-ü zannın artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte, Çin'in entegrasyonundan ucuz işgücü nedeniyle yabancı yatırımcıların Çin'e yaptığı yatırımların geri dönüşünü sağlamak adına Çin'in DTÖ üyeliği mevzu bahis endişenin azalmasına da ayrıca katkı sağlamıştır.

Çin'in DTÖ üyeliğinden sonra, Çin'in dünya ticaretinde payı önemli ölçüde artmıştır. Bu artış ile birlikte küresel ekonomik krizden sonra gelişmiş devletlerin göreceli zayıflamasının akabinde, siyasi ve kültürel yönleri de bulunan ve gelişmekte olan ülkeler arası bağları artıran BRI'nın ortaya çıkması, Çin'in büyük stratejisinin tekrar gündeme gelmesi ve DTÖ üyeliği öncesindeki endişelerin daha şiddetli bir şekilde geri dönmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte, Xi hükümetinin BRI ile beraber Çin'in uluslararası sistem içerisinde daha aktif hareket edeceğine yönelik açıklamaları, bu endişeleri destekler nitelikte olmuştur. Bu aktifliğe ABD-Çin ticaret savaşı ve Güney Çin Denizindeki askeri gerginlikler de eklenince, Çin'in büyük stratejisi üzerindeki tartışmaları BRI araştırmalarının da bir parçası haline getirmektedir.

Çin ise, bu endişe artışlarına karşı her zaman geleneksel Çin felsefesine dayandırılabilir şekilde 'tahterevalli stratejisi' izlemiştir. Bir taraftan bu endişeleri haksız çıkartmaya çalışan daha ılımlı bir yaklaşım takınmış, diğer taraftan da BRI üzerindeki kontrolünü sürdürerek, BRI'nın Çin harici bir mantık içerisinde ele alınmasını engellemeye çalışmıştır. Çin yönetiminin dış politika açıklamalarına yönelik yapılan söylem analizinde, Çin'in BRI'dan sonra BRI dışındaki konularda ılımlı tutumunu azalttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, uluslararası işbirliği mekanizması kurmayı hedefleyen BRI'nın işbirliği mekanizmalarını bozmaya sebep olabilecek bir agresifleşmenin, BRI'nın kontrolünü kaybetmemeyi ve BRI'yı kalkınmacılık ucuna daha yakın durmasını sağlamayı hedeflediği tespit edilmiştir. Felsefi olarak küreselcilik ucunda yer alan küresel ekonomiye, kalkınmacılık boyutunda tutulan BRI ile liderlik edilmesinin pek mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.

İkinci Sonuç: BRI bünyesinde devletler-üstü paylaşım mekanizması yerine devletler-arası işbirliği mekanizmasının kurulması, Çin'in büyük stratejisindeki değişimleri BRI araştırmalarının bir parçası haline getirdiği gibi, BRI ülkelerinin işbirliği isteklerini de bir odak noktası haline getirmektedir. KOF Küreselleşme Endeksi-2019, BRI ülkelerinin iştiaklarını izlemek için yeterli ve çok elverişli bir veriseti oluşturmaktadır. KOF endeksinin 2019 versiyonunda yapılan *de facto* endeks

ile *de jure* endeks ayrımı, bir tek devletlerin bütüncül seyirlerini değil, aynı zamanda piyasaların ve devletlerin regülasyonlarının seyrini ayrı ayrı görmeyi de sağlamaktadır. Bir başka ifadeyle, küreselleşmenin yeni ikileminde farklı aktörler olarak ele alınan devlet ve piyasa aktörlerinin durumlarını ayrı şekilde ele almayı sağlamaktadır.

Çalışma boyunca yapılan analizlerde, BRI ülkelerinin genel olarak finansal ve ticari entegrasyon önceliklerini destekleyen bir seyir ortaya koymadıkları sonucuna varılmıştır. Koridorlar halinde ayrı ayrı incelenen BRI katılımcısı ülkeler, hem *de facto* hem de *de jure* endekslerde bir ayrışma ortaya koymaktadır. Bu noktada analiz biriminin ülkeler değil, koridorlar olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bir başka deyişle, BRI ülkelerinden herhangi bir tanesi *de facto* ve *de jure* endekslerinde bir artış yaşasa bile üzerinde bulunduğu koridordaki diğer ülkeler ile endeks artışında bir yakınsama yaşamıyor ise, bu ülkenin seyri BRI için olumlu bir resim ortaya çıkarmamaktadır. Zira BRI, katılımcı ülkeleri arasındaki ticaretin artmasından ziyade, bir koridorlaşma hedefini gütmektedir. Dolayısıyla, BRI katılımcısı ülkelerin tek başına seyirlerinden ziyade koridordaki diğer ülkeler ile paralellikleri önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, *de facto* ve *de jure* endekslerden birinde yakınsama, diğerinde ise ayrışma yaşanma ihtimali de hesaba katılmıştır. Eğer bir BRI koridorunda *de facto* yakınsama ve *de jure* ayrışma yaşanıyor ise, bu durum ilgili koridorda başarısız politika koordinasyonu riskini ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle, ilgili koridor rotası üzerinde bulunan ülkeler birbirlerinden farklı seyir gösterdiklerinden dolayı, bu ülkeler arası çok taraflı sağlıklı bir işbirliği ortamının oluşturulması mümkün değildir. Aksine, *de facto* ayrışma ve *de jure* yakınsama yaşanıyorsa, bu durum piyasa aktörlerinin farklı ülkelerde dahi birbirlerinden daha farklı hareket etmesi anlamına gelmekte ve koridorlar için sektörel risklerin var olduğu anlamına gelmektedir. Devletler benzer politikalar yürütmelerine rağmen, piyasa aktörlerinin paralel hareket etmesini sağlayacak hamleler yapılması gerekecektir. Tablo 6’da özetlenen dördüncü ve beşinci bölümlerin analizleri ışığında, BRI’nın beş ana koridorlarından sadece Çin-HindiÇin koridorunun finansal entegrasyona ve Çin-Moğolistan-Rusya koridorunun

da ticari entegrasyon önceliğine elverişli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, yapılan analizler sonucunda, BRI'nın devletler-üstü bir paylaşım mekanizmasından ziyade devletler-arası işbirliği mekanizmasının gelişimi açısından elverişli bir ortam sağlamadığı kanaatine varılmıştır. Bu sebeple, Çin büyük stratejisindeki gibi BRI ülkelerinin işbirliği ihtiyakları da BRI'nın kalkınmacılık ucuna yakın durması sonucunu doğurmaktadır. Sonuç itibariyle, BRI ülkelerinin stratejilerine bakıldığında da, BRI Çin'in küresel ekonominin liderlik iddiasına katkı sunabilecek bir konuma sahip gözükmemektedir.

Sonuç olarak üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerin değerlendirilmesinden yola çıkıldığında, BRI'nın küreselcilik/kalkınmacılık ikileminde nerede durduğu sorusuna bir cevap bulunabilmektedir. Çin'in aktif dış politika yanlısı bir değişim yaşayan büyük stratejisi BRI üzerindeki kontrolünü artırma motivasyonunu getirirken, katılımcı ülkelerin işbirliğini kolaylaştıran bir seyir içerisinde olmaması, Çin kontrolünde bir BRI'nın devam edeceğini göstermektedir. Bununla beraber, Çin'in BRI üzerindeki kontrolünün devam etmesi ise, katılımcı ülkeleri borç ilişkilerinden mütevellit daha büyük ekonomik ve siyasi maliyetlerle karşı karşıya bırakma ihtimalini de barındırmaktadır. Bu durum, altıncı bölümde gösterildiği gibi, Çin'in ekonomik sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyeceğinden dolayı, BRI ülkelerinin ayrışması BRI'nın geleceğini risk içerisine sokan bir unsur haline gelmektedir. BRI bünyesinde büyük yatırımlar yapan Çin'in küresel liderliğine katkıda bulunamaması, Çin için de pek olumlu sonuçlar doğurmayabilecektir. Kendi kontrolü ile katılımcı devletlerin yakınsaması arasında çıkan optimizasyon problemi, Çin açısından önümüzdeki dönemde BRI stratejisi açısından temel problem alanını teşkil edecek gibi gözükmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Acemoglu, Daron, ve Pierre Yared: “Political Limits to Globalization”. *American Economic Review* 100, sy 2 (01 Mayıs 2010): 83-88.
<https://doi.org/10.1257/aer.100.2.83>
- Akyüz, Yılmaz: *Playing with fire: deepened financial integration and changing vulnerabilities of the global South*. Critical frontiers of theory, research, and policy in international development studies. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2017
- Alamá-Sabater, Luisa, Laura Márquez-Ramos, ve Celestino Suárez-Burguet: “Trade and Transport Connectivity: A Spatial Approach”. *Applied Economics* 45, sy 18 (Haziran 2013): 2563-66.
<https://doi.org/10.1080/00036846.2012.669466>
- Albrow, Martin: *Chinas Role in a Shared Human Future: Towards Theory for Global Leadership*. Global China Press, 2018
- Albrow, Martin: *The Global Age: State and Society beyond Modernity*. Cambridge: Polity press, 1996
- Allan, Bentley B., Srdjan Vucetic, ve Ted Hopf: “The Distribution of Identity and the Future of International Order”. *International Organization* 72, sy 4 (2018): 839-69
- Allison, Graham T.: *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides’s Trap?* Melbourne London: Scribe, 2017
- Amadi, Luke: “Globalization and the Changing Liberal International Order: A Review of the Literature”. *Research in Globalization* 2 (Aralık 2020): 100015.
<https://doi.org/10.1016/j.resglo.2020.100015>
- Amighini, Alessia: *China’s Belt and Road: A Game Changer?* Milano; Novi Ligure: ISPI : Edizioni Epoké, 2017

- Anguera, M. Teresa,
Angel Blanco-Villaseñor,
José Luis Losada, Pedro
Sánchez-Algarra, ve
Anthony J. Onwuegbuzie:
“Revisiting the Difference between Mixed
Methods and Multimethods: Is It All in
the Name?” *Quality & Quantity* 52, sy 6
(Kasım 2018): 2757-70.
<https://doi.org/10.1007/s11135-018-0700-2>
- Ardunio, Alessandro, ve
Xue Gong:
“Introduction”. İçinde *Securing the belt
and road initiative: risk assessment,
private security and special insurances
along the new wave of Chinese outbound
investments*, 1st edition. New York, NY:
Springer Science+Business Media, 2018
- Arıboğan, Deniz Ülke:
Duvar: Tarih Geri Dönüyor. İnkılap, 2017
- Arrighi, Giovanni:
*The long twentieth century: money, power,
and the origins of our times*. London :
New York, NY: Verso, 2010
- Arrow, Kenneth:
“Gifts and Exchanges”. *Philosophy and
Public Affairs* 1, sy 4 (1972): 343-62
- Asian Development Bank:
“Procurement Plan: Western Regional
Road Corridor Investment Program -
Tranche 2”. Asian Development Bank, t.y.
<https://www.adb.org/sites/default/files/project-documents/41193/41193-019-pp-en.pdf>
- Astari, Annisa Joviani, ve
Jon C. Lovett:
“Does the Rise of Transnational
Governance ‘Hollow-out’ the State?
Discourse Analysis of the Mandatory
Indonesian Sustainable Palm Oil Policy”.
World Development 117 (Mayıs 2019): 1-
12.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.12.012>
- Atlı, Altay:
“Amerikan Hegemonyasının Sonu mu
Geldi? Yeni İttifaklar Dönemi”. *Yörünge
Dergi*, 01 Eylül 2018.
<https://www.yorungedergi.com/2018/09/amerikan-hegemonyasinin-sonu-mu-geldi-yeni-ittifaklar-donemi/>
- Ayres, Alyssa:
“India Objects to China’s One Belt and
One Road Initiative -- And it has a Point”.
Forbes, 15 Mayıs 2017.

- <https://www.forbes.com/sites/alyssaayres/2017/05/15/india-objects-to-chinas-one-belt-and-road-initiative-and-it-has-a-point/#2292bc9cb262>
- Azizov, Ulugbek: “Regional Integration in Central Asia: From Knowing-That to Knowing-How”. *Journal of Eurasian Studies* 8, sy 2 (Temmuz 2017): 123-35. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2017.02.002>
- Babic, Milan, Jan Fichtner, ve Eelke M. Heemskerk: “States versus Corporations: Rethinking the Power of Business in International Politics”. *The International Spectator* 52, sy 4 (02 Ekim 2017): 20-43. <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1389151>
- Barakhvostov, Pavel, ve Andrei Rusakovich: “Eastern Partnership Countries and Eurasian Integration in 2012~2015”. *Journal of Economic Integration* 32, sy 4 (2017): 804-41
- Barisitz, Stephan: *Central Asia and the Silk Road: Economic Rise and Decline over Several Millennia. Studies in Economic History*. Cham: Springer, 2017
- Barrow, Clyde W.: “The Return of the State: Globalization, State Theory, and the New Imperialism *”. *New Political Science* 27, sy 2 (01 Haziran 2005): 123-45. <https://doi.org/10.1080/07393140500098235>
- Beeson, Mark, ve Jinghan Zeng: “The BRICS and Global Governance: China’s Contradictory Role”. *Third World Quarterly* 39, sy 10 (03 Ekim 2018): 1962-78. <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1438186>
- Belt and Road Portal: “Logistics links boost trade between China’s west and B&R countries”, 06 Mayıs 2019.

<https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/88996.htm>.

Benovska-Sabkova,
Milena, Tobias Köllner,
Tünde Komáromi, Agata
Ładykowska, Detelina
Tocheva, ve Jarrett Zigon:

“‘Spreading grace’ in post-Soviet Russia”.
Anthropology Today 26, sy 1 (2010): 16-
21

Bergsten, C. Fred:

*The United States vs. China: the quest for
global economic leadership*. Medford:
Polity Press, 2022

Berlie, Jean B., ed.:

*China’s Globalization and the Belt and
Road Initiative*. Politics and Development
of Contemporary China. Cham,
Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-22289-5>

Bernstein, Richard, ve
Ross H. Munro:

The Coming Conflict with China. [2. pr.],
1. Vintage ed. New York, NY: Vintage,
1998

Bhagwati, Jagdish, David
Greenaway, ve Arvind
Panagariya:

“Trading Preferentially: Theory and
Policy”. *The Economic Journal* 108, sy
449 (1998): 1128-48

Bhattacharya, Subhadeep:

“ASEAN at 50”. İçinde *ASEAN and
India–ASEAN Relations*, kitap editörü M.
Mayilvaganan, 17-34, 1. bs. London:
Routledge, 2021.
<https://doi.org/10.4324/9781003177173-3>

Blanchard, Jean-Marc F.,
ve Colin Flint:

“The Geopolitics of China’s Maritime Silk
Road Initiative”. *Geopolitics* 22, sy 2 (03
Nisan 2017): 223-45.
<https://doi.org/10.1080/14650045.2017.1291503>

Blanchard, Jean-Marc F.,
ve Simon Shen, ed.:

*Conflict and cooperation in Sino-US relations:
change and continuity, causes and cures*.

- Routledge contemporary China series ; 125.
New York, NY: Routledge, 2015
- Bordo, Michael D., Barry J. Eichengreen, ve National Bureau of Economic Research, ed.:
A Retrospective on the Bretton Woods system: lessons for international monetary reform. A National Bureau of Economic Research project report. Chicago: University of Chicago Press, 1993
- Bove, Vincenzo, ve Tobias Böhmelt:
“Does Immigration Induce Terrorism?” *The Journal of Politics* 78, sy 2 (Nisan 2016): 572-88. <https://doi.org/10.1086/684679>
- Börzel, Tanja A., ve Thomas Risse
“Governance without a State: Can It Work?: Governance without a State”. *Regulation & Governance* 4, sy 2 (22 Temmuz 2010): 113-34. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5991.2010.01076.x>
- Breslin, Shaun:
China and the global political economy. Paperback. International political economy series. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2013
- Breslin, Shaun:
“China’s Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power”. *Politics* 30, sy 1 (2010): 52-62
- Breslin, Shaun, ve Helen E. S. Nesadurai:
“Who Governs and How? Non-State Actors and Transnational Governance in Southeast Asia”. *Journal of Contemporary Asia* 48, sy 2 (15 Mart 2018): 187-203. <https://doi.org/10.1080/00472336.2017.1416423>
- Breslin, Shaun, ve Jeffrey D. Wilson:
“Towards Asian Regional Functional Futures: Bringing Mistrany Back In?” *Australian Journal of International Affairs* 69, sy 2 (04 Mart 2015): 126-43. <https://doi.org/10.1080/10357718.2014.978736>
- Brouwer, G.:
“Monetary and Financial Integration in Asia: Empirical Evidence and Issues”. İçinde *Asian Economic Cooperation and Integration: Progress, Prospects, and Challenges*, editör Asian Development Bank. Manila, 2005

- Brunner, Hans-Peter: “What is Economic Corridor Development and What Can It Achieve in Asia’s Subregions?” Asian Development Bank, 2013. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/100110/reiwp-117-economic-corridor-development.pdf>
- Brzezinski, Zbigniew: *The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books, 2007. <http://public.eblib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=903027>
- Bull, Hedley: *The anarchical society: a study of order in world politics*. 3rd ed. Basingstoke: Palgrave, 2002
- Buzan, B.: “China in International Society: Is ‘Peaceful Rise’ Possible?” *The Chinese Journal of International Politics* 3, sy 1 (01 Mart 2010): 5-36. <https://doi.org/10.1093/cjip/pop014>
- Cai, Fang, ve Peter Nolan, ed.: *Routledge Handbook of the Belt and Road*. Routledge International Handbooks. London ; New York: Routledge, Taylor & Frances Group, 2019
- Calabrese, John: *China’s changing relations with the Middle East*. London ; New York: Pinter Publishers, 1991
- Callahan, William: “China and the Globalisation of IR Theory: discussion of ‘Building International Relations Theory with Chinese Characteristics’”. *Journal of Contemporary China* 10, sy 26 (2001): 75-88
- Callahan, William A.: “How to Understand China: The Dangers and Opportunities of Being a Rising Power”. *Review of International Studies* 31, sy 04 (07 Ekim 2005): 701. <https://doi.org/10.1017/S0260210505006716>
- Casarões, Guilherme Stolle Paixão e, ve Déborah Barros Leal Farias: “Brazilian Foreign Policy under Jair Bolsonaro: Far-Right Populism and the Rejection of the Liberal International Order”. *Cambridge Review of International Affairs*, 01 Ekim 2021, 1-21.

- <https://doi.org/10.1080/09557571.2021.1981248>
- Casas i Klett, Tomas, ve Omar Ramon Serrano Oswald: “Free Trade Agreements as BRI’s Stepping-Stone to Multilateralism: Is the Sino–Swiss FTA the Gold Standard?” İçinde *China’s Belt and Road Initiative*, editör Wenxian Zhang, Ilan Alon, ve Christoph Lattemann, 75-93. Cham: Springer International Publishing, 2018. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2_5
- Castells, Manuel: *The rise of the network society*. 2nd ed., with A new pref. The information age : economy, society, and culture, v. 1. Chichester, West Sussex ; Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010
- China Construction Bank: “China Construction Bank Corporation Annual Report 2017: Exploring the Blue Ocean”. Annual Report. China Construction Bank, 2018. http://www.ccb.com/en/newinvestor/upload/20180817_1534487897/20180817143224827527.pdf
- Cello, Lorenzo: “Jeremy Bentham’s Vision of International Order”. *Cambridge Review of International Affairs* 34, sy 1 (02 Ocak 2021): 46-64. <https://doi.org/10.1080/09557571.2020.1722610>
- Chan, Gerald: “Global Governance with Chinese Characteristics? A Preliminary Analysis”. *The Copenhagen Journal of Asian Studies* 26, sy 2 (17 Aralık 2008): 82-96. <https://doi.org/10.22439/cjas.v26i2.1892>
- Chang-Liao, Nien-chung: “China’s New Foreign Policy under Xi Jinping”. *Asian Security* 12, sy 2 (03 Mayıs 2016): 82-91. <https://doi.org/10.1080/14799855.2016.1183195>
- Chase-Dunn, Christopher, Yukio Kawano, ve Benjamin D. Brewer: “Trade Globalization since 1795: Waves of Integration in the World-System”. *American Sociological Review* 65, sy 1 (Şubat 2000): 77. <https://doi.org/10.2307/2657290>

- Chen, Maggie, ve Lin Lin: “Foreign Investment Across the Belt and Road: Patterns, Determinants and Effects”. World Bank Group, 2018
- Chen, Ruiyuan, Sadok El Ghouli, Omrane Guedhami, Chuck C. Y. Kwok, ve Robert Nash: “International Evidence on State Ownership and Trade Credit: Opportunities and Motivations”. *Journal of International Business Studies*, 04 Mart 2021. <https://doi.org/10.1057/s41267-021-00406-5>
- Chen, Yaowen, Zuojun Fan, Jie Zhang, ve Min Mo: “Does the Connectivity of the Belt and Road Initiative Contribute to the Economic Growth of the Belt and Road Countries?” *Emerging Markets Finance and Trade* 55, sy 14 (14 Kasım 2019): 3227-40. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2019.1643315>
- Cheng, Evelyn: “Xi calls for coordinated response to coronavirus at G-20 meeting”. *CNBC*, 26 Mart 2020. <https://www.cnbc.com/2020/03/27/xi-calls-for-coordinated-global-response-to-coronavirus-at-g20-meeting.html>
- Cheung, Fanny M., ve Ying-yi Hong, ed.: *Regional Connection under the Belt and Road Initiative: The Prospects for Economic and Financial Cooperation*. Routledge Studies on Asia in the World. London: Routledge, 2019
- Chin, Tamara: “The Invention of the Silk Road, 1877”. *Critical Inquiry* 40, sy 1 (2013): 194-219. <https://doi.org/10.1086/673232>
- China Economic Information Service: “Development Finance Institutions Jointly Support the Belt and Road Initiative”. Silk Road News, 05 Ocak 2018. <http://upload.silkroad.news.cn/2018/0105/1515132871228.pdf>
- Moneycontrol: “China offers to rename CPEC if India joins OBOR”, 24 Kasım 2017. <https://www.moneycontrol.com/news/world/china-offers-to-rename-cpec-if-india-joins-obor-heres-more-about-the-project-2446499.html>
- The Hindustan Times: “China, US will have some practical cooperation on OBOR, says envoy”, 13 Ekim 2017. <https://www.hindustantimes.com/world->

- news/china-us-will-have-some-practical-cooperation-on-obor-says-envoy/story-aGkboSxIEiXauDUr9ibhwL.html
- Times of India: “China will not push India on BRI: Vice Foreign Minister”, 28 Nisan 2018.
https://m.timesofindia.com/india/china-will-not-push-india-on-bri-vice-foreign-minister/amp_articleshow/63952474.cms
- Ministry of Foreign Affairs of China “China’s Arab Policy Paper”, 13 Ocak 2016.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2_649_665393/t1331683.shtml
- Coles, Romand: *Visionary pragmatism: radical and ecological democracy in neoliberal times*. Durham: Duke University Press, 2016
- Constance Barbou des Courières: “Between Supranationalism and Inter-Governmentalism in the European Union’s Foreign Policy: A Principal-Agent Approach of the Sanction Policy in the CFSP Framework”. *Revista UNISCI*, sy 43 (01 Ocak 2017).
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsdoj&AN=edsdoj.48451c0509440fdb72652cc788909cb&lang=tr&site=eds-live>
- Constantinescu, Ileana Cristina, ve Michele Ruta: “How Old Is the Belt and Road Initiative? Long Term Patterns of Chinese Exports to BRI Economies”. World Bank Group, 2018.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/984921545241288569/How-Old-is-the-Belt-and-Road-Initiative-Long-Term-Patterns-of-Chinese-Exports-to-BRI-Economies>
- The Hong Kong Trade Development Council: “Country Profile: India”. Belt and Road Initiative, t.y.
<https://beltandroad.hktdc.com/en/country-profiles/india>
- Cox, Robert W.: “A Perspective on Globalization: Critical Reflections”. İçinde *Globalization: Critical Reflections*, editör James H. Mittelman.
International Political Economy Yearbook 9. Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1997

- Dadabaev, Timur: “‘Silk Road’ as Foreign Policy Discourse: The Construction of Chinese, Japanese and Korean Engagement Strategies in Central Asia”. *Journal of Eurasian Studies* 9, sy 1 (Ocak 2018): 30-41. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2017.12.003>
- De Graaff, Naná, ve Bastiaan Van Apeldoorn: “US–China Relations and the Liberal World Order: Contending Elites, Colliding Visions?”. *International Affairs* 94, sy 1 (01 Ocak 2018): 113-31. <https://doi.org/10.1093/ia/iix232>
- Deng, Yong: *China’s struggle for status: the realignment of international relations*. Cambridge [England] ; New York: Cambridge University Press, 2008
- Dessein, Bart, ed.: *Interpreting China as a Regional and Global Power: Nationalism and Historical Consciousness in World Politics*. Politics and Development of Contemporary China Series. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014
- Díaz-Dapena, Alberto, Ticiana Grecco Zanon Moura, ve Fernando Rubiera-Morollón: “From the Local Economy to the Global Market. Municipal-Level Spatial Economic Modelling of International Trade for Brazil”. *International Regional Science Review*, 25 Ocak 2022, <https://doi.org/10.1177/01600176211056237>
- Dieter, Heribert: “Monetary and financial cooperation in Asia: improving legitimacy and effectiveness?” İçinde *Global financial integration thirty years on: from reform to crisis*, editör Geoffrey R. D. Underhill, Jasper Blom, ve Daniel Mügge. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2010
- Dirlik, Arif: “Beijing Consensus: Beijing ‘Gongshi’. Who recognizes whom and to what end?” Globalization and Autonomy Online Compendium, 17 Ocak 2006. http://www.ids-uva.nl/wordpress/wp-content/uploads/2011/07/9_Dirlik1.pdf
- Dirlik, Arif: “Neoliberal Socialism/Global Capitalism:

- Boom and Gloom in China Watching: Review Essay: Boom and Gloom in China Watching”. *Development and Change* 48, sy 2 (Mart 2017): 387-96.
<https://doi.org/10.1111/dech.12291>
- Dong, Liang, Xiaohua Yang, ve Hongtao Li: “The Belt and Road Initiative and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Seeking Linkages for Global Environmental Governance”. *Chinese Journal of Population Resources and Environment* 16, sy 3 (03 Temmuz 2018): 203-10.
<https://doi.org/10.1080/10042857.2018.1487745>
- Doyle, Michael: “Liberalism and World Politics”. *The American Political Science Review* 80, sy 4 (1986): 1151-69
- Dreher, Axel: “Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization”. *Applied Economics* 38, sy 10 (10 Haziran 2006): 1091-1110.
<https://doi.org/10.1080/00036840500392078>
- Drezner, Daniel W.: “The Global Governance of the Internet: Bringing the State Back In”. *Political Science Quarterly* 119, sy 3 (Eylül 2004): 477-98.
<https://doi.org/10.2307/20202392>
- Duchâtel, Mathieu, François Godement, Kadri Liik, Jeremy Shapiro, Louisa Slavkova, Angela Stanzel, Vessela Tcherneva, ve European Council on Foreign Relations (ECFR): “Eurasian integration and the EU”. ABSORB AND CONQUER: European Council on Foreign Relations, 2016. JSTOR.
<http://www.jstor.org/stable/resrep21670.6>
- Duckett, Jane: “Neoliberalism, Authoritarian Politics and Social Policy in China”. *Development and Change* 51, sy 2 (Mart 2020): 523-39.
<https://doi.org/10.1111/dech.12568>
- Dünya Bankası: “The Global Economic Outlook During the COVID-19 Pandemic: A Changed World”. Dünya Bankası, 08 Haziran 2020.
<https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during->

the- covid-19-pandemic-a-changed-world

Ehteshami, Anoushiravan, ve
Niv Horesh, ed.:

China's presence in the Middle East: the implications of the One Belt, One Road Initiative. Durham Modern Middle East and Islamic World Series 42. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018

Elliott, John E. ve Abu F.
Dowlah:

“Transition Crises in the Post-Soviet Era”. *Journal of Economic Issues* 27, sy 2 (1993): 527-36

Emerson M. S. Niou, ve Peter C.
Ordeshook:

“A Game-Theoretic Interpretation of Sun Tzu's The Art of War”. *Journal of Peace Research* 31, sy 2 (1994): 161-74

Emerson, Michael:

“Toward a Greater Eurasia: Who, Why, What, and How?”. *Global Journal of Emerging Market Economies* 6, sy 1 (Ocak 2014): 35-68.
<https://doi.org/10.1177/0974910113511193>

Endres, Anthony:

International Financial Integration: Competing Ideas and Policies in the Post-Bretton Woods Era. Springer Nature., 2013

Endres, Anthony M.:

International Financial Integration: Competing Ideas and Policies in the Post-Bretton Woods Era. London: Palgrave Macmillan UK, 2011.
<https://doi.org/10.1057/9780230294646>

Errington, Frederick, ve
Deborah Gewertz:

“The Wewak Rotary Club: The Middle Class in Melanesia”. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 3, sy 2 (Haziran 1997): 333. <https://doi.org/10.2307/3035023>

Fallon, Theresa:

“The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia”. *American Foreign Policy Interests* 37, sy 3 (04 Mayıs 2015): 140-47.
<https://doi.org/10.1080/10803920.2015.1056682>

Fang, Xiao:

“The Belt and Road initiative”. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* 24, sy

3 (2015): 3-14

- Fayin, Xu: “The Belt and Road Initiative and Globalization: The Perspective of Globalization-Constituting Theory”. *Global Economic Observer* 7, sy 1 (2019): 232-37
- Fels, Enrico: “The Geopolitical Significance of Sino-Russian Cooperation in Central Asia for the Belt and Road Initiative”. İçinde *Rethinking the Silk Road*, editör Maximilian Mayer, 247-67. Singapore: Springer Singapore, 2018. https://doi.org/10.1007/978-981-10-5915-5_15
- Feng, Yuan: “The One Belt One Road Initiative and China’s Multilayered Multilateralism”. İçinde *Mapping China’s “One Belt One Road” Initiative*, editör Xing Li. Palgrave Macmillan, 2018
- Fenner, Frank: *Smallpox and Its Eradication*. History of International Public Health 6. Geneva, 1988
- Flint, Colin, ve Cuiping Zhu: “The Geopolitics of Connectivity, Cooperation, and Hegemonic Competition: The Belt and Road Initiative”. *Geoforum* 99 (Şubat 2019): 95-101. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.12.008>
- Fund for Peace: “Fragile States Index and CAST Framework Methodology”. Fund For Peace. Erişim 14 Ekim 2020. <https://fragilestatesindex.org/methodology/>
- Fravel, M. Taylor: “Regime Insecurity and International Cooperation: Explaining China’s Compromises in Territorial Disputes”. *International Security* 30, sy 2 (Ekim 2005): 46-83. <https://doi.org/10.1162/016228805775124534>
- Friedberg, Aaron L.: “Hegemony with Chinese Characteristics”. *The National Interest*, sy 114 (2011): 18-27
- Friedman, Thomas L.: *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*. Further updated and Expanded; Release 3.0. New York: Picador [u.a.], 2007
- Fryba, Steen, ve Xing Li: “Emerging Powers, Emerging Markets, Emerging Societies: Global Responses”. İçinde

- The BRICS and beyond: the international political economy of the emergence of a new world order*, editör Xing Li. The international political economy of new regionalisms series. Farnham, Surrey, UK ; Burlington, VT: Ashgate, 2014
- Frynas, Jedrzej George: "The Limits of Globalization – Legal and Political Issues in E-commerce". *Management Decision* 40, sy 9 (Kasım 2002): 871-80. <https://doi.org/10.1108/00251740210441413>
- Fukuyama, Francis: *The end of history and the last man*. 1st Free Press trade pbk. ed. New York: Free Press, 2006
- Xinhua: "Full text of President Xi's speech at opening of Belt and Road forum", 14 Mayıs 2017. http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm
- Fulton, Jonathan, ed.: *Regions in the Belt and Road Initiative. Rethinking Asia and international relations*. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge, 2020.
- Gao Fei: "China's Diplomatic Options in the Face of Profound Global Changes". *China International Studies*, sy 80 (01 Şubat 2020): 42-61
- Garlick, Jeremy: "The Regional Impacts of China's Belt and Road Initiative". *Journal of Current Chinese Affairs* 49, sy 1 (Nisan 2020): 3-13. <https://doi.org/10.1177/1868102620968848>
- Gereffi, Gary: "Global value chains and international competition". *The Antitrust Bulletin* 56, sy 1 (2011): 37-56
- Giddens, Anthony: *The Consequences of Modernity*. Reprint. Cambridge: Polity Press, 2008
- Gilpin, Robert: *The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century*. 5. print. and 1. paperback print. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2002

- Givens, John Wagner: “The Beijing Consensus is Neither”. *St Antony’s International Review* 6, sy 2 (2011): 10-26
- Gnangnon, Sèna Kimm: “Multilateral Trade Liberalization and Economic Growth”. *Journal of Economic Integration* 33, sy 2 (2018): 1261-1301
- Goldstein, Avery: *Rising to the challenge: China’s grand strategy and international security*. Studies in Asian security. Stanford, Calif: Stanford University Press, 2005
- Gorbunova, Mariia L., ve Igor D. Komarov: “Emerging Integration Projects in Eurasia: A Search for New Cooperation Formats?”. *Journal of Chinese Economic and Business Studies* 15, sy 3 (03 Temmuz 2017): 229-47. <https://doi.org/10.1080/14765284.2017.1346924>
- Gözüör, Giray: “Robustness of the KOF Index of Economic Globalisation”. *The World Economy* 41, sy 2 (Şubat 2018): 414-30. <https://doi.org/10.1111/twec.12546>
- Granin, Yuri Dmitrievich: “Globalization and National Forms of Global Strategies”. *Herald of the Russian Academy of Sciences* 84, sy 2 (Mart 2014): 135-41. <https://doi.org/10.1134/S1019331614020038>
- Guillen, Mauro: “Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble? A Critique of Five Key Debates in the Social Science Literature”. İçinde *Readings in globalization: key concepts and major debates*, editör George Ritzer ve Zeynep Atalay. Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley- Blackwell, 2010
- Gulf Times: “Chinese-led BRI projects present opportunities, challenges: QNB”. *Gulf Times*, 23 Temmuz 2017. <https://www.gulf-times.com/story/557565/Chinese-led-BRI-projects-present-opportunities-cha>
- Guocang, Huan: “China’s Open Door Policy, 1978-1984”. *Journal of International Affairs* 39, sy 2 (1986): 1

- Gygli, Savina, Florian Haelg, ve Jan-Egbert Sturm: “The KOF Globalization Index - Revisited”. IMF Working Paper, t.y. Erişim 11 Mart 2019
- Harding, Harry: “China’s Changing Roles in the Contemporary Woldr”. İçinde *China’s Foreign Relations in the 1980s*, editör Harry Harding, 137-223. New Haven: Yale University Press, 1984
- Harris, Stuart: *China’s Foreign Policy*. China Today Series. Cambridge: Polity Press, 2014
- Hart, Liddle *Strategy*. United States, 1974.
- Harvey, David *A Brief History of Neoliberalism*. 1. publ. in paperback, Reprint. (twice). Oxford: Oxford Univ. Press, 2011
- He, Zhipeng, ve Jianzhou Zhao “A China-Led Comprehensive Dispute Settlement Mechanism for the Belt and Road Initiative: Is It Too Early?” *Asia Pacific Law Review*, 29 Ocak 2022, 86-106. <https://doi.org/10.1080/10192557.2021.2013660>
- Held, David, ve Anthony G. McGrew, ed.: *The global transformations reader: an introduction to the globalization debate*. 2nd ed. Cambridge, UK : Malden, MA USA: Polity Press ; Distributed in the USA by Blackwell Pub, 2003
- Helleiner, Eric: “Varieties of American neomercantilism”. *European Review of International Studies* 6, sy 3 (2019): 7-29
- Helleiner, Eric, ve Stefano Pagliari: “Between the storms: patterns in global financial governance, 2001–2007”. İçinde *Global financial integration thirty years on: from reform to crisis*, editör Geoffrey R. D. Underhill, Jasper Blom, ve Daniel Mgge, 42-57. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2010
- Hellström, Jerker, ve Kaan Korkmaz: “Managing Mutual Mistrust: Understanding Chinese Perspectives on Sino-Indian Relations”. FOI. Erişim 03 Mayıs 2019. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3271--SE>

- Herrero, Alicia, ve Xu Jianwei: “Countries’ Perceptions of China’s Belt and Road Initiative: A Big Data Analysis”. Working Paper, 06 Şubat 2019. <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2019/02/WP-2019-01final.pdf>
- Hill, Charles: “The U.S. Search for Grand Strategy”. *Orbis* 48, sy 4 (Eylül 2004): 731-43. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2004.07.011>
- Hillman, Jonathan: “How big is China’s Belt and Road?” *Center for Strategic & International Studies*, 03 Nisan 2018. <https://www.csis.org/analysis/how-big-chinas-belt-and-road>
- Ho, David: “Cost of funding ‘Belt and Road Initiative’ is daunting task”. *South China Morning Post*, 27 Eylül 2018. <https://www.scmp.com/special-reports/business/topics/special-report-belt-and-road/article/2112978/cost-funding-belt-and>
- Ho, N.W.: “Financial Integration: Concepts and Impacts”. Erişim 08 Mart 2019. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.578.4238&rep=rep1&type=pdf>
- Hongyi, N.: “Explaining Chinese Solutions to Territorial Disputes with Neighbour States”. *The Chinese Journal of International Politics* 2, sy 4 (01 Aralık 2009): 539-75. <https://doi.org/10.1093/cjip/pop007>
- Hopewell, Kristen: “The Liberal International Economic Order on the Brink”. *Current History* 116, sy 793 (2017): 303-8
- Huang, Jing: “Xi Jinping’s Taiwan Policy.” İçinde *Taiwan and China*, editör Lowell Dittmer, 1. bs, 239-48. Fitful Embrace. University of California Press, 2017. <http://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1w76w> pm. 16.
- Huang, Yasheng: “Debating China’s Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus”. *Academy of Management Perspectives* 24, sy 2 (Mayıs 2010): 31-47.

<https://doi.org/10.5465/amp.24.2.31>

Huang, Yiping:

“Understanding China’s Belt & Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment”. *China Economic Review* 40 (Eylül 2016): 314-21.
<https://doi.org/10.1016/j.chieco.2016.07.007>

Ivanchenko, I. S.:

“New neomercantilism as a challenge for a globalized economy”. *Voprosy Ekonomiki*, 07 Eylül 2021, 132-48

International and Commercial Bank of China:

“Interim Report 2018”. Annual Report. Industrial and Commercial Bank of China, 2018.
<http://v.icbc.com.cn/userfiles/Resources/ICBCLTD/download/2018/2018InterimReport20180927.pdf>

Ikenberry, G. John:

“The End of Liberal International Order?” *International Affairs* 94, sy 1 (01 Ocak 2018): 7-23. <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>

International Labour Organization:

“ILO Monitor: COVID-19 and the world of work”. International Labour Organization, 23 Eylül 2020.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf

The Pioneer:

“India frowns on OBOR, PM calls for SECURE”, 11 Haziran 2018.
<https://www.dailypioneer.com/2018/page1/india-frowns-on-obor-pm-calls-for-secure.html>

Moneycontrol:

“India, US, Australia and Japan in talks to establish OBOR Initiative: Report”, 20 Şubat 2018.
<https://www.moneycontrol.com/news/india/india-us-australia-and-japan-in-talks-to-establish-obor-alternative-report-2511749.html>

Indian Express:

“India Does Not Approve of China’s OBOR: Union Minister VK Singh”. *Indian Express*, 07

- Mayıs 2018.
<http://www.newindianexpress.com/states/telangana/2018/may/07/india-does-not-approve-of-chinas-obor-union-minister-vk-singh-1811168.html>
- Institute for Advanced Studies in Levant Culture and Civilization: “An ample project for the third millenium: ‘Great Silk Road’”. Erişim 20 Haziran 2022.
<https://institutlevant.ro/en/programs-and-projects/levant-bridge-between-the-civilizations-of-the-western-europe-and-the-far-east/the-cultural-revival-of-the-silk-road/>
- International Forum, “The Belt and Road to a Better Future: China-Europe Youth Dialogue”: *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*. Editör Yu Cheng, Lilei Song, ve Lihe Huang. Singapore: Palgrave Macmillan, 2018
- Irogbe, Kema: “Global Political Economy and the Power of Multinational Corporations”. *Journal of Third World Studies* 30, sy 2 (2013): 223-47
- Islam, Md. Nazrul: “Silk Road to Belt Road: Meeting the Culture”. İçinde *Silk Road to Belt Road*, editör Md. Nazrul Islam, 3-22. Singapore: Springer Singapore, 2019. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2998-2_1.
- Jacob, Jabin T., ve Hoàng Thế Anh, ed.: *China’s Search for “National Rejuvenation”: Domestic and Foreign Policies under Xi Jinping*. Singapore: Palgrave Macmillan, 2020
- James, Harold: *International monetary cooperation since Bretton Woods*. Washington, D.C. : New York: International Monetary Fund ; Oxford University Press, 1996
- Jiang, Wenhui, Hai Zhang, ve Yuanyuan Lin: “Trade Sustainability and Efficiency under the Belt and Road Initiative: A Stochastic Frontier Analysis of China’s Trade Potential at Industry Level”. *Emerging Markets Finance and Trade* 58, sy 6 (03 Mayıs 2022): 1740-52. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2021.1925246>

- Jiang, Yang: “Rethinking the Beijing Consensus: How China Responds to Crises”. *The Pacific Review* 24, sy 3 (Temmuz 2011): 337-56.
<https://doi.org/10.1080/09512748.2011.577234>
- Johnson, R. Burke: “Dialectical Pluralism and Mixed Research”. *American Behavioral Scientist* 56, sy 6 (Haziran 2012): 751-54.
<https://doi.org/10.1177/0002764212442494>
- Johnston, Alastair Iain: “Is China a Status Quo Power?” *International Security* 27, sy 4 (2003): 5-56
- Kaplan, Robert: “Don’t Panic About China”. *The Atlantic Monthly*, Ekim 2005
- Kaplan, Robert: “How We Would Fight China”. *The Atlantic Monthly*, Haziran 2005
- Kaplan, Robert: “The Coming Anarchy”. *The Atlantic Monthly*, Şubat 1994.
<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>
- Kaufmann-Kohler, Gabrielle, ve Michele Potestà: “Why Investment Arbitration and Not Domestic Courts? The Origins of the Modern Investment Dispute Resolution System, Criticism, and Future Outlook”. İçinde *Investor-State Dispute Settlement and National Courts: Current Framework and Reform Options*, editör Gabrielle Kaufmann-Kohler ve Michele Potestà, 7-29. Cham: Springer International Publishing, 2020.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-44164-7_2
- Kawai, Masahiro, ve Shujiro Urata: “Are Trade and Direct Investment Substitutes or Complements? An Empirical Analysis of Japanese Manufacturing Industries”. İçinde *Economic Development and Cooperation in the Pacific Basin: Trade, Investment and Environmental Issues*, editör Hiro Lee ve David W. Roland-Holst. Cambridge: Cambridge university press, 1998

- Kennedy, Paul: *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*. Çeviren Ahmet Fethi. 1. bs. İstanbul: Totem Yayıncılık, 2014
- Kennedy, Paul M.: *Preparing for the twenty-first century*. 1st Vintage Books ed. New York: Vintage Books, 1994
- Kennedy, Scott: "The Myth of the Beijing Consensus". *Journal of Contemporary China* 19, sy 65 (Haziran 2010): 461-77.
<https://doi.org/10.1080/10670561003666087>
- Keohane, Robert, ve Joseph Nye: *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge: Harvard Univ Press, 2013.
<http://public.eblib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=3047564>
- Khan, Sulmaan Wasif: *Haunted by chaos: China's grand strategy from Mao Zedong to Xi Jinping*. Cambridge, Massachusetts ; London, England: Harvard University Press, 2018
- Kiely, Ray: *The BRICs, US "decline" and Global Transformations*. London: Palgrave Macmillan, 2015. <https://doi.org/10.1057/9781137499974>
- Kim, Sung-han, ve Sanghoon Kim: "China's Contestation of the Liberal International Order". *The Pacific Review*, 09 Nisan 2022, 1-26.
<https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2063367>
- Kirton, John, ve Alissa Xinhe Wang: "China's Complex Leadership in G20 and Global Governance: From Hangzhou 2016 to Kunming 2021". *Chinese Political Science Review*, 08 Nisan 2022.
<https://doi.org/10.1007/s41111-022-00213-9>
- Kissinger, Henry: *Diplomasi*. Editör Defne Asal Er. Çeviren İbrahim H Kurt. Ankara: Türkiye İş Bankası, 2004
- Kissinger, Henry: *World Order*. New York, New York: The Penguin Press, 2014.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=1127395>

- Klijzing, Erik: “Globalization and the Early Life Course. A Description of Selected Economic and Demographic Trends”. İçinde *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*, editör Hans-Peter Blossfeld. London: Routledge, 2006. <http://www.sub.unihamburg.de/ebook/ebook.php?a ct=b&cid=7830>
- Kobrin, Stephen: “Back to the Future: Neomedievalism and the Postmodern Digital World Economy”. *Journal of International Affairs* 51, sy 2 (1998): 361-286
- Koh, Tommy: “21st Century Maritime Silk Road”. *Strait Times*, 04 Ağustos 2015
- Kondapalli, Srikanth, ve Xiaowen Hu, ed.: *One Belt One Road: China’s Global Outreach*. New Delhi: Pentagon Press, 2017
- Krauthammer, Charles: “Why we must contain China”. *Time*, 31 Temmuz 1995. <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33 009,983245,00.html>
- Kueh, Y. Y.: “Growth Imperatives, Economic Recentralization, and China’s Open-Door Policy”. *The Australian Journal of Chinese Affairs* 24 (Temmuz 1990): 93-119. <https://doi.org/10.2307/2158890>
- Kumar, Prem: “Canceled \$10.5bn Malaysia port project plays down China role”. *Nikkei Asia*, 03 Aralık 2020. <https://asia.nikkei.com/Business/Transportation/Can celed-10.5bn-Malaysia-port-project-plays-down- China-role>
- Kutlay, Mustafa: “The Politics of State Capitalism in a Post-Liberal International Order: The Case of Turkey”. *Third World Quarterly* 41, sy 4 (02 Nisan 2020): 683-706. <https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1699400>
- Küçükcan, Talip: “The Belt and Road Initiative and Middle Eastern Politics”. *Insight Turkey* 19, sy 3 (2017): 83-91

- Lai, Karen P. Y., Shaun Lin, ve James D. Sidaway: “Financing the Belt and Road Initiative (BRI): Research Agendas beyond the ‘Debt-Trap’ Discourse”. *Eurasian Geography and Economics* 61, sy 2 (03 Mart 2020): 109-24. <https://doi.org/10.1080/15387216.2020.1726787>
- Lane, Philip, ve Gian Maria Milesi-Ferretti: “Internaitonal Financial Integration in the Aftermath of the Global Financial Crisis”. IMF Working Papers: International Monetary Fund, Mayıs 2017. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/s/2017/05/10/International-Financial-Integration-in-the-Aftermath-of-the-Global-Financial-Crisis-44906>
- Lane, Philip R, ve Gian Maria Milesi-Ferretti: “The Drivers of Financial Globalization”. *American Economic Review* 98, sy 2 (Nisan 2008): 327-32. <https://doi.org/10.1257/aer.98.2.327>
- Lane, Philip R., ve Gian Maria Milesi-Ferretti: “The External Wealth of Nations Revisited: International Financial Integration in the Aftermath of the Global Financial Crisis”. *IMF Economic Review* 66, sy 1 (Mart 2018): 189-222. <https://doi.org/10.1057/s41308-017-0048-y>
- Legro, Jeffrey W.: “What China Will Want: The Future Intentions of a Rising Power”. *Perspectives on Politics* 5, sy 03 (Eylül 2007): 515. <https://doi.org/10.1017/S1537592707071526>
- Lei, Zou, ve Zhang Zhiping: *The Political Economy of China's Belt and Road Initiative*. World Scientific Publishing Company, 2018
- Levitt, Theodore: “The Globalization of Markets”. *Harvard Business Review*, Mayıs 1983. <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>
- Li, Mingjiang, ve Kalyan M. Kemburi, ed.: *New dynamics in US-China relations: contending for the Asia Pacific*. Politics in Asia. London: Routledge/Taylor & Francis Group, 2015

- Li, Xing: “China’s Pursuit of the ‘One Belt One Road’ Initiative: A New World Order with Chinese Characteristics?” İçinde *Mapping China’s “one belt one road” initiative*, editör Xing Li, 1st edition. International political economy series 13996. New York, NY: Springer Science+Business Media, 2018
- Li, Xing, ve Shengjun Zhang: “Interdependent Hegemony: China’s Rise Under the Emerging New World Order”. *China Quarterly of International Strategic Studies* 04, sy 02 (Ocak 2018): 159-75.
<https://doi.org/10.1142/S237774001850015X>
- Liang, Wei: “China: Globalization and the Emergence of a New Status Quo Power?” *Asian Perspective* 31, sy 4 (2007): 125-49
- Liu, Weidong: “Scientific Understanding of the Belt and Road Initiative of China and related research themes”. *Progress in Geography* 34, sy 5 (2015): 538-44
- Liu, Weidong: *The Belt and Road Initiative: A Pathway towards Inclusive Globalization*. China Perspectives.
London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019
- Lo, Chang-Fa: “Values to Be Added to an ‘Eastphalia Order’ by the Emerging China”. *International Journal of Global Legal Studies* 17, sy 1 (2010): 13-25
- Lobell, Steven: *The Challenge of Hegemony: Grand Strategy, Trade, and Domestic Politics*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2003.
<https://doi.org/10.3998/mpub.17825>
- Loughlin, Neil, ve Mark Grimsditch: “How Local Political Economy Dynamics Are Shaping the Belt and Road Initiative”. *Third World Quarterly* 42, sy 10 (03 Ekim 2021): 2334-52.
<https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1950528>
- Luft, Gal: “China’s One Belt One Road Initiative: An American Response to the New Silk Road”.

- Institute for the Analysis of Global Security, 2016
- Lukin, Alexander: “Eurasian Integration and the Clash of Values”. *Survival* 56, sy 3 (04 Mayıs 2014): 43-60. <https://doi.org/10.1080/00396338.2014.920144>
- Lukin, Artyom: “Putin’s Silk Road gamble”. *Washington Post*, 08 Şubat 2018. https://www.washingtonpost.com/news/the-worldpost/wp/2018/02/08/putin-china/?noredirect=on&utm_term=.62a0811fcca0
- Lynch, Dov: *Engaging Eurasia’s Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States*. Washington, DC: United States Inst. of Peace Press, 2004.
- Mackinder, H. J.: “The Geographical Pivot of History (1904)”. *The Geographical Journal* 170, sy 4 (2004): 298-321
- MacPhee, Craig R., ve Wanasin Sattayanuwat: “Consequence of Regional Trade Agreements to Developing Countries”. *Journal of Economic Integration* 29, sy 1 (2014): 64-94
- Maduz, Linda: “Flexibility by Design: The Shanghai Cooperation Organisation and the Future of Eurasian Cooperation”. Application/pdf. ETH Zurich, 2018. <https://doi.org/10.3929/ETHZ-B-000314633>
- Mahapatra, Debidatta Aurobinda, ed.: *Conflict and Peace in Eurasia*. Central Asia Research Forum. London New York: Routledge, 2013
- Malle, Silvana, Julian Cooper, ve Richard Connolly: “Greater Eurasia: More than a Vision?” *Post-Communist Economies* 32, sy 5 (03 Temmuz 2020): 561-90. <https://doi.org/10.1080/14631377.2020.1738685>
- Mallory, Walter: “The Open Door in China: A Reappraisal”. *Foreign Affairs*, Ekim 1947. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/1947-10-01/open-door-china-reappraisal>

- Mamadouh, Virginie, ve Gertjan Dijkink: “Geopolitics, International Relations and Political Geography: The Politics of Geopolitical Discourse”. *Geopolitics* 11, sy 3 (Eylül 2006): 349-66.
<https://doi.org/10.1080/14650040600767859>
- Masabo, Conrad John: “Towards Global Leadership? China’s Roles in Provision of Goods and Institutions for Global Economic Governance”. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations* 7, sy 1 (2021): 483-530
- Mayer, Maximilian: *Rethinking the silk-road: China’s belt and road initiative and emerging eurasian relations*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017
- McKinnon, Ronald I.: *The rules of the game: international money and exchange rates*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1996
- Mearsheimer, John J.: *The tragedy of Great Power politics*. New York: Norton, 2001
- Miller, Tom: *China’s Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road*. London: Zed Books, 2017
- Milliken, Jennifer, ve Keith Krause: “State Failure, State Collapse, and State Reconstruction: Concepts, Lessons and Strategies”. *Development and Change* 33, sy 5 (Kasım 2002): 753-74.
<https://doi.org/10.1111/1467-7660.t01-1-00247>
- Millward, James A.: *The Silk Road: A Very Short Introduction*. Very Short Introductions 351. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013
- Ministry of External Affairs of India: “Official Spokesperson’s response to a query on participation of India in OBOR/BRI Forum”. Ministry of External Affairs of India, 13 Mayıs 2017. https://mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/28463/Official_Spokespersons_response_to_a_query_on_participation_of_India_in_OBORBRI_Forum
- Ministry of Finance of People’s Republic of China: “Debt Sustainability Framework for Participating Countries of the Belt and Road Initiative”, 25 Nisan 2019.

- <http://m.mof.gov.cn/czxw/201904/P020190425513990982189.pdf>
- Ministry of Foreign Affairs of China ve Ministry of Commerce of China: “Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road”, 10 Nisan 2017.
<http://2017.beltandroadforum.org/english/n100/2017/0410/c22-45.html>
- Ministry of Industry of Mongolia: “The Industry Policy of Mongolia”. Ministry of Industry of Mongolia, 2015. file:///C:/Users/Pc-User/Downloads/battogtokh_taiwan_2015.05.27.pdf
- Ministry of People’s Republic of China: “The Cooperation Strategy between the People’s Republic of China and the Republic of Kazakhstan for the 21st Century”, 21 Aralık 2006.
<https://www.mfa.gov.cn/ce/cgsf/eng/xw/t285011.htm>
- Mitrany, David: “The Prospect Of Integration: Federal Or Functional”. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 4, sy 2 (Aralık 1965): 119-49.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1965.tb01124.x>
- Mittelman, James H.: “Globalization: Captors and Captive”. *Third World Quarterly* 21, sy 6 (Aralık 2000): 917-29. <https://doi.org/10.1080/01436590020011945>
- Morris, Nicholas: “Developing a Sustainable Legal System for the Belt and Road Initiative”. İçinde *Normative readings of the belt and road initiative: road to new paradigms*, editör Wenhua Shan, Kimmo Nuotio, ve Kangle. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018
- Mr. Tamim Bayoumi ve Mr. Paolo Mauro: *The Suitability of ASEAN for a Regional Currency Arrangement*. International Monetary Fund, 1999
- NATO: “NATO 2030: Embrace the change, guard the values”. NATO, 2021.
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/2/pdf/210204-NATO2030-YoungLeadersReport.pdf

- Nelson, Richard R., ed.: *The limits of market organization*. New York: Russell Sage Foundation, 2005
- Newman, Edward: *A crisis of global institutions? multilateralism and international security*. Routledge global institutions. London ; New York: Routledge, 2007
- Nielsen, Kristian L., ve Anna Dimitrova: “Trump, Trust and the Transatlantic Relationship”. *Policy Studies* 42, sy 5-6 (02 Kasım 2021): 699-719.
<https://doi.org/10.1080/01442872.2021.1979501>
- Ninkovich, Frank: “Ideology, the Open Door, and Foreign Policy”. *Diplomatic History* 6, sy 2 (1982): 185-208
- The Economic Times: “No big role for India if it decides to join OBOR in future, says China”, 13 Temmuz 2018.
<https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/no-big-role-for-india-if-it-decides-to-join-obor-in-future-says-china/articleshow/58679656.cms>
- Nonini, Donald M: “Is China Becoming Neoliberal?” *Critique of Anthropology* 28, sy 2 (Haziran 2008): 145-76.
<https://doi.org/10.1177/0308275X08091364>
- Nye, Joseph S., ve Robert O. Keohane: “Transnational Relations and World Politics: An Introduction”. *International Organization* 25, sy 3 (1971): 329-49
- Office of the Leading Group for the Belt and Road Initiative: *Building the Belt and Road: Concept, Practice and China’s Contribution.*, 2017
- Ohmae, Kenichi: *The borderless world: power and strategy in the interlinked economy*. Rev. ed. New York: HarperBusiness, 1999
- Ojamba, Fred: “Uganda Asks China to Fix Airport-Loan Clauses, Monitor Says”. *Bloomberg*, 28 Kasım 2021.
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-11-28/uganda-asks-china-to-amend-airport-loan-clauses-monitor-reports#xj4y7vzkg>
- Olander, Eric: “Is China weaponizing ports built along the Belt Road Initiative?” *The Africa Port*, 14 Eylül

2020. <https://www.theafricareport.com/41643/is-china-weaponizing-ports-built-along-the-belt-road-initiative/>
- Sputniknews: “One Belt One Road, Why Russia Benefits most from China’s Flagship Project”, 15 Mayıs 2017.
<https://sputniknews.com/politics/201705151053627-206-russia-china-new-silk-road/>
- Orakhelashvili, Alexander: “International Law and Geopolitics: One Object, Conflicting Legitimacies?” *Netherlands Yearbook of International Law* 39 (2008): 155-204.
<https://doi.org/10.1017/S0167676808001554>
- Owen, Catherine: *Interrogating Illiberal Peace in Eurasia: Critical Perspectives on Peace and Conflict*, 2018
- Öniş, Ziya, ve Ali Burak Güven: “The Global Economic Crisis and the Future of Neoliberal Globalization: Rupture Versus Continuity”. *Global Governance* 17, sy 4 (2011): 469-88
- Paramonov, Oleg, ve Olga Puzanova: “Tokyo’s diplomacy in Eurasia: Successes and failures (1997–2017)”. *Journal of Eurasian Studies* 9, sy 2 (01 Temmuz 2018): 134-42.
<https://doi.org/10.1016/j.euras.2018.06.003>
- Paret, Peter, Gordon Alexander Craig, ve Felix Gilbert, ed.: *Makers of modern strategy: from Machiavelli to the nuclear age*. Princeton paperbacks. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1986
- Parker, Ceri: “China’s Xi Jinping defends globalization from the Davos stage”. World Economic Forum, 17 Ocak 2017.
<https://www.weforum.org/agenda/2017/01/china-s-xi-jinping-defends-globalization-from-the-davos-stage/>
- Partridge, Ben: “Georgia: Shevardnadze to host Silk Road Conference”. *RadioLiberty*, 09 Haziran 1998.
<https://www.rferl.org/a/1088808.html>

- Paus, Eva, ve Martin Ford, ed.: *Confronting dystopia: the new technological revolution and the future of work*. Ithaca: ILR Press, an imprint of Cornell University Press, 2018
- Pei, Minxin: *From reform to revolution: the demise of communism in China and the Soviet Union*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1994
- Peng, Qinqin, ve Denise Jia: “China State Banks Provide Over \$400 Bln of Credits to Belt and Road Projects”. *Caixin*, 11 Mayıs 2017.
<https://www.caixinglobal.com/2017-05-12/101089361.html>
- Piliaiev, Igor: “On the Way to Global Leadership: Recent Shifts in China ‘s Geo-economic Power”. *Ukrainian Policymaker* 8 (Mayıs 2021).
<https://doi.org/10.29202/up/8/9>
- Ping, Wang: “Lessons on the power of knowledge for cyber defense from Sun Tzu’s the art of war”. *Issues in Information Systems* 21, sy 3 (2020): 105-16
- Popescu, Ionut: “American Grand Strategy and the Rise of Offensive Realism”. *Political Science Quarterly* 134, sy 3 (Eylül 2019): 375-405.
<https://doi.org/10.1002/polq.12960>
- Pradt, Tilman: *China’s New Foreign Policy: Military Modernisation, Multilateralism and the “China Threat”*. 1st ed. 2016. Cham: Springer International Publishing : Imprint: Palgrave Macmillan, 2016.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-33295-6>
- Putin, Vladimir: “Speech at the One Belt One Road International Forum”. President of Russia, 14 Mayıs 2017.
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/54491>
- Qoraboyev, Ikboljon: “From Central Asian Regional Integration to Eurasian Integration Space? The Changing Dynamics of Post-Soviet Regionalism”. *Eurasian Integration Yearbook*, 2010, 206-32

- Quinlan, Joseph P: *The Last Economic Superpower: The Retreat of Globalization, the End of American Dominance, and What We Can Do about It*. New York: McGraw-Hill, 2011. <http://www.books24x7.com/marc.asp?bookid=40054>
- Rafique, Najam, ve Fahd Humayun: “Washington and the New Silk Road”. *Strategic Studies* 31/32 (2011): 1-18
- Rajan, Ramkishan S.: “Trade liberalization and the new regionalism in the Asia-Pacific: taking stock of recent events”. *International Relations of the Asia-Pacific* 5, sy 2 (2005): 217-33
- Ramo, Joshua Cooper: *The Beijing Consensus*. London: Foreign Policy Centre, 2005
- Rasoulinezhad, Ehsan: “Energy Trade and Economic Integration between the Commonwealth Independent States and China”. *Journal of Economic Integration* 35, sy 1 (2020): 172-90
- Rechberg, Isabel, ve Shuojia Guo: “The Interpersonal Challenges of BRI: Developing People-to-People Bonds”. İçinde *China's Belt and Road Initiative in a Global Context*, editör Jawad Syed ve Yung-Hsiang Ying, 177-209. Palgrave Macmillan Asian Business Series. Cham: Springer International Publishing, 2019. https://doi.org/10.1007/978-3-030-14722-8_8
- Reuters: “Germany demands more free trade guarantees on China Silk Road plan: minister”. *Reuters*, 14 Mayıs 2017. <https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-germany/german-firms-willing-to-help-on-chinas-silk-road-cost-transparency-needed-minister-idUSKCN18A0AG>
- Reuters Staff: “China Development Bank provides over \$190 billion for Belt and Road projects”. *Reuters*, 27 Mart 2019. <https://www.reuters.com/article/us-china-finance-cdb-bri-idUSKCN1R8095>
- Rezvani, Babak: *Conflict and peace in Central Eurasia: towards explanations and understandings*. International

- comparative social studies, volume 31. Leiden: Brill, 2014
- Ritzer, George: *Globalization: the essentials*. Second Edition. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell, John Wiley & Sons, Ltd, 2019
- Ritzer, George: *The McDonaldization of society: into the digital age*. Ninth edition. Los Angeles: SAGE, 2019
- Ritzer, George: *The McDonaldization thesis: explorations and extensions*. London ; Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications, 1998
- Ritzer, George ed.: *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*. Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd, 2012.
<https://doi.org/10.1002/9780470670590>
- Robinson, William: “Social Theory and Globalization: The Rise of a Transnational State”. İçinde *Readings in globalization: key concepts and major debates*, editör George Ritzer ve Zeynep Atalay. Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley- Blackwell, 2010
- Rodrik, Dani: *Has globalization gone too far?* Washington, D.C: Institute for International Economics, 1997
- Roger, Charles, ve Peter Dauvergne: “The Rise of Transnational Governance as a Field of Study”. *International Studies Review* 18, sy 3 (Eylül 2016): 415-37.
<https://doi.org/10.1093/isr/viw001>
- Rogers, Davgid: “Greek supreme court halts Chinese plans to expand port of Piraeus”. *Global Construction Review*, 23 Mart 2022.
<https://www.globalconstructionreview.com/greek-supreme-court-halts-chinese-plans-to-expand-port-of-piraeus/>
- Romanova, Tatiana: “Russia’s Neorevisionist Challenge to the Liberal International Order”. *The International Spectator* 53, sy 1 (02 Ocak 2018): 76-91.
<https://doi.org/10.1080/03932729.2018.1406>

- Ropp, Paul S.: *China in world history*. The new Oxford world history. New York: Oxford University Press, 2010
- Rosenau, James N.: *Distant proximities: dynamics beyond globalization*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2003
- Rosenberg, Justin: "Globalization Theory: A Post Mortem". *International Politics* 42, sy 1 (Mart 2005): 2-74.
<https://doi.org/10.1057/palgrave.ip.8800098>
- Team of the Official Website of the President of Russia "Roundtable discussion at Belt and Road Forum for International Cooperation". President of Russia, 27 Nisan 2019
- Roy, Denny: "The 'China Threat' Issue: Major Arguments". *Asian Survey* 36, sy 8 (01 Ağustos 1996): 758-71.
<https://doi.org/10.2307/2645437>
- Roy, Meena Singh: "Afghanistan and the Belt and Road Initiative". *Asia Policy*, sy 24 (2017): 103-9
- Sachs, Ignacy: "Revisiting Development in the Twenty-First Century". *International Journal of Political Economy* 38, sy 3 (Eylül 2009): 5-21.
<https://doi.org/10.2753/IJP0891-1916380301>
- Sachs, Jeffrey, ve Andrew Warner: "Economic Reform and the Progress of Global Integration". Harvard - Institute of Economic Research, 1995.
<https://EconPapers.repec.org/RePEc:fth:harver:1733>
- Said, Edward W.: *Reflections on Exile and Other Essays*. 3. print. Convergences. Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press, 2002
- Sárvári, Balázs, ve Anna Szeidovitz: "Political Economics of the New". İçinde *The Belt & Road Initiative in the Global Arena*, editör Yu Cheng, Lilei Song, ve Lihe Huang, 117-40. Singapore: Springer Singapore, 2018.
https://doi.org/10.1007/978-981-10-5921-6_8

- Schortgen, Francis: “China and the Twenty-First-Century Silk Roads: A New Era of Global Economic Leadership?” İçinde *China’s Belt and Road Initiative*, editör Wenxian Zhang, Ilan Alon, ve Christoph Lattemann, 17-33. Cham: Springer International Publishing, 2018.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2_2
- Schultz, Kai.: “Sri Lanka, Struggling With Debt, Hands a Major Port to China”. *New York Times*, 12 Aralık 2017.
<https://www.nytimes.com/2017/12/12/world/asia/sri-lanka-china-port.html>
- Schweller, Randall: “Opposite but Compatible Nationalisms: A Neoclassical Realist Approach to the Future of US– China Relations”. *The Chinese Journal of International Politics* 11, sy 1 (01 Mart 2018): 23-48. <https://doi.org/10.1093/cjip/poy003>
- Scott, David: “The Great Power ‘Great Game’ between India and China: ‘The Logic of Geography’”. *Geopolitics* 13, sy 1 (15 Şubat 2008): 1-26.
<https://doi.org/10.1080/14650040701783243>
- Sen, Sunanda: “International Trade Theory and Policy: A Review of the Literature”. *Levy Economics Institute of Bard College*, 2010.
https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_635.pdf
- Shan, Wenhua: *Normative readings of the belt and road initiative: road to new paradigms*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018
- Shapiro, Jacob: “India’s One Belt, One Road-Block”. *Geopolitical Futures*, 26 Ocak 2018.
<https://geopoliticalfutures.com/indias-one-belt-one-road-block/>
- Shepard, Wade: “Afghanistan: China’s ‘New Silk Road’ Picks Up Where Hillary Clinton’s Flopped”. *Forbes*, 09 Eylül 2016.
<https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2016/09/09/chinas-new-silk-road-picks-up-where-hillary-clintons-flopped-in-afghanistan/#6331cb9463f9>

- Shi, Zhiyu: *The spirit of Chinese foreign policy: a psychocultural view*. New York, NY: St. Martin's Press, 1990
- Shinn, David H.: "China–Africa Ties in Historical Context". İçinde *China-Africa and an Economic Transformation*, kitap editörü David H. Shinn, 61-83. Oxford University Press, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198830504.003.0004>
- Shoude, Liang: "Constructing an International Relations Theory with 'Chinese Characteristics'". *Political Science* 49, sy 1 (Temmuz 1997): 23-39. <https://doi.org/10.1177/003231879704900103>
- Sigdel, Anil: *India in the era of China's belt and road initiative: how modi responds to Xi*. Lanham: Lexington Books, 2020
- Silk Road Briefing: "China Belt And Road Projects Value Now Exceeds US\$4 Trillion". *Silk Road Briefing*, 16 Eylül 2021. <https://www.silkroadbriefing.com/news/2020/11/25/china-belt-and-road-projects-value-now-exceeds-us4-trillion/>
- Silove, Nina: "Beyond the Buzzword: The Three Meanings of 'Grand Strategy'". *Security Studies* 27, sy 1 (02 Ocak 2018): 27-57. <https://doi.org/10.1080/09636412.2017.1360073>
- Sklair, Leslie: "Transnational Practices". İçinde *Readings in globalization: key concepts and major debates*, editör George Ritzer ve Zeynep Atalay. Chichester, West Sussex, U.K. ; Malden, MA: Wiley- Blackwell, 2010
- Smirnova, Larisa: "Ambivalent Perception of China's 'One Belt One Road' in Russia: 'United Eurasia' Dream or 'Metallic Band' of Containment?" İçinde *Communicating National Image through Development and Diplomacy*, editör James Pamment ve Karin Gwinn Wilkins, 241-60.

- Cham: Springer International Publishing, 2018.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-76759-8_11
- Solinger, Dorothy J.: “Democracy with Chinese Characteristics”.
World Policy Journal 6, sy 4 (1989): 621-32
- Soni, Sharad K.: “China–Mongolia–Russia Economic Corridor: Opportunities and Challenges”.
İçinde *China’s Global Rebalancing and the New Silk Road*, editör B. R. Deepak, 101-17.
Singapore: Springer Singapore, 2018.
https://doi.org/10.1007/978-981-10-5972-8_9
- Soyres, François de, Alen Mulabdic, Siobhan Murray, Nadia Rocha, ve Michele Ruta: “How much will the Belt and Road Initiative reduce costs?” Policy Research Working Paper. Dünya Bankası, Ekim 2018.
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30582/WPS8614.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Speake, Jennifer, ed.: *The Oxford dictionary of proverbs*. 5th ed.
Oxford paperback reference. Oxford: Oxford University Press, 2008
- Steger, Manfred B.: *Globalisms: the great ideological struggle of the twenty-first century*. 3rd ed. Globalization.
Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2009
- Steinfeld, Edward S.: *Playing our game: why China’s economic rise doesn’t threaten the West*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2010
- Stokes, Doug: “Trump, American Hegemony and the Future of the Liberal International Order”. *International Affairs* 94, sy 1 (01 Ocak 2018): 133-50.
<https://doi.org/10.1093/ia/iix238>
- Stokking, Hans, ve Rudolf Strijkers: “Sun Tzu’s Art of War for telecom”. İçinde *2012 16th International Conference on Intelligence in Next Generation Networks*, 43-49. Berlin, Germany: IEEE, 2012.
<https://doi.org/10.1109/ICIN.2012.6376032>
- Storey, Ian, ve Herbert Yee, ed.: *China Threat: Perceptions, Myths and Reality*. S.l.: Routledge, 2020

- Stratfor: “China’s Belt and Road Initiative, Five Years In”. Stratfor, 22 Haziran 2018.
https://worldview.stratfor.com/article/chinas-belt-and-road-initiative-five-years?utm_source=Twitter&utm_medium=social&utm_campaign=article
- Sutter, Robert G.: *U.S.-China relations: perilous past, uncertain present*. Third edition. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2018
- Suzuki, Shogo: “Chinese Soft Power, Insecurity Studies, Myopia and Fantasy”. *Third World Quarterly* 30, sy 4 (Haziran 2009): 779-93.
<https://doi.org/10.1080/01436590902867300>
- Tabak, Husrev, ve Ali İhsan Kahraman: “Perpetual Hostilities? Agents and Structures of Cooperation in Central Eurasia”. İçinde *Politics of Conflict and Cooperation in Eurasia*, editör Özgür Tüfekçi, Husrev Tabak, ve Rahman Dag, 2018
- Tay, Dennis: *Time series analysis of discourse: method and case studies*. Routledge studies in linguistics 19. New York ; London: Routledge, 2019
- Temiz, Kadir: *Chinese foreign policy toward the Middle East*. Politics in Asia. Abingdon, Oxon ; New York: Routledge, 2022
- The Diplomat: “Germany Wants Europe to Help Shape China’s Belt and Road Initiative”. *The Diplomat*, 17 Aralık 2016.
<https://thediplomat.com/2016/12/germany-wants-europe-to-help-shape-chinas-belt-and-road-initiative/>
- World Economics: “The future is Asian”, 19 Haziran 2022.
<https://www.worldeconomics.com/Thoughts/The-Future-is-Asian.aspx#:~:text=The%20Asian%20share%20of%20global,to%20exceed%2050%25%20by%202030>
- The Guardian: “Xi Jinping heralds ‘new era’ of Chinese power at Communist party congress”. *The Guardian*, 18 Ekim 2017.

- <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/18/xi-jinping-speech-new-era-chinese-power-party-congress>
- The State Council: “Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative”. Xinhua, 20 Haziran 2017.
http://english.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm
- Therborn, Göran: “Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance”. *International Sociology* 15, sy 2 (Haziran 2000):151-79.
<https://doi.org/10.1177/0268580900015002002>
- Todd L. Allee ve Jamie E. Scalera: “The Divergent Effects of Joining International Organizations: Trade Gains and the Rigors of WTO Accession”. *International Organization* 66, sy 2 (01 Nisan 2012): 243-76
- Toplisek, Alen: *Liberal democracy in crisis: rethinking resistance under neoliberal governmentality*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018
- Tudoroiu, Theodor: *China’s globalization from below: Chinese entrepreneurial migrants and the Belt and Road initiative*. Routledge contemporary China series. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge, 2022
- Tung, Rosalie L.: Verner Worm, ve Tony Fang. “Sino-Western Business Negotiations Revisited—30 Years after China’s Open Door Policy”. *Organizational Dynamics* 37, sy 1 (Ocak 2008): 60-74.
<https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2007.11.00>
- Türkiye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: “2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi”, 18 Eylül 2019.
<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>
- Tyers, Rod, ve Yixiao Zhou: “Financial Integration and the Global Effects of China’s Growth Surge”. Centre for Applied

- Macroeconomic Analysis, 2019.
https://cama.crawford.anu.edu.au/sites/default/files/publication/cama_crawford_anu_edu_au/2019-01/9_2019_tyers_zhou.pdf
- UNCTAD:
“Investment Guide to the Silk Road”. United Nations Conference on Trade and Development, 2009.
https://unctad.org/en/Docs/diaeia20096_en.pdf
- UNCTAD:
“Investment Guide to the Silk Road”. United Nations Conference on Trade and Development, 2014.
https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diae2014d3_en.pdf
- Uysal, Onur:
“First Year report of Baku-Tbilisi-Kars railway”. *Rail Turkey En*, 31 Ekim 2018
- Ünay, Sadık:
“Diyalogdan Rekabete: Küresel Ekonomi Politik Sistem İçinde Çin”. İçinde *Doğu Asya'nın politik ekonomisi: Japonya, Çin ve Güney Kore'de kalkınma, siyaset ve jeostrateji*, editör K. Ali Akkemik, Murat Gülsoy, Ergun Kocabıyık, ve Meltem Aravi, 2015
- Ünay, Sadik, ed.:
Global Political Economy after the Crisis: Theoretical Perspectives and Country Experiences. Economic Issues, Problems and Perspectives. New York: Nova Science Publishers, Inc, 2017
- Vangeli, Anastas:
“A Framework for the Study of the One Belt One Road Initiative as a Medium of Principle Diffusion”. İçinde *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative*, editör Li Xing, 57-89. Cham: Springer International Publishing, 2019.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-92201-0_3
- Vázquez-Arroyo, Antonio Y.:
“Liberal Democracy and Neoliberalism: A Critical Juxtaposition”. *New Political Science* 30, sy 2 (Haziran 2008): 127-59.
<https://doi.org/10.1080/07393140802063192>
- Vieira, Victor Carneiro Corrêa:
“From Third World Theory to Belt and Road Initiative: International Aid as a Chinese Foreign Policy Tool”. *Contexto Internacional* 307

- 41, sy 3 (Aralık 2019): 529-51.
<https://doi.org/10.1590/s0102-8529.2019410300003>
- Vinokurov, Evgeny, ve Alexander Libman: *Eurasian integration: challenges of transcontinental regionalism*. Euro-Asian studies. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012
- Vormann, Boris, Christian Lammert, Susan H. Gillespie, ve Christian Lammert: *Democracy in Crisis: The Neoliberal Roots of Popular Unrest*. 1st edition. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2019
- Wallerstein, Immanuel Maurice: *World-systems analysis: an introduction*. Durham: Duke University Press, 2004
- Waltz, Kenneth: "Political Philosophy and the Study of International Relations". İçinde *Theoretical Aspects of International Relations*, kitap editörü William Fox, 51.-67. bs. Indiana: The University of Notre Dame Press, 1959
- Wandel, Jürgen: "Challenges in Sustaining Germany's Export-Oriented Economic Model", 109-32, 2021
- Wang, Yiwei, ve Feng Chen: *The Belt and Road Initiative: What Will China Offer the World in Its Rise*. First edition. Beijing: New World Press, 2016
- Waugh, Daniel: "The Origins of the Silk Road". University of Washington, 2002.
<https://depts.washington.edu/silkroad/lectures/wulec1.html>
- Wendt, Alexander E.: "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory". *International Organization* 41, sy 3 (1987): 335-70
- Williamson, John: "Is the 'Beijing Consensus' Now Dominant?" *Asia Policy*, sy 13 (2012): 1-16
- Wolf, Martin: "Consumption to replace investment as key to China growth". *Financial Times*, 30 Mayıs 2018. <https://www.ft.com/content/627ab75c-4256-11e8-97ce-ea0c2bf34a0b>
- Womack, Brantly: "International Crises and China's Rise: Comparing the 2008 Global Financial Crisis and the 2017 Global Political Crisis". *The*

- Chinese Journal of International Politics* 10, sy 4 (01 Aralık 2017): 383-401.
<https://doi.org/10.1093/cjip/pox015>
- Wong, Catherine: “China can extend Hambantota port lease to 198 years, Sri Lankan minister says”. *South China Morning Post*, 25 Şubat 2021.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3122975/mistake-china-can-extend-hambantota-port-lease-198-years-sri>
- Wood, Ellen Meiksins: *Democracy against Capitalism: Renewing historical materialism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511558344>
- World Bank: “Shaping the Belt and Road Initiative: Policies and Institutions”. İçinde *Belt and Road Economics: Opportunities and Risks of Transport Corridors*. The World Bank, 2019.
<https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1392-4>
- Xi, Jinping “Work Together to Build Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road”. Ministry of Foreign Affairs of PRC, 15 Mayıs 2017.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1465819.shtml
- Xi, Jinping “Working Together to Deliver a Brighter Future For Belt and Road Cooperation”. The Second Belt and Road Forum for International Cooperation. Erişim 13 Mayıs 2019.
www.beltandroadforum.org/english/n100/2019/0426/c22-1266.html
- Xi, Jinping *Xi Jinping, the Governance of China*. First edition. Beijing: Foreign Languages Press, 2014
- Xiang, Jun, Christopher B. Primiano, ve Wei-hao Huang: “Aggressive or Peaceful Rise? An Empirical Assessment of China’s Militarized Conflict, 1979– 2010”. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy* 21, sy 3 (01 Ocak 2015).
<https://doi.org/10.1515/peps-2015-0004>
- Xiangyang, Li: “The ‘Absence’ of Asian Regional Economic Integration and the Development Orientation of

- the Belt and Road". *Social Sciences in China* 40, sy 1 (02 Ocak 2019): 132-47.
<https://doi.org/10.1080/02529203.2019.1556484>
- Xing, Li: *Mapping China's "One Belt One Road" Initiative*. Palgrave Macmillan, 2018
- Xinhua: "BRI boosts Hamburg's logistics role". *china.org.cn*, 27 Ağustos 2019.
http://www.china.org.cn/business/2019-08/27/content_75141752.htm
- Xinhua: "China highlights cooperation on COVID-19 in Belt and Road projects". *Xinhua*, 17 Ağustos 2020. http://www.xinhuanet.com/english/2020-08/17/c_139297296.htm
- Yan, Xuotong: "Chinese Values vs. Liberalism: What Ideology Will Shape the International Normative Order?" *The Chinese Journal of International Politics* 11, sy 1 (01 Mart 2018): 1-22. <https://doi.org/10.1093/cjip/poy001>
- Yan, Xuotong: *Leadership and the Rise of Great Powers*. S.l.: Princeton University Press, 2020
- Yang, Yifan, ve Xuechen Chen: "Globalism or Nationalism? The Paradox of Chinese Official Discourse in the Context of the COVID-19 Outbreak". *Journal of Chinese Political Science* 26, sy 1 (01 Mart 2021): 89-113. <https://doi.org/10.1007/s11366-020-09697-1>
- Yasin, Affan, Rubia Fatima, Lin Liu, Jianmin Wang, ve Raian Ali: "Understanding Social Engineers Strategies from the Perspective of Sun-Tzu Philosophy". İçinde *2020 IEEE 44th Annual Computers, Software, and Applications Conference (COMPSAC)*, 1773-76. Madrid, Spain: IEEE, 2020.
<https://doi.org/10.1109/COMPSAC48688.2020.00045>
- Yatsuzuka, Masaaki: "The Conception of China's Open-door Policy in Mao's Era". *Asian Studies* 60, sy 1 (2014): 37

- Yongjin, Zhang: “China’s Entry into International Society: Beyond the Standard of ‘Civilization’”. *Review of International Studies* 17, sy 1 (1991): 3-16
- Yu, Cheng: “Public Opinions on the Belt and Road Initiative: A Cross-Cultural Study”. İçinde *The Belt & Road Initiative in the Global Arena*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017
- Yu, Fu-Lai Tony: “Neo-Mercantilist Policy and China’s Rise as a Global Power”. İçinde *Contemporary Issues in International Political Economy*, editör Fu-Lai Tony Yu ve Diana S. Kwan, 175-96. Singapore: Springer Singapore, 2019. https://doi.org/10.1007/978-981-13-6462-4_8
- Yue, Jianyong: *China’s rise in the age of globalization*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2018
- Yue, Jianyong: “Peaceful Rise of China: Myth or Reality?”. *International Politics* 45, sy 4 (Temmuz 2008): 439-56. <https://doi.org/10.1057/ip.2008.13>
- Zeng, Jinghan: “Is China Committed to Peaceful Rise? Debating How to Secure Core Interests in China”. *International Politics* 54, sy 5 (Eylül 2017): 618-36. <https://doi.org/10.1057/s41311-017-0055-7>
- Zhang, Feng: “Rethinking China’s Grand Strategy: Beijing’s Evolving National Interests and Strategic Ideas in the Reform Era”. *International Politics* 49, sy 3 (Mayıs 2012): 318-45. <https://doi.org/10.1057/ip.2012.5>
- Zhang, Man, Qian Gao, Jane V. Wheeler, ve Jungsook Kwon: “Institutional Effect on Born Global Firms in China: The Role of Sun Tzu’s *The Art of War* Strategies”. *Journal of Asia Business Studies* 10, sy 1 (04 Ocak 2016): 1-19. <https://doi.org/10.1108/JABS-11-2014-0084>
- Zhang, Wenxian, Ilan Alon, ve Christoph Lattenmann, ed.: *China’s Belt Road Initiative: Changing the Rules of Globalization*. Palgrave Studies of Internationalization in Emerging Markets. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-75435-2>

Zhang, Zhexin:

“The Belt and Road Initiative: China’s New Geopolitical Strategy?” *China Quarterly of International Strategic Studies* 04, sy 03 (Ocak 2018): 327-43.
<https://doi.org/10.1142/S2377740018500240>

Zhao, Suisheng:

“The China Model: Can It Replace the Western Model of Modernization?” *Journal of Contemporary China* 19, sy 65 (Haziran 2010): 419-36.
<https://doi.org/10.1080/10670561003666061>

Zou, Lei:

The political economy of China’s Belt and Road Initiative. Series on China’s Belt and Road Initiative, vol. 1. New Jersey: World Scientific, 2018

EK I. BRI KATILIMCI ÜLKE LİSTESİ

1. Barbados	45. Uruguay	86. Myanmar
2. Vanuatu	46. Niue	87. Brunei
3. Tonga	47. Dominica	88. Timor-Leste
4. Cook Islands	48. Guyana	89. Bhutan
5. Ecuador	49. Rwanda	90. UAE
6. Portugal	50. Senegal	91. Thailand
7. Fiji	51. Tunisia	92. Viet Nam
8. Malta	52. Libya	93. Singapore
9. El Salvador	53. Papua New Guinea	94. Israel
10. Dominican Republic	54. Bolivia	95. Azerbaijan
11. Chile	55. Antigua and Barbuda	96. Armenia
12. Samoa	56. Trinidad and Tobago	97. Czech Republic
13. Suriname	57. Austria	98. Bangladesh
14. Grenada	58. Madagascar	99. Belarus
15. Venezuela	59. Panama	100. Cambodia
16. Togo	60. Morocco	101. Georgia
17. Gambia	61. India	102. Hungary
18. Uganda	62. Ethiopia	103. Iraq
19. Cape Verde	63. Sudan	104. Iran
20. Burundi	64. New Zealand	105. Kyrgyzstan
21. Tanzania	65. Bosnia and Herzegovina	106. Laos
22. Zimbabwe	66. Montenegro	107. Kazakhstan
23. Congo	67. Turkmenistan	108. Qatar
24. Chad	68. Lithuania	109. Kuwait
25. Nigeria	69. Latvia	110. Moldova
26. Kenya	70. Palestine	111. Maldives
27. Angola	71. Albania	112. Malaysia
28. Namibia	72. Afghanistan	113. Macedonia
29. Gabon	73. Estonia	114. Mongolia
30. Mozambique	74. Pakistan	115. Nepal
31. Zambia	75. Slovenia	116. Poland
32. Ghana	76. Croatia	117. Bulgaria
33. Seychelles	77. Lebanon	118. Romania
34. South Sudan	78. Oman	119. Serbia
35. Cameroon	79. Bahrain	120. Saudi Arabia
36. Sierra Leone	80. Yemen	121. Slovakia
37. Cote d'Ivoire	81. Egypt	122. Tajikistan
38. Algeria	82. Jordan	123. Russia
39. Costa Rica	83. Syria	124. South Africa
40. Djibouti	84. Indonesia	125. Sri Lanka
41. Mauritania	85. Philippines	126. Republic of Korea
42. Guinea		127. Turkey
43. Somalia		128. Ukraine
44. Greece		129. Uzbekistan

EK II. KOF KÜRESELLEŞME ENDEKSİ HESAPLAMA METODOLOJİSİ

Genel Bilgiler:

2018 KOF Küreselleşme Endeksi 43 farklı değişkene dayanan, üç boyuttan (ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme) ve beş alt boyuttan (ticaret, finansal, kişilerarası, bilgisel ve kültürel küreselleşme) ve bir toplam endeksten oluşmaktadır. *De facto* ve *de jure* arasındaki ayrımı korursak, 18 farklı endeksten oluşmaktadır. Ayrıca KOF Endeksi, üç boyutun her biri ve beş alt boyutun her biri için toplamın genel endeksini de raporlamaktadır. Genel endeks, *de facto* ve *de jure* endeksin ortalaması olarak hesaplanır. Genel endeks ile beraber toplam endeks sayısı 27'ye çıkmaktadır. Bu geniş çeşitlilik, araştırmacıların incelemek istedikleri bireysel araştırma sorusuyla ilgili olduğunu düşündükleri boyutlara doğru ince ayar yapmalarına olanak tanır. Hesaplama metodolojisi dört aşamadan oluşmaktadır. Aşağıda başlıklar halinde, bu aşamalar Gyli vd. (2018)'den alıntılanarak anlatılmıştır.

1. Eksik Verilerin Hesaplanması:

KOF Küreselleşme Endeksi, 1970'den 2016'ya kadar 203 ülke ve bölge için yıllık olarak hesaplanmaktadır. Ülkelerin ve bölgelerin seçimi, Dünya Bankası'nın tanımlarına dayanmaktadır. Buna karşın, veriler tüm değişkenler tüm ülkeler ve yıllar için mevcut değildir. Bir dizi içindeki eksik gözlemler, doğrusal enterpolasyon kullanılarak hesaplanır. Bir serinin başındaki veya sonundaki eksik gözlemler, mevcut en yakın gözlemle değiştirilir. Bir başka ifadeyle, spesifik olarak, bu, bir serinin başında eksik gözlemler olması durumunda son eksik olmayan gözlemi geriye ve bir serinin sonunda eksik gözlemler olması durumunda ileriye taşınması anlamına gelir. Zaman içinde çoğu değişken için veri kapsamı artar, bu da örneklemin önceki yıllarında eksik verilerin atfedilmesinin daha yaygın olduğu anlamına gelir.

2. Verilerin Normalleştirilmesi:

Verilerin normalleştirilmesi, her bir değişkenin birden yüze kadar bir ölçekte

bir endekse dönüştürülmesi anlamına gelir; burada yüz, tüm ülkeler ve yıllar boyunca en yüksek değere sahip gözleme atanır. Kalan gözlemler, dağılımın yüzdeliklerine göre sıralanır. Bu panel normalleştirme, gözlemlerin yalnızca belirli bir yıl içinde normalleştirildiği yıllık normalleştirmeden farklıdır. Panel normalizasyonu, orijinal

seriye göre açık bir avantaj olan aykırı değerlere duyarlı değildir. Dezavantajı ise herhangi bir yıldaki verilerde meydana gelen değişikliklerin tüm yıllarda ülkelerin endeks değerini etkilemesidir.

3. Ağırlıkların Belirlenmesi:

Bireysel değişkenlerde zamanla değişen ağırlıkları belirlemek için 10 yıllık bir rolling window temel bileşenler analizi kullanılmaktadır. t zamanının ağırlıklarını hesaplamak için $t-10$ 'dan $t-1$ 'e kadar olan gözlemler kullanılmıştır. 1970 ila 1979 yılları için ağırlıklar, daha kısa zaman aralığı göz önüne alındığında, 1980 yılının ağırlıklarına eşit olarak ayarlanır. Temel bileşenler analizi, her bir alt gruptaki değişkenlerin varyansını böler ve ağırlıklar ortaya çıkan ana bileşenin varyasyonu maksimize edilecek şekilde belirlenir. Tüm ülke örneklemini kullanarak ağırlıklar hesaplanır. Tüm yılların gözlemleri üzerinden belirlenen sabit ağırlıkların aksine zamanla değişen ağırlıklar uygulanarak, zaman içinde küreselleşmeyi yakalamak için bireysel değişkenlerin uygunluğundaki yapısal değişiklikler de hesaba katılmış olunur. Bireysel değişkenlerin ağırlıkları yıllara göre değişiklik gösterirken, alt endekslerin ağırlıkları her bileşene eşit ağırlık verilerek belirlenir ve örneklem dönemi boyunca sabit tutulur. Ekonomik küreselleşme, her ikisi de ekonomik boyut içinde %50'lik bir ağırlık alan ticaret ve finansal küreselleşmeyi içermektedir. Sosyal küreselleşme, her biri sosyal küreselleşme endeksine üçte bir katkıda bulunan kişilerarası, bilgisel ve kültürel küreselleşmeden oluşur. Ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme, yine eşit ağırlıklar kullanılarak Küreselleşme Endeksi'nde toplanır. Genel küreselleşme endeksleri, fiili ve hukuki endekslerin ortalaması olarak hesaplanmaktadır.

4. Endekslerin Toplanması:

Ağırlıklar belirlendikten sonra, bireysel ağırlıklı değişkenlerin istenen toplama düzeyine eklenmesiyle endeks toplamı oluşur. Her bir toplama düzeyi, toplu alt düzey endeksleri kullanmak yerine bağımsız değişkenlerden hesaplanır. Bunu yapmak, eksik

veriler nedeniyle bir alt endeksin değeri raporlanmasa bile, değışkenlerin endeksin daha yüksek toplama seviyelerinde kullanılabilmesi avantajına sahiptir. Bir dezavantajı, yüksek sıralı boyutların yalnızca tüm değışkenlerin mevcut olduğu ÷lkeler için daha düşük sıralı boyutlar kullanılarak çoğaltılabılnesidir. Altta yatan değışkenlerin %40'ından fazlası eksikse veya üç alt endeksten en az ikisi hesaplanamıyorsa, endeks gözlemleri eksik olarak rapor edilir.

ÖZGEÇMİŞ

Ali İhsan Kahraman, İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi-İşletme Üstün Başarı Programından ve London School of Economics and Political Science Economics and Management programından lisansını tamamlamıştır. Sabancı Üniversitesi Kamu Politikaları bölümünden “Geopolitics of Energy: The Case of Turkey-Rising to Challenges” başlıklı tezini 2015 yılında savunmuş ve mezun olmuştur. 2015-2018 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. Şu anda İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde Tek Kuşak Tek Yol İnisiyatifi üzerine yazdığı doktora tezini yürüten Kahraman, 2018 yılında başladığı İstanbul Medeniyet Üniversitesi’nde araştırma görevliliğini halen sürdürmektedir. Türk Dış Politikası ve Enerji siyaseti, Avrasya ekonomi-politiği, uluslararası ilişkiler teorileri ve Tek Kuşak Tek Yol İnisiyatifi temel çalışma alanlarıdır. Caucasus International, World of Diplomacy gibi uluslararası hakemli dergilerde Tek Kuşak Tek Yol İnisiyatifi ve Azerbaycan Diplomasi Tarihinin teorik okumaları üzerine makaleleri olan Kahraman, TRT World’de de Doğu Akdeniz ve Çin Dış Politikası üzerine de görüş yazıları kaleme almıştır. Bununla birlikte, Journal of Islamic Politics isimli uluslararası hakemli derginin de editörlük görevini yürütmektedir.